

Musiikkia 1–4

Rávagirji

Anthoni Hætta
Berit Dagny Johnsen

© Davvi Girji 2024

1. hápmi, 1. deaddileapmi

Govat: Linn Isabel Eielsen

Gráfalaš hábmejeaddji: Davvi Girji

Olgošhábmjejeaddji: Davvi Girji

ISBN 978-82-329-0605-5

Ruhtadan: Norgga Sámediggi

www.davvi.no

Dán buktaga ii leat lohpi mánget eará go dan maid lea lohpi vuoignaduo-
djelága njuolggadusaid mielde dahje šiehtadusaid mielde mat leat dahkkon
Kopinorain, vuoignadujiid vuoigatvuodæaiggádiid beroštusorgánain. Jus ii
leat dahkkon sierra šiehtadus Davvi Girji AS:in, de lea buot mángen ja daid
olámudduidahkan gildojuvvon, ja rihkkun sáhtta mielddisbuktit buhtadus-
gáibádusa ja buktaga bearrama, ja sáhtta sáhkohallat dahje ránggástuvvot
giddagasduomuin.

Ovdasátni

Dát rávagirji 1.–4. jahkecehkiide čuovvu MUS02-02 musihkkafágas. Don gávnnat eambo dan birra [Udir-siidduin](#).

Rávagirji lea juhkkon guovtti oassái: oppalaš oassi ja metodalaš oassi. Oppalaš oassi čilge manne musihkkafága lea dehálaš, luoddi iešvuohta, Máhttoloktema čiekŋalisoahppama, guovddášelemeantaid, vuodđogálggaid, árvvoštallama ja musihkkafágalaš metodaidda ja prinsihpaid maid berre geavahit oahpahusas. Dán musihkkaoahpponeavvoraiddus govviduvvojit sámi árbevirolaš barggut ja sámiid girjás luondu ja kultuvra. Oahppit oahpásnuvvat earet eará luđiide, lávlagiidda ja musihka vuodđo-elemeanttaide ja hárjehallet ritmmaid, dynamihka ja melodijajođu. *Musihkka 1–4:s* leat bargogirjjit mat galget aktiivvalaččat geavahuvvot oahpahusas.

Dán oahpponeavvoraiddus leat čuovvovaš oahpponeavvut:

- *Musihkka 1–2 oahppigirji*
- *Musihkka 3 oahppigirji*
- *Musihkka 4 oahppigirji*
- *Musihka rávagirji oktan mildosiiguin*
- *Musihkka 1–4 neahttaresursa*

Oahppigirjii leat musihkalaš doaimmat iešguđetge fáttáide, bargobihtát ja hárjehusat mat ovddidit fágalaš oahpu sámi perspektiivvas. Mihttu lea čájehit ja čalmmustahttit oahppama hutkás ja kreatiivvalaš vugiid bokte.

Musihkka rahpá vejolašvuodaid ja bidjá johtui lihkestagaid mat govvidit min dovdduid. Musihkka sihke nanne min iešgova ja addá midjiide vejolašvuoda gulahallat iežamet dovdduiguin sániid haga (Forskning.no, Aksnes).

Vaikko sámegeilla lea rikkis giella, de eai álo gávdno sánit mat čilgejit visot maid dovdat; dan vejolašvuoda addet buot dáiddasuorggit.

Vuosttaš ja nuppi luohkás lea musihkkateoriija čadnon praktihkalaš doaimmaide, nugo juoigamii, lávlumii, musihkkastohkosiidda, dánsumii ja rumaščuojanasaide. Álgooahpahusas vuoruhuvvojit guldaleapmi, lihkestagat ja lávlun/juoigan. Ulbmil lea nannet šuokŋadovddu, gullat ja sirret jienaid ja čuovvut pulssa ja ritmmaid. Oahppit galget hárjánit guldalit ja geavahit musihka ja leat dihtomielalaččat mo sii vásihit jiena ja musihka.

Nuppi luohkás vuoruhuvvojit dynamihkka, nuohttaárvvut, dovdduid ovdanbuktin musihkas ja jietnageavaheapmi. Oahppit galget oahpásnuvvat iešguđetlágán musihkkii, searvat čuojahit, guldalit ja lávlut.

Goalmát luohkás govviduvvojit sámi árbevirolaš barggut ja sámiid girjás luondu ja kultuvra. Oahppit ovdánahttet gelbbolašvuoda juoigamis, lávlumis, čuojahaemis ja dánsumis, musihka ráhkadeamis ja mánggalágán ovdanbuktimiid hábmemis ja áddemis. Musihkkafágalaš bealit mat leat guovddázis musihkkaoahpahusas, leat luodit, lávlagat, lihkestagat ja álkes musihkkaelemeanttat.

Doaimmaid vuodđun leat stohkosat, lihkestagat ja ohppiid fuomášumit ja hutkáivuohta. Bargogirjii lea juohke siidu čadnon musihkkafáttáide main lea juogalágán mearkkašupmi musihkkii dahje musihka doaimmaide.

Njealját luohkás musihkkaoahpahusas leat luodit, lávlagat, lihkestagat ja čuojahit okto dahje ovttas earáiguin guovddážiis. Čuojaheamis oahppit ohppet šuoknadovdama ja ožžot álgoeahpu čálalaččat geavahit ja bidjat oktii nuohaid ja musihkalaš vuodđoelemeanttaid. *Musihkka*-oahppo-neavvoráiddus oahpásnuvvat sámi musihka historjái ja juoiganvugiide. Mii maiddái oahppat kveana ja máilmmálaš musihkkahistorjjá. Oahppit oahpásnuvvet earet eará luđiide, lávlagiid ja musihka vuodđoelemeanttaide ja besset hárjehallet ritmmaid, dynamihka ja melodiijajođu. Oahppu dárvána buoremsuat go aktiivvalaččat searvá lávlut, čuojahit, dásut ja ráhkadit musihka ja dásaid Ohppiid fuomášumit ja hutkáivuohta leat guovddážiis buot kapihttaliin. Bargogirjjiis lea juohke siidu čadnon musihkkafáttáide main lea juogalágán mearkkašupmi musihkkii dahje musihka doaimmaide.

Neahttaresurssas leat juohke dásái mánggalágán interaktiiva bargobihtát ja lohkašat, mat leat lasáhusat oahppigirjái. Neahttaresurssa bargobihtát leat čadnon Musihkka 1–4 oahppogirjjiide. Neahttaresurssas besset oahppit lohkat, čállit, sárgut, guldalit, lávlut ja ieža báddet jienaid, luđiid ja lávlagiid.

Neahttaresursa lea juhkkovuvvon 8 fáttá mielde:

- Musihka vuodđoelemeanttat
- Jietna
- Ritma ja tákta
- Čuojanasat
- Luodit
- Lávlagat
- Eamiálbmotmusihkka
- Musihkkahistorjá

Bargobihtáid maid oahppi bargá, vurkejuvvojit oahppi geavaheaddjiprofiilii. Oahppit sáhttet bargat seamma bargobihtáid mángii, dájna lágiin besset geardduhit fáttáid. Bargobihtáid galgá oahppi nagodit iešheanaláččat bargat. Neahttaresurssas oaidná seammás lea go vástidan riehta vai ii bargobihtáide. Oahpaheaddji sáhtta čuovvut oahppi ovdáneami neahttaresurssas.

Vurdojuvvo ahte ohppiin lea vuodđodihtormáhttu ovdal go bargagohtet bargobihtáiguin. Oahpaheaddji galgá čilget ohppiide čuoggáid ja dárkkistit ahte buot oahppit máhttet daid. Oahpaheaddji berre oahpahit sámi boallobeavdi ohppiide. Digitála gálggat leat dehálaččat dálá servodagas, ja eanas mánat geavahit digitála reaidduid árgabeaivvis. Neahttabarggut ovddidit ohppiid njálmmálaš ja digitála gálggaid.

Rávagirjjiis leat čilgehusat oahppigirjji doaimmaide ja evttohusat guđe láhkái musihkka diimmuid organiseret musihkalaš sisdoalu ja doaimmaid hárrái. Juohke kapihttalis leat čujuhusat neahttasiidduide gos leat liige doaimmat fáttáide. Rávagirjji loahpas leat kopijaaoriginálat.

Rávagirjjiis leat evttohusat:

- bargovugiide ja guđe oasis leat dehálaččat iešgudetge doaimmain.
- guđe láhkái diimmuid organiseret ja struktureret ja čilgehusat oahppigirjji doaimmaide.
- diimmuid čadahemiide ja guđe oasis leat dehálaččat musihkkafágas.
- mildosat gos leat lávlagat, luodit ja hoahkamat, bargoarkkat dihto doaimmaide, ja musihkka-doahpagat sihke dáro- ja sámegillii.

Lihku bargguin!

Sisdoallu

Teoriija- ja metoadoassi

Musihkkafága 11

Musihkka nanne oktavuodaid 11

Musihka sosiála bealli ja
dearvvašvuohta 11

Musihkka ovddida oahppama ja
guovdilastima 12

Musihkka ovddida giellaoahppama 12

Máhttolokten ja musihka oahppoplána 12

Vuodđogálggat ja progrešuvdna
1.–4. ceahkis 13

Bargovuogit ja diimmuid organiseren

Luohti, juoigan ja jietnageavaheapmi 20

Juoigan 20

Luohtešánjerat 21

Juoiganteknihkka 21

Luodi ornamentihkka 21

Oahppat juoigat? 22

Liekkadeapmi 22

Stohkosiid, lihkastagaid ja dánsuma
dehálašvuohta 22

Dánsun/lihkastagat 23

Musihkkadiimmuid organiseren ja
čadaheapmi 23

Diimmuid struktuvra ja čadaheapmi 25

Musihkka 1–2 26

Álggahit juohke diimmu 27

Oahpásnuvvan 27

Luohkkálatnja 35

Ritma, tákta, pulsa 36

Jienat 36

Rumaščuojanasat 39

Tevdne maid gulat 41

Skuvlašillju 44

Oza lávlagiid ja luđiid govvosis 44

Musihkkalatnja 47

Guldalit čuojanasjienaid 49

Guldal erohusaid 49

Luonddus 50

Rieban 53

«Mun dat gal lean» 54

«Gumpe» 55

«Sámi eatnan duoddariid» 55

Sámi barggut 56

Gárddi luhtte 58

Dállodoallu 58

Mearragátti dálkkiiguin doarrut 59

Bivdu 60

Asfáltasápmelaš 60

Dramatiseren 62

Eallit karneválas 63

Čuojanasat 64

Mii musihkka lea? 65

Jienat min birra 66

Luodit ja lávlagat 69

Eallit ja luondu 69

Ritma ja tákta 70

Dovddut musihkas 71

Du jietna 72

Jietnaliekkadeapmi 73

Dynamihkkastoagus 73

Energijariekkis 73

Musihkka 3 74

Olggos musihkkalanjas	74
Mii čuojahit	74
Lottit vizardit	77
Luonddučuojanasat	78
Ráhkadit musihka	79
Joavkobargu	80
Riimmat ja hoahkamat	80
Kanon-lávlun	80
We will rock you	81
Čuojanasat	82
Ráhkadehket čuojanasaid	84
Ritmmat ja nuohtat	84
Mirkoritma	85
Moadde ritmma mat dušše doibmet!	85
Ráhkát musihka	86
Poesiija ja divttat	87
Musihka dovdomearkkat	87
Sámi musihkka	89
Árbevirolaš luohti	90
Luohti govvida	92
Ođđaaigásaš luohti	92
Nils-Aslak Valkeapää – «Davás»	93
Divttat	94
Ráppa	94
Ritma luohtái	95
Musihkkačájálmas	95
«Peter ja gumpe»	96
Jahkodagat	97
Birra jagi	98
Dramatiseret luonddus vánddardeami	101

Musihkka 4 103

Luohti	103
Luohti	104
«Peter ja gumpe» – musihkka govaide	104
Javzit – jietnaádstalli luodit	105
Njoammila lávlagat	105
Njoammiliid gánda	106
Luohtestoahkan	106

Mu luohti	106
Hoahkan	107
Dálkehoahkan	107
Juoigansuopmanat	108
Lullisámi vuolie/vuolle	108
Gaavalohke	109
Sámi vuolle ja bihtánsámi vuolie	109
Mearrasámi luohti	110
Davvisámi luohti	111
Anársámi livđe	112
Nuortasámi le'udd	112
Suopmana lávlla	113
Čuojahit ovttas	113
Elliid fuga	114
Doala ritmma	114
Boađe mielde / Samba-ritmmat	114
Pentatona šuokŋaráidalas/skálá	115
Musihkalaš muitalus	115
Musihkkahistorjá	116
Gaskaáigi	117
Renesánsa	117
Barohkka	118
Wienerklassisisma	118
Ruossalassánit	119
Sámi musihkkahistorjá	120
Eamiálbmotmusihkka	121
Cree-eamiálbmot	122
Cree čuojanasat	122
Cree musihkka	123
Young Spirits (Northern plains style)	123
Buffalo-dánsa	124
Buffy Sainte-Marie	124
Quechua-álbmoga musihkka	124
Afrihká – Ghana	125
«Key key kule»	126
Maori-álbmot	126
Katawhang-lumad-álbmot	127
UNA KAYA	127
Kveana minoritehta	127

Mildosat

- 1 **Liekkadit rupmaša** 131
- 2 **Liekkadit njálmmi, njuokčama ja gáibbi** 132
- 3 **Jietnaliekkadeapmi** 133
- 4 **Liekkadanstohkosat** 134
 - «Zipp-zapp-boing!» 134
 - «Hi-ha-ho!» 135
 - «Goikebiergu» 135
 - Stohkosat 136
 - Oahppásnuvvan stohkosat 136
- 5 **Jietnagáldut** 138
 - Čuojokeahtes jienat 138
 - Čuojohis jienat 138
 - Jienaid čuodja 138
 - Jienat min birrasis 138
 - Rumašjienat 139
 - Lihkastagat 139
 - Muorra 139
 - Glássa 139
 - Metálla 139
 - Eará reaidut 140
- 6 **Musihkkastohkosat** 141
 - Juoga lea boastut 141
 - Muital maid don liikot 141
 - Musihkka gohčču 142
 - Musihkkálaš stafeahтта 142
 - «Vuodđopulssa speažžumin» 143
 - «Maestročat» 143
 - «Radio» 143
- «Čuojanasjoavku» 144
- Mirkoritma 144
- Stállodánsa 145
- Dánsut dovdduideamet 145
- 7 **Nuohttaoahppu** 146
 - G- ja F-čoavdagat 146
 - Nuohtat G-čoavdagis 147
 - Nuohtat F-čoavdagis 148
 - Akkoarddat 149
- 8 **Ritmmat** 151
 - Tákta, pulsa ja ritma 151
 - Ritmmakoarttat 151
- 9 **Álggahan lávlagat** 155
- 10 **Loahpahan lávlagat** 157
- 11 **Čuojaheapmi** 159
 - Ritmmat 160
- 12 **Luodit ja lávlagat** 162
- 13 **Hoahkamat – gurgadusat** 179
- 14 **Máidnasat ja mitalusat** 184
 - Manne guovžžas ii leat seaibi 184
 - Klassihkkalaš musihkka 188
- Čoavddus Musihkka 3 s. 18** 189
- Gáldut** 190
 - Girjjit 190
 - Neahttasiiddut 191
 - Musihkka 191

Teoriiija- ja metodaaoassi

Musihkkafága

Skuvllas lea musihkkafága dáidda- ja hábmenfága. Musihkkafága sáhtta juohkit golmma sadjai: historjá, teoriija ja čuojaheapmi/lávlun. Musihkkahistorjjás leat olu kultuvrralaš referánsat mat leat váikkuhan dánáigge musihkkii. Musihkkateoriija bokte nagoda čilget čielgasit mii dáhpáhuvvá iešguđetge šánjeriid rámmaid siskkobealde. Čuojanasain dahje jienain sáhtta govvidit, refereret ja doaimmahit.

Musihkka lea oassi buot kultuvrrain, ja mis lea buohkain muhtinlágán vásáhusat musihkain, sihke skuvllas ja muđui eallimis. Vásáhusat sáhttet leat musihka guldalit, juoigat, koarralávlun, joavko-čuojaheapmi, musihkka oskkoldatlaš searvegottiin, muosáhit dahje eará vugiin návddašit musihka. Musihkka gullo vaikko gos. Go TV dahje rádio bonjastit ala, de lea musihkka oassin sihke filmmain, máidnosiin ja eará prográmmain.

Oahppoplána bajitoasi «Fága relevánsa ja guovddáš árvvut» čilge:

- oahppit galget beassat vásihit ahte musihkka sáhtta addit buoret eallinkvalitehta ja
- oahppit galget beassat vásihit ahte iežas jienas lea mearkkašupmi searvevuodas.

Nuohttaoahppu ii leat guovddázis 1.–4. ceahkis. Oahppit galget oahpásnuvvat musihka vuodđoelemeanttaide musihka álgoohpahusas ja geavahit eanjkalis nuohtaid. Musihka vuodđoelemeanttat mat leat guovddázis álgoohpahusas, leat pulsa, ritma, šuokŋa, leaktu, melodiija, nuohtat, harmoniija, hápmi, dynamihkka ja artikulašuvdna.

Musihkka nanne oktavuodaid

Lávlagat eai eaktut máhtu dihto gielain. Lávlagiin geardduhuvvo dávjá seamma teaksta, ja dalle lea álkit fáhtet sániid. Musihkkastohkosiin ja čuojanasain čuojahit ii gáibit giellaáddejumi, muhto iešalddis doaibma dat lea guovddázis, ja dat dagaha ahte buohkat sáhttet searvat ja oktavuodaid čatnat (Brean & Skeie 2019).

Musihka sosiála bealli ja dearvvašvuohta

Musihka sosiála bealli lea go galgat oahppat omd. odđa lávlagiid ja musihkkastohkosiid, de ohppiide lea álkit ohcalit nubbi nuppi vai ovttas besset stoahkat (Bilalovic Kulset, 2019).

Musihkka lea gaskaoapmi dovdat, mitalit ja giedahallat jurdagiid ja dovdduid, sihke miehte- ja vuostegiedageavadis. Dáiddalaš ovdanbuktinvuogit addet vejolašvuoda buorebut áddet sihke iežas ja earáid dovdduid, ja dát lea buori psyhkalaš dearvvašvuoda vuodđu (Udir 2020).

Oahppit geat leat hujut ja várrogasat, servet musihkkii buorebut go eará fágaide. Danne juoigan, lávlun ja musihkkastohkosat leat dehálaččat. Musihkas lea juohke doibmii hárjehallan ja geardduheapmi, ja danne lea musihkkafága dat fága mas oahppi čielgaseamos oaidná ja dovda ovdáneami ja oahppama (Bamford 2012).

Musihkka ovddida oahppama ja guovdilastima

Dutkamušat čájehit ahte guldalit musihka ja lávlagiid buorida muittu, ja bisuha oahppama guhkit. Váldosivva dasa lea ahte musihkka gáibida áicilvuoda, boktá dovdduid ja ovddida visuála govaid (Brean & Skeie 2019).

Musihkas ferte doalahit konsentrašuvnna musihkalaš ovdanbuktimiin. Konsentrašuvdna lea dalle oalát ovttá ášši birra, dego livččet lohkamin gelddolaš girjji ja vajálduhtát sihke áiggi ja birrasa. Nora Bilalovic. Kulset gohčoda dan dili go leat oalát čiekŋudan ovttá áššái, *flow*. Dat lea dat buoremus vuohki oahppat (Bilalovic Kulset, 2019).

Musihkas, juoigamis ja lávlumis lea álkes vuohki boahttit *flow*-dillái, ja danne lea álki teavsttaid oahppat. Lávlagiid ja ludiid bokte sáhtta earet eará oahppat alfabehta, ivnniid, loguid, rehkenastima, gielaide, báikenamaid ja riikkaid.

Musihkka ovddida giellaoahppama

Musihkas lea šuokŋadáidda dehálaš earet eará go galgá earuhit jienaid ja doallat távttá, ritmma ja pulssa. Go šuokŋadáidaga ovddida ja nanne, dalle lea álkit oahppat odđa gielaide, go beallji lea hárrjánan gullat jienaid, ja dalle earuha amasgielaide tonála nyansaerohusaid (Bamford 2012).

Konklusuvdna: Skuvllas galggašedje eambo lávlut ja juoigat ja lágide musihkkastohkosiid buot fágain. Dan sáhtta praktihkalaččat dahkat fágaid fáttáin.

Máhttolokten ja musihka oahppoplána

Čiekŋalisohppan musihkkafágas

Vuođđogálggat Oahppoplána bajitoasis leat «Oahppama prinsihpat, ovdáneapmi ja oahppahábmen» gos boahtá ovdan earet eará ahte čiekŋalisohppan galgá deattuhuvvot.

Hutkannávccat, kulturáddejupmi ja identitehtaovdáneapmi leat guovddáš gelbbolašvuodat čiekŋalisohppamis.

Čiekŋalisohppan musihkkafágas lea fágalaš čiekŋudeapmi ja čielga diđolaš máhttu gos oahppit oidnet čanastagaid sihke dovddus ja odđa áššiin. Čiekŋudanmáhttu ii šatta ija badjel. Dat gáibida systemáhtalaš ja čielga ulbmillaš barggu áiggi badjel ja eaktuda aktiivvalaš searvama doaimmaide.

Oahppoplána «Fága relevánsa ja guovddáš árvvut»-oassi čilge mat gelbbolašvuodat ohppiin galget leat musihkkafágas:

«Musihkkafágas ovdánahttet oahppit gelbbolašvuoda juoigamis, lávlumis, čuojaheamis ja dásunmis, musihka ráhkadeamis ja mánggalágán govvidemiin hábmemis ja áddemis.» ([Udir Musihkka sámegillii \(MUS02-02\)](#)). Dat eaktuda ahte oahppit galget oahppat guldalit, juoigat, lávlut, čuojahit čuojanasain ja dásut. Sii galget ráhkadit iežaset musihka ja galget maiddáid dovdat iešguđetlágán musihkkakultuvrraid konteavstta.

Oahppit maid galget beassat vásihit musihkkailu. Musihkkaillu sáhtta leat ahte oahppit vásihit lih-kostuvvama musihkalaš doaimmain, ja ahte sin barggus lea árvu. Dat mearkaša ahte proseassa lea dehálat go buvttá. Proseassa čájeha ovdáneami ja addá buori buktaga. Proseassa bistá gitta dassái go buvttá lea ovdanbuktojuvnon (Engås & Øvregård).

Čiekŋalisoahppan eaktuda ahte musihkkafágalaš barggut leat:

- áddehahtti ja čielgasat ohppiide.
- relevánta musihkka vuoddoelemeanttaide.
- oahpahus lea ohppiid fágadásis.
- deattuha kvalitehta ohppiid searvamis ja sosiála ovttasbarggu.
- vuodduuvvon produktiivvalaš ja reflekterejeaddji ságastallamiidda ohppiiguin.

(Gilje, Landfall ja Ludvigsen 2018: 24)

Guovddášelemeanttat

Guovddášelemeanttat leat fága deháleamos oasis ja leat fága metodat, jurddašánvuogit, doahpagat, prinsihpat ja čanastagat (NOU 2015:8, s. 46). Guovddášelemeanttat doaimmahit, ráhkadit ja vásihit musihka gáibidit aktiivvalaš ja kreatiivvalaš searvama musihkkafágii. Guovddášelemeanta kultur-áddejupmi čalmmustahtta máilmmi mánngabealat musihka mii eaktuda rabasvuoda iežas ja eará kultuvrraid musihkkii.

Vuodđogálggat ja progrešuvdna 1.–4. ceahkis

- Oahppoplánain leat vihtta vuodđogálgga mat gusket buot vuoddoskuvlla fágaide. Vuodđogálggat leat oassin gealbomihttomeriin ja leat oasis fágagealbbus, ovdamearkkat dasa leat lávlagat ja musihkka ABA- dahje AABA-hámiin. Álggos čuojahit A- ja B-oassi ja gearduhit A-oasi fas.

Eambbo vuodđogálggaid birra: Oahpahusdirektoráhtta ([Musihkka sámegillii MUS02-02](#)).

Árvvoštallan – goas, maid ja mo?

Árvvoštallan lea viiddis doba ja sisttisoallá ahte árvvoštallan lea proseassa mas oahpaheaddji ja oahppi ovtas gávdnaba man gealbodásis oahppi lea, ja man gealbodásis oahppi berrešii leat. Árvvoštallama deháleamos ulbmil lea ovddidit ja movttiidahttit oahppama, ja galgá leat juoga mii geavvá oppa áigge, diimmus diibmui. Juohke oahppi nana bealit galget dihtomielaláččat geavahuvvot oahpa-husas, vai livččii oahppanmokta ja nannešii ohppiid fágalaš ovdáneami.

Árvvoštallanvuogit ja -dábit leat mielde hábmemin oahpu ja galget leat oahppi musihkkafágalaš ovdáneapmi ja máhttu ektui. Oahpaheaddji galgá deattuhit oahppi barggu kvalitehta ja mo oahppi sáhtta ovdánit fágalaččat. Bargomokta ii galgga árvvoštallot, go dat ii mui tal fágalaš dási.

Oahppit galget beassat iežaset árvvoštallat vai ohppet árvvoštallat iežaset barggaid.

([Udir.no – Involver elever og lærlinger i vurderingsarbeidet](#)).

Árvvoštallan-doaba geavahuvvo golmma iešguđetlágán oktavuodas. Árvvoštallan oahppama dihte (Vurdering for læring):

- 1 lea dađistaga árvvoštallan ja galgá ovddidit oahppama ja fágalaš ovdáneami.
- 2 čilge oahppi gealbbu ja fágalaš buoridanvejolašvuodaid muhtin áigodaga siskkobealde, omd. beaivválaš árvvoštallan, mánnosaš árvvoštallan dahje jahkebealleárvvoštallan.
- 3 dovdomearkkat leat ahte oahppi dovda oahppanulbmiliid ja oažžu rávvagiid mo sáhtta ovdánahttit fágalaš gealbbu – maid máhtta bures ja maid sáhtta buoridit.

Oahppama sáhtta nannet go oahppit:

- 1 dihtet maid sii galget oahppat ja mii vurdojuvvo.
- 2 ožžot máhcahagaid barggu/ovdanbuktima kvalitehtas.
- 3 ožžot rávvagiid mo sáhttet buoridit.
- 4 ieža besset árvvoštallat iežaset barggu ja ovdáneami: maid hálddašit / eai hálddaš nu bures, gokko lea ovdánan, gokko ii leat nu nanus fágalaččat.
- 5 dihtet maid ferte dahkat vai ovdánit (Udir.no – Temaene for elevundersøkelsen).

Ságastallamis galgá leat positiivvalaš vuoigŋa: «Don ledjet nu čeahppi go ...», «Boahte háve geahččalat ...» ja «Don sáhtat hárjehallat ...».

Tabeallas leat evttohusat mo sáhtta árvvoštallat musihkkagelbbolašvuoda.

Oahppanulbmilat	Oahppi máhtta
Čuovvut pulssa, leavttu ja ritmma	Čilget pulssa, ritmma ja leavttu erohusa. Čuovvut ritmma, pulssa ja leavttu álggus gitta lohppii – buorre ritmadovdu. Váldit vuostá dieđuid oktasaš čuojahemiin. Boahhte hávvái geahččalit čuovvut guhkit ritmmaid. Hárjehallat eambo čuovvut ritmma álggus gitta lohppii.
Searvat čuojahit	Searvat čuojahit, hárjehallat bures earáiguin ovdal oktasaš ovdanbuktimiid. Máhttit čuovvut álkes ritmmaid ja melodiijaid ja geavahit pulssa, ritmma, leavttu (tempo), távtta, melodiijadyndamihka ja hámi iešguđetlágán čuojanasain. Máhttit ráhkadit ja ráhkkanit instrumentála ovdanbuktimiid okto ja joavkkus.
Guldalit mat čuojanasat leat musihkkabihtás	Guldalit musihka ja sáhttit mitalit maid lea gullan, gokko musihkkabihtás gullo mii čuojanasaid ja maid dat čuojanas galgá govvidit.
Ságastallat makkár dovdduid ja jurdagiid musihkka ovdanbuktá	Ságastallat musihka birra ja geavahit sániid mat čilgejit su dovdduid ja jurdagiid.
Searvat ja čájehit buori gálgga lávlumis ja juoigamis	Máhttit lávlagiid/luđiid teavsta ja melodiija. Geavahit heivvolaš ja molssašuddi jiena ja šuokŋa- ja nuohtaallodaga. Lávlut/juoigat čielga sániiguin ja jienain, sihke allagit ja vuollegit, gulul ja jođánit. Áđdestallat ja čuovvut álkkes ritmmaid ja oanehis melodiijaid rivttes leavttuin, távttain ja šuokŋašlájain.
Oahppat lihkadit ja dánsut musihkkii	Searvat lihkadit musihkkii, máhttit áđdestallat ja improviseret dihto lihkestagaid musihkalaš vuodđogálggaid (ritmii, táktii, lektui). Máhttit dánsut dánsunálvkkiid ovtas earáiguin, ja dánsut távtta mielde ja ovdanbuktit. Sáhtta evttohusaid buktit eará dánsunálvkkiide
Máhttit ráhkadit musihka	Searvat oktasaš čuojahemiide, máhttit iešguđetlágán ritmmaid ja melodiija, ja čuojahit ovtta earáiguin. Máhttit ráhkadit ja čállit ritmmaid ja melodiijaid, ja čuojahit ovtas earáiguin. Máhttit geavahit digitála reaidduid go ráhkada musihkkabuktagiid dahje ovdanbuktimiid.

Bargovuogit ja diimmuid organiseren

*Mun gulan – mun vajálduhtán
Mun oainnán – mun muittán
Mun dagan – mun ádden*

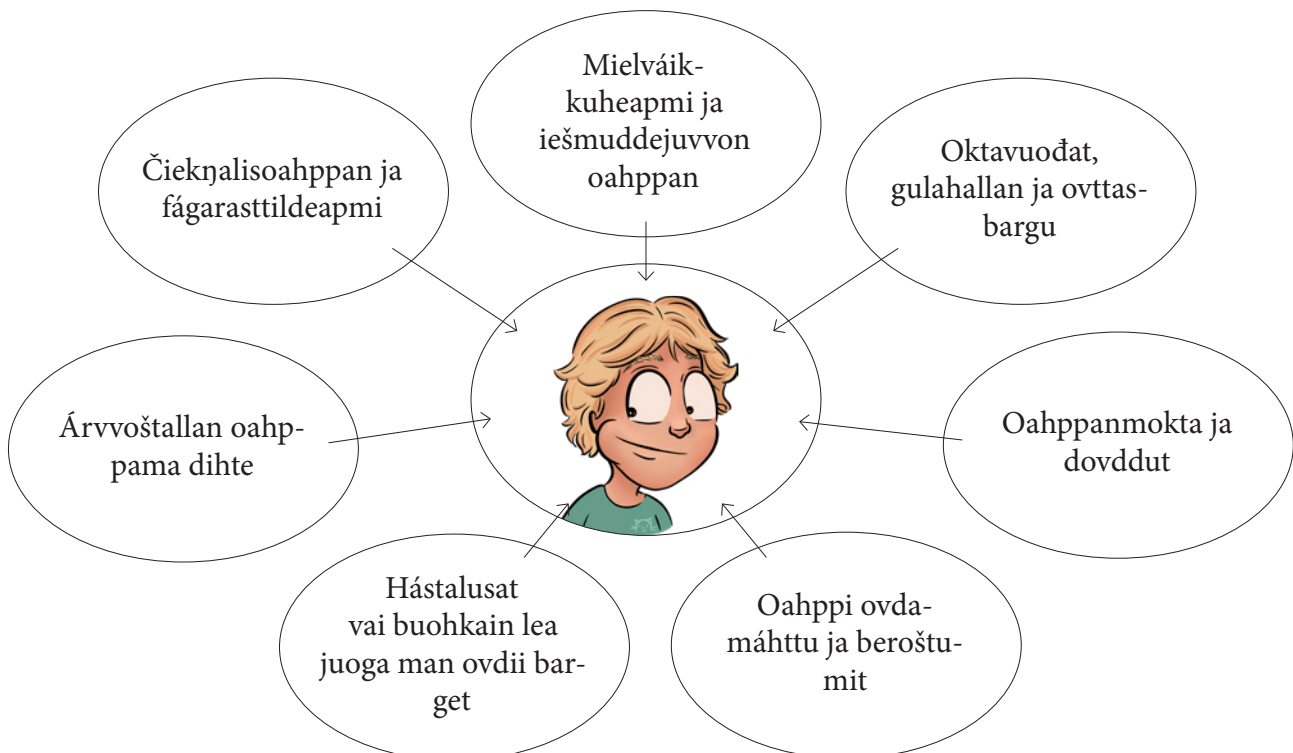
Konficus

Musihkkafága deháleamos metodalaš prinsihppa lea praktihkalaš doaimmat ja ahte oahppi searvá aktiivvalaččat. Praktihkalaš doaimmat leat guovddázis maidái go lea musihkkateorijas sáhka.

Praktihkalaš doaimmat leat earet eará:

- 1 Lávlun ja čuojaheapmi – lávlun, juoigan ja eará vokála doaimmat, čuojahit musihkka, lihkestagat ja drámá, čuojahit čuojanasain ja rumaščuojanasain.
- 2 Guldaleapmi – aktiivvalaš guldaleapmi ja šuoŋadovdama hárjehallat, áđdestallan.
- 3 Lihkestagat – dásun, dramatiseren, čuovvut gárvves koreografija ja oahppit ieža ráhkadit lihkestagaid.
- 4 Praktihkalaš teorija – vuoddoelemeanttaid oahppat ja mearkut nuhtaid symbolain ja govain.
- 5 Eksperimenteret, improviseret, komponeret ja heivehit musihka.

Oahppu ovddiduvvo buoremusat oahpahusas go deattuha ja systemáhtalaččat bargá čuovvovaš prinsihpain:

(NOU 2016:14 s. 48–49)

Luohti, juoigan ja jietnageavaheapmi

Máhttoloktema sámi musihkkaplánas vurdo ahte sámi musihkka lea guovddázis ja geavahusas skuvllas. Skuvlla doaibma lea dalle ovddidit sámi musihka ja dagahit dan lunddolaš oassin eallimis ja juohkebeaivválaš áššin. Luohti ja juoigan lea árbevierru maid mii fertet sealluhit ja várjalit. Dan dihte lea ge dehálaš ahte mii duostat juoigat vaikko makkár jietna mis dal jo leaš.

Juoigan ja lávlun buot hámiin berrešii leat beaivválaš ášši skuvllas, ja áinnas musihkkafágas. Juoigama, lávluma ja musihka bokte mii nannet musihkalaš máhtu ja gelbbolašvuoda, psyhkalaš dearvašvuoda, konsentrašuvnna ja bargomovtta. Musihka ja juoigama/lávluma bokte sáhtta oahppat earet eará giela (bustávid, dajaldagaid, sániid), matematihka (loguid) ja eposa (historjjá ja muitalusaid).

Luohti lea sámiid lávlunvuohki ja lea maiddá Eurohpá boarráseamos musihkkaarbevierru. Luođis leat mánga iešguđetlágán juoiganvuogi ja juoigansuopmana, mat atnet iešguđetlágán juoiganteknikaid. Luođit gávdnojit mánggain hámiin – nuortalaččain lea *leu'dd*, lullisápmelaččain ja julevsápmelaččain lea *vuelie*, davvisápmelaččain lea *luohti*.

Árbevirolaš luođi doaibma lei govvidit juoga jienain iešguđet dilálašvuodain, nugo barggu oktavuodas (guođohettiin, gárddi luhtte, fierpmástaladettiin, bivddus, meahcis, ruovttus), ja maiddá ráhkisvuoda oktavuodas (áibbašettiin, irggástaladettiin/moarsastaladettiin) ja áiggegollun. Dát áššit leat árgabeaivválaš áššit, ja dan dihte eai soaitte čadnon nu alla vuordámušat luohtái – dat lei dušše juoga maid olbmot barge.

Ideála máilmmis gullá luođis makkár lea olmmoš gean juoigá. Vuolggasadji lea seamma, muhto dulkojeaddji bidjá maiddá iežas dovdomearkkaid luohtái.

Luođis lea maid guhkes ja miellagiddevaš historjá, ja lea rievdan olu árbevirolaš hámis dálá juoiganmállii. Árbevirolaš luohti lea *a capella* (čuojanasaid haga, dušše jietna), ii ge leat dárbbášan čuovvut makkárge tonalitehta. Dát soaitá leat sivva dasa manne oarjemusihka definišuvnna mielde juoigi ii deaivva visot nuohtaid. Čilgehus sáhtta leat ahte juoigi geavaha njealjadasnuohtaid. Oarjemáilmmi musihkas lea tempererejuvnon skálá. Dát skála ii geavahuvvo sámi tempererejuvnon skálás, ja dan dihte orru «boastut» olbmuide geat leat hárvánan tempererejuvnon skálái. Tonalitehta dáfus luohti lea gártan pentatovnnalaš skálái. Pentatovnnalaš skálá lea olu adnon eamiálbmotmusihkas ja eará árbevirolaš musihkas buot máilmmiosiin.

Juoigan

Árbevirolaš luođi ja juoiganteknihka birra leat unnán oahpponeavvut, ja lea váttis gávdnat dieđuid mo rievttis jietnateknihkka lea ja mo rumašguoddu galgá leat go juoigá.

Dát girji oahpponeavvoráiddus lea čállon Sis-Finnmárkku geahččanguovllus, ja dan dihte eai soaitte buot juoigansuopmaniidda heivet mii čallo, vaikko letne geahččalan lohkat eará juoigansuopmaniid birra ja jearahallat juigiid eará sámi guovlluin.

Lea váddásit bargat luđiin go dábálaš lávlumiin, go luohti seailu njálmmálaččat buolvvas bulvii ja gávdnojit unnán čállojuvvon oahpponeavvut juoiganteknihka birra. Luohti lea maiddá ierenomáš persovnnalaš ášši ja lea dovdduide čadnon olbmoluđiid dáfus. Juohke juoigis lea maiddá iežas málle juoigat, ja nubbi juoigi sáhtá dulkot luđiid eará láhkái go nubbi juoigi. Iešalddis luodis lea maiddá persovnnalaš bealli, go juoigi báidná luođi govvidemiid iežas persovnnalaš dovdomearkkaiguin.

Árbevirolaš luohti ja juoigan ii leat leamaš lávdedáidda ovdalaš áiggiid, ja dan geažil soitet leamaš olu gáibádusat čadnon luohtái. Ođđa áiggis lea juoigan šaddan lávdedáiddan, ja dat lea dagahan ahte olbmui lea vejolašvuohta oaivvildit juoga du dáidaga birra. Dát sáhtá caggat juoigagoahtimis jus ii leat ovdal juoigan.

Luohtešánjerat

Sámis lea digaštallon galgá go luođi juohkit šánjeriidda. Leat go šánjerat vai leat go dušše fáttáid mielde? Luođi šánjeriid sáhtá digaštallat. Muhtumat oaivvildit ahte ođđaáigásaš luohti lea lávlla-luohti, ja earát ges oaivvildit ahte lea árbevirolaš luohti masa lea biddjon musihkka.

Dán oahpponeavvoráiddus letne juohkán luođi guovtti šánjerii: árbevirolaš luohti ja ođđaáigásaš luohti. Goabbatge šánjeriin leat subšánjerat ja leat juhkkajuovvon olbmo-, báike-, elliid-, luonddu-, abstrákta-, ja mitalusluđiide ja dovdnii.

Juoiganteknihkka

Go jearahallat juigiid, de čilgejit dávjá ahte luohti vuolgá čoddagis. Ollugat oaivvildit ahte galgá geavahit čottajiena go juoigá. Juoigi stivre iešalddis dan melodijja čoddagis ja viežžá fámuid rattis ja čovvjiis. Ollu juoigat eai loga alddiset diehtomielaččat makkárge rumašguoddu go juiget, muhto lohket iežaset «hábmēt luođi čoddagiin».

Luođi ornamentihkka

Daddjo ahte čeahpes juoigi mohkohallá ja máhtá ráhkadit earenoamáš mohkiid go juoigá. Dát mohkohallan lea luođi ornamentihkka. Luođis lea dehálaš hervet ja bidjalit smávva detáljaid mat dahket luođi veaháš čiekŋaleabbo, ja mángga láhkái dát herven doaibmá dovdomearkan sutnje guhte juoigá. Dát dovdomearkkat čilgejit dan guhte juoigá, ja sáhtá maid čilget gean/man lea juoigamin.

Ornamenteren luodis sáhtá leat feara mii ja vuolgá das mo juoigi mielas lea čáppat govvidit juoga. Dábálemos juoiganornamentihkat leat ravvgodeapmi ja mohkohallan.

Juoigi sáhtá mohkohallat stávvaliid, sániid ja melodijjaid ja atnit daid mo juoigái ja luohtái heive. Dát ornamenteren vuolgá maiddá das gean/maid juoigá. Jus juoigá olbmo gii livžu, de lea lunddolaš lasihit eambo mohkiid ja ravvgodemiid.

Luođis eai leat olu sánit, ja juoigi atná jiena dego čuojanassan. Juoigi dalle «herve» jietnamáilmmi iežas jienain ja gaskkohagaid bohtet sánit ja stávvalat. Dajahusain lea čilgejeddji čovvdasánit mat mitalit eambo go maid álggos jáhkka. Dát sánit galget čilget hui olu, omd. rámidit gean nu luonddu, humora atnit ja leaikkastit, hárdit dahje bilkidit. Ideála máilmmis gullá mo juoigi háliida govvidit gean / man nu.

Oahppat juoigat?

Lea go vejolaš oahppat juoigat vaikko ii leat bajásšaddan luđiin dahje ii dattetge leat juoigan olu? Naba jus lea bajásšaddan ruovttus gos sámi kultuvra ii leat oidnon ii ge gullon?

Go hállat juigiiguin, de lea vástádus ahte lea vejolaš oahppat juoigat vaikko ii leat ovdal juoigan, muhto dasa ferte bidjat áiggi ja váldit dan duođalažžan. Buot buoremus vuohki oahppat juoigat lea válljet luođi masa liiko ja geahččalit hárjehallat dan ja áđdestallat juoigi go juoigá juste dan luođi.

Liekkadeapmi

Lávlun- ja vuoignaliekkadeapmi galgá ovddidit buoret jietnageavaheami vai dovdá ja oahpásnuvvá iežas fysalaš rámmaide. Rumašliekkadeamit galget čalmmustahttit guđe deahkit leat anus jietnageavaheamis. Rumaš- ja lávlun- ja vuoignaliekkadeami ferte dávjá kombineret.

Juohke oahpahusdiimmu berre álggahit jietnaliekkademiin. Mii beaivválaččat geavahit jiena, hállat jitnosit ja gulul, boagustit ja čaibmat, savkalit ja huikit. Dalle galggašii navdit ahte jietnabáttit leat lieggasat, muhto eat mii viega beallemaratona galbma dehkiiguin. Deahkit sáhttet dalle vahágahttojuvvot, ja seammá prinsihppa lea jietnabáddedehkiide. Galbma jietnabáttiiguin lávlut leat váikkuhusat, nugo jiena massit. Islándalaš Björk lávllui nuorran punkjoavkkus mánga jagi gos fertii ráhkut ja huikit vai su čuojanasat eai hávkat su jiena. Dat dáidá sivvan leat ahte massii jiena muhtin áigái.

Jietnaliekkadeamis leat ollu buori bealit:

- Sáhtát eastadit vahágiid jietnabáttiide, nugo jiena massima, čottabákčasa, niskki ja olggiid stiivumis ja/dahje oaivebákčasa.
- Šaddá guoddilis jietna go litnuda jietnabáttiid ja daid birrasa.
- Dahká du dihtomielažžan vuoignahakkii ja ráhkkanahká du rupmaša lávlut riehta.
- Don oahpásnuvat iežat jitnii, rupmašii ja jietnageavaheapmái ja gávnnat iežat fysalaš rájáiid lávluma hárrái.
- Jietnaliekkadeapmi lea buorre vuohki konsentreret ja fokuseret dasa mii galgá čadahuvvot oahpahusdiimmus.

Stohkosiid, lihcastagaid ja dánsuma dehálašvuohta

Musihkkastohkosat ja eará stohkosat leat buorit bargoneavvut. Stohkosat addet vejolašvuođa rahpasit eará láhkái árgabeaidilálašvuođain. Luohkkálanjas leat ávkkálaččat jus leat ovdamearkka dihte oahppit geat leat njáiggut, hujut dahje jaskadat, dahje jus leat oahppit geat duldet energijain.

Eanas mánát liikojit stoahkat ja eksperimenteret stohkosiid bokte. Stohkosat sáhttet leat buorit vuogit luvvet dynamihka ohppiidoavkkus ja maiddái buorre vuohki suoli oahpahit. Stohkosiid bokte sáhttet veahkehit loktet lohkanmáhtu, nannet iešdovddu ja sosiála beliid ja gulahallandáidduid. Okta dain deháleamos iešvuođain musihkas lea ritmma ja oktasaš coahkkima (pulssa) gávdnat, ja nagodit gulahallat iežat joavkkuin.

Stohkosat čatnet maiddái oktavuodaid sihke ohppiid, ohppiidoavkku ja oahpaheaddji gaskka.

Dánsun/lihkastagat

Lihkastagat ja dánsun buoridit motorihka ja duostilvuoda. Dánsuma vuoddu lea álggos ráhkadit ritmmalaš lihkastagaid musihkkii gos eat leat gáibádusat mii lea riehta ja ii.

Mánáide lea musihkka čadnon lihkastagaide ja dánsumiidda. Musihkka lea ritma ja lihkastagat mat leat čadnon njuolgga dovdduide ja mánáid siskkáldas jurddagovvádusmáilbmái. Mánna dalle musihkalaš hábmema čađa ovddida musihkalašvuoda ja jurddagovvádusa (Hernes et al., 1993, s. 136–137).

NRK Super jahkásaš riikaviidosaš kampánnjás, «BlimE»-dánssas, lea ulbmil ovddidit ustivuoda ja ovddasmorraša nubbi nubái. Sin čuoládatsátni lea: «Loga hei! Leage ustit! BlimE!».

Dánsun:

- ovddida lihkastagaid koordinašuvnna ja ritmadovddu dánssaiguin.
- addá ohppiide ilu ja áddejumi dánssaide.
- ovddida gierdevašvuoda ja áddejumi iežas ja eará kultuvrraid dánssaide.
- ovddida estehtalaš didolašvuoda, kreativitehta ja olmmoš nákke iežas dovddahit lihkastagaid bokte.
- movttiidahtta sosiála ovdáneapmi ovttasbarggu ja ovttasdoaimmama bokte.
- movttiidahtta ohppiid musihkka- ja lihkastatvásáhusaid dánssas.

Musihkkadiimmuid organiseren ja čađaheapmi

Dát oahpponeavvoráidu lea čállon nu ahte galggat sáhttit leahkkut girjji ja álkit čađahit diimmuid vaikko ii leat nana gelbbolašvuoha musihkkafágas. Dan dihte lea evttohuvvon mo sáhtát čađahit musihkkadiimmuid.

Musihkka 1–4-girjjiin galgá:

- gulul oahppat musihkkateorehtalaš doahpágiid praktihkalaš doaimmaid čađa. Praktihkalaš doaimmain sihke geavahit ja ožžot áddejumi musihkkadoahpágiidda, nu ahte dat sajáiduvvet.
- lávluma bokte čatnat oktii teorehtalaš ja praktihkalaš oahpu. Lávlun ja jietnageavaheapmi ovddida dovdduid ja vuoinjašattu (intelleakta).
- praktihkalaš searvan leat guovddázis ja eaktuda ovttas earáiguin hárbhallat ja ovdanbuktit musihka iešguđetlágán oktavuodain.
- jietnageavaheapmi leat guovddázis, go lávlun ja juoigan ovdanbukta dovdduid, jurdagiid ja daguid. Dat addá oppalaš áicovásáhusaid iežas ja earáid hárrái.

Musihkkagirjjit eaktudit ahte oahpahas:

- oahppit servet aktiivvalaččat sihke lávlut, juoigat, lihkadit/dánsut ja stoahkat.
- leat diimmuin miellagiddevaš ja mánggabealat doaimmat.
- ovddiduvvo áddejupmi musihka mánggabealatvuhtii.
- ovddiduvvo konsentrašuvdna.
- oahppit máhttet stohkosiid ja lihkastagaid njuolggadusaid.
- ovddiduvvo searvan ja sosiála gelbbolašvuohta – guđe láhkái sáhtta ovtastallat ovtas musihkain

Oahppigirjji bargovuogit leat čadnon musihkalaš doaimmaide lagašbirrasis, luhtái, sámi kultuvrii ja árbevirolaš luonddugeavaheapmái. Bargovuogit čuvvot metodalaš prinsihpaid ja ahte oahpahas lea praktihkalaš musihkka, omd. juoigat, lávlut, bájuhit, čuojahit, lihkadit, dánsut, guldalit ja dovdat.

Diimmuin galget leat čielga njuolggadusat ja rutiinnat mat oadjudit buot ohppiid, ja addet njuovžilis ja movttiidahtti čadaheami.

Diimmuid struktuvra ja čadaheapmi

Jietna ja rumašliekkadeapmi	Lea álo buorre goansta boktit ohppiid beroštumi. Sis soaitá leamaš guhkes beaivi, dahje sii leat aiddo lihkan. Sáhtta geahpedit jietnaliekkademiid jus ehpet lávlo olu. Jus leat beavvit goas galgabehtet olu lávlut ja čuojahit, de várre eambbo áiggi dása.
Evttohusat stohkosiidda	Heive bures viidásit ligget rupmaša stohkosiin. Jus oahppit orrot váiban dahje dynamihkka lea ártet, de várre eambbo áiggi dása.
Bures boahin dahje álggahanlávlla	Maŋnel liekkadeami joatkit bures boahin-lávlagiin.
Váldoaossi diimmuin	Váldoaosis leat musihkkafágalaš doaimmat
Loahpaheapmi – mana dearvanlávlla / loahpahanlávlla	Strategiijat, bargovuogit ja doaimmat mat leat álggahuvvon ovttá diimmus, jotkojuvvojit boahnte diimmus, vai juoga lea oahpis, ja oahppit dihtet mii galgá geavvat diimmuin. Diimmuin ferte leat čielga sisdoallu: álgu, doaimmat, čielga njuolggadusat barggadettiin ja loahppa. Juohke diibmu loahpahuvvo lávelagiin/luđiin. Dat lea buorre vuohki čoagganit, jaskkodit ja vuordit dassái go beassá vuolgit.

Árvvoštallat mo lea mannan. Dalle oahppit ohppet reflekteeret ja maiddáid oaidnit maid ja mo sáhtta buoridit.

Evttohus čoagganit ja loahpahit diimmuid:

- Ságastallat maid leat oahppan – oahppanmovtta ovddidit.
- Mii manai bures ja mii ii mannan bures – oahppi árvvoštallá iežas.
- Mo livččii sáhtán buoret – reflekterejeaddji oahppi.
- Loahpahanlávlla/-luohti – addá buori dovddu loahpahit ovttas.

Musihkka 1–2

- 1.–6. kapihttalat leat oaivvilduvvon 1. ceahkkái
- 7.–13. kapihttalat leat ges oaivvilduvvon 2. ceahkkái

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Musihkkafága sánit galget geavahuvvot aktiivvalaččat diimmuin, seamma láhkai go bustávat lohkan- ja čállinoahpus.

Musihka vuoddoelemeanttat leat musihka vuoddoasit, melodiija, ritma, tonalitehta, harmoniija, dynamihkka ja hápmi. Dát ovttas dahket musihka.

Šuoknadovdu – attáldat gullat ja ovdanbuktit šuoŋaid maid lea gullan.

Komponeret – latiinnagielas *componere*; «bidjat oktii, hábmet, ráhkadit».

Dynamihkka – man garrasit čuojaha/lávlu/juoigá. Dynamihkka lea iešguđetlágán jietnageavaheapmi musihkas, nugo jietnaallođat ja voluma. Musihkas sáhtá omd. juoga lávlut jítnosit dahje vuollegaččat. Čuojanasaid dáfus dynamihkka lea man ollu deattu geavaha čuojahettiin, omd. bossun-, ritma- ja dávgečuojanasain.

Leaktu (tempo) – čilge man jođánit dahje gulul pulsa lea.

Pulsa/coahkkin – mearrida leavttu musihkas.

Ritma – čilge musihkkajođu. Ritma lea go geardduha musihkalaš elemeanttaid ja ráhkada musihkalaš minstara.

Časkkástat – lea *slag* dárogillii ja lea oassi pulssas/coahkkimis.

Tákta – leat kategorijjat maidda juohkit musihka, ja táktašládja mearrida galle časkkástaga čáhket dasa. Tákta lea musihkalaš juohkinvuohki. Tákta mearrida gokko vuosttaš coahkkin lea musihkas. Távttain leat iešguđet sturrodagat, ja gohčoduvvojit táktašládjan.

Táktašládja – muitala man galle coahkkima/njealjadasnuohta čáhket ovtta táktii – man stuoris juohke tákta sáhtá leat. Ovdamearkka dihte leat ollu távttat $\frac{4}{4}$ -táktašládjat. Dat mearkkaša ahte mii sáhttit 4 rádjái lohkat juohke távttas = 4 časkkástaga. Juohke lohku šaddá časkkástat. Jus leat gullan rumbočuojaheddjiid lohkame 4 rádjái ovdal go čuojahišgohtet, de son lea lohkame časkkástagaid, ja das gulat maiddá táktašládja.

Nuohtta – muitala man tovnna lea sáhka. Nuohtta muitala maid man jođánit tovnna/ritmmat čuojahuvvojit.

Akoarda – muitala ovttain bustávain man tovnna galgá čuojahit seammá áiggi. Ovdamearkka dihte G-dur-akoarda muitala ahte G lea bássatovdna ja čuojahat vel lassiin unnimusat H ja D.

Dirigeanta – Son gii láidesta stuorra čuojahanjoavkku. Son lihkada rupmašiin ja láidesta musihkkáriid.

Improviseret – spontána ovdanbuktin, dábálaččat ii leat čálus veahkkin/doarjjan.

Melodiija (greikkagielas «lávlla») – lea musihkas nuohttačuovus mas lea čielga álgu ja loahppa.

Vokálajietna lea olbmo lávlunjietna.

Musihkkačuojanasjoavkkut – bossun-, streanga- ja časkkástatčuojanasat ja elektrovnnalaš čuojanasat.

Álggahit juohke diimmu

Maid mii barggaimet ovddit musihkkadiimmu? Masa don liikojit? Galgat go geardduhit juoga? Dát vuohki addá ohppiide oktiigullevažvuoda, ja ožžot ilu ráhkadit juoga ovttas.

Álgit lávlagiin, lihkadit ja jietnaliekkademiin.

Oahpásnuvvan

(s. 4–5)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 1–3 vuoddoelemeanttat, jietna, ritma ja tákta

Oahppanulbmilat:

- Mii musihkka lea?
- Guldalit jienaid ja jietnakvalitehta – šuoknadovddu ovddidit
- Lávlut ja dramatiseret luđiid ja lávlagiid
- Ráhkadit musihka

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Ritma, tákta, pulsa, rumaščuojanasat, šuoknadovddu.
- Fágasániid ja doahpágiid čilgehusat leat dán rávagirjji álggus.

Reaiddut:

- Ritmasákkit, ritmamanit, rumbbut, marakas, tamburiinnat, divgabáddi, triáγγελ ja dávvirat luohkkálanjas.
- Melodiijačuojanasat – xylofovnnat dahje eará melodiijačuojanasat.

Jienat

Govvosis lea ollu mii dáhpáhuvvá. Oahppit galget govvosis ohcat jienaid – mo dat gullojit ja ovdanbuktit jienaid, omd. ii leat diimmu jietna coahk-coahk, muhto dat gullo ja mainna reaidduin sáhtá ráhkadit diimmu coahkkima.

- Mat jienat leat govvosis – ráhkadit jienaid, omd. juhkan-jienaid, diibmu vázzá dahje čuodjá, jnv.
- Mat oidnojit govvosis?
- Mo gullojit iešguđet dinggat?
- Guđe dinggat gullet musihkkii?
- Mat leat musihkkačuojanasaid namahusat?
- Guđe čuojanasat leat ritma- ja melodiijačuojanasat.
- Sáhtta go eará biergasiin ráhkadit musihka, omd. bliánttain ráhkadit ritmma lávlagiidda?
- Ivdnet buot čuojanasaid ja reaidduid maiguin sáhtta musihka ráhkadit.
- Mo uvllu jietnadat lea?

Geavat reaidduid luohkkálanjas, omd. bliántta, mainna dearppat beavddi, láhtti dahje glása, lihkahallat čáhcebohtala vai čáhci stilču. Jienat galget govvidit dan mii govas oidno.

Mo lihkadit jus ...

- dánsut gulul musihkkii?
- rumbbuin čuojahuvvo?
- vieksái báhččot?
- galggat njáhkát?
- leat juoga vuoitán?
- vuohut máná vai nohkká?
- čáhci ii galgga golgat eret glásas?

Govvosii leat «čihkkojuvvon» lávlagat, mat doaivumis leat oahppásat ohppiide, ovdamearkka dihte:

- távval: «Mihkkal rieban»
- stuorra diimmut
- «Alle barna klapper»
- dánsun: «Dánsun Piera»
- sámeleavga: «Alit, fiskes, rukses ja ruoná»
- diibmu: «Boares áddjá»
- girjjit: «Lohkat ja čállit»
- oahppit: «Nieiddat ja gánddat», «Suorpmat»
- «Hirrohallat, čeaŋut ja nivkut»
- «Hola-hola»
- «Piera dearpá veahčiriin» – lonuhit veahčira rumbbuiguin

Vásihit musihka

Guldalit jietnakvalitehtaid

Reaiddut:

- «Meahccesihkkel»-luohti (Ánte Mikkel Gaup) <https://www.youtube.com/watch?v=ALSdWZtWa2A>
- «Soturnudi» jazzamusihkka (Guttorm Guttormsen) <https://www.youtube.com/watch?v=-CaKIrpuTKs>
- «Daimi» (Guttorm Guttormsen) – roahatá musihkka <https://www.youtube.com/watch?v=h7n6WmHdWC8>

- «Biegga» (Johan A. Andersen) <https://www.youtube.com/watch?v=qOJYIFgDFn8>
- «Vuohttunlávlla» (Civkkas. – Muitalusat ja lávlagat – (Johnskareng & Vuolab)). Mo máná lihkadit ja vuohttut vai nohká?

Guldalit musihka ja ságastallat

- Mat jurdagat ja dovddut leat go gullet musihka
- Makkár jienat leat
- Maid dat galggašit govvidit
- Mo lihkadit sáhtá musihkkii

Dás ii leat čielga vástáduš maid musihkka govvida. Juohkehaččas lea iežas čilgehus. Juohkehaččas lea musihkka masa son liiko ja ii liiko. Ulbmil lea ohppiide addit viiddis gova makkár musihkka sáhtá leat.

«Humlens flukt»

Reaidut: Dihtor dahje neahttabreahtta ja interneahhttaoktavuohta, projektor dahje digitála távval/šearbma.

Guldalit «Humlens flukt» (uvllu báhtareapmi) (Nikolaj Rimskij-Korsakov) «Flight of the Bumblebee» <https://www.youtube.com/watch?v=HfxkD70Epwo>

Ságastallat uvllu báhtareami birra

- Guldalit álggos olles musihka ja ságastallat heive go musihka gohčodit uvllu báhtareapmin, ja manne heive / ii heive.
- Guldalit odđasit, bisánit gaskkohagaid ja ságastallat mii geavvá, mo uvlu girddaša.
- Goas uvlu čugge dan guokte oappáža? Mo dat gullo musihkkabihtás?
- Leat go čuojanasat mat ádestallet uvllu jietnadagaid?
- Mas uvlu báhtara?
- Mii uvlui geavvá loahpas?

Go leat guldalan musihkkabihtá, de galget tevdnet mo uvlu girddaša ja su mátki.

«Humlens flukt» lea oassi «Máinnas Tsar Saltan»-operabihtás, ja dán guldalanoasis geardduhuvvo uvllu báhtareapmi.

Oktii ledje golbma oappáža, ja buohkat háliidedje náitalit tsarain. Máidnasis muitaluvvo ahte nuoramus oabbá náitala tsarain. Oappáš guovttos eaba liikon dasa, go nubbi sudnos han livččii galgan náitalit tsarain. Go tsara ja nuoramus oabbá oaččuiga máná ja gásttašigga su Saltanin, de bijaiga oappáš guovttos plána jávkadit sihke nuoramus oappá ja Saltana. Oappáš guovttos bággiiga nuoramus oappá ja Saltana fárpala sisa ja bálkesteigga fárpala merrii. Fárppal rievddai muhtun sullui gos olbmot sudno veahkehedje. Saltan ja su eadni oruiga guhká dan sullos, muhto Saltan dávjá váillahii iežas áhčči. Ovtta beaivve veahkehii noaideáhkku su, nu ahte Saltan šattai uvlun vai beassá girdilit galledit iežas áhčči. Uvlu girdii šlohttii gos oappá guovttos oruiga. Go joavddai dokko, de son čuggii goabbatge goskkiid čalmmiid bajábeallai vai soai eaba oainne maidege. Šattai hirbmat riedja ja huikkas. Tsara bálvvát vigge goddit uvlu, muhto eai nagodan dan. Loahpas Saltan šattai fas olmmožin ja muitalii iežas áhččái mii lei dáhpáhuvvan. Áhčči hirpmahuvai go lei navdán Saltana jápmán. Dál ledje buohkat lihkolaččat.

Guldalit vel oktii «Humlen's flukt» ja geahččalit gávnnaht goas uvlu čugge goaskki guoktá. Oahppit galget geiget gieda dakko gokko navdet ahte uvlu čugge.

Musihkka vuodđoelemeanttat

Reaiddut:

- «Alle hjerter banker»-lávlla (Mielddus: Heive Musihkka 1–2, 1. kapihtal)
- 1. mildosa bargoárka «Pulsa ja ritma»

Tákta

Ritma, pulsa ja tákta leat čadnon oktii. **Pulsa** lea vuodđočaskkástagat musihkas ja juhket musihka távttaide.

- Tákta lea musihkka mii lea organiserejuvvon osiide, ja juohká pulssa osiide/távttaide táktasárgáiguin. Buot távttat mat leat seamma táktašlájás, bistet seamma guhká. Nuohttačállimis leat dat juhkkoujuvvon ceakkosárgáin. Dábáleamos távttat leat njealjádas- ja goalmastávttat. Vai lea álki sirret juohke távttá, de lea vuosttas pulssa časkkástagas deaddu:
 - $\frac{3}{4}$ -távttas lea deaddu 1. pulssas, Evttohus mo dan ovdanbuktá: / **Ta** ti ti /
 - $\frac{4}{4}$ -távttas lea deaddu 1. pulssas / **Ta** ti ti ti /

Iežat pulsa

Pulsa lea musihka váibmoravkin. Musihka leaktu mearrida man jođánit ravkimat leat, omd. go njozet lávlu, de lea njoazes pulsa, jus jođánit lávlu, de lea ges jođánis pulsa.

Lávlut oahpes lávлага jođánit ja njozet ovdamearkan. Lávlodettiin speažžut giedaid lávлага pulssa. Jienat maid sáhtta guldalit: váibmu ravká, vuoignan, nissut, snuđđut, elliid jienat, bieggá bossu, čurrogat, biillat vudjet, čáhci goaiku, dahje eará.

Oahppit giddejit čalmmiid, leat áibbas jaskadat ja guldalit iežaset váibmoravkima.

- Makkár jienat leat váibmoravkimis? Ravkkii go gulul vai jođánit? Mo váibmoravkin lei? Mii speažžut váibmoravkima.
- Čilget ohppiide ahte mii galgat speažžut váibmopulssa leavttu. Musihkas gohčodit dan leaktun (tempo).
- Oahppit galget dasto speažžut iežaset váibmoravkima. Jus leat iešguđet leavttut váibmoravkimiin, de sáhtta bidjat dajahusaid dasa: Piera váibmu ravká gulul. Ánne váibmu ravká jođánit.

Nubbi oassi dás lea ahte oahppit njuikkodit veahá áigge vai váibmoravkinleaktu lassána. Dasto čohkkedit, giddejit čalmmiid ja guldalit váibmoravkima. Mo dál lea váibmoravkinleaktu (tempo)?

Váibmoravkinleaktu lea rievdan, ja dál leat unnimus guovttelágán ravkinleavttu. Dáid leavttuid sáhtta čuojahit ritmačuojanasain ovttas. Vuosttaš joavku luohkás čuojaha gulul leavttu ja nubbi ges jođánis leavttu ovttas oktanaga.

- **Lávlut:** «Alle hjerter banker» – Marit & Marion – Synger Kjente Barnesanger – Alle Hjerter Banker (Denne Lille Sommermelodi) <https://www.youtube.com/watch?v=YXhLYETU-Nw>

Tákta

Reaiddut: Bargoárka «Pulsa ja ritma» mildosis

Bargoárkkas «Pulsa ja ritma 1» leat njealjádastávttat.

Oahppit čužžot rieggás, ja oahpaheaddji sihtá ohppiid ádestallat su ja muittuha ahte deaddu galgá leat vuosttas táktaoasis:

- dancat dego livččet vázzimin dassái go buohkat čuvvot távtta
- márset ovttá geardde, ja vuosttas duolmmasteamis galgá leat eambbo deaddu go čuovvovaš golmma táktaoasis: okt' – guokt' – golbm' – njeallj' – bisán, dahje bom – bam – bam – bam, bisán
- joatkit seamma távttain mas vuosttas táktaoasis lea deaddu
- ain dancat seamma távtta ja dasa lassin ritmma speažžut giedain. Ritmmat leat álggos dušše njealjádasritmmat ja bottut – geavat «Pulsa ja ritma 1» veahkkin
- ain bidjat sániid távttaide

Seamma vuogi mielde goalmmádstávttain bargat.

Táktavariašuvdna

Reaiddut: Bargoárka «Pulsa ja ritma 1» mildosis

Mii dahkaluddat ahte leat jođus ja galgat dál tunealla čađa johtit. Mii ádjánat olles távtta vázzit guhkes tunealla čađa. Dan botta go leat tuneallas, de galgat leat áibbas jaska ja lohkat táktabisttu iežamet siste. Go de joavdat olggos tuneallas, de fas dancat ja speažžut giedaid.

Tunealla sáhtá leat guokte távtta boahhte háve.

Pulssa ja távtta guldalanevttohusat leat YouTubes:

- «Clap & Stomp Rhythm & Pulse Game EYFS/KS1» <https://www.youtube.com/watch?v=Zv-mfeKeB2c>
- guldal ritmma ja speaččo ritma: «Rhythm Clap Along – Level 1 to 3» (For Beginners/Kids) <https://www.youtube.com/watch?v=jYkT0hGTyJM>

Mu namma lea ...-ritma

Reaiddut: YouTubesfilmma «Back-To-School Icebreaker – Tap and Clap Name Drama Game» <https://www.youtube.com/watch?v=OysGHTLxfII>

Stoagus lea vuogas vuohki oahpásnuvvat sihke oahpaheaddjái ja ohppiide. Lea vuogas jus oahpaheaddji geahččá filmma YouTubes vai lea áibbas sihkkar mo galgá stoahkat: «Back-To-School Icebreaker – Tap and Clap Name Drama Game» <https://www.youtube.com/watch?v=OysGHTLxfII>

Oahppit čohkkájit rieggás ja vurrolagaid mitalit iežaset nama. Buohkat spežžot seamma ritma ja dollet stargadis tempo:

- 2 × spežžet badjeváhkáid
- 2 × speažžut gieđaid oktii

Go oahppit nagodit doallat stargadis ritmma, de galget oahppit mitalit iežaset namma vurrolagaid:
«Mu namma lea ...»
Ságastallat mii stohkosiid heivešii melodiijai.

Guldalit musihka

Reaiddut:

- Bures boahttin luohiti, deezer.com <https://www.deezer.com/en/track/570276062>
- Ohcat musihka internehtas ja guldalit – klassihkalaš musihka, lávlagiid ja luđiid.

Musihkka lea jienat, ja jienain sáhttit hutkat vaikko makkár musihka, omd. sáhttit ráhkadit arvedálkki jienain.

Oahppit galget reflekteeret iežaset musihka birra, goas, gos ja manne sii guldalit musihka. Buohkain lea juogalágán oktavuohhta musihkkii, ja juohkehaččas lea musihkka masa son liiko. Eai buohkat liiko seammalágán musihkkii.

Ságastallat mii lea musihkka ja man musihkkii guhtege liiko. Lea go luohiti musihkka?
Guldalit iešguđetlágán musihka, erenoamážit eamiálbmotmusihka.

Komponeret

Reaiddut:

- «Arvi, arvi», «Nuohttat ja ritmmat»-mildosis
- «Afrika» maid «Africa – Angel City Chorale»- YouTubes, <https://www.youtube.com/watch?v=-c9-poC5HGw>
- Jietnagáldut leat mildosis
- «Stuorra diibmu»

Go musihkkár ráhkada musihka, de komponere musihka iežas vuogi mielde. Oahppit galget maiddái komponeret. Mildosa jietnagálduin leat namuhuvvon iešguđetlágán diŋggat main sáhtta ráhkadit jienaid.

Jurdda «Arvi»-teavsttain lea ahte oahppit galget hárjehallet teavstta ja dasa bidjat rumašjienaid ja ritmačuojanasaid.

Ságastallat mat govvošis oidnojit – mat jietnadagaid, čuojanasat, lihcastagat ja man lávlaga/luođi melodiija vuodul sáhtta ráhkadit teavstta govvošii:

Ráhkadit ritmacealkagiid govvošii, mas fokus lea jietnadagaid iešvuohhta, omd. go juhká čázi, de galget leat dát jienat mielde:

Stuorra diibmu coahkká coahk, coahk, coahk, coahk
Buohkat spežžot gieđaid bam, bam, bam, bam

Oahppi juhká čázi, šlubb, šlubb, šlubb, šlubb
oahpaheaddji hállá, bla, bla, bla, bla

Go oahppit leat gárven luođi/lávlaga, de galget bidjat heivvolaš ritmmaid ja hárjehallat ovttas ovdanbuktit buktaga.

Ráhkadit musihka

- Guldalit ja geahččat mo «Africa – Angel City Chorale» <https://www.youtube.com/watch?v=-c9-poC5HGw>

Filmma ferte geahččat mángii, vai oahppit ožžot mielde eanaš osiid. Geahččat ja bissehit filmma ja dahkat dan seamma maid filmmas dahket.

- Oahppit geavahit musihka inspirašuvdnan ráhkadit iežaset buktaga. Guldalit musihka ja ráhkadit seamma málle mielde arve- ja bajándálkki dahje fuobmát juoga eará masa sáhtta ráhkadit musihka rumašjenain, čuojanasain ja eará reaidduin.

Čuojahit

Reaiddut:

- «Beaivi báitá», «Nuohtat ja ritmmat»-mildosis
- Čuojanasat

Oahppit galget hárjehallat ja čuojahit «Beaivváš báitá»-melodiija. Melodiijas leat guhtta távtta ja lea álki čuojahit go leat geardduheamit.

Melodiijas lea okta vearsa, ja oahppit galget evttohit eambo vearssaid. Go oahppit galget ráhkadit teavstta, de lea dehálaš sidjiide čilget ahte juohke nuohta nammii galgá leat okta stávval.

Ovdanbuktima galgá báddet, vai oahppit besset gullat buktaga ja árvvoštallat dan. Mo dan livččii sáhtán buoredit?

Hoahkan I

Reaiddut:

- Rumaščuojanasat ja ritmačuojanasat
- «Šlivggo giedat»-teaksta mildosis

Jietnagáldut mildosis:

Hoahkamat, stohkosat, luođit ja lávlagat leat buori vuogit oahpásnuvvat skuvlavieljaide ja -oappáide.

Mildosis leat jietnagáldut mat galget leat inspirašuvdnan ráhkadit jienaid reaidduin ja feara mainna nu.

Oahppit galget hárjehallat, bidjat čuojanasaid ja ovdanbuktit «Šlivggo giedat».

Ráhkadit hoahkama govvosii ja čállit dan. Válljet iešguđetlágán čuojanasaid, reaidduid ja biergasiid main ritmma ráhkada. Dasa lassin geavahit heivvolaš lihkestagaid hoahkamiidda.

Hoahkan sáhtá algit ná:

Sámi leavga, čappa leavga
alit, fiskes, rukses, ruoná

Skuvllas lohkat ja čállit
musihkas lávlut ja čuojahit

Hoahkan II

Stohkosis leat leaktu ja pulsa guovddáš áššit – nagodit doallat sihke távttá, pulssa ja leavttu. Čilge ja muittut ohppiide mii leaktu (tempo) ja pulsa lea.

Guldal YouTube «Pass the beat» <https://www.youtube.com/watch?v=8u5Jc3D5p3c>

«Pass the beat»

«Pass the beat» around the room rest (rest = olggiid ala bidjat gieđaid)

Njuolggadusat:

- 1 Hárjehallat stohkosa sániid
- 2 Buot oahppit dadjet vurrolagaid ovttá sáni (7 oahppi) ja 8. oahppi dolle gieđaid olggiid ala seammás go dadjá «rest» (dahje spežže gieđaid)
- 3 Álggos galgá leaktu leat gulul ja galgá juohke ođđa vuorus lasihit leavttu
- 4 Jus ii máhte dahje bargá juoga boastut, de galgá guođdit rieggá

Hoahkamii bidjat lihkestagaid, omd. gieđa geiget dasa guhte galgá boahhte sáni dadjat.

Čuojahit «Pass the beat»

Reaiddut:

- «Pass the beat» around the room rest (rest = olggiid ala bidjat gieđaid)
- 4 xylofovnna
- Bargoárkka «melodiija ja ritmma»

2–3 iešguđetlágán ritmačuojanasa. Dán melodiijas leat njeallja távttá maid lea vuogas čuojahit xylofovnna ja maidái piánoin. Galgá ohppiid juohkit joavkkuide:

- 1. joavku čuojaha vuosttaš távttá, 2. joavku nuppi távttá, 3. joavku goalmát távttá ja 4. joavku njealját távttá
- Guokte joavkku čuojahit ritmastohkosiin

Go ovtta galget čuojahit, de ferte juohke ovtta geahčadit maid guhtege joavku galgá dahkat, ja ohppiid nuohhtaárkii merket maid iešguđet joavku galgá čuojahit.

Luohkkálatnja

(s. 6–9)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 1–3 vuodđoelemeanttat, jietna, ritma ja tákta

Oahppanulbmilat:

- Lávlut ja lihkadit musihkkii
- Oahpásnuvvat rumaščuojanasaide
- Šuokŋadovddu nannet (dynamihka, ritmma, pulssa, leavttu ja távttu)
- Komponeret

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Rritma, tákta, pulsa, rumaščuojanasat, šuokŋadovdu.
- Sániid ja doahpágiid čilgehusat leat rávagirjji álggus.
- Muittuhit távttu ja ritmma erohusa.

Lávlagat:

- «Sáme leavga» – alit, fiskes, rukses ja ruoná
- «Lohkat ja čállit»
- «Nieiddat ja gánddat»
- «Suorpmat»

Čuojahit

(Lávlagat leat mildosis)

- «Piera dearpá veahčiriin»
- «Dánsun Piera»
- «Boares áddjá»

Vuodđoelemeanttat

Reaiddut:

Musihkalaš vuodđoelemeanttat leat musihka vuodđoráhkanusat – melodiija, ritma, tonalitehta, harmoniija, dynamihkka ja hápmi. Dát ovttas dahket musihka.

Dynamihkka lea musihka váikkuhangaskaoapmi. Dynamihkka lea oahpis lávlagiin ja luđiin go jietnageavaheapmi lea garas dahje vuollegaš. Čuojahheapmi ja vokálalaš guoddilis jietna geavahuvvo ovdanbuktit musihka válđoosiid.

Leaktu lea maiddá musihkalaš musihka váikkuhangaskaoapmi. Ságastallat ohppiiguin mii geavvá go čuojaha dahje ovdanbukta lávlaga/luođi gulul dahje jođánit. Juoga rievdá. Musihkka mii lea movttegis musihkka go jođánit lávlu/juoigá, sáhtta šaddat váivi/ahkit go gulul lávlu.

Ságastallat mo jietnageavaheapmi rievdata lávlagiid/luđiid. Mii lea erohus lávlut vuollegaččat ja garrasit? Goabbá lea álkit: lávlut jitnosit vai gulul?

Oahppit galget govvosis ohcat lávlagiid ja luđiid ja lávlut ja čuojahit daid. Lávlagiin galget maiddái iskat lávlut gullul, jitnosit, deattu bidjat muhtun sániide ja vuollegaččat.

- Dávástus lávlun (skádja) – lávlut vurrolagaid nu ahte vuosttaš joavku álgá, nubbi joavku dávasta, omd.:

Ovdamearka dávástussii lea Ivnniiguin luohti «Ále gul čiero»:

1. joavku lávlu álggos: Ále gul čiero
2. joavku geardduha: it don gula

- Dávástus lávlun geardduheapmi, ja «Ekko»- lávlagis dahkko dat dávjá. Oahppit sáhttet guldalit ja oahppat lávlut dan: «Ekkosangen» <https://open.spotify.com/track/3E3dRN40p9AcColJF4yX1F>

Ritma, tákta, pulsa

(s. 6–7)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 2–3 jietna, ritma ja tákta

Reaiddut: Jietnagáldut (mildosis)

Guess the Sound Game | 20 Sounds to Guess <https://www.youtube.com/watch?v=n1m4h79JZso&t=22s>

Luohkkálanjas leat ollu biergasat maid sáhtta geavahit musihkkaoahpahusas. Govvosis leat ollu dávvirat maiguin sáhtta bidjat ritma lávlagii dahje ráhkadit hoahkama, omd. lea govvosis távval ja bliánta, lávlla sáhtta leat «Mihkkal Rieban».

Ráhkát ritmmaid

Reaiddut:

Máze Nieiddat-joavku lávlu «In máhte dár». Das lea álkes melodija maid oahppit sáhttet lávlut ja dasa bidjat ritmačuojanasaid. Lávlagis leat njeallje vearssa, muhto ii leat dárbu buot vearssaid lávlut. Sáhttet lávlut ovttá vearssa ja nuppi vearssa ges juiget luohtestávvaliin.

Jienat

Árvit jienaid

Dás leat 20 jiena maid oahppit galget árvidit.

- Guess the Sound Game | 20 Sounds to Guess <https://www.youtube.com/watch?v=n1m4h79JZso&t=22s>

Árvit ritmma

Oktagaslaš doaibma – guldalit ritmmaid <https://4four.io/rhythm/barear/train>, oahppi galget guldalit

Árvit mat lávlagat

Guldalit ja árvidit guhitta lávlaga (bratsj-čuojanas) elevkanalen.no samling filharmonien (10:30 min) <https://www.elevkanalen.no/samling/oslo-filharmonien/produkt/2002/del/16530/artikkel/137613>

Lávlagat leat:

- «Guovža oadđá»
- «Lille Petter edderkopp»
- «På läven sitter nissen»
- «Mihkkal rieban»
- «Santa Lucia»
- «Bea, bea lábbázan»

Ráhkadit jietnaritmmaid govvosii

Reaiddut: Ritmačuojanasat ja eará dinggat lanjas

Ráhkadit juogalágán lávlagiid/luđiid govvosii dahje lávlaga/luođi mii čilge mii ságastallamiid govvosis lea.

Mat jienat gullojit ja jienaid kvalitehta (dynamihkka). Jietnakvalitehta govahallan rupmašiin ii leat čielga vástáduš/njuolggadus, muhto sáhtta govvidit omd. ná:

- alla jienat – čuožžut juolgesuorpmaid alde ja vanahallat olles rupmaša
- vuollegis jienat – oahppi guvnnjáda ja gulul lihkada
- garra jietna – steamput ja olles rupmašiin čájehit ahte lea garra jietna
- jođánis jietna – johtilit lihkadit
- njoazes jietna – gulul vázzit ja lihkadit

Čuojahit ovttas

Reaiddut: «Piera dearpá veahčiriin» mildosis

«Piera dearpá veahčiriin»-lávlagis

- olles vuosttas vearssa ovttain giedain dearpat beavdái dahje badjeváhkái
- nuppi vearssas dearpá guvttiin giedain
- goalmát vearssas dearpá/dáncá nuppiin julggiin
- njealját vearssat dearpá/dáncá goappašiid julggiiguin láhtái
- viđát vearssas geavaha veahčira go njivkkiha oivviin
- mañimus vearssas jaskkudit oahppit mañná go leat leamaš hui jidnii

Musihkalaš máinnas

Reaiddut:

- Guovžža luohti – Davvi Jienat – juoigansuopmanat <https://www.youtube.com/watch?v=yFqW96ir07w>
- Ritmačuojanasat
- Miellddus «Manne guovžžas ii leat seaibi»
- Bagadus musihkalaš máidnasii mildosis

Lohkat «Manne guovžžas ii leat seaibi»-máidnasa ja geavahit dan vuodđun ráhkadit musihkalaš máidnasa.

Guldalit guovžža luođi vai gullet mo luohti čilge guovžža lihkastagaid.

Bagadusas lea musihkalaš máidnasii evttohuvvon ritmmat ja luohti maid sáhttet juoigat loahpas.

Musihkalaš muitalus

Oahppit leat musihkalaš máidnasiin bargan, ja dál galget ieža ráhkadit máidnasa govvosa vuodul oahppigirjji 6.–7. siidduin. Máidnasis galget leat lávlagat, luođit ja čuojanasat mat čilgejit sisdoalu, olbmuid dahje elliid, omd. mii geavai miesi riegádanbeaidoaluin.

Sáhtta leat meahcis vázzimin go joavdá oadđi guovžža lusa. Maid dalle galgá dahkat?

Máinnas sáhtta hábmejuvvot seamma láhkái go musihkalaš máinnas, dahje hutkat lávluma, luođi ja mat čuojanasat galget čilget máidnasa sisdoalu.

Go muitalus lea čállon gárvvisin ja mearriduvvon, de galget ovdanbuktit musihkalaš máidnasa.

Rumaščuojanasat

(s. 8)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 1–3 vuodđoelemeanttat, jietna, ritma ja tákta

Reaiddut: Luođit ja lávlagat

Ságastallat lea go vejolaš geavahit rupmaša čuojanassan ja guđe láchkai:

- Lávlut, njurggohallat, jienaid ráhkadit (ššš, hrrrr jnv.)
- Speažžut giedaid, dáncat, báhcahit, došket badjeváhká jnv.
- Suorpmaiguin dearpat beavddi vuostá (arvi, juoga ruohtá)

8. siiddus leat govvosiin guhtta váldorumaščuojanasa, maid oahppit galget geavahit čuojanassan:

- Julggiin dáncat (juolgi)
- Ratti dearpat (raddi)
- Nubbi nuppi giedaid speažžu (nuppi giedat)
- Báhcahallat suorpmat (suorpmat)
- Badjeváhkáid speažžut (badjeváhkká / čibbi)
- Giedaid speažžut

«Jietnagáldut»-mildosis leat jietnaevttohusat

Stoahkat rumaščuojanasain

- Ráhkadit bossunjienaid – bieggá, álddagas, čáhci golgá, guoika šávvá
- Ráhkadit spoahkkinjienaid njuokčamiin – arvegoaikkanasat, čáhci goaiku
- Ruvvet giehtaloabuid oktii – muorat sojadit bieggan, bieggá
- Speažžut giedaid badjeváhkkái – garra arvi, heasta njolggiida
- Rabas njálbmi ja muođu speažžut – čáhci goaiku
- Lávlut, njurggohallat, jienaid ráhkadit (ššš, hrrrr jnv.)
- Suorpmaiguin dearpat beavddi vuostá (arvi, juoga ruohtá)

Oahppit evttohit ritmma maid earát galget gearduhit, ja vurrolagaid ovdanbuktet ritmmaid. Earát galget vástidit seamma ritmmain ruovttoluotta ritmadahkkái:

- Maid sáhtta diet ritma čilget/ovddidit? Evttohusat sáhttet leat mánggabealagat, ii ge mihkkege leat boastut.

Oahpásnuvvat ritmačuojanasaide ja mo daid geavahit omd. ritmamanit, kastanjeahtat, tamburiinnat, divgabáttit ja triángel.

Guldalit ovdamearkkaid ja čuovvut ritmmaid filmmain.

- Clapping Music for 5 Performers (by Santi Carcasona) https://www.youtube.com/watch?v=X2-GP6LV8DM&list=RDQMj0j5mDBFoiU&start_radio=1
- Hiss – Jumpin (with. Gene shinozaki, Codfish, Amit) | Music Video https://www.youtube.com/watch?v=WnC4mPKQLnw&list=RDQMNh1FjCe3tI4&start_radio=1

Oahppit sáhttet tevdnet lassu rumaščuojanasaid siidui.

Hárjehallat ritmmaid

Miellddus: «Ritmmat 1–5»

- Mildosiin leat ritmasiidut main hárbhallat iešguđetlágán ritmmaid, main leat njealjádas-, gávccádas- ja $\frac{1}{4}$ - ja $\frac{1}{8}$ - ja $\frac{1}{16}$ -nuohtat ja $\frac{1}{4}$ -bottut.
- Čilget ja praktihkalaččat čájehit ohppiide nuohtta- ja boddoárvvuid bistu.

Ovdal go álgá rumaščuojanasaid geavahišgoahhtit musihkas, de ferte hárbhallat iešguđetlágán ritmmaid.

YouTubes lea rumaščuojanasumusihkka man heive dán oktavuodas geavahit. Doppe oahppit sáhttet sihke guldalit musihka ja oaidnit goas ja guđe rumašoasi galgá geavahit ritman. Dás leat moadde evttohusa:

Ádestallat ritmmaid:

- Big Music Game: Rhythm Song Clap Back Level 1 <https://www.youtube.com/watch?v=-yLtoJWp38I&t=121s>
- Can you beat Mozi in Clap the Rhythm! | Clapping Rhythm Game for Kids <https://www.youtube.com/watch?v=RsQZX7Hhqug>

Čuovvut musihka ritmmaid:

- Clap clap sound – percusión corporal <https://www.youtube.com/watch?v=H1rFDZ5Lf3I>
- In the Hall of the Mountain King – E. Grieg – Rhythm practice – Lectura rítmica https://www.youtube.com/watch?v=Wk43IDUQmTk&list=PLh1zOfr3-CE2_zvL2h9-ljWsasY_fECgp
- Percusión Corporal Marcha Turca Mozart https://www.youtube.com/watch?v=w7VCpXK6_Ts

Jienaid ráhkadit

Oahppit ožžot dieđu maid sii galget čilget čuojanasain dahje reaiduin.

rišša faskut

čáhci goaiku – spoahkkat njuokčamiin

girjji bláđet

muoraid sahat

buoskut

skuhrrat

juhkkat báhkka juhkosa

biila vuodjá

diibmu coahkká

arvedálki/bajándálki – časkit giehtaloabuid

badjeváhkáide

garrasit goazastit biillain

biegga – bossut

biegga, lasttat libardit – ruvvet giehtaloabuid

oktii

guoika sávvá – š-jietnadat

gorži

lottit vizardit

Tevdne maid gulat

(s. 9)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 1–3 vuoddoelemeanttat, jietna, ritma ja tákta

Guldalit musihka ja tevdnet maid gullet. Doppe ii gávdno čielga vástáduš maid galgá tevdnet, go juohkehaš mearrida mo son govvida musihka.

Dás sáhtttá čuojahit lávlagiid maid oahppit máhttet, ja juohke guldalanoasis galget tevdnet juoga mii govvida lávlaga/luođi. Oahppit berrešit diehtit musihkkabihtá nama.

Guldalanevttohusat:

- «Vázzima» – Bárut & Ánte Mihkkal Gaup
- Guldalit ovttá oasi «A Walk into the Future» (Symphonic Poem No. 2) / Vasily Petrenko / Øyvind Torvund: Oslo Philharmonic (10:29 min) <https://www.youtube.com/watch?v=7OvTBf2jl2o>

Dán vuoru oahppit galget čilget musihka sisdoalu ivnniiguin, mo sin mielas musihkka lea:

- Antonio Vivaldi «Spring» https://www.youtube.com/watch?v=mFWQgxXM_b8
- André Rieu & Amira «O Mio Babbino Caro» https://www.youtube.com/watch?v=s9PQ7qPklUM&list=RDATgf&start_radio=1
- Beethoven «Moonlight Sonata» <https://www.youtube.com/watch?v=4Tr0otuiQuU>

Musihkka govvida juoga, ja dat govvideamit báidnet musihka sisdoalu, oainnu ja dovdduid, omd. jus vielpáluohtái lea biddjojuvvon roagga jienat, de rievdá oaidnu dan čáppa vielpái.

Ságastallat mo dovdduid ovddida jienajávohaga sániid haga.

- Makkár jienat leat go olmmoš lea jaska, duostil, čájeha ovdamorraša, lea movttet, ballá, suhttan, imaštallá?

Dás leat evttohusat maid oahppit galget čilget čuojanasain ja reaidduin sihke movttesis ja suhttan miela:

vielpát stohket	eallu ruovgala /ruovgá
riđu riddoguovllus	mánát stohket šiljus
olbmot hupmet ja čaibmet	lihkolaš
mánát lávlot	váiban
joavku čuojaha	balus
beatnagat cillet	beroštumi
heasttat ruhttet	váivi

Oahppit galget ráhkadit iešguđetlágán jienaid čuojanasain dihto välljejuvvon govvosii, ja geavahit alla/vuollegis, garra/litna, jođánis/njoazes jienaid.

Rievdá go oaidnu govvii? Makkár oainnut ja dovddut leat omd. dan čáppa vielpái go govvosii leat biddjon garra jienat?

Mo galggašii musihkka leat go lea ...

ráhkásnuvvan
ilus
buorre mokta
suhtus

váiban
váivi
balus
čierru

Mo jus bidjá motegis musihkkii bahás jienaid?

Ohcet čierrugovvosa ja lávlot dasa motegis lávlaga, omd. «Beaivvášlávлага» (Halvdan Nedrejord) dahje eará motegis lávlaga.

Mii sáhttit ovdanbuktit biekká, arvvi ja bajándálkki ja ollu eará rumaščuojanasain. Ságastallat mat rumašdagut govvidit:

bossun (biegga, ...)
ruvvet giehtaloabuid oktii (bieggajiella, lasttat libardit, ...)
šloahkkít njuokčamiin (arvečalmmít, ...)
časkit giehtaloabuid badjeváhkáide (garra arvi, ...)
š-jietnadat (guoika šávvá, ...)
gorži
bajándálki
muhtadálki
lottit vizardit

Teaksta: Biegga bossu ja lasttat libardit, bieggá garrá, báhpárat girddašit, gievnnit jorret. Biegga garrá, juoga bonkkiha.

Dán ritmabargui sáhttá bidjat:

- rumbbu mii govvida garra biekká ja go ruskalihtti bonkkiha seaidnái
- ššššš-jienaid mat govvidit biekká

Mo galgá čilget go ruskalihtti jorrá ja bonká?

Mo galgá čilget go lasttat libardit – arvesoabbi

Oahppit geat eai galgga čuojahit, hárbjehallet teavstta, olles dahje beali. Sáhttet leat 2 joavkku mat hárbjehallet iešguđet oasi teavsttas.

Oahpaheaddji sáhttá báddet loahppabohtosa, vai oahppit besset árvoštallat iežaset ja mo sáhttet buoredit.

Muđui sáhttá geavahit eará áđaid mat čilgejit teavstta sisdoalu.

Oahpaheaddji ja oahppit sáhttet ovttas ráhkadit dajaldagaid, jienaid ja ritmmaid «Arvi»-nuohtaide, omd. rumaščuojanasain, rumbbuin, marakasain ja ritmamaniin.

Guđe guovllus lea jietna?

Reaiddut: bliánta, skárrit, ritmamanni, čáhceglássa, guoros bohtal man sisa bossu, dahje eará.

Oahpaheaddji vállje 5–6 oahppi geat galget čuožžut iešguđet sajis lanjas. Juohkehaš oažžu juoga mainna galgá ráhkadit jienaid go oahpaheaddji čujuha sutnje.

Eará oahppit galget giddet čalmmiid ja guldalit guđe guovllus jietna gullo. Go gullet jiena, de galget jienajávohaga čujuhit dohko gos jietna gullo.

Skuvlašillju

(s. 10–13)

Neahttasiidočujuhhus: Fáddá 1–3 vuodđoelemeanttat, jietna, ritma ja tákta

Oahppanulbmilat:

- Rumaš lea čuojanas
- Doallat čavga ritmma ja távtta
- Improviseret
- Komponeret
- Oahpásnuvvat iešguđet čuojanassii
- Oahppat earjkilis ritmmaid
- Šuoknadovdu

Musihkka ja jienat leat gelddolaččat mánáide. Stohkosiid bokte ohppet ođđa musihkkadoahpagiid, -sániid ja -teoriija. Buoremus vuohki oahppat musihka vuodđoelemeanttaid lea lávlut, lihkadit musihkki, ja ritmmaid geavahit aktiivvalaččat oahpahusas.

Go skuvlašiljus čađaha oahpahusa, de čalmmustahtta stoahkanvejolašvuodaid mat leat doppe.

Dávjá mánát stohket bálddalagaid, ja stohkosiid oahppan addá vejolašvuoda stoahkat ovttas.

Go Sámis álggahuvvui skuvla, de gohčodedje mielohppiid skuvlavielljan/-oabbán. Oappáiguin ja vieljaiguin galgá soabadit, sin veahkehit ja ovttasráđiid bargat, jus vel buot áiggiid ii leat ovttaoaivilvuolta.

Oza lávlagiid ja luđiid govvosis

(s. 10)

Neahttasiidočujuhhus: Fáddá 1–3 vuodđoelemeanttat, jietna, ritma ja tákta

Ságastallat mat govvosis leat ja mat sáhttet leat melodiija ja ritmmat. Ságastallamis sáhtta rohttet luođi dahje lávlut lávlagiid mat heivejit govvosii.

Lávlagat sáhttet leat:

- «Lohkat ja čállit» (muhtimat lávlot govvosis)
- Spáppa čiekčamin
- Lottit vizardit – «Alit lottáš»
- Busse – «Fiskes busse»
- Guolli – Guollebivdi
- Diibmu – «Boares áddjá» (Fader Jacob)
- «Nieiddat ja gánddat»

Skuvlašiljus stohkosat ja lávlagat

Skuvlašiljus lea vejolaš stoahkat musihkkastohkosiid.

Olgostohkosat mat leat evttohuvvon dás, leat mildosis oktan bagadusain:

- Lávlla- ja drámastohkosat álgoohpahusas oadjudit ohppiid lihkadit musihkkii. Stohkosat maiddáid ovddidit ritmma, leavttu, távta ja pulssa.

Oahppit galget ráhkadit ritmmaid ja lihkastagaid muhtun lávlagii dahje luohtái. Ovdal go dan dahket, de galget vuostá dánstut jenka-dánssa.

<https://aktivitetskassen.no/jenka/>

Jenka njuolggadusat

Jenka lea suoma álbmotdánssa ¾-távttas. Dánssa lea álki oahppat, ja oasseváldit čužžot manjalaga ráiddus. Juohkehaš bidjá gieđa oahppi oalggi ala guhte lea su ovddabealde.

Dánssu ná:

Čievččas gurut juolggi ovddos guvlui
Čievččas olgeš juolggi ovddos guvlui
Njuikes oktii ovddos guvlui
Njuike oktii maŋos guvlui
Njuike golbmii ovddos guvlui
Álgge fas ođđasit álggu rájes

Buot evttohuvvon lávlagiidna leat gárvves lihkastagat, muhto lea vejolaš maiddáid ieš fuobmát ođđa lihkastagaid.

Mielddus:

- «BlimE»-lávlagat
- ráhkadit luoddi luohkkái
- oaivi, oalggit, čippit, suorpmat
- «Ánin dánin»
- «Illu lea mielas»
- «Jenka»-dánssa (<https://aktivitetskassen.no/jenka/>)

Dávastusjuoigan skuvlašiljus

- «Ále gul čiero» (mildosis lea bagadus)
- Hárjehallat luoddi ja ovdanbuktit skuvlašiljus. Oahppit leat guovtti joavkkus mat čužžot guhkkálaga, nu ahte šaddet masá čuorvut nubbi nubbái.
- 1. joavku juoigá vuosttaš vearsalinjjá, ja 2. joavku «vástida» nuppi vearsalinjjáin.

HI HA HO

Reaiddut:

- «Hi Ha Ho»-bagadus mildosis
- YouTubes Tonys uteleker – Hi Ha Ho <https://www.youtube.com/watch?v=ws01v9HD5hc&t=6s>
- «Hi Ha Ho»-stohkosii ferte ráhkkanit bures, vai lea álki ohppiide čilget mo stohkosa galgá stoahkat.

Musihkalaš stafeahтта

Reaiddut:

- Musihkalaš stafeahтта (mildosis)
- Ritmačuojanasat juohke jovkui

Dás galgá geavahit ritmačuojanasaid, dahje rumaščuojanasaid. Juohke joavkkus lea sierra ritma. Stafeahttas galget joavdat mollii vuosttažin ja vel nagodit čuojahit dan ritmma maid ožžo oahpaheaddjis.

Riedjasáddejeaddji

Ohppiid galgá juohkit golmma jovkui: sáddejeaddjit, vuostáiváldit ja riedjasáddejeaddjit.

Sáddejeaddjit, riedjasáddejeaddjit ja vuostáiváldit galget čuožžut guhkkálaga.

Sáddejeddjiid ja vuostáiváldiid gaskkas leat riedjasáddejeaddjit.

Sáddejeaddjit galget mearridit man lávlaga sii áigot sáddet vuostáiváldiide. Lávlagis ii leat lohpi geavahit sániid, dušše omd. huraidit lávlaga/luđiid stávvaliid.

Riedjasáddejeaddjit galget riedjat nu olu go vejolaš ja hehttet vuostáiváldiid gullamis lávlaga/luđi.

Go oahppit leat gergosat, de oahpaheaddji addá signála goas sáddejeaddjit galget álgit, omd. lohkat golmma rádjai.

Muitte! Geavat čuojanasa dahje njurggonasa bissehit stohkosa.

Stohkosis oahppit duodaid besset geavahit iežaset jiena jitnosit.

Čuojanaslihkadeaddjit

Reaiddut: 4 ritmačuojanasa

Oassi ohppiin leat čuojanaslihkadeaddjit. Go sin čuojanas gullo, de galget lihkadit mearriduvvon lihkastagaid, omd.:

- rumbu – vázzit guokte lávkki ovddos
- tamburiidna – vázzit guokte lávkki maŋos
- xylofovdna – rámskut giedaiguin
- ritmasákkit – jorralit oktii birra

Oahppit geain leat čuojanasat, galget čuojahit vurrolaga. Dasto lonuhit lihkadeddjiid ja čuojaheddjiid, vai buohkat besset goappašiid doaimmain leat mielde.

Lávlllo hiluid háluid

Oahppit čužžot guhkkálaga guovtti joavkkus oktii čalmmiid. Okta oahppi hávállassii vázzila nuppi joavkku guvlui ja lávlu/juoigá juoga. Dat ii dárbbas leat albma lávlla/luohti, muhto galgá improviseret juoga, omd.:

- «Bea, bea cizážan. Bussá lea unna beatnagaš, njáv, njáv»
- Mun váccán ja lávllun
- Mun juoiggan, lo le lo

Dat guhte lávlu/juoigá, galgá heaitit lávllumis/juoigamis go guoská nubbái nuppi joavkkus. Dasto galgá dat guhte guoskkahuvvo, lávllu/juoigga vázzilit nuppi joavkku guvlui ja guoskkahit ovttá oahppi. Stoagus loahpahuvvo go buohkat leat guoskkahuvvon.

Dása sáhtá maiddá bidjat lihkestagaid.

Oahppit galget skuvlašiljus ohcat reaidduid maiguin sáhttet ráhkadit ritmma. Sáhttet leat muorat maiguin dearpá ruovddi, beazi dahje eará dingga. Ulbmil lea gullat makkár jiena iešguđetlágán dinggain sáhtá ráhkadit, ja man oahpes lávlagii ritma heive. Oahppit maid galget ieža fuobmát teavstta hoahkamii/lávlagii/luohtái, omd. ohcat dinggaid main sáhtá ráhkadit:

- diibmočuodjama
- girkobiellu
- bohcco ruovgama
- beatnaga ciellama
- arvvi
- biekka
- spáppa galkima
- eará jienaid maid oahppit fuobmájit

Go oahppit leat ráhkadan jienaid, de galget geahččalit ráhkadit ritmmaid.

Musihkkalatnja

(s. 11)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 3–4 ritma ja tákta, čuojanasat

Reaiddut: «Mun lean dat čuojaheaddji»

Oahppat earuhit čuojanasaid ja guđe čuojanasjoavkkuide čuojanasat gullet. «Mii leat dat čeahpes oahppit»-lávlla lea vuogas álggaheapmi, go galgá oahpásnuvvat čuojanasaide ja čuojanasjoavkkuide.

Oahppit galget ovttas imaštit mo dat leat ráhkaduvvon, ja manne čuojanasat čudjet. Oahppit berrejit beassat geahččalit čuojahit čuojanasain.

Mii leat dat čeahpes oahppit

(melodija: Jeg er en liten spillemann)

Dárogiel veršuvdna: <https://www.youtube.com/watch?v=3bu99F6Fik0>

Oahppit galget lávllodettiin dahkaluddat iežaset čuojaheamen čuojanasa mii namuhuvvo lávlagis, ja márset – távtta mielde vázzit. Go čuojanassii galgá oahpásnuvvat, de oahppi ferte oaidnit čuojanasa ja geahččalit čuojahit dainna. Jus luohkás leat oahppit geat čuojahit muhtun čuojanasa, de sáhtta bivdit su čuojahit juoga.

Govas leat iešgudetlágán čuojanasat. Oahppit galget beassat geahččalit čuojahit čuojanasain ja iskat mo dat doibmet.

Čuojanasat

Ságastallat ohppiiguin ahte čuojanasat leat juhkkuojuvvon joavkkuide:

- Bossunčuojanasat
- Streangačuojanasat
- Rumbbut (bastilirumbu (skarp tromme), agogo-biellut
- Elektrovnnalaš čuojanasat – mikrofovdna, el-gitárra, synthesizer

Bossunčuojanasat leat ee. njuolggofløyta (blokkfløyte), trompehta, njálbmefidjøl ja klarineahtta.

Streangačuojanasat leat ee. gitárra, el-gitárra, ukulele ja piáno. Lea imaš go piáno gullá streangačuojanasaide, go das leat tangeanttat. Piános lea streanggat mat ráhkadit jienaid. Oahppit berrejit beassat geahččat mo piáno doaibmá, gos piáno jienat vulget ja manne piános leat čohka ja čiekŋalis jienat.

Časkkástatčuojanasat leat rumbbut, agogo-biellut ja bielločuojanasat. Oahppit galget beassat geahččat iešgudetlágán časkkástatčuojanasaid. [Virtual classroom instruments](#) leat moadde čuojanasa maid oahppit sáhttet čuojahit ja besset gullat čuojanasaid jienaid.

Elektrovnnalaš čuojanasat leat el-gitárra, synthesizer, el-piáno ja dávástus/gájanas. Dát namuhuvvon čuojanasat mitalit man viiddis elektrovnnalaš čuojanasaid joavku lea.

Interneahttasiiddus noiiz.com leat valjis čuojanasat ja guldalanvejolašvuodát maid sáhtta geavahit go oahppit galget beassat gullat ja oahppat čuojanasaid birra.

musicca.com music tools, lea vejolaš čuojahit čuojanasain, árvádaddat čuojanasaid namahasaid govaid ja jienaid vuodul.

Čuojahit «Murret»-lávлага

Maiguin čuojanasaiguin sáhtta govvidit dáid jienaid:

- Čuollat muoraid?
- Sahet muoraid?
- Dolla buollá?

Mo rumašlihkastagain sáhtta čilget ahte leat ollu muorat?

Geat galget dramatiseret ja geat galget lávlut?

Oahppit sáhttet joavkkuin bargat vai besset buohtastahttit mo guhtege joavku ovdanbuktá. Ulbmil lea ahte ii gávdno dušše okta vuohki čoavdit ovtta ášši, muhto máŋga vuogi.

Guldalit čuojanasjienaid

(s. 13)

Neahttasiidočujuhush: Fáddá 3–4 ritma ja tákta, čuojanasat

Oahpaheaddji galgá čuojahit iešgudetlágán čuojanasaguin nu ahte oahppit eai oainne maiguin čuojaha. Vuolábealde leat interneahhtasiiddut maid sáhtta geavahit bargobihtás.

Oahppit galget mearkut čuojanasaid maid gullet. Sáhtta maiddái čuojahit čuojanasaid mat eai gávdno siiddus.

Guldalit ja earuhit čuojanasaid, geahččalit čilget mii čuojanasaid jienaid erohus lea.

- ukulele pixabay.com [Ukulele and love bird](#)
- rumbu [Noise Drum Loop 134bpm](#)
- gitárra [Acoustic Guitar Riff #1](#)
- piáno [Piece of piano](#)
- el-gitárra [Relaxing guitar loop V5](#)
- gitárra [006849 Solea cantábrica](#)
- ukulele [Ukulele](#)
- gitárra [acoustic guitar improvisation by the Cantabrian Sea](#)
- saksofovna [Saxophone Playing](#)

Muđui geavahit čuojanasnamahusa jus eará čuojanasaid galget guldalit:

- saksofovna: <https://www.youtube.com/watch?v=OKfxvyXEe-Q>
- rumbbut: <https://www.youtube.com/watch?v=85ZptB9kgaM>
- gitárra: <https://www.youtube.com/watch?v=foIPN-T7RGo>
- ukulele: <https://www.youtube.com/watch?v=TMtnEQJIH24>
- bássa: <https://www.youtube.com/watch?v=YE4-DIHd69A>
- piáno: <https://www.youtube.com/watch?v=AtxRk7kzU0Q>

Guldal erohusaid

(s. 13)

Neahttasiidočujuhush: Fáddá 3–4 ritma ja tákta, čuojanasat

Čuojahit čuojanasain ja ságastallat čuojanasaid jienaid erohusaid. Jus eai leat čuojanasat, de guldalit interneahhtas čuojanasaid kvalitehta.

- Ukulele sulastahtta gitára, muhto lea unnit, ja das leat njeallje streangga. Das lea čuvges čohka jietna. Ukulele: <https://www.youtube.com/watch?v=TMtnEQJ1H24>
- Rumbu (skarp tromme) gohčodit maiddái unna rumbbu dahje čohkal (skarp). Dehálaš čuojanas musihka ritmmalaš oasis. Geavahuvvo musihkkajoavkkuin ja mársemis.
 - **Rumbbut** – 10-Minute Snare Drum Warm Up! https://www.youtube.com/watch?v=VGiuQt4d_7M&t=9s

Oahppit sáhttet čuovvut ritmmaid ja čuojahit.

- Piáno lea klaverčuojanas ja streangačuojanas, go das leat sihke tangeanttat ja streanggat. Go deaddila tangeantta, de flygela siste lea filtaveažir mii duvdila streangga vai šuoknja gullo.
- Flygel How does a Grand Piano work? – Part 2 <https://www.youtube.com/watch?v=6effL4ATZVo&t=139s>
- El-gitáras, elektrovnnalaš gitáras, bohtet šuoŋat elektrovnnalaš gievrudanbeavddis (forsterkeris), ja das iešalddis ii leat guoddi jietna. Electric Guitar | Sound Effect (Copyright Free) <https://www.youtube.com/watch?v=QM62UK4QLD0>
- Gitárra lea kordofovdna. Šuoŋat ráhkaduvvojit go gitára streanggaid doallá suorpmaiguin ja seammás nuppi gieđa suorpmain lihkahallá streanggaid. Sparaideamit ráhkadit iešguđetlágán šuoŋaid.

Gitárra: <https://www.youtube.com/watch?v=foIPN-T7RGo>

Bisán/Jieŋo

Ohppiid gaskkas válljejuvvo oahppi gii jodiha stohkosa. Oahppi guhte jodiha stohkosa, vállje ovttá čuojanasa mii lea musihkkalanjas dahje jo interneahhtasiiddus [Virtual classroom instruments](#). Eará oahppit galget čuovvut ritmma, dásnut dahje njuikut rieggás nu guhká go musihkka/ritma gullo. Seammás go ritma/musihkka bissehuvvo, de oahppit galget «stirdut» dan posišuvdnii mas ledje go musihkka bisánii.

Skuvlašiljus sáhtta čadahit ritmmain, lávlagiin dahje musihkain. Oahppit galget lihkadit/dásnut nu guhká go ritma gullo.

Luonddus

(s. 14–15)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Oahppanulbmilat:

- Musihkain govvidit sámi mánggabealat luonddu ja kultuvrra
- Oahppat luđiid ja lávlagiid elliid birra
- Oahppat mo musihkka govvida elliid
- Oahppat mo musihkain govvida juoidá
- Geavahit rupmaša čuojanassan lávllodettiin
- Juoigansuopmanat

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

Luohti – davvisápmelaččat bidjet luđiid go sii juiget. Sámis gávdnojit mánge iešguđetlágán juoigansuopmana. Eará guovlluin gohčoduvo luohti eará namahusain, omd. leuđđ (gielddasámi juoigansuopman) ja vuelie (lullisámi juoigansuopman).

Huraidit – go juoigada hommádettiin. Dárogelat dadjá nynnet.

Reaidut: Rumbbut ja ritmačuojanasat

Luodit ja lávlagat

Juohke lávlagis čužžot teavsttat ja koarddat. Jus oahpaheaddji máhtá čuojahit čuojanasaiguin, de mii ávžžuhit oahpaheaddji čuojahit dan sadjái go čuojahit neahttasiiddus / eará sajis.

Lávlagat mildosis:

- «Illu lea mielas»
- «Gusttus lea unna beatnagaš»
- «Mun dat gal lean» Luossagonagas
- «Sámi Eatnan Duoddariid»

Luodit

- «Cizáža luohti»
- «Gumppe luohti»

Fáddá lea luondu ja mo luondu govvida musihkas. Govas leat namahusat čállon iešguđet suopmaniidda. Buhtastahttit sániid iežas suopmaniin ja geahččat lea go stuorra erohus.

Ságastallat mat govvois leat ja sáhtá go dasa ráhkadit mitalusa. Dovdet go oahppit lávlagiid/ luđiid gos leat omd. miessi, oaggun, eallu gárddis dahje eará mii lea govvois?

Evttohusat:

- Miessi: «Go vuolggán duoddarii»
- Eallu gárddis: «Eallu lea dál gárddis», «Čáhppes duottar» (Nils-Aslak Valkeapää), «Sápmi, du eallin lea boazu» (Paulus Utsi / Catarina Utsi)
- Duottar: «Sámi eatnan duoddariid» (Nils-Aslak Valkeapää)
- Guolli: «Luossagonagas» (Ulla Pirttijärvi)

Cavgil: Binnabánnaš-ráiddus (NRK Super) leat lávlagat ja filmmat mat sáhttet leat inspirašuvdnan go luondu birra ságasta.

Guldalit «Viega, viega vátis». Musihkka álgá 3:29 ja galgá geavahit dan vuodđun go ráhkada musihka govvi.

Govas (s. 14–15) leat olu oasis sámi kultuvrras mat dahkkojit iešguđet áigodagain ja jahkodagain. Dat eaktuda ahte várrejuvvo áigi geahčadit gova buot osiid, ja lea dehálaš čájehit ja govvidit sámi luondu, ja árvvusatnit luondu, go luondu lea álo leamaš dehálaš sámiide ja sin eallinvuohkái. Dás lea maiddá sáhka luondugáhttemis.

Govas oidnojit sámi ávdnasat, rusttegat ja biktasat. Mihttu lea čájehit ahte vaikko mis leat mánggalágán sámi kultuvrrat, de lea goitge luondu mii ovttastahtá min.

«Go vuolggán duoddarii»-lávlla čilge ovttá láchkai ahte luondu lea dehálaš ja dat buktá ilu ja ráfi, ja lávlla čilge mat jienat leat dehálaččat.

Ságastallat

Govas leat ollu doaimmat:

- Mat doaimmat leat govas?
- Maid sáhtta bargat luonddus? Maid oahppit lávejit bargat?
- Mat jienat gullojit luonddus?
- Mo luondu lea ohppiid báikkis?
- Govas leat iešguđet sámi sánit, muhto buot sánit eai leat davvisámegillii. Lea go stuorra erohus gielas? Máhtta go oktage oahppi eará guovllu sámegiela?
- Digaštallet maidái mii sámi kultuvra lea. Leat go stuorra erohusat lulli- ja davvisápmelaččain? Leat go bargguin stuorra erohusat? Naba musihkas ja juoigamis?
- Mis lea min iežamet leavga mii govvida sámi kultuvrra. Mo dat boahtá ovdan ivnniin? Sámi leavggas leat ivnnit mat leat dábálaččat gávttiin: alit, ruoksat, fiskat ja ruoná.
- Gierdu govvida beaivváža ja mánu maid dávjá gávdná goavdásis.
- Rukses lahkkegierdu govvida beaivváža ja alit lahkkegierdu ges mánu.
- Fiskes sáhcu (mii manná gierddu čađa) govvida maid beaivváža ja guhkes eallima.
- Ruoná sáhcu (mii manná gierddu čađa) govvida Sámi ja luonddu.
- Muđui leavgga alit ivdni govvida čázi, mii addá eallima, ja rukses ivdni ges dola, ráhkisvuoda ja lieggasa.

Go ságastallá luonddu birra, de lea hui dehálaš atnit muittus ahte oahppit soitet diehtit lávlagiid ja luđiid mat eai čuoččo dán girjjis. Láže saji oahppat dáid.

«Illu lea mielas»

Oahppat sihke teavstta ja melodijja. Sáhtta go geavahit čuojanasaid go lávlu/juoigá dán lávlaga? Ságastallat:

- Mo sáhtta dramatiseret luođi/lávlaga? Sáhtta go dánssa ráhkadit?
- Jus ráhkadehpet dánssa dahje drámabihtá, sáhtta go govvidit govaid mange láhkai?
- Ivdnet gova dan botta go lávlla čuojahuvvo. Digaštallet makkár jurdagat bohtet go guldalehpet musihka ja tevdnebehtet.
- Lea go juoga lávlagis mii govvida bohccoijenaid?
- Mo govahalat luonddu go guldalat dán lávlaga?

Sátnečilgehus: Juonastit – go lea fierbmume jienja alde.

«Cizáža luohti»

«Cizáža luohti» – http://www.calliidlagadus.org/govat/doc/03_ciza_luohti.mp3

Juiget cizáža luođi. Sáhtta go čuojanasaid geavahit juoiggadettiin? Ságastallat:

- Mo juoigi govvida cizáža? Mo atná jiena govvidit lihkastagaid? Lea go lossa/gehppes juoiganvuohki? Lea go das dadjamuš go galgá cizáža govvidit?
- S. 16: Mii oidno govas? Maid cizážat dadjet?

- Digaštallet huraideami. Lea go stuorra erohus juoigamis ja huraideamis? Geahččalehket juoigat čoddat vehkui cizáža luođi. Dasto geahččalehket huraidit dan.
- Ivdnejehket gova dan botta go huraidehpet luođi.

«Gusttus lea unna beatnagaš» (mildosis)

Lávlot lávlaga. Dán lávlagii heive geavahit rupmaša čuojanassan, muhto sáhtta maid albma čuojanasaid.

16. siiddus lea smávva bovssaš mas čuožžu 1-2-3-4. Dát nummarat leat táktačaskkástagat ja dagahit lávlaga coahkkima.

Juohke časkkástaga galgá steamput (gč. gova: juolgi) ja juohke nuppi časkkástaga galgá speažžut (gč. gova: giedat).

Ságastallat

- Man birra lávlla lea?
- Mo beana lea govviduvvon dán lávlagis ja melodiijas? Sáhtta go melodiija govvidit beatnaga? Lea go virkos vai lojes beana? Manne oažžut gova ahte beana lea dakkár go lea, go guldalit lávlaga?
- Oahppijoavku steampu vuosttaš ja goalmmát časkkástagas (steamput – guokte – steamput – njeallje) ja lohka «háv» juohke nuppi ja njealját časkkástagas (okta – háv – golbma – háv)
- Sáhtta go dramatiseret dán lávlaga? Sáhtta go ráhkadit smávva drámabihtáža gos adno dát lávlla, beatnaga lihcastagat ja mo beana atná iežas jiena?

Rieban

(s. 17)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luođit, lávlagat

Lávlot lávlaga dárogillii. Sáhtta go lávlaga jorgalit sámegillii? Gávnahehket fárrolaga mo dán lávlaga sáhtta sámegillii lávlut. Govaid sáhtta ivdnet. Dán lávlagii heivejit maid stohkosat, ovdamearkka dihte ahte okta lea rieban ja earát ges sávzzat.

Ságastallat

- Man birra lávlla lea? Makkár dovdduid dát lávlla addá?
- Makkár melodiija lei? Lei go motet vai morašlaš?
- Mo rieban lea govviduvvon sámi kultuvrras? Mat ulbmilat riebanis leat sámi mitalusain?

Dáinna lávlagiin sáhtta oahpaheaddji čájehit ohppiide nuohtaid. Ii dárbbas eará go čilget ahte dát leat nuohtat, ja dat lea nu mo mii čállit ja lohkat musihka. Dáid nuohtaid sáhtta ivdnet. Dat nuohtat mat eai leat gitta eará nuohtain, sáhttet leat ovttá ivnnis. Dat nuohtat mat leat gittalaga, sáhttet leat eará ivnniin. De oaidná nuohtaid erohusa.

Ovdal go čuojahat lávlaga:

Mo oahppit dulkojit dán teavstta? Jus lea beare váttis, de válljehehket ovttá cealkaga ja ráhkadehket lávlaga dasa. Oahpaheaddji sáhtta čuojahit koarddaid sidjiide jus máhtta.

- Mánát ohppet dán lávlaga. Oahpaheaddji sáhtta ieš lávlut dahje bidjat johtui jietnafiilla/video.
- Sáhtta go geavahit čuojanasaid go lávlu dán lávlaga?
- Mo sáhtta dramatiseret lávlaga?
- Oahpaheaddji čuojaha guokte veršuvnna dán lávlagis.

Lávlla šaddá de movttegat go leat dur-akkoardat. Mánát besset gullat erohusa ja geahččalit čilget mii dat lei mii rievddai.

De galgá oahpaheaddji jerrat: «Go lea dakkár morašlaš ja váivves teaksta, mas vuolggasaddji lea ballu, goabbá heive? Heive go ahte nuohtta lea movttet, jus lea váivves teaksta? Manne / manne ii?

- Oahpaheaddji addá ohppiide guoros árkkaid. Oahppit galget guldalit lávlaga ja tevdnet mo sii dulkojit dan lávlaga. Manne galgá digaštallat maid sii leat tevdnen.

«Mun dat gal lean»

Luossagonagas – Ulla Pirttijärvi

(s. 17)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

- Video: «Mun dat gal lean» – <https://www.youtube.com/watch?v=ZfDtI9IDWVo>

Ohppet ja juiget dán luodi. Oahpaheaddji sáhtta ieš juogat, dahje bidjat jietnafiilla/skearru/video johtui. Sáhtta go geavahit čuojanasaid go juogá dán luodi?

Ságastallat

- Maid luochti govvida?
- Mo Ulla Pirttijärvi govvida luossagonagasa?
- Makkár dát šuokŋa lea: movttet vai morašlaš? Makkár dovddu dát addá didjiide?
- Manne lea movttegis melodiija? Mii dan dahká movttegin?
- Juiget dán luodi. Stohket sániiguin jaráhkadehket iežaset teavstta luotái. Mii beivviid lea leamaš? Mii skuvllas dáhpáhuvvá? Sáhtta go govvidit eará ealli dáinna luđiin?

Ovdamearka:

Mus lea leamaš hei-o-lei-lo
 Hirbmat buorre beavi
 hei-o-loi-la lo-jo-lei-lo
 hei-o-loi-la lei-o-lo

«Gumpe»

(s. 18)

Neahttasiidočujuhush: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Gumpes leat guokte luodi – nubbi maid Inga Juuso lea bidjan, ja nubbi maid Ánde Somby lea juoigan. Goappašagat leat buorit ovdamearkat dasa mo luđiin sáhtta govvidit ealli ja mo musihkas lea čielga progrešuvdna. Sihke Inga Juuso ja Ánde Somby govvideaba dan harramiin ja jietnageavahemiin.

Mii guldalit Inga Juuso veršuvnna. Go guldalit gumppe luodi, de mii várret áiggi govahallat ja tevdnet dan. Tevdnejehket gumppe mii bohtá millii. Ivdnejehket vel rámma. Mañnelaš buohtastahttibehtet tevnnegiid.

Guldalit Ánde Somby gumpeluodi. Tevdnet A4-árkii áigelinnjá mii govvida musihka.

Lea go stuorra erohus dán guovtti gumpes?

Ságastallat

- Mo Inga Juuso govvida gumppe? Buohtastahttet tevnnegiid.
- Mat dajahusat gumpeluodis leat? Mii dat dahká ahte gumpe bohtá millii?
- Mo gumpe lea govviduvvon sámi kultuvrras? Lea go son siivui, bahá? Gávvil, roavis?
- Mo musihkka sáhtta govvidit juoidá?
- Mo oahppit govvidit gumppe jiena?
- Makkár lihkastagat gumpes leat, ja maid dat bargá?

Evttohusat bargobihtát:

- Oahppit ohppet luodi. Oahpaheaddji sáhtta ieš lávlut dahje bidjat jietnafiilla/video johtui.
- Sáhtta go geavahit čuojanasaid go juoigá dán lávlaga?
- Ráhkadehket muitalusa. Sáhtta go dramatiseret muitalusa dahje luodi?
- Sáhtta go dán luohtái ráhkadit dánssa? Mo lihkastagat leat? Rivdet go dat dađi garraseabbo Inga Juuso juoigá? Naba Ánde Somby veršuvdna?

«Sámi eatnan duoddariid»

Nils-Aslak Valkeapää

(s. 19)

Neahttasiidočujuhush: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Miiddus: «Sámi eatnan duoddariid»-teaksta

Nils-Aslak Valkeapää lea beakkán sámi multidáiddár guhte lea bidjan ollu beakkán šuoŋaid ja luđiid. «Sámi eatnan duoddariid» soaitá leat su beakkáneamos lávlla. Ovdal go guldalehpet dan, de bivdde ohppiid jurddašit makkár ivnnit bohtet millii go guldalit dan. Lea hui dehálaš ahte it namut ovdamearkkaid, muhto divttát ohppiid ieža govahallat musihka. Ivdnejehket ja sárgot guldalettiin.

Ságastallat

- Man birra lávlla lea?
- Manne dát lávlla lea dehálaš sápmelaččaide?
- Diehtá go oktage gii Nils-Aslak Valkeapää lei?
- Maid mii gulaimet dás? Maid son govvida?
- Makkár jienat gullojedje? Čilgejit go dát jienat maidege?
- Maid čuojanasaid gullat?

Juiget šuoŋaid ja oahpahallet dajahusaid. Astta čilget sániid mat eai leat oahppásat. Jus vejolaš, de sáhtta oahpaheaddji ieš čuojahit. Sáhttet go oahppit ieža čuojahit čuojanasaiguin?

Sámi barggut

(s. 20)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Oahppanulbmilat:

- Oahppat mii Sápmi lea ja man viiddis dat lea
- Musihkain govvidit sámi mánggabealat kultuvrra ja bargguid
- Oahppat luđiid ja lávlagiid maid sáhtta čatnat iešguđet bargguide
- Oahppat mo musihkka govvida árgabeaivvi ja bargguid
- Oahppat erohusa sápmelaččaid eallinvugiin
- Oahppat gullat erohusa luodis, vuelies, leu'ddas

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Juoigansuopman – mo luohiti ovdanbuktojuvvo eará guovlluin.
- Luohiti – davvisápmelaččat bidjet luđiid go sii juiget.
- Leu'dd – nuortasámi juoiganvuohki/juoigansuopman.
- Vuelie – lullisámi juoiganvuohki/juoigansuopman.
- Šáŋŋer – musihkkasuorgi.
- Luohtešáŋŋer – luodis leat njeallje iešguđetlágán «šáŋŋera»: olbmoluohiti, báikeluohiti, elliidluohiti ja populáraluohiti.

Luodit ja lávlagat:

Dá leat visot lávlagat maiguin mii bargat 5. kapihttalis. Juohke lávlagii leat teaksta ja koarddat. Jus oahpaheaddji máhtta čuojahit čuojanasaiguin, de mii ávžžuhit oahpaheaddji čuojahit dan sadjai go čuojahit dan neahtas/skearrus.

- «The Reindeer Herder's Joik» – Jon Henrik Fjällgren
- «Duojáriid luohhti» – Thomas Marainen
- «Tjïelvelve – Billowing Waves» – Marja Mortensson
- «Duottar» – Roman Yakolev
- «Seammá Seammá» – ISÁK

Sápmelaččain leat olu iešguđetlágán doaimmat, eai ge buot sámi mánáin leat seammá árgabeaivvit ja vuodut. Dán kapihttalis ulbmil lea čájehit ahte dán áigge sápmelaččain leat feara makkár barggut ja hommát.

Sápmelaččain leat olu árbevirolaš barggut; muhtumat leat boazodoallit, earát ges boanddat. Nuortasápmelaččat bivde alcceseaset biergguid, ja mearragáttis sápmelaččat bivde guliid.

Gos sápmelaččat leat johtán? Digaštala kárta ohppiiguin ja geahčadehket iešguđet juoiganerohusaid, gákteerohusaid, giellaerohusaid, gos iešguđet sápmelaččat orrot ja maid sii barget. Čájjet kárttas gos lehpet juste dál. Sápmi lea sturron, ja olu sápmelaččat eai oro šat Sámis, muhto leat bajásšaddan stuorra gávpogiin.

Evttohusat bargobihtát:

- Joavkobargu:

Juohkásehket njealji jovkui. Juohke joavku oažžu ovttá dán bihtáin:

- «The Reindeer Herder's Joik» – Jon Henrik Fjällgren
- «Duojáriid luohhti» – Thomas Marainen
- «Tjïelvelve – Billowing Waves» – Marja Mortensson
- «Duottar» – Roman Yakolev

Juohke joavku oažžu bargun oahpahallat luođi ja geahččalit buoremus lági mielde juoigat seamma láhkái. Jus vejolaš, de ovdanbuktibehtet. Maŋnel dan ságastallabehtet:

- Makkár lea luohhti min iežamet juoigansuopmana ektui?
- Lea go stuorra erohus melodiijain?
- Studerejehket kárta. Gos davvisápmelaččat, lullisápmelaččat, julevsápmelaččat, nuortalaččat, ja eará sápmelaččat orrot? Dihtet go gosa iešguđetlágán juoigansuopmanat gullet ja maid suopmaniid sii hupmet?
 - Dihtet go erohusa iešguđet juoigancealkagiin? Čállet távvalii.
 - Oahpaheaddji čállá juoigancealkagiid távvalii ja čilge gosa gullet.
 - Ovdamearka 1: Hei-lo-le, nã-jã-nã, dele-de-jã-dnã, ai-jo-ai-jo.

Oahpaheaddji de bidjá symbolaid juoigansuopmana vuolábeale:

- Ovdamearka 2: hei-lo-le = násti, nã-jã-nã = njealječiegat, ai-jo-ai-jo = riekkis, jnv.

Oahppit ráhkadit de iežaset gurgadusaid dáiguin symbolaiguin mii šaddá sin lávllan/luohttin. Dasto galget geahččalit bidjat melodiija daidda. Jus eai oro fuobmáme melodiijaid, de välljegehket luođi maid atnibehtet vuodđun. Jus oahppit háliidit ráhkadit teavstta maid, de sáhttet dahkat dan.

Gárddi luhtte

(s. 21)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Muhtun mánát eai leat bajásšaddan boazodoalus, ja dan dihte eai soaitte leamaš gárddi luhtte. Eará mánát ges orrot báikkiin gos boazodoallu ii leat váldoealáhus iešguđet báikkiin. Dán luodis ja dasa gullevaš govain mii oahppat mii dáhpáhuvvá gárddi luhtte; govat čájehit dábálaš bargguid gárddástaladettiin (miessemearkun ja njoarosteapmi) ja govvidit boazosápmelaččaid árgabeivvi.

Ovdal go mánát oahpahallet dán luodi, de oahpaheaddji sáhtta čájehit filmma «Reingjerde i Kautokeino», YouTube [Video fra reinkalv-merking på Nordkyn](#) mii dáhpáhuvvá gárddi luhtte, nu ahte mánát ohpet govahallat, ja seammás ohpet boazodoallokultuvrra birra.

Ságastallat

- Šuoŋa namma lea «The Reindeer Herder's Joik». Mo dát šuokŋa govvida boazobarggu? Govvida go šuokŋa gárddástallama?
- Makkár dovdduid bokta dán luohti?
- Guđe juoigansuopmaniin Jon Henrik Fjällgren juoigá?
- Ságastallet gova birra. Mii govvas oidno?

Evttohusat bargobihtát:

- Dát šuokŋa lea oalle dramáhtalaš, ja dása heivešii lihkadit. Mo mii lihkadit gárddis? Sáhtta go dáiguin lihcastagaiguin ráhkadit dánssa? Naba drámabihtá? Geavahehket šuoŋa vuodđun go bargabehtet lihcastagaiguin.
- Sáhtta go geavahit čuojanasaid go lávlu/juoigá dán lávлага?
- Máhtta go oktage luodi mii govvida gárddi? Oahpahallet dan.

Dállodoallu

«Duojáríid luohti» – Thomas Marainen

(s. 22)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Boazodoallu lea stuorra oassi sámi kultuvrras, ja dájvja dállodoallu vajálduvvo. Sámi mánát bajásšaddet eará birrasiin go dušše boazodoalus, ja sin árgabeivvit leat dan dihte earálágánat. Sii dáidet elliiguin ja dállodoaluin bajásšaddan. Muhto buot dáloniin ii leat dállodoallu, ja dan dihte sis leat eará barggut ja virggit. Muhtumat barget omd. oahpaheaddjin, buohccidivššárin dahje advokáhtan.

Govva 22. siiddus čájeha mat árbevirolaš barggut dáloniin ledje. Sii bivde guliid ja meahcástalle, sis ledje gusat, vuoncát dahje eará eallit, sii dološáigge verddestalle boazosápmelaččaiguin – sii lonohalle biepmuid ja veahkedje nubbi nuppi. Boazosápmelaččat besse orrut dáloniid luhtte go ledje johtime.

Guldalehket «Duojáruid luodi» maid Thomas Marainen lea bidjan.

Ságastallat

- Makkár dovddu dát luohiti addá ohppiide? Govvida go luohiti duojáara? Manne / manne ii?
- Mat dajahusat leat luodis?
- Digaštallet verddevuoda. Leat go ovdamearkat verddevuhtii?
- Gos dálonat ássat? Lea go oktage oahppi bajásšaddan dálloalusa?
- Oahpaheaddji sáhtta jearrat ohppiin mat árbevirolaš barggut dáloniin leat, ja maiddái čájehit mat barggut sis leat jus eai bargga dálloaluin.

Mii gehččat video gos dánsejeaddjit leat ráhkadan koreografija bohčimis, láibumis, jnv.

Evttohusat bargobihtát:

- Mánat oahpahallet dán lávlaga/luodi. Oahpaheaddji sáhtta ieš čuojahit veahkkin dahje bidjat jietnafiilla/video johtui.
- Sáhtta go geavahit čuojanasaid go lávlu/juoigá dán bihtá? Oahppit juohkásit joavkkuide ja gehččalit dulkot luodi čuojanasaiguin.
- Sáhtta go dramatiseret dán luodi? Sáhtta go lihkestagaid bidjat dása?
- Lihkadeapmi lea hui buorre vuohki dulkot musihka, ja dánsa sáhtta lealeatkit vaikko mii. Mo sáhtta lihkadit go bargá dálloaluin? Ráhkadehket dánssa dálloalolihkestagaiguin. Cavgileapmi! Jus darvánehpet, de sáhttet láibun, suidnen, mielkebohčín ja lubmen leat lihkestagat.

Mearragátti dálkkiiguin doarrut

(s. 23)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Mearrasápmelaččain leat eará hástalusat go siseatnansápmelaččain. Sii fertejit doarrut garra mearragáddedálkkiid vuostá ja birget jieknagalbma mearračáziin go galget bivdit guliid. Mearrasápmelaččaid árbevirolaš váldosisabohtu lea guollebivdu ja eará bivdu. Gehččet govaid fárrolaga. Guldalehket Marja Mortenssona «Tjälve»-vuelie ja gehččet govaid.

Ságastallat

- Makkár dovddu addá dát šuokŋa? Makkár ivnnit bohtet millii?
- Dát šuokŋa lea báruid birra. Govvida go Marja Mortensson báruid jienain? Manne / manne ii?
- «Tjälve» lea vuelie. Mii vuelie ja luodi váldoerohus lea?
- Mat barggut olbmui leat mearragáttis?

Evttohusat bargobihtát:

- Guldalehket bihtá. Sáhtta go dramatiseret dán vuelie? Sáhtta go ráhkadit teáhterbihtá?
- Guldalehket bihtá. Várrejekket áiggi tevdnet gova musihkkii. Mo oahppit dulkojit dán vuelie ivnniiguin ja sárgumiin?
- Ráhkadehket dánssa oktan lihcastagaiguin dán vueliei.

Bivdu

(s. 24)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Sápmelaččat leat árbevirolaččat eallán boazodoaluin ja bivdduin. Nuortalaččat eai leat bargguid dáfus guhkkinn eret siseatnansápmelaččain, muhto giella ja musihkkavuohki leat stuorimus erohusat. Guldalehket Roman Yakovleva «Duottar»-bihtá ja guovdilastet giella ja juoigansuopmana. Mii eat gohčot nuortalaččaid juoiganvuogi luohitin, muhto leuđdan. Dán leuđda sáhtta gullat sihke musihkain ja a capella (musihka haga).

Ságastallat

- Makkár dovdduid bokta dát šuokŋa?
- Lea go leuđd earalágán go luohiti? Manne / manne ii?
- Leat go eambo dahje unnit dajahusat leuđdas go luodis?
- Mii luodi, vuelie ja leuđd stuorimus erohus lea? Mat stávvalat leuđdas leat luodi ektui?

Evttohusat bargobihtát:

- Juiget leuđda. Leuđdas sáhttet ollu eambo dajahusat go luodis. Jus lea váttis oažžut dajahusaid riehta, de dulkojekket leuđda nu bures go nagodehpet.
- Sáhtta go geavahit čuojanasaid go lávlu/juoigá dán šuokŋa?
- Mo sáhtta dramatiseret dán leuđda?

Asfáltasápmelaš

(s. 25)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

<https://www.youtube.com/watch?v=Wrgp3Rp1kPY>

Sápmi lea mángga láhkái sturron; mii eat šat oro seamma báikkiin go ovdalaš áiggiid. Eanaš sápmelaččain (earret eará sii geat orrot stuorra gávpogiin) leat eará barggut go árbevirolaš barggut, ja sáhttet bargat ovdamearkka dihte buohccidivššárin, doavttirin, advokáhtan, rámbuvrabargin, mekanihkkárin dahje snihkkárin. Leat dievva kreatiivlaš barggut, dego musihkkár, dáiddár ja

girječálli. Oallugat leat váldán «asfáltasápmelaš»-sáni buddestatnamman, juste dan dihte go orrot gávpogiin. Guldalehket ISÁKa «Seammá Seammá»-lávлага ja Alan Walkera ja ISÁKa «Are You Lonely». ISÁKa lávlu lea sápmelaš, orru Oslos ja bargá musihkkárin.

Ságastallat

- Gehččet govaid. Mat barggut gávdnojit gávpogiin?
- Dát šuokŋa seaguha ođđaigásaš elemeanttaid, sámegeiela ja luohteemeanttaid. Makkár dovdduid dát musihkka boktá?
- Mii dahká dán ođđaigásažžan?
- Manne muhtumat fárrejit gávpogiidda dan sadjái go orrut Sámis?

Evttohusat bargobihtát:

- Ohcet musihkkabihtáid gos árbevirolaš sámi musihkka lea heivehuvvon omd. elektronihkalaš musihkkii ja guldalehket daid fárrolaga. Ulbmil lea oaidnit vejolašvuodaid: Sámi musihkka ii leat dušše árbevirolaš luohiti. Dainna sáhhtá maid stoahkat. Dát galgá movttiidit sámi ohppiid stoahkat ja suokkardit, ja seammás gávnnaht guđe musihkkii sii liikojit.
- Válljejhket juogo «Seammá Seammá» dahje «Are You Lonely» ja ráhkadehket dánssa dasa.

Digaštallanbihtá «Gávpotjienat»:

1 Oahpaheaddji čuojaha báddejuvvon bihtá mas gullojit visot gávpotjienat (<https://www.youtube.com/watch?v=Y0ILVsZiU7k>). Sáhhtá válljet neahtas heivvolaš jietnafiilla main gullojit gávpotjienat. Oahppit galget de digaštallat maid sii gullet.

- Mii gullui?
- Go gullabehtet gávpotjienaid, lea go dat du mielas musihkka? Manne / manne ii?
- Oallugat soitet oaivvildit dán riedjan, muhto ii go riedja sáhte leat musihkka? Manne / manne ii?
- Mii lea musihkka ohppiid mielas?

2 Guldalehket dasto dan mii gohčoduvvo «konkrehta musihkkan»: Pierre Schaeffer «Etude Aux Chemins De Fer». Son lea ráhkadan musihka ja atnán dušše toga jienaid. Lea go dát musihkka? Manne / manne ii?

3 Guldalehket oasi John Cage «Rozart Mix» (1965). Dát lea konkrehta musihkka, ja son lea árgabeaijienain (rádio, TV, olbmot) ráhkadan musihka. Lea go dát musihkka? Manne / manne ii?

4 Loahpas guldalehket Torolla «Dogstep Number Five»: <https://soundcloud.com/torolla/torolla-dogstep-number-five>

Son lea ráhkadan musihka mas atná rieja (ciellama) iežas lávlaga váldooassin.

Loahpat digaštallama dainna lágiin: «Juohke diŋga sáhhtá leat musihkka. Go gullá «dušše» toga, ciellama dahje gávpotjienaid, de soaitá leat riedja, muhto jus ráhkada musihka dain jienain, de soaitá du oaidnu rievdat. Nu guhká go olmmoš lea hutkái, de sáhhtá vaikko mii leat musihkka».

Dramatiseren

(s. 26)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Oahppanulbmilat:

- Musihkain govvidit máidnasiid
- Dramatiseret bajásgeassinárbevieruid
- Lihkastagat ja dánsun

Muitalusat, máidnasat ja diiddat lea kulturárbi. Sámiid gaskkas lei ovddešáigge dábálaš geavahit mitalusaid, máidnasiid ja diiddaid bajásgeassimis. Mánáid ii lean ávki šiggut ja gielddit, nu ahte lei vuohkkasat diidda, mitalusa dahje máidnasa geavahit gielddima sadjái.

Elliid karnevála lea kámmermusihkka, ja das leat 14 oassi. Oassi lea unna oasážat stuorát musihkkabihtás.

Oasit:

1 Álgu ja ledjonat mársejit	8 Guhkesbealjat eallit
2 Vuoncát ja vuoncávarrásat	9 Giehka meahcis
3 Villa ásenat	10 Lottit
4 Galbarihcit/cubbot	11 Piánočuojaheddjit
5 Elefánttat	12 Fossiilat
6 Kenjurut	13 Njukča
7 Akvária	14 Loahppa (Finale)

Lávlagat:

- «[Mörrimøykky tanssi](#)» (Mörrimøykky tanssi), «Stállolávlla»
- «Boso fal bieggá» – Thomas Marainen
- «Min Duovdagat» – Inger Marie Nilut
- «Muhtalávlla» (Šuokŋa: Guovža oadđá. Davvisámegillii Veikko Holmberg) + lihkastagat.
- «Uhca stáloš dánsu» – Áilegas nieidda
- «Čáhcerávga»

Mii ja makkár lea

- «Stállu» – <https://nordligefolk.no/hjem-2/fortellinger-sagn-og-myter/?lang=sa>
- «Eahpáraš» (Marry A Somby: Ammol ja alit oarpmealle) dahje <https://www.nrk.no/sapmi/7.uldanieiddat-1.12094030>
- «Ulda/gufihtar»
- «Čáhcerávga»

Diiddat/sátnevádjasat:

omd. *Suga, suga* su s. 42–43 ja 90–91, dramatiseret diiddaid / bidjat ritmmaid diiddaide.

Mildosis «Ánin tánin»

Diiddat: Go násti luhčče, de oažžu sávvat juoidá

Oahppit soitet diehtit diiddaid. Diiddaide bidjat šuoŋa, ritmma ja lihkestagaid. Dása sáhtta geavahit mearkagiella maidái.

Eallit karneválas

(s. 27)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5–6 luodit, lávlagat

Elliid karnevála musihkas leat dát oasisit:

- Álgu ja ledjonat mársejit (Introduction et Marche royale du Lion)
- Vuoncát ja vuoncávarrásat (Poules et Coqs)
- Villa ásenat (Hémiones [Animaux véloces])
- Galbarihcit/cubbot (Tortures)
- Elefánttat (L'Eléphant)
- Kenjurut (Kangourous)
- Akvária (Aquarium)
- Guhkesbealjat eallit (Personnages à longues oreilles)
- Giehka meahcis (Le coucou au fond des bois)
- Lottit – Cizášvisti (Volière)
- Piánočuoaheaddjit (Pianistes)
- Fossiilat (Fossiles)
- Njukča (Le Cygne)
- Loahppa (Finale)

Guldalit musihka ja bisánaddat ja guldalit mat ain gullojit ja mat čuojanasat govvidit elliid:

Camilla Saint-Saëns: «Dyrenes karneval / Carnival of the animals» <https://www.youtube.com/watch?v=XqzFzYsGD20>

Bargovuohki: olles luohkká dahje joavkkut

Reaiddut:

- Dihtor/neahttabreahtta mas lea interneahhta, projektor ja digitála távval.

Doaibma: Oahpaheaddji ohcá árgabeaigovaid interneahhtas (dahje rahpá sierra neahttasiiddu Davvi Girjjiis). Oahppit galget geahččat ovttá gova háválassii omd. skuvlašiljus, skohtermátkkis, ealus gárddis, siiddas, návehis, beanaráiddus, bussás jnv.

Oahppit de galget daidda ráhkadit jienaid/ritmma reaidduiguin mat leat luohkkálanjas, omd. bliántta dearpat glása vuostá, stužaidit čáziin (báru), ritmainstrumeanttat, rumaščuojanasat, jnv.

Lávlagat/luođit:

- «Beaiveloddi» ja «Garjá» <https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2018/11/Joik-i-grunnskolen.pdf>
- «Bussá», girjebusse (Juoigi: Johan Andreas Andersen).
- Eará vejolašvuohta lea čatnat luonddufága musihkkafágii ja ohat reaidduid luonddus/olgun. Eambbo dieđut dan birra leat dáppe: Nasjonalt senter for kunst og kultur i undervisningen.

Guldalanhárjehusat

- Elliid luođit. Ulbmil lea guldalit mo ealli govviduvvo luođi bokte, nugo bussá (gáhtu luohti), vielppis ja guovža.
- Klassihkalaš musihkka: Smetana «Moldau», Tsjaikovskij «1812 overture», Händel «Messias», Erik Satie «Gymnopédie No.1» ja Mozart «Requiem».

Sáhtta go juoigat klassihkalaš musihkkii?

- «Njoammila luohti» <https://nordligefolk.no/sjosamene/kunst-musikk-litteratur/joik-2/>
- «Elliid luođit» – Ingá Márjá Sarre lea muitaleaddji/juoigi
 - <https://www.minstemme.no/faglige-ressurser/joik>
 - <http://www.jus.uit.no/ansatte/somby/juigosatNO.html>
- Mo juoiganbáji sáhtta čadahit: <http://nordligefolk.no/joik-som-pedagogisk-ressurs-i-barnehagen/>

Čuojanasat

(s. 28)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 4 čuojanasat

Oahppanulbmilat:

- Oahppat čuojanasaid birra
- Oahppat doahpagaidd mat gusket čuojahanjoavkkuide

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Čuojahanjoavku (orkeastar) – Stuorra joavku mas sáhttet leat badjel 100 čuojaheadđi.
- Dábálaččat leat orkeastaris akustihkalaš čuojanasat.
- Symfonijjaorkeastar/ Filharmonijjaorkeastar – Stuorra orkeastar mas leat sullii 100 čuojaheadđi.
- Kámmárorkeastar – Unnit orkeastar mas leat sullii 50 čuojaheadđi.
- Bándá – Čuojahanjoavku mas leat eambbo elektrihkalaš čuojanasat.
- El-gitárá – Gitárá mii dárbbáša elrávnnji doaibmat.
- Solo – Čuojaheadđi gii čuojaha okto.

Go hupmat čuojahanjoavkkuid birra, de lea dehálaš earuhit mat dat iešguđet joavkkut gohčoduvvojit. Dán kapihttalis mii hupmat čuojanasaid ja čuojanasaid joavkkuid birra. Dávjá

mii gullat sihke orkeastariid ja bánddaid birra. Dán kapihttalís geardduhit maid oahpaimet «Musihkkalatnja»-kapihttalís (s. 11–13) iešguđet čuojanasaid birra. Lohket cealkagiid ja ságastallet gova birra.

Govas (s. 28) mii oaidnit mánga iešguđet čuojanasa. Mii oaidnit dáid čuojanasaid:

• Fijuvlla	• Tuba	• Symbálat	• Gitárra
• Cello	• Piáno	• Trombona	• Njuolggoflõita
• Bratsj	• Hárpá	• Trumpehta	• Geasanas

Čuojat čuovvovaš bihtáid go humat iešguđet doahpagiid birra:

- Orkeastar: Vállje heivvolaš bihtá mas lea orkeastar. Jus it gávna bihtá/lávlaga mii heive, de vállje vaikko Felix Mendelssohna «The Hebrides Overture – ‘Fingals Cave’ – Op. 26».
- Bándá: Vállje heivvolaš bihtá. Jus it gávna bihtá/lávlaga mii heive, de vállje vaikko Queena «Another One Bites The Dust».
- Solo: Vállje heivvolaš bihtá. Jus it gávna bihtá/lávlaga mii heive, de vállje vaikko «I Loves You Porgy» mas Keith Jarret lea ráhkadan veršuvna.

Ságastallat

- Geahča gova ja ságastala.
- Maid čuojanasaid oaidnit?
- Lea go oktage gii čuojaha dáid čuojanasaid?
- Lea go oktage gii čuojaha orkeastaris, bánddas dahje okto?
- Masa liikojit buoremusat: bándii, orkeastarii vai soločuojanassii?

Mii musihkka lea?

(s. 30)

Neahtasiidočujuhus: Fáddá 4 čuojanasat

Oahppanulbmilat:

- Šaddat diehtomielalaš musihkkadoahpagii ja dasa mii musihkka duodaid lea
- Oahpásnuvvat musihkkadoahpagiidda
- Oahppat gullat iešguđetlágán musihkkabihtáid ja oahpásnuvvat masa liiko ja ii liiko
- Oahppat digaštallat manne liiko ja ii liiko juogamasa

Máilmmis gávdnojit jienat ja musihkka vaikko gos, muhto musihkka dáidá leat álkimus fuobmát. Mii leat buohkat vásihan ahte šaddá dásunmiella go rádios gullat čáppa šuoŋa. Dahje soaittát neahtas rahpat video mas čuojahuvvo melodiija masa liikot. Muhto leat go goassege jurddašan mii musihkka duodaid lea?

Musihkka sáhtta leat dušše okta earkilis melodiija mii čuojahuvvo čuojanasain, dahje melodiija mii lávlojuvvo. Melodiija lea musihkka. Muhto musihkka sáhtta leat olu eambbo. Dat sáhtta maid leat sturra čuojahanjoavku/orkeastar mii čuojaha fárrolaga. Mii musihkka lea din beljiide?

Ieš dat musihkka-sátne lea oalle viiddis. Oahppit galget ipmirdit ahte juohke melodiija ja komposišuvdna sáhtta leat musihkka. Sihke earjilis ja váttis melodiijat lea musihkka. Ohppiid mielas ii leat juohke musihkka fiinnis, ja dat lea áibbas ortnegis, muhto sii galget oahppat ákkastit manne sii eai liiko juogamasa. «Mun in dušše liiko» – Manne it liiko? Jus musihkka lea fasti du beljiide – mii dan dahká fastin?

Lohket teavsttaid ja faktabovssaid ja ságastallet govaid birra.

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Melodiija – nuohtta gurgadus mas čuojat leat maŋŋálaga.
- Šánjer – masa mii dávjá juohkit musihka. Šánjer lea doaba masa oallugat eai liiko, dan dihte go dat bidjá musihkaid kategoriijaide. Earát válljejit dadjat «musihka dovdomearkkat».
- Dynamihkka – man garrasit bihtta čuojahuvvo.
- Piáno (ii čuojanas) – doaba mii muitala ahte juoga čuojahuvvo hui jaskadit.
- Forte – doaba mii muitala ahte juoga čuojahuvvo hui garrasit/jitnosit.

Ságastallat

- Guđe musihkkii liikot?
- Mii du mielas lea buorre musihkka? Manne liikot dasa / manne it?
- Liikot go muhtun čuojanasaide buoret go eará čuojanasaide?

Bargobihtta s. 31:

Guldalehket dáid bihtáid

- ISÁK – «Sorry» (popmusihkka)
- The Beatles – «I Want To Hold Your Hand» (poprock)
- Scarlatti – «D: Keyboard Sonata in G Major, Kk. 146» (klassihkalaš musihkka)
- Twisted Sister – «We're Not Gonna Take It» (rock)
- Charleston – «Sam Levine» (jazz)
- Elektronihkalaš musihkka: «Kraftwerk – The Robots» (elektronihkalaš musihkka)
- Inger Marie Nilut – «Min Duovdagat» (luohti)

Vuolleteavsttas čuožžu ahte galget jođu tevdnet. Dát soaitá veahá váttis. Dalle sáhtta baicce guldalit buot dáid lávlagiid (olles dahje osiid) ja fárrolaga tevdnet dan mii bohtá millii. Ulbmil lea tevdnet ja govvidit musihka ja gaskkustit maid jurddaša go gullá juoidá.

Jienat min birra

(s. 33)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 3 jietna

Oahppanulbmilat:

- Oahppat digaštallat jienaid
- Šaddat diehtoáŋgir jienaide ja jienaid iešvuodaide

- Viiddidit máhtu musihka ja jienaid birra
- Movttiidahttit šaddat hutkái jus háliida ráhkadit musihka – gohppu sáhtta maid leat čuojanas

Min lagasbirrasis leat dievva jienat. Juohke dinggas lea šuokŋa. Olgun gullojit cizážat ja garjját mat vizardit ja ráhkot, beatnagat mat cillet ja bieggá mii bossu. Viesus gullojit ges eará jienat: TV mii skádjá, rádio mii čuodjá, basttet ja niibbit mat skiladit go muhtun luoitá daid skuffii. Dát leat jienat maid eatnasat leat gullan ja dovdet. Muhto leat go oahppit goassege jurddašan dihtomielaččat dáid birra?

Dán kapihttala ulbmil lea oahppat jienaid birra, ja viiddidit ohppiid máhtu jienaid ja musihka birra. Muhtun oahppit soitet liikot gullat čázi goaikumin, earát ges erdot dainna. Manne liikojit / manne eai liiko?

Jus oahppit árvvusatnigohtet jienaid iežamet birra, de sin oaidnu musihkkii soaitá rievdat. Musihkka, jienat ja nyánsat ožžot stuorit oasi min eallimis; olmmoš šaddá dihtomielaččat, ja sávvamis oahppi reflekteregohtá eambo musihka birra.

Lea erenoamáš dehálaš ahte oahppit ohppet jurddašit; min máilbmi lea hábmejuvvon nu ahte mánát olu geavahit dihtoriid ja lohkanbreahtaid, juoga mii sáhtta leat váralaš mánáid kognitiivvalaš iešvuodaide. Vuorrováikkuhus/interaktivitehta jávká, go mánát passiivvalaččat čohkkájit ja váldet vuostá dieđuid ja impulssaid.

Olmmoš ii dárbbáš leat ámmátolmmoš fuobmát dáid jienaid, go juohkehaš gullá mii dáhpáhuvvá min lagasbirrasis.

Digaštallet maidda jienaide oahppit liikojit. Dáidet vástidit feara maid. Leage diehtoánger! Deháleamos lea oážžut ohppiid čilget jienaid iežaset sániiguin. Ávžžuhit geavahit sániid maid ieža dihtet, omd. linis, bastil, garas, vuollegaš, eardudahtti, somá.

Loahpas go oahppit šaddet diehtoángerabbot jienaide, de sii boahpteáiggis šaddet dihtomielaččat, ja dihtet manne sii liikojit / eai liiko juogamasa. Dát lea hui dehálaš go mii galgat digaštallat musihka birra.

Ságastallat

- Ságastallet gova árgabeaijienaid birra 34. siiddus.
- Mat jienat ohppiid ruovttuin lea? Guđe jienaide liikojit / eai liiko?
- Mat jienat gávdnojit min birrasis?
- Lea go árgabeaijietna musihkalaš du mielas? Manne / manne ii?
- S. 36: Juohke jienas lea iežas iešvuolta, musihkka ja šuokŋa. Olmmoš sáhtta liikot muhtun jienaide, ja eará jienaid ges vašuhit.
- Maidda jienaide oahppit liikojit, ja manne?

Bargobihtta/doaibma:

- S. 34: Ivdnejehket rámma ja tevdnejehket dinggaid ja jienaid mat gávdnojit min birrasis. Buohtastahttet tevnnegiid maŋŋel.
- S. 35: Tevdnejehket buot jienaid maidda liikobehtet. Bidjet ánnas duogášmusihka čuodjat.
- S. 36: Válljeheket árgabeaidinggaid ja atnet daid čuojanassan. Sáhtta go daid geavahit čuojanassan? Válljeheket lávlaga ja čuojaheket veahkin.

Melodiija:

Melodijja lea gurgadus mas čuojat (nuohtat) bohtet manñáлага. Melodijja lea juoga maid sáhtta huradit, lávlut dahje čuojahit. Melodijat sáhttet leat gievrrat dahje geahnoheamit. Gievrras melodijaid mii álkit muitit. Geahnohis melodijat eai darván nu álkit.

Bargobihtta:

- Tevdnejehket jienaid maida oahppit liikojit / eai liiko. Digaštallet jienaid manñel.
- Devdet čázi lásiide ja čuojahet basttiiguin. Nagodehpet go melodijaid ráhkadit? Geahččalehket oahppat melodijaid maid čuojahet, ja ráhkadehket teavstta dasa. Geahččaladdet mo jietna rievdá dan mielde man olu čáhci lea.

Luodit ja lávlagat

(s. 38)

Neahttasiidočujuhush: Fáddá 5 luodit

Oahppanulbmilat:

- Oahppat nammaluđiid ja mo dat govvidit olbmuid

Nammaluohiti/lávlla:

Álggos lea lunddolaš lávlut nammalávлага, ja dan vuodul nammaluđiid juoigat ohppiide.

Dasto sáhtta joatkit luđiin ja jearrat:

Lea go ovttagse luohiti? Mo dat luohiti lea?

Manne buohkain ii leat luohiti, ja manne ovddešáigge lei áibbas dábalaš.

Go buohkain ii leat luohiti, de sáhtta luohkkái ráhkadit luohiti. Oahppit sáhttet leat mielde ráhkadeamen luohiti, evttohit melodiija ja dajahusaid. Ii dárbbas ođđa šuoŋaid ráhkadit, sáhtta juoigat oahpes melodiija.

Viidasat bargu sáhtta leat ráhkadit «Bures boahtin»-luohiti.

Eallit ja luondu

(s. 38)

- Smetana «Moldau»
- Tsjajkovskij «1812 overture»
- Händel «Messias»
- Erik Satie «Gymnopedie No.1»
- Mozart «Requiem»

Govvasiidu ja jietna – Dinggain leat luodit ja lávlagat!

- Luossagonagas (Mun dat gal lean) – (Ulla Pirttijärvi)
- Heavnnilávlla (klassihkalaš musihkka)
- Áhku luohiti
- Báikki luohiti (omd. johka)
- Gumppe luohiti (Ánde Somby)
- Tattari peälld (Ulla Pirttijärvi)
- Vieksábihtta 2 (Rimsky-Korsakov «The Flight of the Bumble-Bee»)
- Ganeš/Háldi (Sugarplum Fairy)

Mo dát luodit ja lávlagat govvidit dáid dinggaid?

Mo sáhtta govvidit juoidá jienaiguin?

Mo mii sáhttit ráhkadit lávlagiid olbmuid, eelliid, báikkiid ja dinggaid birra? Maid mii fertet diehtit ovdal go mii ráhkadit lávlagiid?

Mii fertet diehtit:

- Makkár dat olmmoš lea. Lea go movttet, somá, hearváí?
- Makkár eallis lea sáhka ja maid jienaid dat ráhkadit. Mo lea ealli go lea movttet? Bussá botná. Makkár jiena beana ráhkada go lea suhtus? Dat harrá.
- Mii dat govvida juoidá? Leat go hápmi, hájat vai jienat? Makkár jiena ráhkada omd. johka, ja lea go buorre jietna? Jus lea, de sáhtá dán jiena vuođul ráhkadit lávlaga. Lávlagat ja luodit fertejit govvidit juoga. Sániiguin lea álki govvidit, muhto mo sáhtá jienain govvidit?

Ritma ja tákta

(s. 41)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 3 ritma ja tákta

Oahppanulbmilat:

- Oahppat mii ritma lea
- Šaddat diehtomielalaš man dehálaš ritma lea musihkas
- Oahppat musihkkadoahpágiid «ritma» ja «pulsa/coahkkin»
- Hutkáivuodain bargat ritmmain

Mielddus: «Pulsa ja tákta»-evttohusat maid sáhtá čuojahit

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Ritma – minsttar mii čuojahuvvo. Ritma čilge musihkkajođu.
- Tákta – «kategoriiat» maida juohkit musihka, ja táktašládja mearrida galle časkkástaga čáhket dasa.
- Táktašládja – muitala man galle coahkkima/njealjadasnuohta čáhket ovttá táktii – man stuoris juohke tákta sáhtá leat.
- Nohta/nuohtta – muitala makkár tovnna lea sáhka ja man guhkki oassi ritmmas lea.
- Ostináhtta – ritma/melodijja mii geardduhuvvo čađat.

Ritma ja tákta soitet veahá amas doahpagat jus ii leat musihkkár, muhto eai leat nu váddásat go orrot. Ritma lea minsttar mii čuojahuvvo. Ritma sáhtá leat juoga mii geardduhuvvo dahje juoga mii boahá dušše oktii bihtás. Measta juohke lávlagis lea iežas ritma mii čuojahuvvo. Namain ja sániin leat maid ritmmat. Jus mii geavahit iežamet namaid ovdamearkan, de fuobmát jođánit mo mii liikot ahte min namat daddjot. Dat lea ovttá láchkai min iežamet ritma.

- Lulli- ja oarjemáilmmis lea musihkka erenoamáš guovddážiis: Espánnjalaččain bohtet olu lihkestagat flamenco-dánsas, ja sis lea erenoamáš ritmmalaš musihkka. Seammmá guoská fránskalaččaide – sis lea ges tango guovddážiis. Ja jus mii geahčat latinamerihkálaš kultuvrra, de

mii oaidnit ahte sis lea rumba ja salsa – guokte dánssa mat gáibidit lihcadeami. Dáid riikkaid ja máilmmioasi musihkain lea dávjá ritma guovddážis. Sámi musihkkaarbevierus ges ii leat nu ollu ritma ja dánsun.

Ságastallat

- Leat go gullan musihka mii bokta dánsunmovtta?
- Mii musihkaid dat lei?
- Jus jurddašat mii addá dánsunmovtta, de lea hui dávjá ritma mii addá dan.
- Guldalehket musihka mii addá dánsunmovtta ja geahččalehket ohcat dan minstara mii addá dánsunmovtta.

Doaimmat:

- Jeara oahppiyoavkkus mo sii dadjet iežaset namaid ja geahččal speažžut daid. Muhtun soaitá dadjat «Sááá-rááá Biii-ret», eará ges «Sa-ra-bi-ret». Lea go erohus nammaritmmain? Geahččalehket daid ritmmaid mat bohtet ja spežžot ostináhta. Sáhtta go dán ostináhta vuodul ráhkadit musihka? Sáhtta go lávlut, juoigat, ráppet? Jus vejolaš, geahččalehket čuojahit ritmačuojanasain.

Reflekšuvdnabihtta:

- 1 Jus mii dearpat summal, leat go mii čuojaheamen ritmmaid? Leat go čuojaheamen musihka? Lea go ovdamearka dihte John Cage «Rozart Mix (1965)»-bihtás ritma?
- 2 Ritmma haga lea váttis čuojahit, muhto gávdnojit goitge musihkkárat geat dahket juste dan. Guldalehket oasi Éliane Radigue guovtti bihtás «Koume» ja «Mouvement 3».
- 3 Guldalehket oasi Rosalía lávlagiin «BULERÍAS» dahje «DESPECHÁ». Dain lávlagiin gullá čielga ritmma.

Dovddut musihkas

(s. 42)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 2–3 jietna, ritma ja tákta

Oahppanulbmilat:

- Šaddat dihtomielalaš musihka sisdollui
- Oahppat gaskkustit dovdduid musihkain ja rupmašiin
- Šaddat diehtomielalaš dynamihkkii
- Oahppat gaskkustit energiija rupmašiin
- Mo jietnageavaheapmi váikkuha musihkkii

Juohke musihkas lea duogáš. Muhtun olbmot čállet ilu birra, ja earát ges čállet suhtu birra. Earát ges čállet suohtas áššiid birra. Muhtumat eai čále mange birra, ja soitet dušše háliideame joavdelasaid birra lávlut.

Mo sáhtta musihkas čájehit dovdduid? Mii sáhttit čállit somás/váivves áššiid birra, mii sáhttit čuojahit dego livččiimet suhttan dahje movttogat, mii sáhttit juoigat/čuojahit/lávlut garrasit dahje litnásit ja geavahit iežamet jienaid eará láhkai.

Musihkas leat dievva dovddut, ja mángasat oaivvildit musihka bokte sáhttit ovdanbuktit olu dovdduid maid ii sáhte čilget sániiguin.

Stoagus: Goikebiergu

Dán stohkosis galgat dovdduid čájehit rumašgielain, rumašguottuin ja jienain.

Mii čuožžut rieggás. Oahpaheaddji jođiha stohkosa ja mearrida makkár dovddu oahppit galget čájehit. Jus oahpaheaddji dadjá «suvrra goikebiergu», de okta oahppi galgá lávket rieggá sisa ja dahkaluddat iežas suvrrisin seammás go dadjá «goikebiergu». Go dan lea dahkan, de lávke fas iežas sadjái. Oahpaheaddji joatká birra rieggá ođđa sániiguin, ovdamearkka dihte suhtus, váivvis, movttet, jođán, garas, ritmmakeahtes jnv. Geahččal geavahit sániid man birra lehpet hupman manimus áiggi.

Doaimma: Go vuolggán duoddarii (mildosis)

Dán doaimmas galgabehtet hárbhallat lávlut dovdduiguin. «Illu lea mielas» lea hui álkes lávlla mas lea unnán teaksta. Lávlut dan lávlaga iešguđet dovdduiguin. Álggos dábálaččat, de hui suhtus/movttegis/váivves jienain ja de loahpas dovdduid haga. Gullabehtet go erohusa?

Ságastallet

- Mo lei gaskkustit dovdduid rupmašiin ja jienaiguin?
- Diehtibehtet go lávlaga mas musihkkár/lávlut/juoigi orru hui movttet/suhtus/váivvis?
- Lea go stuorra erohus jus olmmoš lávlu dovdduid haga?

Du jietna

(s. 43–44)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 3 jietna

Min jietna lea imaš. Mii sáhttit hupmat, savkkástallat, čeargut, lávlut, huraidit ja juoigat ja jiena geavahit vaikko čuojanassan. Dát lea ge nu gelddolaš musihkkáriidda. Dán kapihttalis oahpásnuvvat olbmo jienaide, oahppat jietnaliekkadeami ja moadde stohkosa birra mat oahpahit min bargat energijain ja dynamihkain.

Gehččet «Improver and Taras Stannin» video gos adnojuvvo dušše olbmo jietna ráhkadit jienaid ja musihka:

- <https://www.youtube.com/watch?v=2ovWaWZ-oss>
- <https://www.youtube.com/watch?v=soxG-PMmFCg>
- Jus galgat lávlut ja hárbhallat, de lea hui dehálaš liekkadit jiena. Jiena lea dehálaš dikšut. Jus «galbma» jienain lávlugoahat, de jietna ja rumaš sáhtta váibat. Buorre muitonjuolggadus lea ahte juohke diimmus gos galgat ollu lávlut, de lea dehálaš álgit diimmu jietna- ja rumašliekkademiin.

Dá lea buorre dáhpi eastadit gollama ja ohppiid badjelmeare váibamis. Mii oážžut maid eanet kontrollera jiena badjel go liekkadit. Dan dihte lea erenoamáš dehálaš liekkadit jus lea konseartabeaivi.

Jietnaliekkadeapmi

(s. 45)

Neahttasiidočujuhhus: Fáddá 3 jietna

Mielddus: «Jietnaliekkadeapmi»

- 1 Du njálmmis lea máilmmi stuorimus ja njálgámus suoskangumme. Suoskka ja loga «mmm».
- 2 Du njálbmi lea dego sáibobulljaras mii stuorru ahte stuorru ja loahpas ráigána. Ráhkát «mmmm-bøh»-jiena go beaškkeha.
- 3 Ráhkát máilmmi stuorimus ámadaju, cakka njálmmi nu olu go nagodat. Mañjel dan galggat dahkat iežat ámadaju nu unnin go nagodat. Geardduhehket moddii.
- 4 Oahppit galget bidjat gieđaid spirraliid ala dego livčče suhttan. Oahpaheaddji lohká, ja oahppit áđđestallet. Oahpaheaddji oážžu ieš mearridit man jođánit lohká. «Sh-sh-sh», «ff-ff-ff-ff», «vv-vv-vv», «aa-ee-oo-ii»

Dynamihkkastoagus

(s. 46)

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Dynamihkka – man garrasit mii čuojahit/lávlut/juoigat.
- Dirigeanta – son gii láidesta (stuorra) musihkkajoavkku.

Dán stohkosis galgá stoahkat dynamihkain. Lávlut oahpes lávlagiid iešguđetlágán dynamihkain.

Oahpaheaddji lea láidesteadji. Joavku galgá čađat lávlut ovttá čuoja / guhkes tovnna. Go oahpaheaddji rupmašiin čájeha ahte galgá jitnosit lávlut, de ferte joavku čuoovvolit. Seammá dahká go oahpaheaddji rupmašiin čájeha ahte galgá hui siivvožit lávlut. Stuorra lihkestagat mearkkašit garrasit/jitnosit, ja unna lihkestagat ges siivvožit. Filbmejhket lihkestagaid ja gehččet filmma fárrolaga.

Energiijariekkis

(s. 47)

Dán stohkosis galgá stoahkat energiijain. Oahppit čužžot rieggás. Okta álgá savkkosjienain dadjat/lávlut/juoigat juoidá ja de galgá oahppi olgeš bealde dadjat seamma, muhto veahá jitnoseabbot. Nu galgá joatkit dassáži leat ollen lohppii, ja mañimus oahppi galgá hui jitnosit dadjat/lávlut/juoigat. Dáinna lágiin mii čájehit fysalaččat ahte energiija stuorru. Jus joavku ii oro diehtime maid galgá dadjat, de álgat vaikko namain.

Musihkka 3

Olggos musihkkalanjas

(s. 4–6)

Oahppanulbmilat:

- Nannet šuoknadovddu
- Čuovvut ritmma ja távtta
- Musihkain govvidit luonddu
- Lihkadi musihkkii
- Oahppat lávlagiid
- Ráhkadi musihka reaidduin ja čuojanasain
- Geavahit reaidduid ja dinggaid maiguin ritmmaid ráhkadi
- Hutkat ritmmaid lávlagiidda ja luđiide

Guovddáš fágasáni ja doahpagat:

- **Olbmoluhti** – čilge makkár olmmoš lea, sihke ritmmain, jienain ja melodijain.
- **Soprána-lávlun** – lea dat čuovgadeamos lávlunjietna, ja lea dábálaččat nissonjietna.
- **Čotta-juoigan** – jienat bohtet čoddagis ja leat dábálaččat roagga jienat.
- **Čohkajienat** leat hui čuvges jienat, omd. go bišku.

Mii čuojahit

(s. 4)

Muittuhus! Mii eat juoigga gean/man nu birra, muhto mii juoigat gean/man nu.

- Olbmo lávlunjietna lea mánggabealat, ja mii sáhttit mángga láhkai geavahit dan. Mii sáhttit juoigat roagga čottajienain, dábálaš jienain, ádestallat elliid, vuojániiid, mašinnaid ja bássa- ja sopránajienaid.

Orbina:

Orbina-sátni vuolga oarbbis-sáni ja mearkkaša ahte lea massán eatni ja/dahje áhči, dahje jo lea báhcán áibbas okto.

Guldalit ovttá luoddi hávássii

- Intrigue, «Heavyjoik», 2003 <https://www.youtube.com/watch?v=yKtgE4eqZgY>
- Lárina (Orbina) «Piera juoigá» 2017 (Piera Balto) <https://www.youtube.com/watch?v=xu4WAktw7uo>

Intrigue lea luoddi bidjan čuojanasaid ja ráhkadan rockeveršuvnna das. Piera Balto juoigá luoddi gulul, vanahallá.

Ságastallat «Orbina»-luoddi sisdoalu:

- Čilget ohppiide maid Orbina-sátni mearkkaša.
- Mo luoddi čilge máná dili?
- Mo don jáhkát mánás lea, ja mo dat bohtá ovdan musihkas?
- Lea go melodijja, ritma vai juoigan mii muitala dovdduid?
- Maid sániid sáhtášii bidjat luoddi mat eambbo čilgešit máná dili?
- Mat čuojanasat gullojit luoddi?
- Lea go oktage čuojanas mii du mielas gullo hui bures?

Intrigue juoigis lea roagga jietnageavaheapmi. Oahppit galget geahččaladdat geavahit roagga jiena.

- «Pernille luoddi»
- «Pernille luoddi» (Adrian Angelico, 2018) [NRK Sámi «Muitte mu»](#).
- Adrian juoigá iežas oappá, guhte lea veahkehan su álohii. Adrian gástanamma lea Angelica, ja son lea trans-olmmoš. Adrian juoigá messo-soprána jienain. Dat ii leat nu čohka jietna go soprána. Linjkkas lea maiddá ságastallan Adrianain.

Ságastallat luoddi birra:

- Mat čuojanasat leat luoddi?
- Mo luoddi govve Pernille: šiega, veahkkái, siivui vai bahá?
- Makkár dovddut Adrianas leat Pernillii? Liiko go son Pernillii?
- Mo don jáhkát Pernille lea veahkehan Adriana? Dás sáhtá ságastit earálágánvuoda birra, ja Pernille oabbá lea dohkkehan dan.
- Álggos lea luoddi gulul ja čohkal, dasto biddjo leaktu, ja de fas juoigá čohka jienain.
- Mo sáhtá čilget manne nu juoigá? Pernilles soaitá leamaš váivi, ja oabbá lea álo leamaš buorremielalaš, veahkkás ja somás olmmoš.

Luoddi galgá leat inspirašuvdnan go oahppit ieža galget ráhkadit luoddi. Dás lea váldu mo olmmoš jietnageavaheapmi hábme luoddi sisdoalu.

Reaiddut: Beethoven, 5th Symphony, 1. oassi <https://www.youtube.com/watch?v=MCJSlKOnfr0>

Beethoven 5. symfonijja gohčoduvvo eallinvuorbe-symfonijjan ja čujuhuvvo eallinvuorbe-motiivii mas leat golbma oanehis ja okta guhkes motiiva symfonijja álggus. Olles musihkkabihtá čuojahuvvo. Leat sullii 31–50 čuojaheaddji ovttá symfonijajoavkkus.

Musihkkabihtá motiiva galgá leat inspirašuvdnan ohppiide go ieža galget ráhkadit musihka.

Ságastallat

- Maid don jáhkát musihkka galgá govvidit?
- Makkár dovdduid boktá musihkka?
- Mii lei erenoamáš dán musihkas?
- Sáhtta go symfoniija govvet ealli dahje lotti? Guđe oasis ja guđe láhkái?
- Mat čuojanasat gullojit musihkas?
- Lea go oktage čuojanas mii du mielas gullo hui bures? Guđe láhkái čuojahuvvo dainna čuojanasain?
- Sáhttit go mii ádestallat symfoniija váldofáttá?

Go leat guldalan symfoniija, de galgat lihkadit musihkkii ja sisdoalu govvidit lihkestagaiguin. Man luohtái heivešii motiiva, ja mo mii sáhttit ráhkadit sullasaš musihka?

«Meahccesihkkelat»

- Inteneahtta
- Luođi mielddusteaksta
- «Meahccesihkkelat» <https://open.spotify.com/track/0c6nvhvIrAhqIrt4qHj4kg?si=6aef9328511f4f97>

«Olggos luohkkálanjas» siiddus oahppit galget olgun guldalit ja báddet jienaid. Oahppit leat guldalan golbma iešgudetlágán musihkkabihtá. Dás vuolábealde leat vel golbma luođi mat galget boktit ohppiid movtta ja leat inspirašuvdnan sidjiide ráhkadit luođi.

Guldaleamis oahppit galget guldalit dárkilit mo musihkka ja jienat leat luđiin. Bisánaddat ja ságastallat maid gullet ja mo jienat ja musihkka leat čadnon oktii.

- «Meahccesihkkelat»-luohti <https://open.spotify.com/track/0c6nvhvIrAhqIrt4qHj4kg?si=6aef9328511f4f97>
- «Stállu» <https://www.youtube.com/watch?v=SR4Q0jo8NQ>
- «Jogaš» https://www.youtube.com/watch?v=YmMK_aBlq9A

Sáhttit go ráhkadit sullasaš luođi? Mo dan fertet dahkat?

Ráhkadit luođi

Reaiddut:

- Báddenrusttet
- Čuojanasat

Oahppit galget mannat olggos báddet jienaid mat sin mielas leat gelddolaččat, dahje olgun ráhkadit jienaid maid geavahit luohtái, omd. šuvvama jienat, lottit vizardit, eallit ruhttet, vuojániid mohtorjietna, mánát stohket jnv.

Go leat doarvái jienaid bádden, de galget heivehit jienaid, čuojanasaid ja juoigama oktii. Ráhkaduvvon luohti báddejuvvo vai oahppit ieža besset gullat maid sii leat ráhkadan ja árvvoštallat iežaset barggu.

Lottit vizardit

(s. 5–6)

Reaiddut:

- Interneahtta, dihtor ja bealljebilttut.
- «Rievssahat» mildosis

«Lottit vizardit» siiddus leat oahpes loddegovvosat. Lottit leat sihke bárbmolottit ja dálvelottit. Bárbmolottit leat davvin dušše geasset. Lottiin lea iešguđetlágán jienat, eai ge buot lottit vizar. Muhtun loddejenain leat sierra namahusat.

Interneahttasiiddus Fuglelyder.net <https://www.fuglelyder.net/fjellrype/> leat ollu loddegovat ja -jienat. [Juohke lottis leat 2–4 iešguđetlágán jietnadaga maid loddi ráhkada iešguđet diliin.](#)

Rievssat reavgu, njávgá ja skeaiká. Jus gulat rievssaha reavgumin, de bivalda. Jos njávgá jitnosit, de njázuda. Go iddedis dahje eahkedis skeaiká roažadeaddji láhkái, de bohtet buolašborggat dahje guoldu.

Guldalit go rievssat skeaiká:

- Varris rievssahat: <https://www.youtube.com/watch?v=UKTMcCYxqFA>
- Rievssahat, Binna Bánnaš, NRK Sápmi: <https://tv.nrk.no/serie/binnabannas-musihkkavideo/sesong/2019/episode/SAPB65230818>
- Ánde Somby juoigá rievssaha: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=aaH5egNQzSs&feature=youtu.be&fbclid=IwAR0Bo4ZSXvHYMtoFtuH4AkYeCSSaHjNld8X-qt88O7vUjIGNQpByljlpeso>

Giehka ii astta dikšut iežas maniid. Giehka manne eará lottiid beassái, ja dat dikšot su maniid. Ieš giehkavarris guhkká ja njiñnelas ges bulčasaddá.

- Gjøk – Cuckoo: https://www.youtube.com/watch?v=RnhHhzzla_I
- Čuojahit ja lávlut «Mun meahcis vázzen bálgáid» mildosis
- Giehka: Bird sounds – Common cuckoo (Cuculus canorus) <https://www.youtube.com/watch?v=ZXdZZAf0AU0>

Buoidegaccet (fiskesgaccet) lea loddi mii ádestallá eará lottiid.

- Buoidegaccet: <https://www.fuglelyder.net/kjoettmeis/>
- Buoidegaccet: <https://www.youtube.com/watch?v=48sT64OLA0>
- Dálve-cizáš: https://www.youtube.com/watch?v=Wuokaroi_xY

Njukča lea stuorra vilges, guhkesčebet loddi man dájvja oaidná vuojadeamen jogas ja jávrriin.

- Njukča: <https://www.fuglelyder.net/sangsvane/>
- Njuvččat: <https://www.youtube.com/watch?v=qMELQbe6Bx4>
- Njukča: <https://www.fuglelyder.net/sangsvane/>

Ruovddagas gohčoduvvo dávjá dušše čáihnin. Čáihnnis leat iešguđetlágán vokálajienat. Giddat gullat mii čáihnni go dearpá muoraid olles leavttuin.

- Ruovddagas: <https://www.fuglelyder.net/svartspett/>
- Skuolffi idja-, sáhpán-, jievja- ja ránesskuolffi ja bumbbástat gohčodat skuolffin. Skuolffi ii gierdda čuovgga nu bures, muhto oaidná hirbmat bures seavdnjadin.
- Ránesskuolffi: <https://www.fuglelyder.net/lappugle/>
- Skire (ruoššaskire) lea čáhppes- ja vilgesivnnat loddi, mii skeaiká ja riešču. Dávjá ráhkot reaškinjienain. Čuorvunjietna lea šakk-šakk-šakk, ja dieđihanjietna lea jođanis guohkkijietna že-že-že.
- Skire: <https://www.fuglelyder.net/skjaere/>
- Skire: <https://www.youtube.com/watch?v=eXzDr9cTdaQ>

Gáranas lea stuorra čáhppes boraloddi. Dat ii leat seamma go skire ja garjá. Gáranasa ráhkuma lea váttis gávdnat. Ohcat dieđuid mo dat lihka ja girdá.

- Raven ~ bird call ~ Learn The Sound A Raven Makes . Raven Sounds and Pictures https://www.youtube.com/watch?v=DDv_PlrBg14
- Raven sounds <https://www.youtube.com/watch?v=oXUu4U6tPrI>

Mo govviduvvo lottejietna lávlagis/luođis? Rievssat omd. skeaiká «beavká-beavka-beavk». Lea go oktage gullan rievssaha skeaikimin, giega guhkkamin? Goas ja gos?

Ráhkadit luođi:

Oahppit galget válljet man loddái áigot ráhkadit luođi. Luođis galget bohtit ovdan:

- Lotti lihkaštagat: boaibmut, njuikkodit, ráhkut.
- Jienat ja juogalágán dáhpáhus.
- Lotti beavvi birra: mii geavai, maid barggai ja mo čovddii ášši, omd. riidu lottiid gaskkas, ávvudeapmi, eahkedis nohkamin, gilvadeapmi, go gieha mannii leivvoža beassái jnv.

Bidjat musihka luohtái. Luođi galgá báddet vai besset iežaset luođi guldalit ja árvvoštallat.

Luondučuojanasat

(s. 7–8)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 4 čuojanasat

Oahppanulbmilat:

- Guldalit iešguđetlágán čuojanasaid ja diehtit mii daid namma lea
- Ulbmil lea guldalit čuojanasaid jietnakvalitehtaid, mo dat gullojit ja maid jienat muittuhit.

Oahppit galget árvvoštallat:

- Mat čuojanasjienat heivejit guđe lávlagii.
- Guđe čuojanasa ja jienaid galget välljet lávlagii/luohtái.
- Galget go eará dávvirat mielde lávlagiidda.

Dás leat 13 čuojanasa – pixabay.com – sound effects siiddus:

- 1 Ruitotrumbu: (Eng. timpani) – Epic Hit Big – bajándálki
- 2 Doaresnjurggonas: Flute – what it sounds like <https://www.youtube.com/watch?v=f149lCY8Mtk> – Lottit vizardit
- 3 Geasanas: (Accordion) «accordion scratch 3 accordion scratch 3 – ridđu
- 4 Trompehta: Trumpet – what it sounds like <https://www.youtube.com/watch?v=fEs6nndzwbA> – elefánta
- 5 Trombona: Trombone – what it sounds like <https://www.youtube.com/watch?v=LGofoxg6mgnk>
- 6 Tuba: Tuba what it sounds like <https://www.youtube.com/watch?v=5d2shlnq6gM> – guovža
- 7 Kontrabássa: DOUBLE BASS SOUND <https://www.youtube.com/watch?v=x5RDMx9fDh0>
- 8 Piáno: Piano what it sounds like <https://www.youtube.com/watch?v=hJ6E0OrQ9hs>
- 9 Hárpa: HARP SOUND EFFECT <https://www.youtube.com/watch?v=Ma89zopNP-o>
- 10 Symbála: 761. Cymbals – sound effect <https://www.youtube.com/watch?v=ySElC6BIFE4> – vuoján šuviha meaddil
- 11 Gitárra: (Guitar) – Vuoján [Guitar plug and play, juoga ruohtá Spanish Guitar Loop](https://www.youtube.com/watch?v=tAF2ANvaHto)
- 12 Fijuvla: Lawrence Golan <https://www.youtube.com/watch?v=tAF2ANvaHto>
- 13 Cello: What does a cello sound like? (Ode to Joy) <https://www.youtuabe.com/watch?v=5q7YJhVmE08>

Girkobiellut basttiin

Reaiddut:

- Juohke jovkui 1 baste ja 1 mehter bummolláiggi
- Jietnabárut rivdet jođánat starga ávdnasiid čađa go áimmu čađa
- Čana láiggi bastii ja čoalkal basttiin beavderavdii. Makkár jietna gullo?
- Bija láigegeaži bealljeráigái ja čoalkal basttiin beavderavdii. Mii de gullo? Girkobiellut!

Ráhkadit musihka

(s. 7–8)

Oahppit leat guldalan čuojanas jienaid ja lottejienaid. Olgun leat ollu dávvirat maiguin sáhtta čuojahit. Oahppit galget joavkkuid mielde ohcat dinggaid mainna sáhttet ritmmaid ráhkadit, omd. dearpat beziid, ruskalihti, leavgastákku, tráhpáid dorjjohaga, sáttopuse, bovssa sisa bidjat čievrra, dahje eará, dávvggiin/áidestreanggain čuojahit jnv. Leat go olgun dávvirat mat sulastahttet čuojanasaid maid leat guldalan? Rievdnestobe sulastahtta ovdamearkka dihte ritmamani.

Válljet čuojanasjienaid ja mearridit maid dat galget govvidit:

- Bargat joavkkuin. 2–3 oahppi juohke joavkkus
- Ráhkadit teavstta (bajándálkki, guolle-, lotte-/ealgabivddu, sihkkelmátkki dahje eará birra)

- Čállit/tevdnet mitalusa sisdoalu ja jienaid
- Ovdanbuktit čállosa

Joavkobargu

(s. 9)

Oahppit galget joavkkuin bargat ja ovttas ohcat vuogas jienaid olgun ja čállit teavstta dan birra maid gullet. Tekstii galget ráhkadit ritmmaid ja mitalusa. Buot lea vejolaš go govahallá.

Oahppit sáhttet šuoŋaide ráhkadit ođđa teavstta dahje liigevearssaid man nu birra. Teaksta galgá leat inspirašuvdnan mo sáhttá ráhkadit teavstta.

Guldalit lávlaga ja dasto čuojahit ja lávlut «Sáhpánabivdu»-lávlaga.

- «Jeg har fanget meg en mygg» <https://www.youtube.com/watch?v=IbblM2vLUUA>

Riimmat ja hoahkamat

(s. 10)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 3 ritma ja tákta

Mildosat:

- «A ram sam sam»-melodiija
- «Akka bakka»
- Hoahkamat

Hoahkamiin leat álkes, oanehis teavsttat mat geardduhuvvojit, ja daidda sáhttá bidjat vel juogalágán lihkestagaid. Hárjehallat hoahkama, bidjat ritmmaid ja čuojahit dan.

Ráhkadit joavkkuin hoahkama gos geavahit albma sániid ja eará sániid main ii leat sisdoallu. Guoros sániin berre leat riibma, omd. balu, falu, galu dahje čabu čibu čolu. Dahje jo bealgi, nealgi, sealgi, vealgi.

Kanon-lávlun

(s. 11)

Kanon-lávlun lea go buohkat lávlot seamma lávlaga, muhto álget lávlut iešguđet áiggi. Oahppit ohppet dás konsentreret dušše dan maid ieš / iežas joavku galgá lávlut vai ii sorro lávllodettiin.

- 1 Hárjehallat olles lávlaga ovttas
- 2 Juohkit joavkkuide ja hárjehallat lávlut guovtti joavkkus

Oahppigirjjiis lea lávlla biddjon tabellii:

- 1. joavku ja 2. joavku.
- 1. joavku lávlu vuosttas linjjá, ja 2. joavku álgá lávlu álggus go 1. joavku álgá nuppi linjjá lávlu. 2. joavku lea álo ovtta linjjá 1. joavkku maŋábealde.

Eará kanon-lávlagat mildosis:

- «Mun bálgáid vázzen vuovdis»
- «Illu lea mielas» (My paddles keen and bright)
- «Ro, ro din båt» (Row row your boat)

We will rock you

(s. 12–13)

Reaiddut:

- Čuojanasat
- We Will Rock You Body Percussion – <https://www.youtube.com/watch?v=2YA0D5VmyXM&v=SGp3EHmGLH8>
- We Will Rock You – Trinity Rock & Pop Drums : Initial (OLD) <https://www.youtube.com/watch?v=2YA0D5VmyXM>
- Perlice – We Will Rock You https://www.youtube.com/watch?v=62VJvp72V_4

«We will rock you»-lávlagis lea čavga ritma ja tákta čađa lávлага, ja danne ohppiide galgá leat álki čuovvut ritmma ja távtta.

Luohkká lávlu 1. vearssa ja geardduhusa. Várre áinnas áiggi ságastallat rockamusihka ja Queen-joavkku birra. Juoge ohppiid joavkkuide: lávlu-, speažžun-, gitárra- ja piánojoavkkut.

- 1 Oahppit lávlot 1. vearssa ja geardduhusa.
- 2 Hárjehallet heivvolaš lihkestagaid lávlagii.
- 3 Oahppit lávlot 1. vearssa ja geardduhusa.
- 4 Hárjehallet heivvolaš lihkestagaid lávlagii.
- 5 Hárjehallet ritmma mii lea oahppigirjjiis 12. siiddus.
- 6 Geavahehket rumaščuojanasaid.
- 7 Hárjehallet gitárrain/ukuleliin čuojahit.
- 8 Hárjehallet gitárrain ja piánoin čuojahit seamma ritmma go rumbbut, e-molla nuohtain – Em – «Jaska».
- 9 Ovdanbuktet dan olgun.

Go ovdanbuktibehtet, de galget sihke musihkka, lihkeapmi ja rumaščuojanasat leat mielde. Geavahit dinggaid ja ritmaščuojanasaid.

Čuojanasat

(s. 14–29)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 4 čuojanasat

Oahppanulbmilat:

- Juohkit čuojanasaid joavkkuide
- Oahpat mo jietna dahkko čuojanasain
- Guldalit čuojanasaid iešvuodaid

Mii juohkit čuojanasaid iešguđet joavkkuide: streangačuojanasat, bossunčuojanasat (muorrabosonat, veaikečuojanasat), perkušuvnnat ja rumbbut ja čuoggunčuojanasat.

Streangačuojanasat leat čuojanasat maiguin šuoŋat ilbmet go streanggat sparaidit. Streangačuojanasat leat čuojanasat mat dárbbášit dávggi (fijuvla, cello, bratsj) dahje suorpmain báhcahit streanggaid (gitárra, bássa). Streangačuojanasat leat hui dábálaččat ja gávdnojit miehtá máilmmi, ja muhtun kultuvrrain lea dat buot dábáleamos čuojanasat.

Bossunčuojanasat lea čuojanasat maiguin ráhkada jiena go bossu áimmu čađa čuojanasa.

Čuojanasat leat juhkkon joavkkuide dađi mielde mas leat ráhkaduvvon, mo leat ráhkaduvvon ja mo jietna ilbmá čuojanasain. Čuojanasain leat iešguđetlágán vuogit mo áibmu johtá čađa, omd. ráiggit maid gokčá suorpmain, ja ventiillat mat mearridit šuoŋaid.

Stuorimus bossunjoavkkut leat veaikečuojanasat ja muorrabosonat.

Veaikečuojanasat leat ráhkaduvvon veaikkis. Šuoŋat šaddet go bossu áimmu njálbmestuhka čađa ja diktá baksamiid sparaidit. Áibmu de manná čuojanasa čađa ja ráhkada jiena. Musihkkár stivre baksamiin šuoŋaid allodaga. Mađi čavgadat baksamat, dađi čuovgasat šuokŋa. Go áigu čuojahit iešguđetlágán nuohtaid, de deaddá ventiillaid. Dán joavkkus leat ollu čuojanasat, muhto dovdosamos čuojanasat leat trompehta, trombona ja tuba. Trombonas ferte siidostákkku gaikut ovddos maŋos.

Perkušuvnnat ja rumbbut leat ritmačuojanasat, maid váldoulbmil lea ráhkadit jienaid mat dollet ritmma. Ovdamearkkat leat congas, bongos, shakers, tamburiinnat, gusabiellut ja sullasaš čuojanasat. Perkušuvdnačuojanasat leat giehtarumbbut ja dat maid doalat gieda siste.

NRK-programmas Newtonis <http://nrksuper.no/super/newton> oainnát mo bossunčuojanas doaimmá.

Muorrabosoniid jietna ráhkaduvvo go bossu čuojanasa ravdda dahje revrre vuostá. Go čuojahit iešguđetlágán šuoŋaid, de deaddit ventiillaid, mat de gokčēt ráiggiid. Muhtun čuojanasain ráhkaduvvojit šuoŋat dušše go bossu, eará čuojanasain ges ferte teknihka geavahit. Dán jovkui gullet ee. klarineahhta, saksofovdna ja obo.

Čuoggunčuojanasat leat čuojanasat main leat boalut ja tangeanttat. Go daid čuoggu, de čuojanasa siste dáhphuvvá juoga mii ráhkada jiena. Píános leat veahčirat mat dearpalit streanggaid, ja dainna lágiin boahtá jietna. Orgeliin lea ges áibmu mii manná revriid čađa. Cembalos leat smávva gaccat mat báhcadit streanggaid.

Mii guldalit čuojanasaid, dutkat čuojanasaid mat leat skuvllas ja ohcat internehtas dieđuid čuojanasaid birra.

- Guldalit čuojanasaid: classics for kids <https://www.classicsforkids.com/wind-instruments/>
- NRK Musikkparken: <https://www.nrk.no/skole/musikkparken/>

Ságastallat

- Maid čuojanasaid mii diehtit?
- Go lehpet guldalan čuojanasjienaid, de digaštallet masa liikobehtet buot buoremusat.

Bargobihtát:

- 1 Sázas namas čuojanassii.
- 2 Oahpaheaddji čállá čuojanasaid 15. siiddus távvalii ja čuojaha jietnafiillaid. Oahppit galget dađistaga čállit čuojanasa namaid.
- 3 Čále mat čuojanasat leat dán orkeastaris.

Miiddus – «Maid čuojanasaid mii gullat»

- 1 Orkeastaris lea cello. Duohta.
- 2 Orkeastaris lea elgitárra. Boastut.
- 3 Orkeastaris lea paukerumbu. Duohta.
- 4 Orkeastaris lea mikrofovdna. Boastut.
- 5 Orkeastaris lea ukulele. Boastut.
- 6 Orkeastaris lea dirigeanta. Duohta.
- 7 Orkeastaris lea saksofovdna. Duohta, muhto ii leat nu dábálaš. Ovdamearka lea Shostakovicha «Suite for Variety Orchestra», mas leat njeallje saksofovnna.

Bargobihtát:

Čále man čuojanasjovkui čuojanasat gullet.

- 1 Streanğačuojanasat
- 2 Muorrabosonat
- 3 Veaikečuojanasat
- 4 Perkušuvnnat ja rumbbut
- 5 Čuoggunčuojanasat

Bargobihtát:

- Oza ja ivdne musihkkadoahpágiid.
- Miiddus – «Oza ja ivdne čoavddus».

Ráhkadehket čuojanasaid

(s. 19)

Oahppanulbmilat:

- Ráhkadit iežaset perkušuvdnačuojanasaid
- Geavahit iešráhkadan čuojanasaid ja čuojahit daiguin
- Gullat jietnakvalitehta iešráhkadan čuojanasain
- Geavahit šuokŋadovddu

Oahppit ráhkadit čuojanasaid ávdnasiin mat leat skuvllas, maid luonddus gávdnet dahje ruovttus buktet. Ulbmil dáinna lea movttiidahttit leat hutkái ja ráhkadit čuojanasaid mat leat hálbbit ja suohttasat. Šuokŋadovddu bokte oahppit šaddet maiddá diehtomielalaččat čuojanasaid iešvuodaide ja jietnakvalitehtii. Muhtun čuojanasat sáhttet ráhkadit hui bastilis jienaid, earáin ges lea jorbasat ja litnásat jietna. Dás ii leat eará go leat hutkái ja geahččalit gávdnat ođđa, somás jietnamáilmmi.

Mo ráhkadit ruovttodáhkun instrumeantaid:

<https://discover.hubpages.com/art/Music-Instruments-for-Kids-to-Make>

Go lehpet ráhkadan čuojanasaid, de dis lea orkeastar! Gehččet fárrolaga mat čuojanasat ilbme.

Go čuojanasat leat gárvásat, de daid ferte geavahit aktiivvalaččat, vai ohppiid mielas lea iežaset bargu dehálaš. Geahččalehket lávlut ja čuojahit lávlaga maid máhttibehtet, ja geavahehket ohppiid čuojanasaid.

Ritmmat ja nuohtat

(s. 20–21)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 3 ritma ja tákta

Oahppanulbmilat:

- Oahpásnuvvat ritmmaide
- Oahpásnuvvat nuohtaide ja nuohttaárvvuide
- Oahpásnuvvat musihkkadoahpagiidda

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Ritma lea čuojahanminsttar mii muitala maid galgat čuojahit.
- Nuohtat muitalit čuojahat go / lávllut go čuovgadiit vai čiekŋalit.
- Boddu muitala man guhká galgá leat jaskat.
- Nuohttaárvu muitala man guhkki okta tovdna lea / man guhká galgá čuodjat, nappo galle časkkástagas lea sáhka. Metronoma lea rusttet mii doalaha tempo.

Ritmmat, nuohtat ja távttat sáhttet leat veahá balddihahttit go vuohččan oaidná daid, muhto musihkkagiella ii leat goitge nu váttis go orru leamen. Nuohtat sáhttet leat váddásat, muhto dán dásis

mii doalahit dan hui álkin. Lohket s. 20 ja 21. Hui álkes vuohki oahppat ritmmaid lea bidjat sániid nuohttaárvvuide, nu mo govva čilge. Jus válljehket iežadet sániid, de lea dehálaš geavahit seamma sániid buot diimmuin. Dainna lágiin álkit muitá mat dat árvvut leat.

Čuojanasjoavkostoagus:

- 1 Oahpaheaddji bidjá metronoma mannat. Oza digitála metronoma neahtas. <https://www.musicca.com/metronome> lea heivvolaš. 87 BPM lea heivvolaš tempo.
- 2 Spežžot juohke stávvála:
 - Ollesnuohtta – «Jooooo»-sátni. Dan galgá doallet buot njeallje časkkástaga/coahkkit.
 - Beallenuohtta – «Már-já». Spežžot juohke nuppi časkkástaga.
 - Njealjadasnuohtta – «Bie-ra Heai-ka». Spežžot juohke časkkástaga.
 - Gávccádasnuohtta – «Sáh-pán-boas-sa, sáh-pán-boas-sa». Juohke časkkástahkii čáhket guokte speažžuma.
- 3 Seagut namaid/sániid ja čále távvalii. Tevdne namaid/sániid nuohttaárvvuid vuolábeallái. Geahččalehket speažžut ritmmaid namaid/sániid vuodul.
- 4 Oahpaheaddji cuige dađistaga namaide/sániide. Oahppit spežžot. Oahpaheaddji sáhhtá seaguhit ritmmaid nu guhká go čáhket $\frac{1}{4}$ -táktii. FUOM: Jus táktašládja lea $\frac{1}{4}$, de galgá nuohttaárvvuid submi šaddat eanemustá 4. Dat mearkkaša ahte ii sáhte omd. 5 njealjadasnuohta čáhkehit táktii.

Ritmahárjehus 2 – Call and response:

Dán hárjehus mii bargat áddehallamiin. Dása dárbbasuvvojit čuojanasat.

Okta oahppi hávássii ráhkada ritmma ja čuojaha iežas čuojanasain. Luohkká galgá ádestallat su ritmma.

Go lehpit hárjánan čuojahit ritmmaid, de sáhhtibehtet geahččalit oahpes luđiide ja lávlagiidda bidjat ritmmaid. Dás ferte ovdagihtii mearridit goas lávlagis/luođis oahppit galget čuojahit iežaset čuojanasain, ja mii galgá čuojahuvvot.

Mirkoritma

(s. 26)

Mirkoritma lea stoagus mas ovtta mearriduvvon ritmma ii leat lohpi čuojahit/speažžut.

Oahpaheaddji čuojaha iešguđet ritmmaid maid oahppit galget ádestallat. Oahpaheaddji sáhhtá fáhkkestaga čuojahit mirkoritmma man eai galgga čuoovvolit. Muhtun oahppit soitet háliidit ahte buot ritmmat čužžot távvalis. Sáhhtá vaikko 4–5 ritmma čállit távvalii, ja mirkoritma lea čállon ruoná ivnniin. Geavahehket áinnas iežadet čuojanasaid.

Moadde ritmma mat dušše doibmet!

(s. 27)

Diskoritma lea olu adnon diskomusihkas. Studerejehket maid iešguđet ritmmat barget ja geahččalehket fárrolaga čuojahit.

Jus leat eahpesihkkar, de guldal The Trammisa «Disko Inferno». Lávlagis gulat čielgasit makkár diskoritma lea!

- <https://www.youtube.com/watch?v=pG8TyIEAqps>

Tresilloritma/reggaetonritma lea ritma maid gávnnat earret eará latinomusihkas ja arábalaš musihkas ja gohčoduvvo *tresilloritman*. Studerebehtet maid dat iešgudet ritmmat barget ja geahčalehpet fárrolaga čuojahit.

Jus leat eahpesihkkar, de guldal ROSALÍA «CHICKEsN TERIYAKI». Lávlagis gulat čielgasit makkár tresilloritma lea.

- https://www.youtube.com/watch?v=IUSC_gQ_Aos

Sáhtta go dáid ritmmaid geavahit eará sámi lávlagiin? Geahčalehket juoigat «Deanu Májjá» ja «Meahccesykkela».

Ráhkát musihka

(s. 30–34)

Oahppanulbmilat:

- Čállit ja ráhkadit musihka
- Suokkardit eará musihkkakultuvrraid
- Geavahit poesija ja divttaid lávllačállimis
- Ráhkadit musihka filbmii

Ollu mánát ráhkadit musihka unnivuoda rájes. Sii huraidit ja ráhkadit lávlagiid go leat stoahkame, váccašeame dahje bargame juoga. Stoagadettiin sii njuikkodit ja spežžot ritmmalaččat ja maddái dásot váccedettiin. Dát lea musihkalaš ja rumašlaš dutkan mii lea hui gelddolaš ja dehálaš. Skuvllas fertet láhčit dili nu, ahte oahppit besset stoahkat hutkáivuodain. Musihkkadiimmuin sáhtta olahit mánáid eará láhkai go eará diimmuin.

Dán kapihtala fokus lea musihkkačállima, šuoknadahkama ja eará guovlluid musihkalaš iešvuodat. Čállit musihka ja leat hutkáid orru veahá issoras álggos. Muhtumin go gullá odđa musihka, de sáhtta buollát inspirašuvdna!

Guldalehket musihka miehtá máilmmi (s. 30) ja ságastallet mo dat leat. Interneahtas leat ovdamearkkat.

Dá lea neahttačujuhus gos beassá gullat iešgudet riikkaid stereotiippalaš musihkka:

- Stereotypical Music Around The World <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=H9yASjQymGk&t=89s>

Poesiija ja divttat

(s. 31)

Poesiija ja divttat leat dáiddalaš čállosat mat sáhttet ovdanbuktit čiekŋalis dovdduid. Lávllateaksta lea maid poesiija. Lohket divttaid ja ságastallet divttaid birra. Lea go oktage lohkan divttaid ovdal? Lea go ovttagse jielatdikta? Geavahehket divttaid vuodđun ráhkadit lávlaga/luođi.

Oahppigirjji 30–34. siidduin bohtá ovdán mat doaimmat galget čadahuvvot.

Musihkkaráhkadeapmi eaktuda ahte oahppit aktiivvalaččat servet doaimmaide.

Musihkkaprošeakta lea stuorit prošeakta mas váldoulbmil lea ráhkadit lávlaga maid sáhttibehtet čuojahit ja vaikko ovdanbuktit eará luohkáide.

1. oassi: **Lávllačállin**. Oahppit galget ráhkadit lávlaga, čállit iežaset teavstta, ráhkadit melodiiid ja čuojahit čuojanasaid. Leat go oahppijoavkkus čuojaheaddjit, lávlut, juoigit, ráppárat dahje slampoehtat? Mo sáhtta seaguhit daid? Váldomihttu lea ráhkadit juoidá, ii galgga leat stuorra fokus dasa ahte lea go buorre lávlla vai ii.

2. oassi: **Jietnaráidu**. Oahppit galget geahččalit ráhkadit filbmamusihka filmmažii maid oahpaheaddji vállje. Jus dis leaš vejolašvuohta, de sáhttibehtet ieža ráhkadit filmma. Oahppit sáhttet báddet jienaid skuvllas ja geahččalit stoahkat iešguđet lanjaiguin go báddejit. Jus vejolaš, de bidjá oahpaheaddji filmma ja musihka oktii.

Dáin doaimmain lea vejolaš geavahit digitála musihkkaprográmmaid:

- GarageBand <https://garagebandonpc.com/>
- Medly (iOS)
- Soundtrap for Education <https://www.soundtrap.com/edu/>

Musihka dovdomearkkat

(s. 35–38)

Oahppanulbmilat:

- Oahppat šánjeriid ja musihkka dovdomearkkaid
- Oahpásnuvvat iešguđet musihkkaguovlluide ja oahppat guldalit iešguđetlágán musihkaid
- Leat diehtomielalaš dasa masa liiko / ii liiko ja manne

Leat iešguđetlágán vuogit defineret šánjera. Šánjera sáhtta čatnat geográfalaš duogáži, eallinvuohká, musihkalaš dáhpáhusaide, biktasiidda, servodatnjuolggadusaide dahje njuolgut kultuvrii. Dán kapihttalas galgat digaštallat šánjeriid ja oahppat guldalit iešguđetlágán musihkaid.

Govva mii lea s. 35:

Dás leat čuovvovaš artisttat ja musihkkárat:

Madonna, Lady Gaga, Elvis Presley, Miles Davis, Rosalía, Lola Flores, Kraftwerk, Phantom of the Opera, Freddie Mercury, Nicki Minaj, Donna Summer.

Gova ulbmil lea movttiidahttit sáhkkiivuoda ja ahte oahppit ohcet neahtas ođđa musihka.

Oahppit galget ohcat dieđuid šánjeriid birra, guldalit dan šánjera musihka ja mitalit makkár dovdomearkkat šánjeris lea. Vuolábealde leat evttohusat artistaide iešguđet šánjeriin.

Oahppit mitalit ja čállet välljejuvvon šánjeriid birra.

Šánjera ja musihka sáhtta leat váttis digaštallat, dan dihte go globaliseren lea dagahan ahte mii dán áigge seaguhit šánjeriid. Lea váttis čuočuhit ahte okta artista gullá dihto šánjerii, go son soaitá viežžan inspirašuvnna áibbas eará sajis maid. Buot dán valdošánjerin lea maiddái maid dárogielas gohčodit «subšánjer» – šánjer šánjeris. Mii eat čiekŋut dasa, muhto oppalaččat geahčadit dáid šánjeriid.

Rockamusihkka gohčoduvvui álgoálggus «rock and roll». Musihka dovdomearkkat leat ahte melodiija (riff) ja ritmaminstarat geardduhuvvot olles lávlaga. Buorre ovdamearka lea «We Will Rock You»-lávlla, gos bássa geardduha minstara measta olles lávlagis.

Dávjá leat čuojanasat dego el-gitárra, bássa ja rumbbut rockamusihkas.

Guldalit:

- Bill Haley – «Rock Around the Clock»
- Elvis Prestley – «Jailhouse Rock»
- Queen – «We Will Rock You»

Popmusihkka lea *populærmusikk*, dahje populáramusihkka sámegillii, ja lea musihkka mii ráhkaduvvo masá dušše guoimmuheami váste. Popmusihkas lea dávjá álkes ja «movttiidahtti» melodiija maid lea álki muitit ja lávlut. Dán šánjera musihka gullat dávjá rádios.

Guldalit

- Britney Spears – «Toxic»
- Madonna – «Like A Virgin»
- Lady Gaga – «Paparazzi»

Jazz-musihkka vulggii álgoálggus das go amerihkálaččat vižže šlávaidd Afrihkás. Dalle eai gohčodan musihka jazzan, muhto *rhythm and blues*. Dat rievddai ja ovdánii ollu musihkkahistorjjás, muhto dál leat muhtun muddui sajáiduvvan. Jazz-musihka dovdomearkkat leat ahte musihkas atnet hui váttis koarddaid, atnet ollu ritmmaid ja dávjá improviserejit. Jazzas lea hui dávjá akustihkalaš jietna, ja dat gávdno dávjá čuojanasain dego piános, kontrabássas ja rumbbuin.

Guldalit

- Dave Brubeck – «Take Five»
- John Coltrane – «Giant Steps»
- Miles Davis – «So What»
- Chet Baker – «Do It The Hard Way»

Elektronihkalaš musihkka lea musihkka mas atnet ollu elektronihkalaš čuojanasaid ja dihtoriid go ráhkadit musihka. Dán šánjeris leat hárve akustihkalaš elemeanttat.

Guldalit

- Kraftwerk – «The Robots»
- Jean-Michel Jarre – «Oxygène»
- Giorgio Moroder – «From Here To Eternity»

Musikála lea rievtti mielde teáhtermusihkka mas lávlot. Hui dávjá gullá ahte dát musihkka lea teáhtermusihkka juste dan dihte go lea nu stuoris ja dramáhtalaš. Das lea dávjá orkeasttar.

Guldalit

- Benny Andersson, Tim Rice, Björn Ulvaeus – «Anthem»
- Andrew Lloyd Webber – «The Phantom of the Opera»
- Stephen Sondheim – «The Worst Pies In London»

Diskomusihkka lea dánsunmusihkka mii lei hui beakkán Amerihkás 1970-logus. Diskomusihkas leat rumbu, bássa ja bossunčuojanasat hui dehálaččat, go dat čuojanasjoavkkut «stohket» fárrolaga. Hui dávjá rumbbut čuojahit «unnán» dan botta go bássa ja bossunčuojanasat čuojahit hui ritmmalaččat dan alde. Gitárra ja piáno leat maid dehálaš čuojanasat.

Guldalit

- Donna Summer – «Hot Stuff»
- Bee Gees – «Stayin' Alive»
- CHIC – «Le Freak»

Ráppa ja hiphop-musihkka lea maid šáŋŋer mii vulggii sevdnjesvarat kultuvrras New Yorkas 1970-logus. Ráppema dovdomearka lea dávjá jođánis hupmanlávlun mas fokus lea ráhkadit riimmaid ja njuovžilvuoda. Historjjálaččat lea ráppen leamaš dehálaš vuohki moaitit servodaga ja eiseválddiid, dan dihte leat ráp-musihkas ollu garrudansáni.

Hui dávjá ráppen lea dat maid gohčodit *sampling* – sii sáhttet váldit ovdamearkka dihte *rumbogroova* eará lávlagis ja ráppet dan. Dálá áigge ráppenmusihkka lea hui elektronikalaš ja eanaš dihtoris ráhkaduvvon.

Guldalit

- Queen Latifah – «Dance For Me»
- The Sugarhill Gang – «Rappers Delight»
- Nicki Minaj – «Super Bass»

Sámi musihkka

(s. 37–38)

Go hupmat šáŋŋeriid birra, de šaddá jođánit sáhka mo sámi musihkka heive šáŋŋerdoahpapiidda. Sámi musihkka lea sierra musihkkašáŋŋer, muhto go sámi musihkkárat ráhkadit musihka, de

sáhttit dájvá lasihit «sámi» attribuhhtan. Jus ovdamearkka dihte sámi musihkkár ráhkada grunge-musihka, de šaddá šánjer sámi grunge. Lea dehálaš geardduhit ahte šánjerat leat juoga maid mii ain digaštallat, ja muhtun musihkkárat eai oba liiko ge bidjat sin musihka šánjeriidda.

Oahppigirjji siiddus leat govas čuovvovaš artisttat maid lea vejolaš guldalit:

- Biru Baby
- Emma Elliane Oskal Valkeapää
- NOT MY TIME TO DIE
- TØNDRA
- Katarina Barruk
- Elina Ijäs
- Hanna Nutti

Ságastallat

- Ságastallet sámi musihka birra. Masa oahppit liikojit / eai liiko? Manne?
- Maid sámi musihkkáriid ja joavkkuid birra dihtet?
- Dihtet go sámi popartisttaid birra?

Dán áigge sámi musihkas vižžet ollu inspirašuvnna feara gos, muhto ovdalaš áigge vižže ollu erenoamážit country-šánjeris, ja joavkkut dego Deatnogátte Nuorat, Felgen Orkester ja Adjágas leat bures lihkostuvvan dáinna. 1980-lohku lei áigodat gos dát šánjer šattai hui bivnnut Sámis, ja dat diedusge váikkuhii ollu maiddá mánáidlávlagiidda. Anders Porsanger lei mielde «Min Máilmmis»-skearru gos dát bohtá ovdán.

Guldalehket Anders Porsangera «Áddjá gohkke máli»-lávlaga, Adjágasa «Ozan», Deatnogátte Nuoraid «Dánsalávlla» ja Felgen Orkester «Ferrari vuoján». Gullabehtet go ovttalágánvuodaid?

Árbevirolaš luohiti

(s. 39–41)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5 luodit

Oahppanulbmilat:

- Gos luohiti vuolga.
- Árbevirolaš luodit dovdomearkkat.
- Maid sáhtta juoigat.
- Mo luohiti čilge juoiganobjeavtta iešvuodaid.

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- Luohiti lea sámi musihkka.
- Rohttestit luodit – álgit juoigat. Sámis eai álgge juoigat, muhto rohttestit luodit.
- Luodit geavahus – muittašit, govvet juoga, árvvus atnit gean/man nu.
- Luodis ii leat álgu, ii ge loahppa.
- Dovdna – mánáid luohiti.

Luohti lea sápmelaččaid musihkka ja okta dain boarráseamos musihkkahámiin Eurohpás. Luohti fievrriduvvui buolvvas bulvii, ja danne eai leat nu ollu dološ luodit.

Luodi sáhtta juoigat vaikko gos ja goas. Luodis ii leat álgu, ii ge loahppa, muhto dábálaš lávlagiin gal lea. Árbevirolaš luđiin lea čottajietna ja unnán sánit.

Luodi geavahus ja doaibma lea ee.:

- Doalahit biraspiriid eret ealus.
- Oktovuodas ustit.
- Muittašit gean/man nu.
- Dearvvahit olbmuid.
- Juoigat go váillahat gean/man nu.
- Gudnejahtit gean/man nu, guhte lea dahkan juoga buori.
- Bidjat heajos sisdoalu luotái go lea beahtahallan soapmásii.

Go álgit juoigat, de *rohttestit* luodi. Ovdalaš áigge lei dábálaš bidjat luodi buot olbmuide. Mánát ožžo luodi mii gohčoduvvo dovdnan, ja ollesolbmos ges luodi.

Luodi juoiganvuohki govvida makkár olmmoš/juoga lea, omd. jus:

- Lea virkui, de luodis lea leaktu, omd. «Vielppis»-luohti.
- Lea lossa lihkastagat, de deattuhit nuohtaid ja ritmmaid, omd. guovžža.
- Lea siivui ja jaskes olmmoš, de lea luohti gulul ja linis.
- Lea jidnes olmmoš, dalle lea hui jitnii ja mearrideaddji, omd. «Ovllá».

Geahččat govvosa ja árvalit maid luđiid sáhtta juoigat govvosa vuodul mii lea oahppigirjji 41. siiddus.

Luodit mat leat siiddus:

- «Čiske Elle» – Johan A. Bær <https://www.youtube.com/watch?v=n8-uORhd0sY>
- «Biegkeálmaj» – Máttasámi luohti (Laila Totsås) <https://www.musikkfralivetsbegynelse.no/joiki-barnehagen>
- «Vielppis» – Davvi Jienat «Juoigama suopmanat» <https://www.youtube.com/watch?v=gnY5AIWbCF8>

Ságastallat mo jietnageavaheapmi govve dan maid juoigá, omd. garasin, linisin, gulul ja jođán.

- Mo luohti govve dan maid juoigá: olbmo, biekká ja vielpá?
- Mat lihkastagat leat biekkas, olbmos ja vielpás?
- Mo luohti govve dan maid juoga: siivui, jođán, njávval, šiega, bahá, movttet
- Mo lihkada dat maid juoigá?

«Biegkeálmaj»-luodi čuojahit, nuohtat leat seamma neahttačujuhusas go luohti lea.

Uit.no Norgga árktalaš universitehtamusea *Samisk lydmateriale* neahttasiiddus leat eambo dološ luodit, ee. elliid luodit omd. Leif Atterbrand gumppe-, vuodjin-, ráhkesvuoda-, ja dollaluodit. https://uit.no/tmu/art?p_document_id=614874

Luohti govvida

(s. 41)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5 luodit

Luodit oahppigirjjiis:

- «Beaiveloddi»: <https://www.kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2018/11/Lydfil-3-Beaiveloddi.mp3>
- «Garjá»: <https://www.kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2018/11/Lydfil-4-Garj%C3%A1.mp3>

Buot govvosiin leat jietnagáldut, muhtun juoigá dahje lávlu. Govvosis leat olbmot, eallit ja eará vel. Mii geahčadit govvosa ja ságastallat ovttas mat jienat min mielas leat govvas. Vai oahppit ipmirdit maid galget, de govvosa sáhtta buohtastahttit TV:in mas ii leat jietna.

Maid mii gullat jus mii bajidat jiena? Maid mii háliidit gullat buoremusat? Guđe govvosii fertet leat jaskadat jnv.?

Okta vuohki mo ovdánit sáhtta leat:

- Mii ohcat mii ráhkada jienaid govvas. Jienaid maid oahppit evttohit, galget geahččalit ráhkadit ovttas. Lea somá geahččalit iešguđet láhkai ráhkadit seamma jiena.
- Mánát válljejit geat sii leat govvosis. Go jiena bidjá johtui, de oahppit vuoruid mielde galget ráhkadit jienaid. Juohke háve go ođđa oahppi jiena ráhkadišgoahtá, de galgá rievdadit jiena allodaga ja jietnadit garrasabbo ahte garrasabbo.
- Ráhkadit jietnamuitalusa govvosii, nu ahte sánit ja jienat bohtet manjalaga. Dákkár jietnamuitalusa lea vuogas báddet, vai besset guldalit bohtosa. Dat maiddá veahkeha konsentreret ja garvit dárbbasmeahtun jienaid muitalusas.
- Govvosa sisdoallu ráhkaduvvo konkrehtalaččat, go váldit olbmuid, elliid, dávviriid jnv. rollaid. Dalle mii sáhttit improviseret ja ođđasit ráhkadit sihke lihkadusaid ja jienaid:
Mii ráhkadit muitalusa mii lohkkovuvvo dan govvosii. Go muitalus muitaluvvo olbmuid, elliid ja dávviriid birra, de dát lihkadit ja ráhkadit jienaid. Govva ealligoahtá, ja juohkehaš oážžu vejolašvuoda improviseret gova rámma ja historjjá siskkobealde.

Oahppit sáhttet maiddá iskat nuohtaid bidjat luohtái ja geavahit digitála piáno barggus:

- Virtual piano.eu https://virtualpiano.eu/#google_vignette
Pentatona-skálás leat CDE GA-tangeanttat dahje dušše piáno čáhppes tangeanttat.

Ođđaáigásaš luohti

(s. 42–43)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5 luodit

Oahppanulbmilat:

- Doallat čavga ritmma, távtta ja pulssa
- Ráhkadit ritmmaid
- Ráhkadit heivvolaš lihkastagaid musihkkii
- Juoigat ja lávlut molsašuddi jienain govvidan dihte dan maid juoigá
- Dramatiseret musihkkii

Ođđaágásaš luđiin musihkka lea heivehuvvon táktii ja ritmii. Luođis lea danne šaddan sihke álgu ja loahppa. Go luohti rievddai, de Sámis ihte maiddái artisttat geat dollet konsearttaid ja juiget lávddi alde. Luohti lea šaddan olámuddui buohkaide, gávdná buotlágán luđiid internehtas, omd. YouTubeas ja Spotifys.

Oahppigirjjiis leat evttohusat luđiide maid sáhtta guldalit, ja ságastallat luođi birra, omd.:

- Lea go pop-, rocka-, jazz- ja elektronihkalaš musihkka?
- Ohcat luđiid: ISÁK, KEiiNO, Marja Mortensson, Mari Boine, Transjoik, Ulla Pirttijärvi, Nils-Aslak Valkeapää ja Johan Anders Bær.

Sin birra sáhtát lohkat ja guldalit sin luđiid ja musihka dáppe:

- kultursenteret.no ressursbase tradisjonell og fornyet joik <https://kunstkultursenteret.no/ressursbase/tradisjonell-og-fornyet-samisk-musikk/>

Ságastallat ja buohtastahttit mo árbevirolaš luohti lea heivehuvvon ođđa vuohkái mas geavahit musihka vel. Čilge go ođđaágásaš luohti seamma bures go árbevirolaš luohti?

Nils-Aslak Valkeapää – «Davás»

(s. 44)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5 luođit

Nils-Aslak Valkeapää lei máilmmidovddus artista. Son jodii miehtá máilmmi ja doalai juoigankonsearttaid.

Guldalit luođi ja tevdnet ja ivdnet iežas dovdduid luohtái. Makkár dovddut badjánit go guldalat luođi?

Ságastallat

Muittuhus! Oahppigirjji siiddus ii leat olles luohteteaksta mielde.

- 1 Luođi sisdoallu lea gidđajohtin, go boazu johtá davás iešalddis.
- 2 Lohkat teavstta ovttas ja jurddašit manne boazu vuolgá iešalddis, ii ge dárbbas dan vuojehit.
- 3 Sániid čielggadit, omd. álddut, snuđdot, iditveaigi, cugŋo (cuoŋu)
- 4 Guldalit luođi ja mo čuojanasat čilgejit gidđajohtima.
- 5 Bielloškálla, ealu leaktu
- 6 Mo eallu johtá? Gulul vai lea go leaktu?

- 7 Makkár mokta lea davás jođidettiin? Váivi vai somá?
- 8 Mat čuojanasat gullojit, ja maid dat čuojanasat mitalit gidđajohtima birra?
- 9 Leat go čuojanasat mat leat dego bielloskálla?
- 10 Maid njurggonas čilge? Leavttu, biekká vai dálkki?

Sáhttet go oahppit čuojanasain govvidit gidđajohtima dahje eará mii orru gelddolaš?

Divttat

(s. 45)

Musihkkateavsttat leat divttat. Inga Ravna Eiras leat ollu buorit ja somás divttat maidda sáhtta ritmmaid ja musihka bidjat.

Lohkat ja čielggadit sániid sisdoalu. Ságastallat divtta sisdoalu birra ja mo dat olmmoš lihka ja vázza.

Bidjat ritmma, luodi ja lihkaštagaid diktii ja ovdanbuktit dan:

- 1 Oahppit galget lohkat divtta ja ságastallat sisdoalu mearkkašumi.
- 2 Oahppat divtta bajil, dahje okta joavku juohke vearssa hárbhallá.
- 3 Dasto bidjat ritmma, lihkaštagaid ja luodi diktii.
- 4 Ovdanbuktit divtta oktan ritmmain/musihkain.

Čále divtta man nu birra ja bija dasa ritmmaid.

Ráppa

(s. 46)

Ráppateavsttaid galgá lohkat ritmmain, ii ge lávlut.

Oahppit galget guldalit ja geahččat Junkká musihkkavideo, oahppat teavstta bajil ja lihkaštagaiguin čilget sisdoalu. Dasto galget šiehtadit guđe láhkái sáhttet luohkkálanjas dahje skuvlašiljus ráhkadit lánvdebirrasa lánvlagii.

- JUNJKÁ – «Her går sola aldri ned» (Musihkkavideo) https://www.youtube.com/watch?v=4uXVnR_JWM4

Ritma luohťái

(s. 47)

Oahppit galget ráhkadit ritmma iešráhkadan čuojanasain/dávviriin maid gávdnet luohkkálanjas dahje luonddus/olgun ja juoigat/lávlut oahpes luohťi/lávlaga, dahje ieš hutkat teavstta muhtun luohťái, omd. «Sámi eatnan duoddariid»-luohťái.

- <https://www.youtube.com/watch?v=lz0WV2z5N6w>

Musihkkačájálmas

(s. 48–52)

Oahppanulbmilat:

- Šuoknadovdu – dárkilit guldalit čuojanasaid ja daid govvidemiid
- Oahppat Sámi teáhterárbevieru birra
- Guldalit ja ságastallat mo čuojanasat ja musihkka čilgejit elliid
- Musihkkageavaheapmi mitalusain, máidnasiin ja fearániin
- Dramatiseret

Dát siiddut mitalit ollu teáhtera ja lávdedáidaga birra. Lohket daid fárrolaga ja ságastallet teáhtera ja musikála birra. Dovdabehtet go teáhterbihtáid? Lea go oktage leamaš teáhteris? Liikojit go teáhterii? Manne / manne it?

Govva s. 50: Vuosttaš ráidu: Emil Kárlsen, Ole-Henrik Bjørkmo Lifjell, Marte Fjellheim Sarre, Gard Emil Elvenes, Áillohaš. Nubbi ráidu: Elin Oskal, SlinCraze, Inga Juuso, Roger Ludvigsen ja Egil Keskitalo.

Gehččet gova s. 51 ja s. 52, maid musikálabihtáid gávdná govas?

Broadway-govas gávdnojit čuoovvovaš musikálat:

- «Phantom of the Opera», «Grease», «Cell Block Tango», «Book of Mormon», «Aladdin» ja «Annie».

West End-govas gávdnojit čuoovvovaš musikálat:

- «Mamma Mia», «Oliver! The Musical», «Cats», «Wicked», «Sweeney Todd», «Dreamgirls», «Frozen» ja «Lion King».

(s. 53–54)

Dramatiseren lea olbmuid rollaspeallu mii lea oassin oahppamis ja ovdáneamis. Dat aktivisere olles oahppi, jurddašemi, rupmaša, dovdduid ja áicovásáhusaid. Dramatiseren ealáskahtta teavsttaid, go oahppi geavaha sihke rupmaša, jiena ja govahallandáiddu.

Dramatiseret ja ráhkadit scena «Meahcceeallit»-čájálmassii.

Mildosis lea ustivuodamuitalus maid oahppit galget dramatiseret. Galgá ráhkkanit ná bargui:

- Lohkat mitalusa ja árvalit maid dávviriid dárbbasit ja gos galget ovdanbuktit drámabihtá.
- Árvalit čuojanasaid ja lávlagiid ja luđiid mat galggašit leat mielde.
- Gii galgá guhtege rollas leat:
 - lea go dárbu muitaleaddjái?
 - gii galgá leat mii elliid?
 - gii galgá lávlut ja čuojahit?
 - makkár dálki lea?
 - galgá go leat eambo ságastallan drámabihtás ja maid galget hupmat/čuibmat?
- Árvalit mo guhtege galgá gárvodit ja maid guhtege galgá bargat.
- Hárjehallat ságastallama.
- Eará bealit mat galget leat mielde.

«Peter ja gumpe»

(s. 53)

Fuom! Girjjis lea šaddan boastut: obo galgá lea čáhceloddi ja fagohtta lea áddjá

Mielddus: «Peter ja gumpe»-máinnas

Musihkkamáidnasiin lea máinnas vuodđun, ja juohke olbmos ja eallis lea čuojanas mii čilge makkár olmmoš dahje ealli lea.

«Peter ja gumpe» lea ruošša Sergej Prokofjeva musihkalaš máinnas komponerejuvvon 1936:s.

«Peter ja gumpe»-máidnasa váldodáhpáhusat:

Álgu: Peter ja su ustibat, cizáš ja čáhceloddi mannet gieddái. Loddi ja čáhceloddi stoahkaba láddos. Bussá viggá cizáža borrat, muhto ii nagot. Áddjá sihtá Petera váruhit gumpes ja láide su stohpui ja gidde áiddi.

Gaskaoassi: Seammás go Peter ja áddjá leaba stobus, de gumpe idista rođus. Gumpe borrá čáhcelotti. Gumpe dasto bivdá bussá ja cizáža (soai leaba beazis čohkohallamin). Peter oaidná dan ja mearrida váldit gitta gumppe.

Loahppa: Peter ja cizáš darveheaba gumppe suohpaniin. Go gumpebivdit bohtet, de Peter sihtá veahki doalvut gumppe elliidgárdái. Buohkat vulget mielde doalvut gumppe elliidgárdái. Čáhceloddi maid gumpe lea njieládan, lea ain eallimin gumppe čoavjjis. Máinnas loahpahuvvo go ráidu lea jođus elliidgárdái.

Mii eat dieđe mii geavvá viidásabbot. Buohkat soitet dearvan joavdat elliidgárdái. Prokofjeva máidnasis lea rabas loahppa mii addá ohppiide vejolašvuoda ohppiide imaštallat ja ráhkadit iežaset loahpa.

Stuorimus ášši lea gumpe ja čáhceloddi. Lea go čáhceloddi ain eallimin ja beassá go dat olggos gumpe čoavjjiis? Jus beassá olggos, guđe láhkái beassá olggos? Gažaldagat sáhttet movttiidahttit ohppiid ráhkadit iežaset loahpa muitalussii.

Doaimmat:

- 1 Lohkat máidnasa ja seammás geahčadit govvosiid oahppigirjji 54. siiddus. Imaštallat ja ságastallat máidnasa birra ja mo geavvá viidásabbot.
- 2 Geahčadit čuojanasaid ja daid namahusaid 53. siiddus.
- 3 Guldalit mo čuojanasat čudjet, ja guđe láhkái iešguđet čuojanas govvida iešguđet ealli ja olbmo máidnasis. YouTubes leat mánja «Peter ja gumpe»-filmma maid sáhtta guldalit, omd. «Peter Og Ulven Intro» (YouTubes) dahje «Peter og ulven – et musikalsk eventyr» (musikkskolen.no).
- 4 Guldalit mo čuojanasat govvidit iešguđet elliid ja olbmuid, ja ságastallat guđe láhkái musihkka govvida ealli/olbmo. (Miellodus bargoárka).

- Peter – fioliidna govvidit su movttegis gándan.
- Cizáš – piccolonjurggonas govvidit ahte lottáš sáhtta girdit jođánit ja hui bajás.
- Čáhceloddi – obo govvida makkár čáhceloddi lea go vuojada.
- Bussá – klarineahtta govvida man geahppadit bussá lihkada ja njáhká jaskadit.
- Áddjá – fagohtta govvida ádjá streanggisin ja jidnii.
- Gumpe – dorve govvida gumpe stuorisin ja váralažžan.
- Gumpebivdit – fagohtta, obo ja klarineahtta álggos govvidit mo sii távta mielde vázzet. Go gumpebivdit báhčigohtet, de čudjet rumbbut.

- 5 Guldalit musihkkabihtá «Petter og Ulven Opus 67» (bistá sullii 20 minuhta).
Ohcansátni YouTubes:

«Peter and the Wolf, Op. 67: Nos. 1–14 (music only)».

Guldalit musihkkabihtá nuppes, vai muitet mii čuojanasaid gullá guđe eallái ja olbmui.

Fuom!

S. 53 leat čáhcelotti ja ádjá čuojanasat lonuhuvvon.

Áddjá = Fagohtta, Čáhceloddi = Obo.

Oahppit merkot oahppigirjji 53. siidui gallii guhtege čuojanas gullo.

Oahppit dramatiseret osiid mitalusas.

Jahkodagat

(s. 55–59)

Oahppanulbmilat:

- Jahkodagaid doaimmat, mii luonddus geavvá, omd. goas guovža lihkká, guottetáigi, gidđa- ja čakčajohtin, biebmoáhkan ja ávnnasteapmi
- Oahppat gávccii jahkodaga namahusaid ja mat iešguđet jahkodagaid lunddolaš doaimmat leat
- Guldalit mo musihkka govvida jahkodagaid
- Tevdnet iežas dovdduid musihkkii
- Ságastallat mii musihkkabihtá erenoamášvuohta lea ja maid dat govvida

- Ságastallat musihka šuoŋaid, melodijja, ritmma, dynamihka ja leavttu
- Dovdat čuojanasjienaid ja namahusaid
- Ohcat ja hutkat musihka, luđiid ja lávlagiid jahkodagaide

Reaiddut:

- Filbma «Den magiske tiden» https://www.youtube.com/watch?v=j_CpHJ0lsO0
- «Guovssahas» <https://www.youtube.com/watch?v=C7i3DzK2zKY>
- Mearkabeaivvit (mielddus)
- Lávlagat (mielddus)

Sámis leat gávccii jahkodaga, ja oarjemáilmmis leat njeallje jahkodaga. Jahkodagat musihkkafágas leat sámi doaimmat ja erenoamášvuodat čadnon musihkkii, lávlagiidda ja luđiide, go buot áššiid sáhtta lávlut ja juoigat. Sámi jahkodagat leat čadnon sámi kultuvrii ja eallinvuohkáii, boazodollui, guolásteapmái ja šibitdoalli. Juohke jahkodagas leat árbevirolaš doaimmat mat galget dahkkot. Jahkodagaide maid leat čadnon mitalusat ja máidnasat mat juoga láhkái oahpahit dahje rávvejit mánáid ja nuoraid.

Dás leat maiddáii mearkabeaivvit váldon mielde, go dat ledje dehálaččat ealáhusaide ja earáide geat luonddu ávkkástalle.

Ságastallat govvosa birra s. 55.

- Mat doaimmat leat govvosis gidđat, gidđageasi, geasset jnv.?
- Sáhttit go luđiid ja lávlagiid čatnat jahkodagaide?
«Jahki»-lávlaga lávlut?

Geahččat animašuvdnafilmma «Den magiske tiden» (1 min ja 30 sek) gos jahkodagat bohtet ovdan, ja ságastallat mo musihkka govvida jahkodagaide:

- Guđe láhkái jahkodagaide mihtilmasvuodat bohtet ovdan: guovssahas, luondu, muohta, jasat, ruonas, čohka várit.
- Manne gabba boazu čuožžu okto?
- Makkár bohccot leat filmma álggogeahčen?
- Mo bohccohámit rivdet filmmas? Álggos leat báktesárgunbohccot mat dasto rivdet ealli boazun.
- Vuolábealde leat inspirašuvnnat mo sáhtta musihka čatnat jahkodagaide, ja seammás ságastallat jahkodagaide erenoamášvuodaid birra.

Buot jahkodagaide sáhtta ráhkadit musihka mii govvida jahkodaga, omd. mii geavvá áigodagas ja maid bargá. Sáhttet leat máidnasat ja mitalusat main sáhtta ráhkadit musihkkačájálmasa dahje bidjat musihka daidda, go musihkka veahkin govvida sisdoalu.

Birra jagi

Musihkka:

- «Vahkku beaivvit»
- «Jagi mánut»

Gidda (cuoŋománnu/miessemánnu)

Jahkodaga erenoamášvuodát: Idjacuoŋu, jasat, bievllet, láddot, jogažat, arvi, šlahti, čuovgat birra jándora, giddajohtin ja bassebeaivvit. Geahččat mat mearkabeaivvit leat ja daid mearkkašumiid.

Musihkka:

- «Jogaš golgá giettis»
- «Mun bálgáid vázzen vuovddis»
- «Eallu ruvgala»

Giddageassi (miessemánnu/geassemánnu)

Jahkodaga erenoamášvuodát: Luondu runiida, bivvalat dálkkit, muhto lea ain báikkuid jasat, jogažat golget ja láddot ihtet juohke sadjái, miesit ja lábbát riegádit, mearkabeaivvit ja daid einnosteamit ja murren. Miessemánu 17. b. lea vuodđoláhkabeaivi, giehka guhkká ja bárbmolottit bohtet davás.

Musihkka:

- «Bea, bea lábbážan»
- «Miessi»
- «Muoraid čuollat»
- «Jogaš golgá giettis»

Geassi (geassemánnu, suoidnemánnu, borgemánnu)

Jahkodaga erenoamášvuodát: Luondu ealáska, jogain ja jávrriin buokčalit ja vuojadit, luopmu, geasselottit, čuoikkat ja divrrit, šibihat olgun, geasseorohat, murjen, guolle- ja luossabivdu, mihcamárat (24.6.) ja eará mearkabeaivvit, lájut ja gámasuinniid čuohppat.

Musihkka:

- «Duottar rávdu»
- «Geassesaji dieđán»
- «Gobbá ja čuroha»

Čakčageassi (borgemánnu/čakčamánnu)

Jahkodaga erenoamášvuodát: skuvla álgá fas, murjen, luondu ruškoda ja goldná, eallu gárddis, rátkin, miessemearkun ja maŋimuš beatnatbeaivi (23.8.).

Musihkka:

- «Várrái»
- «Eallu lea dál gárddis»
- Reinflokk i reingjerdet på Nordkyn – Lyden av reinsdyr <https://www.youtube.com/watch?v=1BpH1pYMOiM>

Čakča (golggotmánnu/skábmamánnu)

Jahkodaga erenoamášvuodát: Sevdnjesáigi, dálvi, buollašat, beaivváš jávká (su. 21.11.), unnán beaivečuovga, halloween, dálveorohahkii johtin ja njuovadit.

Musihkka:

- «Čakčalávlla» (Lávllagirji Grunnskolerådet, Universitetsforlaget 1975)
- «Čakčabárru»
- «Olu muorat vuovddis leat»

Skábma (skábmamánnu/juovlamánnu)

Jahkodaga erenoamášvuodát: Buollašat, guovssahas, Santa Lucia (13.12.), čorget juovllaide birra stobu vai sáhpánráidu ii darván, ráhkkaniit juovllaide, sevdnjesáigi, mánnu lea áidna čuovga.

Musihkka:

- «Guovssahas» – ráhkadiit ritmmaid ja melodiija hoahkamii (mielddus)
- «Sán̄ta Lucia» – muitalus ja lávlla
- «Juovlalávlagat» (gaskasa birra)
- «Go beaivvit guhkkogoh̄tet»
- «Juovlastállu»
- «Guovssahas»

Dálvi (juovlamánnu/ođđajagimánnu)

Jahkodaga erenoamášvuodát: Jagi guhkimus beaivi (21.12.), čorget juovllaide birra stobu vai sáhpánráidu ii darván, juovllat, ođđajagiruohtta, ođđa jahki, beaivi ihtá fas, rievssatlávkkážiiguin čuvvgoda.

Musihkka:

- «Čierastallan lávlla»
- «Sámi soga lávlla»
- «Delvieh» (Marja Mortensson) https://www.nrk.no/video/musikk/marja-mortensson--dalvieh_6dbaf60c-e698-429f-9554-969bc5810b62

Gidđadálvi (guovvamánnu/njukčamánnu)

Jahkodaga erenoamášvuodát: Bivvalat dálkkit, juonastit, Sámi álbmotbeaivi, beaivvit guhkkot (guhkit beaivečuovga).

Musihkka:

- «Muohtaáddjá»
- «Guovža oadđá»

Mo beana čohkke ealu:

- «Lapsk vallhund gjeter rein» <https://www.youtube.com/watch?v=kO4OU8D6PBM>
- «Gidđa» – A film by Elias Koli <https://www.youtube.com/watch?v=HGidjofDSQI>

Gidđa (cuonománnu/miessemánnu)

Jahkodaga erenoamášvuodát: Bárbmolottit bohtet.

Musihkka:

- «Angelin Tytöt» – Gidđa Beaivváš <https://www.youtube.com/watch?v=bK-f-XYXn3U>
- «Goavve Gidđa» <https://www.youtube.com/watch?v=FhkHIA2CIS0>
- «Gidđajohtin» – Reinflytting https://www.youtube.com/watch?v=i_8ctJ55yKw
- «Gidđa lávlla» https://www.youtube.com/watch?v=bnL_fH5HSPE

Dramatiseret luonddus vánddardeami

(s. 56–57)

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

Musikála lea drámahápmi, mas lávlagat, luodit, dánsa ja vuorrohálešteapmi ovttastahttojit.

Musikála mánus lea čállon mánus mas boahtá ovdan maid guhtege galgá goas dahkat.

Partituvra lea čállojuvvon musihkka. Dán oktavuodas lea dat musihkka, lávlagat, luodit ja jietnadagat mat galget leat mielde bihtás.

Dán barggu váldoulbmil lea dramatiseret mátkki luonddus, (oahppigirjji 56. siiddus). Govvosis lea olmmái guhte vulggii luonddus vánddardit ja ozadit jaskesvuoda, muhto su mátki ii šaddan nu jaskat go lei jurddašan. Mátkkis dáhpáhuvvá ollu maid sáhtta dramatiseret ja bidjat daidda ságastallamiid, jienaid, musihka, luđiid ja lávlagiid.

Ráhkadit musikála

Ráhkadit mitalusa govvosa vuodul. Dasto šiehtadit mat čuojanasat, jietnadagat, lávlagat ja luodit galget govvidit dáhpáhusa.

- Mii su namma lea? Mo su mátkki álgu lea? Manne lea vuolgán luonddus vánddardit?
- Geainna deaivvada álggos? Njoammil luohiti, bussá lávlla.
- Maid son vásiha luonddus? Geainna son hálešta? Mat ságastallamat olbmás leat?
- Mat čuojanasat, luodit dahje lávlagat galget čilget iešguđet oasi mátkkis? Omd. «Go vuolgán duoddarii»-luohiti.
- Mo iešguđet osiid galgá govvidit musihkain, omd. suhkama, njealjejuvllatsihkkela, murrema jnv.?

Evttohusat musihkkii:

- «Go vuolggán duoddarii»
- «Njoammila luohti»
- «Bussá» luohti/lávlla
- «Njealjejuvllatsihkkela luohti»
- «Luossabivdu»
- «Miessi»
- «Mun bálgáid vázzen vuovdis»

Musihkka 4

Luohti

(s. 2–3)

Neahttasiidočujuhhus: Fáddá 5 luodit

Oahppanulbmilat:

- Ráhkadit ritmmaid musihkkii
- Gos luohti vuolgá ja maid sáhtta juoigat
- Kreatiivvalaš luohtebuvttadeapmi
- Oahppat ráhkadit ja bidjat ritmmaid ja šuoŋaid iešráhkadan luohtái
- Máhttit nuohttaárvvuid bisttu (Musihkka 3-girjji 20. siiddus)
- Improviseret ja čuojahit luođi
- Buohtastahhtit luođi ja lávlaga

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

Rohttestit luođi – juoigagoahtit.

Dajahusat – luođi teaksta.

Bidjat dajahusaid – bidjat teavstta luohtái.

Luođi melodiija, ritma ja tákta čilge mo/makkár juoga lea.

Luođi dajahusat muitalit gean/man birra luohti lea ja makkár oktavuoha juoigis lea dasa.

2. ja 3. siidduin lea vuolleteaksta gos čilgejuvvo mii galgá dahkkot dán siidduin. Dán fáttá álgosiiddus (s. 2) lea govva Vuorjjis, Kárašjoga alimus várís, mii lea 1024 mehtera meara bajábealde, Kárašjoga ja Porsáŋgu gielddarájá alde.

Vuolábealde Vuorjji gova leat nuohtat mat govvidit vári hámi: gokko lea vuostálat, mihtolat ja gokko lea ceakkus. Go nuohtain lea stuorra gaska, de várri lea oalle ceakkus dakko.

Ohppiide ferte muittuhit nuohttaárvvuid bisttu (Musihkka 3-girjji 20. siiddus). Dasto geahčadit mo nuohtat (2. siiddus) govvidit Vuorjji allodaga.

Čuojahit

Oahppit čuojahit luođi ja bidjet ritmmaid luohtái. Geahččaladdat iešguđetlágán ritmmain ja leavttuin, ja árvvoštallat mo luohti rievdá go ritma ja leaktu rievdaduvvo.

Oahppit galget čuojahit Vuorjji luođi ja bidjat dasa heivvolaš ritmmaid. Dasto rievdadit nuohttaárvvuid ja govahallat ahte muhtun goargnu várrái ja dasto čierasta vulos.

Guđe láhkái sáhtta ritmmain govvidit Vuorjji:

- go goargnu – olles nuohtat ja beallenuohtat (gurut bealde govas)
- go vázzá vári alde duolbadis – ¼-nuohtat
- go čierasta vulos – ⅛-nuohtat ja ⅙-nuohtat (olgeš bealde govas)

Mo livčče melodiija ja ritma jus goargnu bajás dakko gokko várri lea hui ceakkus (olgeš bealde) ja de čierasta/viehká vári vulos (gurutbeale)? Oahppit tevdnejit nuohtaid ja mo sii oaivvildit luohti šattašii.

Oahppit joavkkuin hárhallet Vuorjji iešguđetlágán dálkkiid. Geahččaladdat iešguđetlágán leavttuin ja dynamihkain – nuohtagovahallan (intensitehtain).

- Jus lea garra dálki ja guoldu, mo dalle galgá govvidit Vuorjji? Makkár jienat leat garra dálkkis?
- Mo giđđat lea go muohta suddá? Makkár jienat dalle leat (jogažat golget)?
- Naba jus lea bajándálki? Makkár jienat dalle leat bajánis, álddagasas ja arvvis?

Ságastallat mo luohti rievdá go dasa bidjá liigejienaid, ja mo nuohtat govvidit Vuorjji, omd. olles nuohtta, ½-nuohtta, ¼-nuohtta ja ⅛-nuohtta.

Liigedoaimma: Oahppit ráhkadit luođi iešválljen ášši birra.

Luohti

(s. 3)

Luohti vuolgá vaikko mas, goas ja gos. Olbmot geat dábálaččat eai juoigga, sáhttet juoiggastit meahcis dollagáttis dahje jus oidnet olbmo gean eai leat oaidnán guhkes áigái.

3. siiddus lea luohti olbmá birra guhte viegai. Luohti lea rabas, ja dás sáhtta ságastallat mii son dat geavai olbmái. Oahppit galget ráhkadit teavstta luohtái. Soitet leat iešguđetlágán čilgehusat luođi sisdollui.

Bidjat heivvolaš ritmma luohtái ja čuojahit ja juoigat luođi.

Oahppi joavkkut hárhallet olles luođi čuojahit melodiijačuojanasain, dahje guokte joavkku hárhallet 2–3 golbma távttá čuojahit.

«Peter ja gumpe» – musihkka govaide

(s. 4)

Mielddus: «Peter ja gumpe»-máinnas

Oahppit leat bargan «Peter ja gumpe»-máidnasiin 3. ceahkis (oahppogirji 3, s. 53–54) Máidnasa sáhtta lohkat ođđasit vai muitet mii dáhpáhuvai.

Oahppit galget geahčadit govvošiid ja ráhkadit luođi ovttá máinnasoruhii: gumpii, Peterii, čáhceloddá, cizáži, áddjái dahje gumpebivdiide.

- Makkarat leat gumpe, Peter, čáhceloddi, cizáš, áddjá dahje gumpebivdit?
- Mo musihkain sáhtta čilget dan olbmo dahje ealli?
- Mat čuojanasat govvidit buoremusat su?
- Mat sánit galget leat luođis mielde?

Javzit – jietnaádestalli luodit

(s. 5)

Javzin-sánis lea okta čilgehus oahppigirjjiis: jietnaádestallan. Javzin-sánis lea maid negatiivvalaš sisdoallu, omd. romit, juoigat nuohta guora dahje huiká.

Govvosis lea njoammil mas leat ollu sánit, muhto guđe sánit čilgejit makkár njoammil lea?

Ságastallat makkár njoammil lea, omd.:

- Mat sánit govvidit njoammila
- Mo dat lihkada, ee. simpu, čiehkáda, náđđu, haksá, guovlá, guldala ja suorgana
- Maid dat borrá ja mo borada
- Jienáda go njoammil (njoammil riežáda dušše jus goddespiret dohppejit su). Dalle riežáda dego mánná.

Guldalit luđiid ja ságastallat mo luodit čilgejit njoammila.

- «Njoammila luohti» – (Inga Juuso juoigá Spotifys)
- «Njoammila-luodi» – <https://nordligefolk.no/sjosamene/kunst-musikk-litteratur/joik-2/> (nordligefolk.no)

Juoigat njoammila luodi ja bidjat heivvolaš lihkastagaid ja ritmačuojanasaid luotái.

Njoammila lávlagat

(s. 6)

Ságastallat ja fuomášit mo teaksta govvida njoammila ja buohtastahttit dan luđiin. Čielggadit gii lávlagis hálešta ja neavvu njoammila. Iešalddis lávлага melodiija ii čilge makkár njoammil lea.

Lávlagis lea ságastallamin njoammiliin:

- Jerrá lea go buozas
- Galgá váruhit beatnagis ja mo beana sáhtta gáskkestit
- Njoammil galgá báhtarit
- Mo melodiija govvida njoammila – movttegin vai šlundin/váivvisin
- Govvida go musihkka makkár njoammil lea, omd. go lea oadđimin ja go simpu
- Gullo go beana lávlagis? Melodiija ii govvit dan
- Mo livččii sáhtán beatnaga govvidit melodiijas
- Sáhtta go ritmačuojanasain ja eará čuojanasain čilget lávlagia sisdoalu, omd.
 - njoammil skuhrrá – oahppi ráhkada skuhrranjienaid
 - njoammil lea buozas – váivves melodiija

- beana harrá – oahppi harrá
 - njoammil simpu – xylofovdna
- Lávlut lávlaga oktan jienaiguin ja ságastit rievddai go lávlaga sisdoallu

Njoammiliid gánda

(s. 7)

Johan A. Andersen juoigá njoammila ja geavaha sáni «miksájat», mii bohtá suomagielas: «Miks ájat?» = Manne vuoját?

Eará evttohus lea ahte dat lea njoammila giella, nugo ovddeš áigge lei dábálaš geavahit «gávvarašgiela» go máná galggai sollet riidaleames/suhtadeames. Gávvarašgiela maid hupme vai mánát eai galgan áddet ollesolbmuid ságaid. Gávvarašgiela sátnegehčosat ledje álo -var, omd.: «Boavar muvvar luvvar. Ávvar bevvor suvvar» = Boađe mu lusa. Ale beroš sus.

Ságastallat lea go lávlla vai luohti mii čilge makkár njoammil lea.

Luohtestoahkan

(s. 8)

«Normo Jovvna luohti» lea albmá birra guhte lei bivddus ja fáhkka deaivvadii guovžžain.

- «guhkes ráigeruovdi» = bissu
- «gáibái ... geassit» = áiggui časkit gáibái

Luodis lea álkes melodiija ja ritma, ja dasa galget bidjat eará heivvolaš teavstta man nu birra. Oahppit galget odđa teavstta ráhkadit, čuojahit melodiija ritmačuojanasain ja juoigat luođi.

Mu luohti

(s. 8–9)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 5 luodit

Juohkehaš sáhtta luođi ráhkadit vaikko man birra. Luohti sáhtta leat ee. ustiba, ealli, dinggaid, dálkki ja luonddugáhppálaga birra dahje somás dahje váivves dáhpáhusa birra mii manai áibbas boastut dahje buorebut go ledjet vuordán.

Oahppogirjjis leat evttohuvvon doaimmat. Oahppit barget guovttis ja guovttis ja galgaba ovdanbuktit buktaga:

- Válljet man birra luohti galgá leat
- Válljet luođi dahje ráhkadit luođi. Luohti sáhtta leat maiddá oahpes lávlla, omd. oanehis lávlagat ja luodit

«Napoleon med sin hær», «Alle barna klapper», «Blåmann, blåmann bukken min», «En bussjåfør» jnv.

- Lávlagiid rievdadit luodi hápmái
- Bidjat dajahusaid ja luohtestávvaliid (lo-le, no-no, jo-jo)
- Tevdnet nuohtaid ja ritmmaid

Heaisa-luohiti galgá leat ovdamearka ahte luohiti sáhtta leat vaikko man birra. Dat lea dušše fantasiija mii ráddje.

Oahppit galget ráhkadit luodi man nu birra. Luohtái galget biddjot:

- čuojanasat, ritmačuojanasat ja dajahusat

Go luohiti lea gárvvís, de galget ovdanbuktit luodi čuojanasain ja juoigamiin. Dasa lassín galget dramatiseret luodi sisdoalu.

Hoahkan

(s. 10)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 3 ritma ja tákta

Hoahkamat leat buorre vuohki hárbhallat ritmmaid ja távttaid, go dain lea čavga ritma dajadettiin.

Hoahkamiid sáhtta guldalit dáppe:

- «Suga suga su»-skearrus (Catarina Utsi, Johannes Groth, Elisabeth Utsi Gaup)
- «Čáhci» -hoahkan (NRK Super Binnabánnaš-ráiddus, 5 sesonja 5. episoda <https://nrksuper.no/serie/binnabannas/SAPB65210421/sesong-5/episode->)

Oahppit hárbhallet čuojahit teavstta ja melodiija gos maid geavahuvvo ostinato.

Dálkehoahkan

(s. 11)

Oahppit galget ráhkadit hoahkama dálkki birra. Galget välljet maid dálkesániid áigot geavahit ja mo áigot čilget dálkki jienaiguin, čuojanasain ja reaiduin. Go leat gárven hoahkama, de galget ráhkadit melodiija hoahkamii ja ovdanbuktit dan.

Juoigansuopmanat

(s. 12–13)

Neahttasiidočujuhush: Fáddá 5 luodit

Sámis leat suopmanerohusat luohiti-sánis, nugo boahdá ovdan 12. siiddus. Juoiganvuogit ja stávvalgeavaheapmi ii leat seammalágán olles Sámis, muhto rievddada guovlluide mielde.

Kárttas oaidnit maid stávvaliid geavahit iešgudet sámi guovlluin, omd. árbevirolaš luodis Guovdageainnus leat unnán sánit ja ollu stávvalat. Várjjagis ges leat luodis eanet sánit ja lea eambo melodiijalaš.

Juoiganvuogit eai čuovo gielddarájáid, muhto rivdet dađistaga dađi lagat nuppi gieldda/guovllu olbmot orrot. Olbmot geat omd. orrot gielddarájáid lahka, sáhttet seaguhit guovtti gieldda hupmansuopmana ja juoiganvuogi.

ČállidLágádusa neahttasiiddus sáhtta guldalit buot Sámi suopmaniid.

Guldalit suopmana: <https://www.calliidlagadus.org/web/?suopmanat>

Lullisámi vuolie/vuolle

(s. 13–14)

Neahttasiidočujuhush: Fáddá 5 luodit

Biegkeálmaj, Biegoalmai dahje Bieggálmáj lea sámi oskkus biekká ja riđu ipmil, guhte dagahii biekkaid ja mearridii guđe guovllus galgá bieggat ja man garrasit. Son maiddái bissehii biekkaid.

Go oahppit leat guldalan luodi, de galget čuojahit luodi nugo boahdá ovdan 13. siiddus.

Guldalit suopmana vai oahppit dihtet ahte justa dát suopman ii soaitte leat seammalágán go sin suopman. Ságstallat suopmanerohusaid birra ja leat go sánit mat leat oahppásat.

Guldalit lullisámi árbevirolaš luodi «Biegkeálmaj». Luohti lea dán neahttasiiddus:

«Musikk fra livets begynnelse»

<https://www.musikkfralivetsbegynnelse.no/joik-i-barnehagen>

Ságastallat

- Leat go luodis oahpes sánit?
- Maid stávvaliid geavahit luodis?
- Mo melodiija ja dajahusat govvidit dan maid juoigá?
- Mo čuojanasat govvidit dan maid juoigá?
- Guđe čuojanas buoremusat govvida dan maid juoigá?
- Oahppit juiget ja bidjet lihkestagaid luđiide.
- Geahččalit ráhkadit ritmmaid ja juoigat luđiid melodiijačuojanasaid haga.
- Ohcat eambo dieđuid ja luđiid artistta birra.

Gaavalohke

(s. 14)

Čuoja čáppa litna jietna-girjii s. 42

Gustav Kappfjell lei boazodoalli Maajehjaevries Gaaloe gielddas Nordlánddas. Kappfjell lea sihke luođi ja dajahusaid bidjan luohtái. *Gaavalohke* lea láiddot – heargi man lea álki láidet jođedettiin.

Dás leat guokte veršuvnna luodis. Nubbi lea čuojanasaid haga ja buvttadeaddji ieš juoigá, ja nubbi ges lea ođđa hámis ja ovdanbuktojuvvo čuojanasain.

Guldalit suopmana ja ságastallat erohusaid iežas suopmana ektui. Leat go ollu oahpes sánit vai eai: <https://www.calliidlagadus.org/web/?suopmanat>

- Ovttas.no siiddus https://ovttas.no/nb/filbma_samisk-joik lea jearahallan Gustav Kappfjellain, ja son maid juoigá «Gaavalohke»-luođi musihka haga
- Lullisápmelaš Ole Henrik Lifjell (Åvla): <https://trallapp.no/musikken>. Luohti maid gávdno Spotifys ja YouTubes
- «Luođit Sámis»-skearrus (Sámi jienat) juiget koarran «Gaavalohke». Gávdno maiddái Spotifys ja YouTubes.

Oahppit guldalit luođi ja geahččalit gávdnat sániid mat leat oahppásat. Ságastallat mo láiddot govviduvvo luodis:

- Lea go erohus dán guovtti luodis?
- Makkár luondu lea láiddohis?
- Mo musihkka ja sánit govvidit láiddoha?
- Leat go luodis oahpes sánit?
- Mat stávvalat geavahuvvojit luodis?
- Mo čuojanasat govvidit dan maid juoigá?
- Guđe čuojanas govvida buoremusat dan maid juoigá?
- Oahppit juiget ja bidjet lihkestagaid luohtái.
- Geahččalit ráhkadit ritmmaid ja juoigat melodiija čuojanasaid haga.
- Ohcat eambo dieđuid ja luđiid artistta birra.

Uit.no Norgga árkálaš universitehtamusea Samisk lydmateriale leat luodit iešgudet sámi guovlluin, ja dat čalmmustahttet iešgudetlágán juoiganvugiid ja stávvalgeavaheami, omd. Gustav Kappfjell juoigama.

Sámi vuolle ja bihtánsámi vuolie

(s. 15)

Oahppit guldalit luđiid ja galget muittus atnit maid stávvaliid juoigi guovttos geavaheaba, ja guldalit leat go luđiin oahpes sánit. Muđui čuovvut dan mii lea oahppigirjii 15. siiddus.

Go leat luđiid guldalan ja ságastallan daid birra, de lea liigedoaimma luohtái bidjat lihkestagaid mat govvidit luođi sisdoalu.

Ságastallan goappašiid luđii birra:

- Leat go luođis oahpes sánit?
- Mat stávvalat geavahuvvojit luođis?
- Mo melodiija ja dajahusat govvidit dan maid juoigá?
- Mo čuojanasat govvidit dan maid juoigá?
- Guđe čuojanas govvida buoremusat dan maid juoigá?
- Oahppit juiget ja bidjet lihkestagaid luđiide.
- Geahččalit ráhkadit ritmmaid ja juoigat luđiid melodiijačuojanasaid haga.
- Ohcat eambo dieđuid ja luđiid artistta birra.

Katarina Barruk (r. 1994) lea Ruota beale sápmelaš. Su luđiin lea musihkka dehálaš oassi. Luohti «Áhkkan vuolle» gávdno «Báruos»-skearrus, mii maddái lea Spotifys.

Teaksta gávdno «Bárous»-skearrus:

Sara Ajnnak (r. 1987) lea maddái Ruota beale sámi musihkkár.

«Bierguovuömie»-luohti lea «Suojjgat»-skearrus ja gávdno Spoifys.

Mearrasámi luohti

(s. 16)

Mearrasámi guovlu lea viiddis, Romssa rájes gitta Várjjatvutnii. Juoiganvugiin leat stuorra erohusat. Danne oahppit galget guldalit mat stávvalat leat luđiin ja leat go ollu stávvalat dahje teaksta. Muđui čuvvot doaimmaid mat leat oahppigirji 16. siiddus. Luođit leat Spotifys ja YouTubes.

Guldalit suopmana ja ságastallat erohusaid iežas suopmana ektui. Leat go ollu oahpes sánit vai eai:

<https://www.calliidlagadus.org/web/?suopmanat>.

- Emil Karlsen (r. 1997) lea omasvuotnalaš (Romssa fylkkas). Son lea gitárračuojaheaddji ja lávlu/juoigá musihkkajoavkkus Resirkulert.
- «Áddjá»-luohti lea Resirkulert skearrus, Spotifys ja YouTubes.
- Herman Rundberg (r. 1984) lea gáivuotnalaš. Son juoigá «Gáivuotna» «Manne»-skearrus, Spotifys ja YouTubes.
- Johan A. Andersen (r. 1938) juoigá «Máttaváre Lvette» «Unnengukká viežžak»-skearrus, Spotifys ja YouTubes.

Ságastallat

- Leat go luođis oahpes sánit?
- Mat stávvalat geavahuvvojit luođis?
- Mo melodiija ja dajahusat govvidit dan maid juoigá?
- Mo čuojanasat govvidit dan maid juoigá?
- Guđe čuojanas buoremusat govvida dan maid juoigá?
- Oahppit juiget ja bidjet lihkestagaid luđiide.

- Geahččalit ráhkadit ritmmaid ja juoigat luđiid melodiijačuojanasaid haga.
- Ohcat eambo dieđuid ja luđiid artistta birra.

Uit.no Norgga árktalaš universitehtamusea *Samisk lydmateriale* leat luodit iešguđet sámi guovlluin, ja čalmmustahttet iešguđetlágán juoiganvugiid ja stávvalgeavaheami, omd. Nils Hivand (Reaisvuonna) juoigama.

Davvisámi luohti

(s. 17)

Neahttasiidočujuhhus: Fáddá 5 luodit

Guldalit suopmana. Lea go suopmaniin stuorra erohus? Leat go ollu oahpes sánit? <https://www.calliidlagadus.org/web/?suopmanat>

Davvisámi luodit leat dán oktavuodas ráddjejuvvon Finnmáarkui. Oahppit galget guldalit ja ságastallat njealji guovllu/gieldda juoiganvugiid.

Dás leat guokte «Eatni luohti», goappašagat Kárášjoga suopmanis. Luodit čilgejit makkár eadni lea.

- «Eatni luohti» – Felgen Orkester lea «Duhát jagi geahčen»-skearrus ja YouTubes
- «Eatni luohti» – Kim Hallgeir Berg gávdno «Halgon»-skearrus ja Spotifys

Ságastallat erohusaid das mo eadni govviduvvo luodis.

- Lea go son siivui, doaimmalaš, veahkkái, láiki?
- Leat go luodis ollu sánit?
- Mat stávvalat geavahuvvojit luodis?
- Mo čuojanasat govvidit dan maid juoigá?
- Guđe čuojanas buoremusat govvida dan maid juoigá?
- Oahppit juiget ja bidjet lihkestagaid luđiide.
- Geahččalit ráhkadit ritmmaid ja juoigat luodii melodiijačuojanasaid haga.
- Ohcat eambo dieđuid artistta birra

«Gumpe luohti» – Inga Juuso juoigá gumppe vuorkkás Spotifys.

Buolbmágis «Láve Nigah»

Várjjagis «Risten Máret»

Ságastallat

- Leat go luodis oahpes sánit?
- Mat stávvalat geavahuvvojit luodis?
- Mo melodiija ja dajahusat govvidit dan maid juoigá?
- Mo čuojanasat govvidit dan maid juoigá?
- Guđe čuojanas buoremusat govvida dan maid juoigá?
- Oahppit juiget ja bidjet lihkestagaid luđiide.
- Geahččalit ráhkadit ritmmaid ja juoigat luđiid melodiijačuojanasaid haga.
- Ohcat eambo dieđuid ja luđiid artistta birra.

Anársámi livde

(s. 18)

Guldalit suopmana. Leat go oahpes sánit: <https://www.calliidlagadus.org/web/?suopmanat>.
«Piegâkandâ»-luohti (Bieggagânda) lea «Sámi GrandPrix 2023»-skearrus ja Spotifys.

Piegâkandâ

(Heli Aikio)

<https://open.spotify.com/track/5sZ7C1ykjiTx2GTSEEBWms>

<https://www.youtube.com/watch?v=tzUd6Me7-cI>

Ságastallat

- Leat go luodis oahpes sánit?
- Maid Heli Aikio juoigá dás?
- Mat stávvalat geavahuvvojit luodis?
- Mo melodiija ja dajahusat govvidit dan maid juoigá?
- Mo čuojanasat govvidit dan maid juoigá?
- Guđe čuojanas buoremusat govvida dan maid juoigá?
- Oahppit juiget ja bidjet lihkastagaid luđiide.
- Ohcat eambbo dieđuid artistta birra.

Nuortasámi le'udd

(s. 18–19)

Nuortalašgiella hubmojuvvo Njávdáma guovllus Norggas, Čeavetjávrris ja Nellima Suomas ja Murmánskka gielddas Ruoššas. Dasa lassin guldalit gielddasámegiela Guoládatnjárggas Ruoššas.

Guldalit suopmana. Leat go oahpes sánit?

<https://www.calliidlagadus.org/web/?suopmanat>.

Gielddasápmelaš Anfisa Ageeva lei vuosttas Ruošša beale sápmelaš guhte searvvai Sámi Grand Prixii 2001:s, ja lei vuosttas Ruošša beale sápmelaš guhte vuittii Sámi Grand Prixia.

Guldalit:

- «Ä'rbvuõtt» – Anna Lumikivi. Árbevirolaš
- «Muõttčâá'lm» leu'dd
Luohti gávdno «Suõmmkar»-skearrus ja YouTube.

Ságastallat sisdoalu birra ja geahčadit leat go oahpes sánit. Ohcat eambbo dieđuid «Suõmmkar» ja Anna Lumikivi birra. Guldalit musihka.

Guldalit luodi «Koordeg Gilli» Spotifys dahje Davvi Jienaid skearrus. <https://open.spotify.com/track/4fUC6Dk4Ng34oX6DqK2PJU?si=9bbf0b599adb44ca>

Ságastallangažaldagat oahppigirjji 19. siiddus:

- Mat stávvalat geavahuvvojit luodis?
- Ohcat eambo dieđuid juoigi birra
Uit.no Norgga árktalaš universitehtamusea *Samisk lydmateriale* leat luodit iešguđet sámi guovlluin, ja čalmmustahhtet iešguđetlágán juoiganvugiid ja stávvalgeavaheami.
- «Čokknjuu»nn – Anfisa Ivanovna Gerasimova, Guoládatnjárga Ruošša beale Sámis

Suopmana lávlla

(s. 20)

«Guovža oadđá»-melodiija lea álki čuojahit. Lea vejolaš juohkit nuohttatávttaid 2–3 jovkui vai lea álkit čuojahit.

Čuojahit ja lávlut buot golmma suopmanis.

Čuojahit ovttas

(s. 22–30)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 1–3 vuoddoelemeanttat, jietna, ritma ja tákta

Oahppanulbmilat:

- Buoridit ritma- ja pulsadovddu
- Kreatiivvalaččat ráhkadit musihka
- Musihkain ovdanbuktit sisdoalu
- Heivehit dajahusaid lávlaga/luodi sisdollui
- Geavahit ja ovttas čuojahit čuojanasain, rumaščuojanasain ja eará reaidduiguin

Mildosat:

- «Mun bálgáid vázzen vuovddis» I
- «Illu lea mielas»
- «I like the flowers»
- «Boares áddjá» (Fader Jacob)
- «A ram sam sam»

Dán kapihttalis lea čuojahit ja lávlut ovttas guovddáš ášši. Melodiiat leat miellagiddevaččat. Kanon lea musihkkabihtta mas guovttis dahje eambo jienat čudjet dahje lávlot seamma melodiija iešguđet álgináiggis.

«Mun bálgáid vázzen vuovddis» II

Oahppit galget sihke čuojahit ja kanon-lávlut lávlaga. Lávlaga mildosis leat lávlagiid nuohtat:

- 2–3 oahppi čuojahit lávlaga melodiijačuojanasain
- Doarvá ritmačuojaheadjit. Oahppit galget ieža evttohit ritmmaid ja goas galget čuojahit
- Muđui luohkká lávlu
- Hárjehallat lávlaga dassái go máhttit dan bajil
- Juohkit guovtti jovkui sin geat galget lávlut
 1. joavku álgá lávlut
 2. joavku álgá lávlut go 1. joavku álgá lávlut. «Guko guko ...»

Elliid fuga

(s. 23)

Borramušfuga (mielddus)

Fuga lea komposišuvdna mas okta musihkkafáddá álggahuvvo ovttain ja ovttain jienain. Mo okta fáddá sáhtta álggahuvvot ovttain ja ovttain jienain? Ii han fáddá leat go okta, nappo das ii leat go okta jietna? Iešguđet jienat ádestallet dan vuosttas jiena fáttá.

Fuga lea suorgásan kanon-čuojaheamis dahje -lávlumis.

Guldalit YouTube «Geographical fugue» <https://www.youtube.com/watch?v=uZfSolxrLWo>. Fugas leat báikenamat maid hohket čavga ritmmain.

Oahppit galget hárjehallat «Borramušfuga» (mildosis) ja dasto geahččalit ieža ráhkadit elliid fuga.

Liŋkkas lea olles «Geographical fugue» nuohttaárka https://www.orfeonmalaga.org/musica/Toch-Geographical_Fugue.pdf

Doala ritmma

(s. 24)

«Pass the pumkin» (mielddus)

Hárjehallat ja oahppat «Pass the pumkin»-lávlaga teavstta. Ovttas čuojahit luohkás.

Čuojanasjoavkkut hárjehallet iežaset čuojanasaguin. Oahpaheadji galgá bidjat ritmaleavttu.

Boađe mielde / Samba-ritmmat

(s. 25–26)

«Boađe fal mielde» lea movttegis lávlla. Oahppit hárjehallet teavstta ja lávlot lávlaga.

Dasto oahppit galget ráhkadit oktasaš lihkastagaid lávlagii lávlaga sisdoalu vuodul. Dasto ovdanbuktet lávlaga oktan lihkastagaiguin, áinnas vuosttasluohkálaččaide.

<https://open.spotify.com/track/4gl9lQFDYKimd8In3RARF3>

Dánsut samba:

Filmmas čájehuvvojit lihkestagat maid lea álki čuovvolit.

Just Dance 2021: Samba de Janeiro (Bellini Audio) <https://www.youtube.com/watch?v=87bpJWEOOvo>

Siidu 26: Dán siiddus leat evttohus sambaritmmaide maid sáhtta geavahit «Boađe fal mielde»-lávlagii. Heivejit go ritmmat lávlagii vai ferte go daid rievdadit?

Oahppit galget hárbhallat čuojahit ritmmaid ovttas ja lálvut «Boađe fal mielde»-lávлага. Dás lea kreativitehta guovddáži, ja jus oahppit oaivvildit ritmaosiid sáhttit rievdadit, de dan geahččalit.

Pentatona šuoknaráidallas/skálá

(s. 27–28)

Pulsa ja ritmaárkkat (mielddus):

- «Stevveliin»- lávлага s. 28 hárbhallat ja geahččalit eará ritmmaid bidjat lávlagii. Oahppit hárbhallat sihke teavstta ja čuojahit lávлага. Dasto oahppit sáhttet ráhkadit ođđa teavstta eará ášši birra.

Fuomášuhttit ahte juohkehaš sáhtta ráhkadit luodi, ja luohiti lea juoga maid sáhtta rohttet vaikko gos ja goas. Oahppat álkes vuogi komponeret musihka sihke šuonain, ritmmain ja teavsttain.

Geavahit internehtas čuojanasaid:

- Groove Pizza
- Soundation <https://soundation.com/>
- Bandlab
- Musedlab.org
- Online pianist https://www.onlinepianist.com/virtual-piano#google_vignette
- Virtual piano <https://virtualpiano.net/>

Musihkalaš mitalus

(s. 39)

Oahppit leat 3. luohkás bargan dáinna govvosiin. Oahppit galget dán vuoru ohcat/buktit evttohusaid musihkalaš mitalussii. Vai bargu manná njuovžilit, de dás leat máinnasfilmmat, mat sáhttet leat inspirašuvdnan ohppiide.

Geahččat filmmaid main leat ságastallan ja jienat:

- «Skinnvotten» <https://www.youtube.com/watch?v=Whdv3F-pOKo>
- «Lego Dáistaleapmi» – Sámegiel Animašuvdna <https://www.youtube.com/watch?v=zFsAUvylmg>

Musihkalaš muitalusas galget leat:

- Muitalus mátkki birra.
- Ságastallan.
- Lávlagat ja musihkka.
- Ritma mii muitala gean birra lea sáhka: njoammila, albmá dahje earáid birra geaiguin deaivvada mátkkis.
- Jienat leat meahcis.

Ságastallan ovdal go bargu álgá:

Almmái vulggii meahccái vánddardit ja áiggui ráfi ozadit. Muhto mii de geavai?

- Mii albmá namma lea?
- Gosa lei jođus ja maid áiggui doppe?
- Geainna deaivvadii mátkkis?
- Háleštii go son ovttainge?
- Makkár ságastallan lei sis?
- Makkár musihkka heive muitalussii?
- Mo galgat bidjat oktii muitalusa?
- Mat čuojanasat galget govvidit iešguđet olbmuid, elliid, vuojániid ja dáhpáhusaid?

Evttohusat lávlagiidda:

- «Boađe fal mielde»
- «Illu lea mielas»
- «Normo Jovnna»
- «Luodit»
- «Meahccesihkkel luohiti» <https://www.youtube.com/watch?v=ALSdWZtWa2A>

Musihkkahistorjá

(s. 31–60)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 8 Musihkkahistorjá

Oahppanulbmilat:

- Oahpásnuvvat klassihkalaš musihkkahistorjái
- Oahpásnuvvat beakkán klassihkalaš šuoknadahkkiide/komponisttaide
- Oahpásnuvvat iešguđet musihkkačuojanasaide
- Oahppat musihkkadoahpágiid
- Guldalit muhtun muddui erohusaid iešguđet áigodagaid musihkain

Guovddáš fágasánit ja doahpagat:

- (lávlu) unisonalaččat – go lávlu fárrolaga.
- (lávlu) monofonalaččat – go lávlu ovtta melodiija fárrolaga.
- (lávlu) polyfonalaččat – go lávlu eambo melodiijaid go dušše ovtta.
- (lávlu) a cappella – go lávlu čuojanasaid haga.

- Trubadura/trouvère-musihkkár – musihkkár gii mátkkoštii ja čuojahii.
- Neume – gaskaáiggi nuohtat.
- Harmoniija – go guokte dahje eambo jienat čudjet seamma áigge.
- Dynamihkka – man garrasit čuojaha/lávlu/juoigá.
- Opera – musihkkašáŋŋer mas seaguhuvvo teáhter ja musihkka.
- (čuojahit) solo – čuojahit okto.
- Symfoniija – stuorra musihkkabihtta mii juhkkovuvvo kapihttaliidda.

Dán kapihttalis lea ollu teoriija, ja eanaš dieđut leat siidduin. Leat ollu dieđut ja ollu lohkamuš, muhto leat maidái ollu vejolašvuodát guldalit iešguđet áigodagaid musihkaid, ságastallat daid birra ja ságastallat dovdduid ja vásáhusaid birra. Historjákapihhtaliin eai leat ollu doaimmat main ieš galgá čuojahit, muhto eanaš guldaleapmi ja lohkan.

Mii juohkit musihkkahistorjjá áigodagaide seamma láhkai go dáiddahistorjjás ja girjjálašvuodas. Nu go dain, de eai leat «čielga» rájit goas okta áigodat álggii ja goas nubbi nogai.

Musihkkahistorjjás áigodagaid juohkit ná:

- Gaskaáigi (500–1500)
- Renesánsa (1450–1600)
- Barohkka (sullii 1580–1750)
- Wienerklassisisma (sullii 1750–1830)

Mii leat maid bisánan wienerklassisismii dán girjjis, vaikko dan maŋjel leat áigodagat mat maid leat dehálaččat musihkkahistorjjás. Jus áigu čiekŋudit eambo musihkkahistorjái, de ávžžuhuvvo lohkat *Musikk i perspektiv 1* maid Hans Jacob Høyem Tronshaug ja Svein Tørnquist leaba čállán.

Dás leat moadde evttohusa maid sáhtta guldalit iešguđet áigodagain:

Gaskaáigi

(s. 31)

Gregoriánalaš girkolávlun:

- «Gregorian Chant: The Definite Collection» (2008) – Benedictine Monks of Silos
- «Gregorian Chant» (2001) – Monks Of The Abbey Of Notre Dame

Trubadura-/trouvère-musihkka:

- «Magna Melodia – Medieval Music From The Time Of The Magna Carta» (2015) – Trouvere Medieval Minstrels

Renesánsa

(s. 34)

- Luca Marenzio – «Sinfonia (Secondo Intermedio)»
- Giovanni Pierluigi de Palestrina – «Missa Papae Marcelli: Kyrie»

Barohkka

(s. 38)

- Claudio Monteverdi – «L'Orfeo»-operas «Toccatà» ja «Atto secondo: V. Tu se' morta»
- Antonio Vivaldi – («Summer in G Minor, RV. 315: II. Adagio – Presto»)
- Johann Sebastian Bach – «Fugue in C Major, BWV 846»
- Johann Sebastian Bach – Toccata and Fugue in D Minor, BWV 565: I. Toccata»

Wienerklassisisma

(s. 44)

Franz Joseph Haydn:

- «Symphony No. 94 in G Major – 2nd Movement: 'Surprise'»
- «Symphony No. 44 in E Minor: 'Mourning'»
- «Symphony No. 104 in D Major: 'London'»
- «Symphony No. 45 in F Sharp Minor: Farewell'»

Wolfgang Amadeus Mozart:

- «Die Zauberflöte K. 620, Queen of the Night-aria»
- «Bastien und Bastienne, K.50»
- «Requiem»

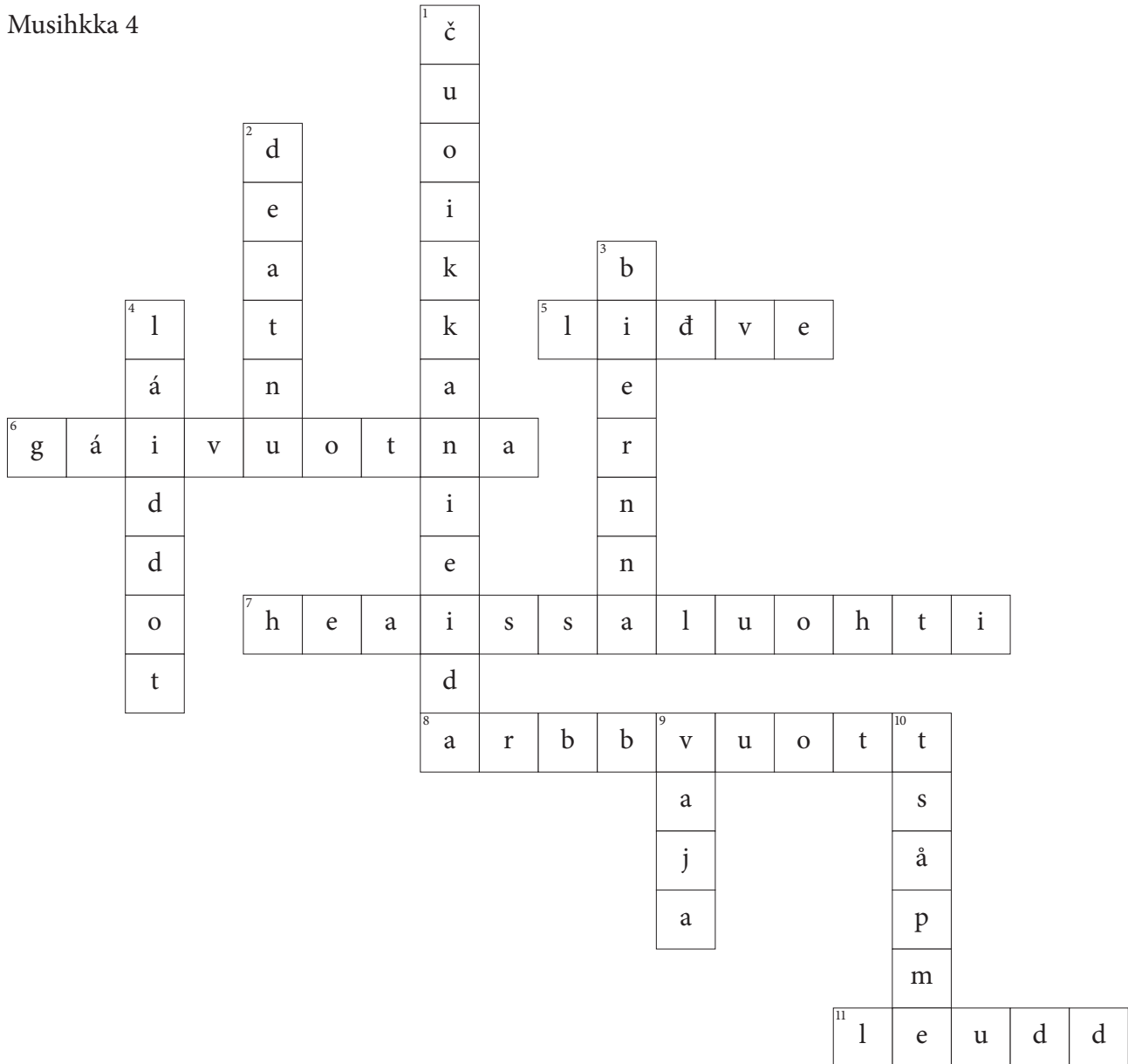
Ludwig van Beethoven:

- «Symphony No. 5 in C Minor, Op. 67 – 'Schicksalssinfonie'»
- «Symphony No. 3 in E Flat Major, Op. 55 – 'Eroica'»
- «Sonata No. 21 in C Major – 'Waldstein'»
- «Sonata No. 23 in F Minor – 'Appassionata'»

Ruossalassanit

(s. 52)

Musihkka 4

Sámi musihkkahistorjá

(s. 53)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 8 Musihkkahistorjá

Oahppanulbmilat:

- Oahpásnuvvat sámi musihkkahistorjái
- Oahpásnuvvat dáruiduhttinpolitihkkii musihkkahistorjjá bokte
- Oahpásnuvvat beakkán sámi šuokŋadahkkiide/komponisttaide
- Oahpásnuvvat dehálaš sámi lávlagiidda ja luđiide

Dán kapihttalis lea ollu teorija, nu mo klassihkalaš musihkkahistorjjá kapihttalis. Leat ollu dieđut ja ollu lohkaš, muhto leat maiddái ollu vejolašvuodát guldalit iešguđet sámi artisttaid/joavkkuid musihkaid, ságastallat daid birra ja ságastallat dovdduid ja vásáhusaid birra. Sámi musihkkahistorjjá kapihttalis eai leat ollu doaimmat main ieš galgá čuojahit, muhto eanaš guldaleapmi, lohkan ja dutkan. Buot doaimmat leat girjjis.

Mii eat juoge sámi musihkkahistorjjá áigodagaide seamma láhkai go klassihkalaš musihkkahistorjjás, muhto baicce guovdilastit digaštallat sámi musihkkáriid ja artisttaid, sin musihka ja vuolggasaji.

Nils-Aslak Valkeapää:

- «Dat Gehččet Ipmašiid»
- «Davás»
- «Vuoi, Biret-Máret, Vuoi!»
- «Beaivi, Áhčážan (The Sun, My Father)» (1988)

Mari Boine:

- «Gula Gula»
- «Alla Hearrá guhkkinn Oslo»
- «It šat duolmma mu»

Jaakko Gauriloff:

- «Möözz lij náäi»
- «Kiiccam tuöddrest aanar»
- «Vuardam»

Deatnogátte Nuorat:

- «Goahtoenan»
- «Dánsalávlla»
- «Ruškes Čalmmit»

Intrigue:

- «Orbina»
- «Eadni Nieida»
- «29-Deanu Máijá»

Sančuari:

- «Stállangazza»
- «Vilbá (Cousin)
- «G-Luohti (Yoik to G)

Mattis Hætta:

- «Sámiid Ædnan»

Eamiálbmotmusihkka

(s. 61)

Neahttasiidočujuhhus: Fáddá 7 Eamiálbmotmusihkka

Oahppanulbmilat:

- Oahpásnuvvat eará eamiálbmotmusihkaide
- Čuojahit ja ovdanbuktit eamiálbmotmusihka
- Oahppat lávlagiid ja bidjat daidda lihkastagaid

Dán kapihttalis leat válljen geahčadit ovttá eamiálbmoga juohke máilmmioasis. Dát válljejuvvi govve bures eamiálbmogiid iešvuođaid.

Norgga ráđdehus definere eamiálbmoga álbmogin geat ásse dihto guovlluin ovdal go stáhtaráját mearriduvvojedje.

Sivva dasa go sápmelaččat orrot njealji riikkas, lea ahte sii ásse guovlluin ovdal go stáhtaráját šadde.

Ságastallan kárta birra, ee.:

- geahčadit muhtun riikkaid iešguđet máilmmiosiin
- guđe guovlluin eai oro olbmot, ja manne eai oro olbmot dain guovlluin?
- guđe máilmmiosiin ássat eanemus olbmot?
- guđe máilmmioassi lea stuorimus?

Cree-eamiálbmot

(s. 62)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 7 Eamiálbmotmusihkka

Cree-álbmogis lea *nikamon* ja sápmelaččain ges luohti. Go searvvat earáiguin lávlut, de gohčodit ges dan *naskwahamâtowin*. Cree-álbmogis leat ollu sánit dasa ahte lávlojuvvo go okto, guovttá, dahje joavkkus.

Geahčadit kárttas gos cree-álbmot ássá ja govaid gos árbevirolaš gárvvut ja orrunsajit (tipi) leat.

Cree-álbmogii lea musihkka dehálaš ja beaivválaš ášši. Sis leat ollu mearkabeaivvit maid ávvudit, omd. beaivváža ja ođđajagi, ja ovdal go vulget bivdui ja maŋŋá go bohtet bivddus.

Jorbadánssa (Round Dance) dánsut

Jorbadánssa lea šaddan dán áigge sosiála dánsan, ja juohkehaš sáhtta searvat dánsut.

Oahppit galget dánsut jorbadánssa. Galget čuožžut rieggás giehtalagaid ja johtit gurut guvlui. Gurut julggiin galgá lávket gurut guvlui ja dasto geassit olgeš juolggi gurut juolggi báldii. Joatkit seamma láhkái. olles dánssa. Ferte muitit čuovvut rumbbu távta.

«Straight Round Dance» (Black lodge singers) https://www.youtube.com/watch?v=anRenM_XO4Y

Cree čuojanasat

(s. 63)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 7 Eamiálbmotmusihkka

Eamiálbmogiin leat iešráhkadan čuojanasat, ja juohke eamiálbmogis lea iežas mihtilmas čuojanas.

Ohppiid siiddus leat čuojanasaid namahusat, omd. mistasini-rumbbus lea bohcconáhkki ja lea bivdorumbu. Rumbbu ulbmil lea einnostit mo bivdduin manná. Dan geavahit go čuojahit ja lávlot mo sii ráhkistit ja atnet árvvus elliid maid sii áigot bivdit ja leat bivdán.

Oahppit galget dieđuid ohcat čuojanasaid birra ja guldalit mo dat čudjet. Guldalit cree šuoŋaid, mat čuojanasat leat mielde ja mo dat sulastahttet luođi. Mii spiehkasta luođis?

«Unison» lea riikkaidgaskasaš sátni.

Guldalit ja hárjehallat lávлага. Áinnas ovdanbuktit lávлага muhtun iđida skuvllas.

Guldalit ja ságastallat ahte iešráhkadan čuojanasat čudjet čábbát.

- «Huron Indian Hunting Drums» <https://www.youtube.com/watch?v=bAwSC0khWJo>
- «9 Year Old Rocks Hand drum» <https://www.youtube.com/watch?v=wqBzdNpnyYY>

- «Cree native in flute» <https://www.youtube.com/watch?v=ojhbhtmITc0>
- Guldalit ja čuoovvut doaimmaid mat leat oahppigirjjiis: «Eagle Song» (Red Shadow Singers). <https://www.youtube.com/watch?v=fwYa14fk8lE>

Cree musihkka

(s. 63)

Ságastallat musihka birra. Sulastahtta go sámi musihka?

- «Red Shadow Singers – Eagle Song» <https://www.youtube.com/watch?v=fwYa14fk8lE>
- «Ly O Lay Ale Loya (Circle Dance) ~ Native Song» <https://www.youtube.com/watch?v=9UglUjiJifA>

Waniska:

Ságastallat ja hárbhallat teavstta. Guldalit lávlaga:

- «Waniska» <https://www.youtube.com/watch?v=UPfe7jjQ9Zs>
- «Cree Sunrise Song by Uncle Art» <https://www.youtube.com/watch?v=DqWb9Vyw15U>

Ráhkadit lihkestagaid lávlagii ja ovdanbuktit lávlaga oktan lihkestagaiguin. Livččii vuogas jus muhtun idida oahppit lávlot lávlaga eará ohppiide. Lávlagii ráhkadit sámegiel teavstta.

Young Spirits (Northern plains style)

(s. 64)

Rumbbut leat dehálaš čuojanasat cree-álbmogii. Dan geavahit sihke bivdoeinnostemiide ja go olbmot čeahkanit man nu dihte, omd. heajaide, ávvudemiide, hávdádusaide, servvoštallamiidda jnv.

Young Spirit lea rumbojoavku mii álggahuvvui 2001:s. Sin musihkka lea árbevirolaš cree musihka, ja joavku geavaha stuorra jorba rumbbuid. 2022:s joavku oaččui máilmmidovddus amerihkálaš Grammy-báلكkašumi «Mewasinsational – CreeRound Dance Songs»-skearru dihte.

Musihkka lea sihke ja YouTubes ja Spotifys: <https://open.spotify.com/album/2ZA9Geg0AQIERJW9tK3Kzb>

Guldalit, ságastallat ja buohtastahttit luđiin.

«Family is a Blessing» <https://www.youtube.com/watch?v=Lz-9phMa8zs>

- Sulastahtta go guđege láhkái luohtái?
- Leat go sin musihkas stávvalat?

Buffalo-dánsa

(s. 65)

Buffalo-dánsa lea jahkásaš seremoniija gudnejahttit buffalo vuoinja. Okeepa lea seammalágán go beaivvi dánsa.

Geahččat Buffalo Dance Group «Buffalo Dance» musihka ja lihkastagaid.

Liŋka: <https://www.youtube.com/watch?v=GD25v1UbABU&t=29s>

- Geat servet dánsut?
- Mat lihkastagat sis leat?
- Sáhttit go mii dahkat dan seamma?

Čuojahit buffalo-dánssa melodiija ja bidjat heivvolaš ritmmaid filmma vuodul, dahje bidjat eará heivvolaš ritmmaid.

Buffy Sainte-Marie

(s. 66)

Buffy Sainte-Marie lea máilmmidovddus artista. Sainte-Marie gullá Piapot-eamiálbmogii Kanádas. Oahppigirjjiis lohkat teavstta ja ohcat eambo dieđuid su birra. Evttohusat siidduide ja ohcansániide gos oahppit sáhttet ohcat eambo dieđuid:

- Buffy Sainte-Marie official page. liŋka: <https://buffysainte-marie.com/>
- snl.no Buffy Sainte-Marie
- Buffy Sainte-Marie The best playlist ever. Liŋka: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLuDCBN4mO8mvLMkZQn-86bzPMj2ftf5RH>
- Máilmmínásttit Riddu Riđđui. Liŋka: <https://www.avvir.no/mailminasttit-riddu-riddui/>
- Levende legende til Riddu Riđđu. liŋka: <https://www.nordlys.no/kultur/levende-legende-til-riddu-ri-u/s/1-79-4121505>

Quechua-álbmoga musihkka

(s. 67–69)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 7 Eamiálbmotmusihkka

Fágarasttildeaddji fáddá – oahppat eamiálbmogiid birra. Geahččat kárta 61. siiddus gos quechua-eamiálbmot ássá. Sin álbmoga erenoamášvuodát.

Govaid ohcat interneahas. Ohcat dieđuid ja govaid Andesváriid birra (máilmmi guhkimus várreráidu).

Quechua čuojanasat

Ohcat govaid ja ságastallat čuojanasaid birra, mas leat ráhkaduvvon, daid jienaid ja geavahusa.

Ohcat internehtas sihke govaid ja čuojanasaid jietnabáddemiid, ja imaštit mo álbmot lea, omd. guldalit:

- «Old Peru Replicas» <https://www.youtube.com/@oldperureplicas>
- «Peruvian Inca wind instruments» <https://www.youtube.com/watch?v=ZzoiL7x56Eo&t=116s>

Quechua musihkka

Guldalit musihka ja ságastallat ritmma, melodiija ja musihka birra.

Guldalit guokte veršuvnna:

Vuosttas veršuvnna leat dušše čuojanasat

- El cóndor pasa (Original Rodolfo el Zurdo) <https://www.youtube.com/watch?v=HrrdYCsGQDQ>
- El Condor Pasa – Paul Simon & Garfunkel <https://www.youtube.com/watch?v=QqJvqMeaDtU>

Ságastallat veršuvnnaid birra ja mo kondor govviduvvo. Musihkka lea badjel 100 jagi boaris – klassihkalaš musihkka ii boarásnuva.

Oahppit lihkadit musihkkii ja geahččalit govvidit kondora.

Afrihká – Ghana

(s. 69–70)

Afrihká máilmmioassi lea viiddis, ja doppe leat ollu iešguđetlágán kultuvrrat. Afrihkálaš musihkas leat ollu ritmmat ja ollu iešguđetlágán čuojanasat. Dás leat välljen ee. ghanalaš musihka váldit mielde.

Guldalit mo ritmmain sáhtta gullat maid barget dahje barget távttá mielde.

- Listening to the Silence: African Cross-Rhythms <https://www.youtube.com/watch?v=4gNrGCL5jFM>
- Africa singing a song accompanied by his armpit <https://www.youtube.com/watch?v=P2tbcHpgD3Y>
- Sansa Kroma <https://www.youtube.com/watch?v=-Hib6V1vrKs>
- Ráhkadit ritmma ja teavstta iešválljen bargui ja ovdanbuktit dan.

Dánsa maid oahppit sáhttet geahččalit:

- Zaouli dance natural trance <https://www.youtube.com/watch?v=94viw75ulc>
- Masaka Kids Africana Dancing Joy Of Togetherness ft 3wash_hip_hop & Karina Palmira <https://www.youtube.com/watch?v=dXUSAHTazxI>

Poastabargi guhte ritmmaid ráhkada go steampalastá reivviid.

- 02 West Africa Ghana, post office <https://www.youtube.com/watch?v=c3fctmixsKE>

Oahppit galget árvidit maid son almmái bargá go lávloda.

Nieiddaš dánso adowa-dánssa mii lea ovtastallanlávlla ee. hávdádusain ja heajain

- Must Watch Little Girl Dancing Adowa (Wonderful Dance) https://www.youtube.com/watch?v=okmQbOkJ_II&t=36s

Kamela dánsa

- Subhash karnawat ke camel dance in sultana / camel dance / sultana / camel <https://www.youtube.com/watch?v=wcP0qUW5Ibk>

Bargolávlla mas buohkat barget seamma távttá mielde vai bargu ovdána njuovžilit

- Farmers Singing in Ghana <https://www.youtube.com/watch?v=-iB0B8J-yxE&list=PL322046526D587CCE>

«Key key kule»

(s. 71–72)

Neahttasiidočujuhus: Fáddá 7 Eamiálbmotmusihkka

Mielddus: «Key key, kule»

«Key key kule» lea ghanalaš álbmotlávlla. Lávlaga duogáš ii leat čielggas, muhto ankke lea lávlla *kofi-*nammasaš olbmo birra. Lávlla lea skádjalávlla. Álggos jođiheaddji lávlu ja de oahppit čuoovvilit ja geardduhit. Mildosis čilgejuvvojit lihcastagat. Oahppit galget maiddái čuojahit lávлага.

Čuojahit «Key key, kule» s. 72

Maori-álbmot

(s. 73–74)

Oahppat maori-álbmoga ja sin čuojanasaid birra. Ohcat dieđuid čuojanasaid birra. Čoavddasánit leat oahppigirjjiis, omd. ohcansátni «Koauau Maire».

Sáhtta ráhkadit girjjáža maoriid birra. Guldalit, ságastallat ja imaštit čuojanasjienaid. Oahppit galget ohcat dieđuid čuojanasaid birra ja guldalit mo dat čudjet. Čoavddasánit čuojanasaide leat oahppigirjji siiddus: «Pukaea, Putatara» jnv.

Guldalit ja lávlut «Haeremai»-lávлага.

Rotorua concert group <https://www.youtube.com/watch?v=bypaBt2Ehx0>

Ságastallat mat dovdomearkkat leat maori lávlunvuogis.

«Haka Pōwhiri»-dánša lea erenoamáš, ja dasa ferte ráhkkanahhtit ohppiid. Dánša lea «bures boahhtin»-dánša, muhto lihkestagat eai oro álo olggobeale olbmuid.

Geahččat «haka»-dánssa ja ságastallat mii lea erenoamáš «haka»-dánssain ja mo dánša lea ohppiid mielas.

«Pōwhiri» – Welcome ceremony at marae, Te Puia, Rotorua, New Zealand <https://www.youtube.com/watch?v=74VcCJNaGvw>

Ohcat dieđuid interneahhtas čuojanasaid birra ja guldalit čuojanasaid čuodjama.

Katawhang-lumad-álbmot

(s. 75–76)

Vásihit man hutkáii olbmot leat ritmmaiguin ja čuojanasaiguin. Oahpásnuvvat katawhang-lumada-álbmogii, čuojanasaide ja musihkkii. Guldalit čuojanasaid erenoamáš jienaid ja mas dat leat ráhkaduvvon.

UNA KAYA

(s. 76)

Una kaya lea filippiinnalaš álbmotlávlla ja mearkkaša njuolgut jorgaluvvon «vuosttažettiin mii sáhttit» ja čujuha duostilvuhtii.

Ohcat dieđuid čuojanasaid birra. Guldalit lávlaga ja geahččat lihkestagaid:

- Una kaya (Ethnic Dance) <https://www.youtube.com/watch?v=rKunWr0vK48>
- Una-Kaya <https://www.youtube.com/watch?v=xhJd6r9EfgQ>

Kveana minoritehta

(s. 77–78)

Kveana-sátni lei geavahas jagi 1900, go lei álbmotlohkan Norggas, gos merkejuvvui leat go sápmelaš, norgalaš kveana vai suomelaš. Eanaš kveanat ássat Davvi-Norggas Romssa ja Finnmárkku fylkkain.

Norggas maid ássat eará minoritehtat: juvddálaččat, vuovdesuopmelaččat, rom-álbmot ja romaniálbmot.

Suopmelaččat gohčodedje Finnmárkku ja Romssa Ruijan, daddjo ahte dat mearkkaša «Guovssahasa riika».

Lassi kveana lávlagat:

- kvensk.no <https://kvensk.no/2021/09/01/kvenske-sanger-med-tekst/>

Oahppit galget lávlut ja bidjat ritmmaid lávlagii. Lávlaga nuohtat leat gihppagis:

- Varanger museum «Folkemusikk og -dans i Ruija – et hefte til bruk i skolen» <https://www.varangermuseum.no/wp-content/uploads/2015/04/Folkemusikk-og-dans-i-Rujia.pdf>

Dasa lassin oahppit galget dánssut jenka, mii lea $\frac{3}{4}$ -távttas:

- (suoma álbmotdánssa) <https://skole.salaby.no/1-2/kroppsoving/pa-dansegulvet/jenka>

Mildosat

1 Liekkadit rupmaša

Heive *Musihkka 1–4* buot kapihttaliidda gos lávlun lea guovddážiis.

Jietna lea deahkki maid ferte liekkadit. Ii leat dárbu álo liekkadit, muhto liekkadeapmi dahká rupmaša ja jiena leat gearggus álgit lávlut dahje juoigat.

Dát hárjehusat lea sihke suohttasat ja ávkkálačča, ja liekkadit dehkiid ja boktá oahppiid.

Boktit rupmaša

- 1 Fanat giedaid nu bájas go nagodat. Fanat siiddus siidui.
<https://www.youtube.com/watch?v=pFwwcKHIVIE>
- 2 Raba olggiid ja ratti. Njulge čielggi ja giedaid ovddas guvlui ja ráhkát stuora rieggá du giedaiguin
- 3 Jorahit olggiid ovddasguvlui. Geahččal ráhkadit stuora rieggá du olggiiguin. Daga dan 10 sekundda. Dasto maŋos guvlui, maid 10 sekundda.
- 4 Njulge giedaid vulosguvlui ja dolle suorpmaid njuolga olggos. Jođánit lokte ja luoitte olggiid seamma áigge go čuoččut nu. Dego livččet pingviidna. Sáhttibehtet jiena ráhkadit seammá áigge.
- 5 Šlavgil olles rupmaša.
- 6 Ruvve du giedaid dego livččet láibume. Álgge gurut giedain ja joatkke gurut olggiin. Daga seammá nuppe bealde.
- 7 Speaččo du ratti, čoavjji, bađa ja julggiid.
- 8 Fanahala giedaid nu mo dagat go lihkat iddes árrat, dolle giedaid ja fanat álggos bájas guvlui ja de ovddas guvlui.
- 9 Luoitte olggiid ja fanat niskki gurut ja olgeš guvlui. Dolle gurut gieda olggos, bija gieda oaivvi ala ja várrogasat duvdde niskki olgeš guvlui. Don galggat dovdat ahte suonat vatnet, muhto várrogas ahte ii leat bávččas.
- 10 Doala oanehaš, ja luoitte várrogasat. Daga seammá nuppi giedain ja nuppe guvlui. FUOM! Ale fanat nu ahte bávččaga! Niski lea rašši.
- 11 Ruvve sirkel-lihkastagain du ámadaju, giedažiid ja dehkiid dakko gokko badjegáibi ja vuollegáibi deaivvadeaba.
- 12 Ruvve sirkel-lihkastagain niskki, čeabeha ja ollolii vai varrajohtolat lea buorre.
- 13 Loahpat liekkadeami lávlagiin mas šlavgá rupmaša, ovdamearkka Boallofabrihkka.

2 Liekkadit njálmmi, njuokčama ja gáibbi

Go lávlu de lea dehálaš lávlut čielgadit ja buktit ovdan juohke sáni ja stávvala. Dan dihte lea buorre liekkadit njálmmi, njuokčama ja gáibbi ja ollolii.

Suoskangumme. Dahkalutte ahte suoskkat máilmmi stuorámus ja njálgámus suoskangumme ja seammá áigge loga «mmm». Álgge čuvges «mmm»-jienain ja čieras vulos čiekŋalis tovnnaide. Dát «čierastallan» nuohaid gaskka gohčoduvvo glissando.

Geallat bániid. Dahkalutta ahte gealat bániid njuokčamiin. Njuokčamiin galggat olahit buot bániid. Ráhkát seammás «mmmmm» jiena, dego livččet hirmahuvvan man duolvasat bánít leat.

Dáid hárjehusain don liekkadat njálmmi, baksamiid ja njuokčama, seammás go jietnabáttiid ráhkkanisgohtet lávlut. Dáid hárjehusaid heive váldit maŋŋálaga.

Máilmmi unnimus/stuorimus ámadaju. Álgge ráhkadit máilmmi unnimus ámadaju ja doala 5 sekundda. Dasto joatkát ráhkadit máilmmi stuorámus ámadaju. Doala dán 5 sekundda. Gearddut dán moatte háve. Loahpat hárjehusa ámadaju lihkestagain.

3 Jietnaliekkadeapmi

Áđđestallan. Doala gieđa veahá bajábealde spiraldávtti ja čugge belggiid sisa. Dan maid deaivvat gohčoduvvo vuovvasoažži, ja dás vieččat olu fámuid go leat lávlume. Jus galggat jitnosit lávlut, de lea dehálaš dás vieččat veahki.

Go čuočcut dáinna lágiin de oainnat fysalaččat goas anát čoavjji lávlumii ja goas anát čoddaga dahje oaivvi. Dán hárjehusas galgabehtet čoavjji atnit ja dat daguha ahte gardnjilat loktanit veaháš.

Oahpaheaddji ráhkada čuovvovaš jienaid iešguđetge ritmmaiguin ja oahppit áđđestallet:

«fff», «vvv», «ššš», «đđđ», «sss», «rrr», «peh», «teh». ovdamearkka:

«ššš, fff, rrr, peh», «fff, fff, fff, fff», ja ain viidáset.

Geahččal stoahkat ritmmaiguin ja leavttuin (man jođánit).

Glissando «rrr»-jienain. Glissando lea čeassat tovnnaš tovdnii. Lávllo seammá áigge go logat «rrr». Álgge čiekŋalis nuhtain ja čeasa bájas gitta deaivvat nu čuvges tovnna go nagodat.

Čeasa vulos bájas. Sáhtát sárgut dán gova ja suorpmain čájehit.

Glissando «aaa»-jienain. Jurddaš don galggat lávlut dego engelakoarra ja čeasat čuvges tovnnaš gitta čiekŋalis tovdnii. Molssašutte jiena čuvges ja sevdnjes jienain. Ii leat lohpi bahčit jiena! Jietna galgá dego golgi čáhci.

«Ssssss»-hárjehus. Deavdde geahppáide áimmu ja luoitte olggos «sss»-jienain. Álggos luoitte 15 sekunda badjel gitta 30 sekunda badjel. Go dovdat dus ii leat šat áibmu, de hoigadat vel veahá olggos. Maŋnel dán «divttat» áimmu boahit fas geahppáide. Geahččal doalahit rabas lágan dovdu go vuoiŋŋat sisa, ale raža ja luoitte olggiid vulos. Jus oalggit loktanit, de leat čavgemín dehkiid.

Dáinna hárjehusain galgá nannet man olu áimmu atnit, juoga mii lea hui dehálaš jus galgá nagodit atnit du geahppáid kapasitehta.

Sáibobulljaras. Du njálbmi lea dego sáibobulljaras mii stuorru ja stuorru ja loahpas luoddana. Ráhkát «mmmm»-jiena go lea stuorrumin, ja «bøh»-jiena go luoddana. Dát jienat galget leat hui beroškeahttá láhkai, it galgga rahčat go ráhkadat daid, dušše luoitilit jiena olggos.

Dát hárjehus lea earenoamáš buorre jus dovdat ahte du dahje oahppiid lávlunjienat leat váiban. Dáinna lágiin sáhtát luvvet čeabeha ja vuoiŋŋastat eambo.

4 Liekkadanstohkosat

«Zipp-zapp-boing!»

Ulbmil dáinna stohkosiin lea oažžut ritmadovddu seammás go bággehallet čuovvut mielde maid earát barget, jurddášit jođánit ja atnit jiena.

Dán lea stohkosiin lea vuogas álgit jus galgabehtet lávlut dahje čuojahit ovttas. Stohkosis galgat sáddet «zipp», «zapp» dahje «boing!» birra rieggá, okta ain hávális.

Njuolggadusat:

Čuožžut stuorra rieggás, áinnas nu ahte lea buorre gaska oahppis oahppái.

Váldit ovttá ja ovttá njuolggadusa ain hávális, nu ahte buohkat leat oadjebassan stohkosiin!

- 1 **«Zipp»:** Oahpaheaddji álgá stohkosa ja sádde «Zipp» goappáge guvlui. Ráhkát áinnas čielga lihkestaga mii lea «Zipp» lihkestat ja loga «Zipp» hui čielgasit. Sáddet «Zipp» moatte háve rieggá birra. Oahpaheaddji mearrida goas son bisseha stohkosa ja čilge boahhte lávkki, mii lea «Zapp».
- 2 **«Zapp»:** «Zapp» lea boahhte njuolggadus, ja dainna sáhtit sáddet vaikke geasa nu. Dat gii váldá vuostá «Zapp» oažžu de mearridit guđe guvlui son sádde «Zipp» dahje «Zapp» fas.
- 3 **«Boing!»:** manemus njuolggadus lea «Boing!». Dainna sáhtát jorgalit guđe guvlui stoagus manná. Jurddaš ahte leat gummis ráhkadan ja du čađa mannet doarggástusat, seammás go šluggát du giedaid.

Dán mannel sáhttibehtet ieža ráhkadit njuolggadusaid, muhto sáhtát maid atnit čuovvovaš njuolggadusaid:

- 4 **«Dollaspábba»:** Čerge «dollaspábba» ja sádde dollaspáppa man badjel buohkat fertejit njuiket. Okta njuike ain hávális.
- 5 **«Bábergirdi»:** Sádde bábergirdi mas fertet váruhit/gugget. Okta «gugge» ain hávális.
- 6 **«Texas, texas»:** Njuike ovttá lávkki rieggá sisa ja lávlló «texas, texas, texas, texas», rieggá njuike ovttá lávkki rieggá sisa vástida jitnosit «Oh jee, jee, jee»
- 7 **«KAOS!!!»:** Buohkat galget čurvet «KAOS!!!» ja doapmat lonuhit saji earáiguin rieggás. FUOM: Dát njuolggadus ii dáidde heivet jus lea unna lanjaš.
- 8 **«Whiii!»:** Buohkat galget jorrat oktii manjalaga ja lohkkat «whiii!».
Dát stoagus lea earenoamáš buorre jus dus lea veaháš stiiivvis oahppijoavku mat eai dovdda guhtet guoibmiset. Dát luvve ohppiid ja ráhkada.

«Hi-ha-ho!»

«Hi-ha-ho!» lea drámastoagus mas hárjehallat reakšuvnnalaš iešvuoda, oktasaš vuodđocoahkkima ja koordinašuvnna. Dát stoagus doaibmá sullii seammá ládje go «Zipp-Zapp-Boing!», muhto dán stohkosis lea eambo fokus gávdnat vuodđocoahkkima ja atnit jiena. Doaibmá heive bures «*ice breakerin*» go oahppijoavku bággehallá leahkit jitnosit, ja maiddái konsentreret ahte buohkat dollet nana vuodđocoahkkima. Dán stohkosis šaddá fokus gávdnat joavkku lunddolaš vuodđocoahkkima, mii lea hui dehálaš jus oahppit galget čuojahit ovttas.

Mihttu lea sáddet «Hi!» birra joavkku ja joavku galgá reageret dasa.

Njuolggadusat:

Buohkat čužžot rieggás. Dán stohkosis leat 3 njuolggadusa:

- 1 «Hi!» lea dat guhte álggaha stohkosa, ja dan maid čurvet go leat sáddeme viidáset. Don dollet rabas giedaid oktii ja cuiget dasa geasa meinet sáddet du «Hi!»
- 2 «Ha!» vástida dat geasa sáddejuvvo «Hi!». Son galgá dollet giedaid bájas ja čurvet «Ha!».
- 3 Dat geat čuožžuba «Ha!» bálldas galgaba čuolastat giedaiguin su guvlui ja čerget «H!». Ii galgga fysalaččat guoskat.
Go oahppit leat oahppan stohkosa, de gullat ritmma mas leat sánit Hi Ha Ho. Nie joatká stoagus dassáži go oahpaheaddji loahpaha.

«Goikebiergu»

Dán drámastohkosis dii dulkobehtet rupmašiin dovdduid. Oahpaheaddji cealká makkár dovdduid oahppijoavku galgá dulkot.

Vuogas stoagus go lea bargame movt dulkot dovdduid, movt dovddut sáhttet boahtit oidnosii rupmašis. Lea maiddái somás vuohki boagustit ovttas ja heahpanit ovttas.

Njuolggadusat:

Buohkat čužžot rieggás. Juohke háve go oahpaheaddji cealká dovdduid, de galgá okta ja okta oahppi dahje olles joavku lávke rieggá sisa ja dulkot jienain ja rumašguottuin dan sáni.

Ovdamearkka:

Oahpaheaddji: «Morašlaš goikebiergu!»

Oahppi 1, seammás go son lea hui šlundi. Son soaitá čierume?: «Goikebiergu ...»

Oahpaheaddji: «Ilolaš goikebiergu!»

Oahppi 2, seammás go son lea hui ilolaš. Son soaitá boagusteame?: «Goikebiergu!»

Oahpaheaddji joatká dassáži buohkat leat oktii dulkon dovdduid.

Stohkosat

Oahppit ohppet oktavuodaid čatnat ja stoahkat musihkain go lávlot ja čuojahit musihka. Musihkastohkosat leat vuosttažettiin suohttasat, muhto dat maid nannejit ovdanahttit sihke oahppiid ja giela, motorihka, gulahallama, guovdilastima, muittu ja motorihka.

Stohkosat leat earenoamáš buorit jus leat joavkut mat eai dovdda guhte guoibmiset. Buorre ovdamearka gos stohkosat heivejit bures lea go skuvllas barget fágarasttildanprošeavttain ja eará stuorit prošeavttat gos oahppit galget guhkit áigái ovttas bargat. De sáhtta dahkat dáid prošeavttaid earaláganin dan dáfus ahte oahppit besset vásihit iešguđetlágan fágaid eará láhkái ja sii sáhttet čatnat buori muittuid dáid prošeavttaide seammás go sii movttiidahttot gulahallat sániid haga.

Oahppásnuvvan stohkosat

Heive *Musihkka 1–2* kap. 1

Muital gii don leat

Muhtimin lea issoras go galgá muitalit iežas nama ollu amas olbmuid siste. Dán stohkosis galget oahppit muitalit nubbi nuppi birra. Stohkosii sáhtta bidjat melodija ja muitalit lávlodettiin.

Bagadus:

Juohkit ohppiid páraide – guovttes ovttas. Jus lea leaskkalohku de sáhtta okta joavku leat golmmas.

Oahppit jearahallat gažaldagaid nuppis (Áigi: sullii minuhtta), omd.

- mii du namma lea?
- leatgo dus oappát dahje vielljat?
- makkár láibebajoža liikot don?

Dasto čohkkedit rieggái ja nubbi nuppi birra muitala.

Namaid muitit

Heive *Musihkka 1–2* kap. 1

Dán stohkosis lea jurdda lávlut namaid, iežas nama ja guokte eará ohppiid nama vel. Dás geardduhuvvojit namat vai buorebut galgat muitit buohkaid namaid.

Bagadus:

Oahppit ja oahpaheaddji čohkkájit rieggás. Oahpaheaddji álgá lávlut dan oahppi gii lea su olgeš bealde, iežas nama ja dasto dat gii lea gurut bealde, omd.:

Mii leat rieggás čohkkámin, mu olgeš bealde lea Piera, ja mun lean Sára. Mu gurut bealde lea Áne.

Dasto galgá Ánne joatkit seamma láhkai.

Dat jotkojuvvo birra rieggá, dassái go manjimuš oahppi lávlu oahpaheaddji nama loahpas.

Dearvvahit

Heive *Musihkka 1–2*, kap 1

Bures, bures mu namma lea

Bures, bures mu namma lea ...

Bures bures gii don leat?

Gáldu amas

Oahppit galget hárbhallat dearvvahit nubbi nuppi, ja lea vuogas vuohki oahpahit oahppiid dearvvahit stohkosiin ja lávlagiin. Lávlut dahje ritmmalaččat ovdanbuktit cealkagiid.

Bagadus:

Oahppit gulul váccašit luohkálanjas ja dearvvahit nubbi nuppi. Juohke háve go oahppi dearvvaha nuppi oahppi de dadjat/lávlut nugo teaksta lea bajábealde ja lasihit iežas nama vel. Dasto mannat eará oahppi lusa ja dearvvahit seamma vuogi mielde.

Lonuhit namaid

Oahppit vázzet luohkálanjas ja dearvvahit nubbi nuppi. Go oahppit dearvvahallaba de dadjaba namaid vurrolaga. Dasto lonuheaba namaid, omd. Sára geavaha Ánne nama boahhte háve go dearvvaha eará oahppi, ja dasto galgá suinna ges lonuhit nama. Dađistaga go oahppit ožžot iežaset nama ruovttoluotta, de galget čohkkedit. Ožžot go buohkat namaset ruovttoluotta?

Nammastoagus

Heive *Musihkka 1–2*, kap. 1

Oahppit galget vuoruid mielde dadjat nama ja oahpaheaddji speažžu oahppi nama, dasto galget oahppit maid searvat speažžut dan ovttaskas oahppi nama stávvaliid/ritma.

Oahppi dadjá iežas nama, omd. Jan Petter: ♩ ♪ ♪

Oahpaheaddji dadjá ja nama ritma speažžu giedain.

Buot oahppit servet: «Bures Jan Petter», «Jan Petter lea skuvlaviellja» dahje eará.

Joatkit dassái go buohkaid namat leat dadjon.

Buohtastit leago ohppiin seamma ritma namas. Guđe oahppin lea seamma ritma namain?

5 Jietnagáldut

Jienaid ráhkadit lea álkit go leat evttohusat gárvásat čállon ja addá válljen vejolašvuodaid. Dávjá dákkár listtu dagaha fuomášumi eambo jietnagálduide ja lihcastagaide. Jus fuobmát maid de lea vuogas čállit daid lasáhussan gáldosiidduide.

Jietnagáldut leat vuogit mo jienaid ráhkada.

Čuojokeahtes jienat

Jienat main eai sparat jietnabáttit, ja vuoigŋama ja iige jiena. jietnabáttit eai sparat.

c č đ f h p s š t t k r ž

Čuojohis jienat

Jienat go geavahit sihke jiena ja vuoigŋama ovdanbuktit jienaid. Dan dovddat go jietnabáttit sparaidit čaabehis.

a b d e ea g i j l m n ŋ u r v z ø o å

Jienaid čuodja

garra
deaddu
geahpa
lossa
jođánis

njozes
bajidit
lasihit leavttu/deattu
geahpedit leavttu/deattu
alla

čuvges
čiekŋalis
gaskageardán
vuollegis

Jienat min birrasis

biegga
baján
arvi
báru
guoika šuovvá
čáhci goaiku

giehka
garjá
cizáš
čuru
čuoika
sávza/láppis

guovža
bussá
boazu
gumpe
sáhpán
elefánta

mohtorjienat
viehkat
vázzit
njuikut

Rumašjienat

frikšuvdnajienat
njurggohallan
speažžut gieđaid
speažžut bajdeváhkáid
dánzat
báhccahit

beatbox
njuovčča spoahkkin
njuovččajienat
vuoŋŋahatjienat
giehtaasiid ruvvet oktii
čoalkkuhit juoga

suorbma-rumbbut
giehta rumbbut
huraidit
lávlut

Lihkastagat

ritmmálaš
eahpe ritmmalaš
soaitáhagas
oktanaga
ádestaddi
jorba
njuolgo

báruhat
ovttalágan
vuosttálagai
eret nuppis
nuppi vuostá
mieddil
bajábeale nuppi

vulobeale nuppi
rumaš vuostá
eret rupmašis
ovddasguvlui
maŋosguvlui
bajás
vulos

siidolassii
solo – okto
duo – guovttis
trio – golmmas

Muorra

uvssat gihčēt
uksalasát
skáhpat

ildut
pulttat
stuolūt

beavddit
sákkīt
fiellut

kássat
bliánttat
doasat/skáhppot

seainnit

Glássa

bohtálat
glásat

tallearkkat
juhkanlásat

glássalihtit
liedđekruhkku

gintaljuolggit

Metálla

spihkárat
rieggát

ruittut
lohkit

stobet
rádiator

čoavdagat
uksagivja

Eará reaiddut

girjjit
lávka
boalut
báhpárat
stargabárut bábir
skuovat
stevvelat

plastihkat
koarkkat
lasttat
bihcabáhcat
goike oavssit
giibma/streanga čatnon oaksái dego dávgi

6 Musihkkastohkosat

Musihkas leat ollu elemeanttat mat leat guovddážis giellaovdáneamis. Sihke musihkas ja giellaovdáneamis lea ritma, leaktu ja dynamihkka. Dan rájes go mánná riegáda de lea sus dárbu gulahallat, juoga ovddidit ja mitalit. (Aalberg & Semundseth, 2008).

Ritma- ja musihkkastohkosat addet vejolašvuoda čuovvut mielde sin guhtet rahčet bidjat oktii jienaid, ritmmaid ja stávvallii.

Juoga lea boastut

Heive *Musihkka 1–2* kap. 11

Fuobmát juoga mii ii leat riehta luohkkálanjas. Ovdalgo diibmu álgá ferte oahpaheaddji ráhkadit «moivvi» luohkálatnjii, omd. coggat báiddi jorgut, diimmu, govaid dahje eará tinggaid bidjat vulos oivviid, čállit boastut juoga távvalii, doallat girjji vulos oivviid, bidjat blyántta iežas káfekohppii jna.

Bagadus:

- Juohkit joavkkuide, 3–4 oahppi juohke joavkkus
- Mitalit ahte galget ohat boasttuvuođaid luohkkálanjas
- Go leat gávdnan 2–3 ja boasttuvuođa de galget ráhkadit ritmmaid bosttuvuođaide ja go buohkat leat rieggás de galget joavkkut vurrolagai ovdanbuktit boasttuvuođaid oktain ritmmain.

Mital maid don liikot

Heive *Musihkka 1–2* kap. 1

Oahppit galget mitalit juoga maid liikojit. Okta oahppi mitala iežas nama ja dasto maid son liiko. Buohkat rieggás spežžot ritmma ja geardduhit maid oahppi mitalii.

Bagadus:

Oahppi mitala nama ja maid son liiko, omd. mu namma lea Sára ja liikon čiekčat spáppa

- Buohkat spežžot giedaid: Sára čiekčá spáppa
Nubbi oahppi joatká: mun lean Benedicte ja liikon tevdnet
- Oahppit jotket: Sára čiekčá spáppa, Benedicte tevdne

Musihkka gohčču

Heive *Musihkka 1–2*, kap. 1

Geavahit jietnakvaliteahtaid go oahppit galget juoigat ja ráhkadit luđiid.

Oahppit galget fuobmát jienaid, omd. makkar jietnadagat leat beatnagis.

Oahppi dadjá «Beana», de galget oahppit ádestallat beatnaga jienaid «voff- voff- voff», iige dušše dadjat goikásit «Voff-voff-voff», muhto ovdanbuktit jietnakvalitehta nu ahte orru dego beana mii ciellá. Stoagus álgá gulul ja dadistaga lasihit leavttu.

Jienat sáhttet leat: bieggá, baján, giehka, čuru, čuoika, čáhci goaiku, sávza/láppis, garjá, cizáš, guovža, bussá, boazu, gumpe, sáhpán dahje elefánta

Stohkosis eará vejolašvuodat leat ahte juohke oahppi vállje čuojanasa jienaid sadjái. Ovddagihtii ferte šiehtadit gii galgá čuojahit goas.

Musihkkálaš stafeahtta

Heive *Musihkka 1–2*, kap. 3

Stafeahtas galget leat seamma ritmmat go leat joavkkus jus leat 4 joavkku de galget leat 4 ritmma. Juohke jovkui dárbbášat ovtta ritmačuojanasa, omd. rumbu, triánjel, tambriidna, biellut dahje eará. Stoagus gáibida buorre sajis ja čadahuvvo olgun dahje stuorra lanjas.

Juohke joavkkus galget leat 4 oahppi. Joavkkut galget juohkkásit poasttaide ja galgá leat buorre gaskka poasttas posttii. Joavkkut juohkkásit ná:

- Joavkkuid ovttežat seamma poasttas, guvtežat seamma poasttas, golmmežat seamma poasttas ja njelležat seamma poasttas, jnv.

Bagadus:

- 1 Oahpaheaddji álgá ovttešjoavkkus ja galgá čuojahit sierra ritmma juohke oahppái, sáhtta leat 2–3 távtta oahpes lávlagis. Oahpaheaddji dárkkista ahte juohke oahppi máhttet čuojahit ritmma riekta
- 2 Go buot oahppit ovtteš joavkkus máhttet iežaset ritmma, de galget oktanaga viehkalit nuppi postii.
- 3 Nuppi poasttas galget ovttešjoavkku čuojahit iežaset ritmma guvtešjovkui. Oahpaheaddji ferte dárkkistit ahte guvtešjoavku čuojaha riekta, ovdalgo sádde oahppi ja čuojanasa viidásabbot goalmmán postii.
- 4 Goalmmán ja njealját poasttas dahkko seamma.

Dat oahppi guhte joavdá vuosttažiin oahpaheaddji lusa ja čuojaha riekta lea vuoitán.

«Vuodđopulssa speažžumin»

Heive *Musihkka 1–2*, kap. 3

Dát liekkadanhárjehus lea hui vuogas, álkes vuohki álggahit beaivvi, go dás lea okta mihttu – gávdnat joavkku oktasaš vuodđopulssa ja doalahit dan.

Dán stohkosis galget oahppit gávdnat oktasaš vuodđopulssa ja sáddet speažžuma birra rieggá.

Njuolggadusat:

Buohkat čužžot rieggás. Oahppit galget sáddet speažžuma birra seammás go gehččet njuolga du ránnjá čalmmiide. Okta ja okta sádde speažžuma ain viidáset. Juohkehaš sáhtá mearridit guđe guvlui son sádde, sáhtá sáddet ruovttoluotta gos bođii.

«Maestročat»

Heive *Musihkka 1–2*, kap. 2

Dát stoagus lea finna láidesteapmi vuđolaš nuohtalohkamii ja ritmmaipmárdussii seammás go oahppit atnet iežas rupmaša čuojanassan.

Oahpaheaddji ráhkada symbolaid main leat iešguđetge jienat maid oahppijoavku galgá áđdestallat.

Don dárbbášat juoga masa čálát ja peannáid/liánttaid. Álggos ráhkadat 4 symbola main leat iešguđet jienat, omd.: Jorba lea steamppun, golbmačiehkka lea njurgun, váibmu lea juoiganstávval ja njeallječiehkka lea speažžun.

Njuolggadusat:

- Ráhkát symbolain eaŋkilis ritmmaid maid oahppijoavku galgá áđdestallat
- Stoahkat maddái tempoin ja dynamihkain. Movt čálát go juoga manná njozot, jođánit, garrasit, vuollegaččat
- Oahppit galget čállit iežaset ritmmaid ja luohkká galgá fárrolaga lohkat/ovdanbuktit ritmmaid.
Dán mildosis gávnnat ritmmaevttohusaid «Pulsa ja ritma».

«Radio»

Heive *Musihkka 1–2*, kap. 2

Radio lea hui bivnnut stoagus mánáide ja finna vuohki hárjehallat guldalit musihka ja responderet. Oahppit galget lihkadit/dánsut musihkkii maid oahpaheaddji čuojaha. Go oahpaheaddji bisseha musihka, de galget buohkat bisánit.

Njuolggadusat:

Buohkat čužžot rieggás. Go oahpaheaddji čuojaha musihka, de galget buohkat dásut ja lihkadit. Seammás go oahpaheaddji jáddada musihka, de galget «jieknut» ja doallat iežaset rumašguottu. Dat gii lihkada ferte guođdit stohkosa.

«Čuojanasjoavku»

Heive *Musihkka* 3, kap. 2

Ráhkadit iežaset čuojanasaid guoros stobiidguin dahje doasaiguin main leat lohkkat. Deavdit daid earttaiguin, sádduiguin dehe smávva geđggiiguin. FUOM! Skuvllas maid soitet leat iešguđetge ritmačuojanasat ja eará čuojanasat, sáhttibehtet dáid maid atnit.

Váldofokus lea ovttaščuojaheapmi. Oahppit ohppet čuojahit iežaset joavkku ritmmaid seammás go eará joavkkut čuojahit juoga eará. Sii maid ohppet čuovvut maid dirigeanta gohčču, ja stoahkat dynamihkain ja dulkot juoga čuojanasain.

Oahppit maid ohppet čuovvovaš sániid: **perkušuvdna, orkeasttar, ritma**

Dárbbasat:

- Guoros bovssaid main lea lohkki, doasat, riššadoasat dahje eará bovssat maid sáhtta deavdit
- Goike earttaid, sádduid, čievrra / smávva geđggiid
- Teaipa
- Jus vejolaš sáhtta maid liibmet glitteriid, liibmamearkkaid ja ivdnet dáid čuojanasaid
- Musihka maid sáhtta čuojahit go bargabehtet čuojanasaiguin

Njuolggadusat:

Go buohkain leat čuojanasat, de lea luohkás orkeasttar

- Oahppiid juohkit joavkkuide. Juohke joavku oažžu iežas ritmma maid galget oahppat Oahpaheaddji mearrida gii čuojaha maid
- Oahpaheaddji lea dirigeanta ja dirigere gii čuojaha goas. Oahpaheaddji stoahka tempoin, dynamihkain ja dovduiguin
- Sáhtta go orkeastar dulkot iežaset čuojanasaiguin makkár dovduid oahpaheaddji čájeha? Omd. jus oahpaheaddji lea hui morašlaš, movt orkeastar de čuojaha?

Mirkoritma

Heive *Musihkka* 3, s. 26–27

Dáinna stohkosiin ohppet oahppit gullat erohusa iešguđetge ritmaminstarin ja garvet mearriduvvon ritmaminstara.

Dá lea áđđestallanstoagus gos oahpaheaddji ráhkada ritma mii lea tabu. Oahppit galget beassat oaidnit távvalis taburitmma ja oahpaheaddji ferte čuojahit dan maid vai buohkat dihtet guđe ritma lea tabu. Oahpaheaddji speažžu ritmmaid, luohkká áđdestallá. Jus oahpaheaddji speažžu taburitmma, de ii galgga luohkká speažžut.

Ráhkkaneapmi dásá lea ahte álggos lea taburitma áibbas earálgan go eará ritmmat.

Njuolggadusat:

- Buohkat čužžot rieggás
- Oahpaheaddji čállá távvalii taburitmma. Oahpaheaddji speažžu ritmmaid, joavku áddehallá. Jus oahpaheaddji speažžu taburitmma, de eai galgga speažžut

Stállodánsa

Heive *Musihkka 1–2*

«Dovregubbens Hall»

Guldalit «Dovregubbens hall» ja ságastallat mo álggii musihkka ja mo lei loahppa.

Ságastallan šaddá dynamihka birra.

- Mo galgat rupmašiin govvidit musihka?
- Mo galgat lihkadit? Mo dalle go lea musihkka lea čuovgat? Naba jus lea čiekŋalis garra jienat?
- Gullatgo mii stáluid lihkaeamen? Mo lihkadit stálu?

Oahppit ráhkadit stállodánssa. Muittuhit oahppiid ahte eai galgga jietnadit eaige nubbi bubbái guoskat.

Stálu lihkket eahkedis go lea sevnjodan, ja beavit sii odđet ja orrot leamen dego geanggit.

Oahppit galget álggos veallát áibbas jaska láhtis dahkaluddat ahte sii leat geanggit. Go musihkka čuodjagoahta, de galget gulul lihkadit ja vánahallat. Dasto álgit lihkadit gulul ja dadistaga lasihit leavttu. Loahpas galget njuikkodit ja manjimus pauka-julkasis galget velledit láhttái fas.

Dánsut dovduideamet

Heive *Musihkka 3*, kap. 4

Lea fiinna vuohki oahpásnuvvat iešguđet šánjeriidda seammás go besset ieža dulkot šánjeriid dánsain. Lea maid buorre vuohki joavdelastit ovtta.

Oahpaheaddji čuojaha oasi iešguđetge lávlagis ja oahppit galget dulkot lávlaga lihkaštagaiguin.

Oahpaheaddji ráhkada mánggabealat musihkkalisttu mas leat iešguđetge šánjerat, lávlagat ja dovddut. Oahpaheaddji čuojaha oasi ovtta lávlagis maid oahppit galget dulkot lihkaštagaiguin.

Oahpaheaddji sihtá de buohkaid rahpat čalmmiid ja geahččat movt earát dánsot, soaitá muhtumis leat hui somás dánsunlihkastagat. Lea lohpi boagustit!

Njuolggadusat:

- Buohkat čužžot rieggás.
- Oahpaheaddji čilge ahte buohkat galget bures čuovvut mielde makkár dovddut musihkas leat
- Oahppit galget giddet čalmmiid ja eaige galgga rahpat čalmmiid ovdalgo oahpaheaddji sihtá! Ságastallabehtet ovdal mannabehtet viidásit boahhte lávlagii.

7 Nuohttaoahppu

Heive *Musihkka 1–4* buot kapihtaliidda.

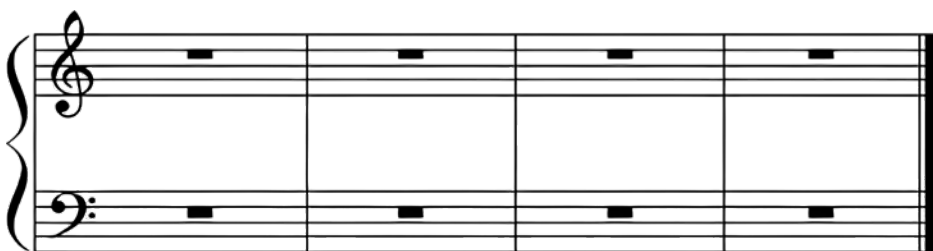
Čállit nuohtaiguin lea musihka čállinvuohki ja čálalaš giella. Dáinna lágiin sáhttit eanaš musihka čállosiid vurket ja geavahit fas goas heive. Nuohtaid dihte leat nagodan seilluhit dološ musihkaid ja oahppat máilmmioainnu ovdalaš áigge.

Vuosttaš geahčastagas soaitet nuohtat oaidnit hui váddásat, muhto nuohtaid sáhttá oalle álkidit oahppat. Dán girjjis geavahit piano vuodđun go galgat čilget movt nuohtaiguin galgá oahpásnuvvat.

FUOM: Dat lea erohus tovnnas ja nuohtas. Čuodja lea maid **gulat**, nuohtta lea movt don čálát tovnnaid. Don it sáhte gullat nuohtaid it ge čállit tovnnaid.

Nuohtaid čállit mii **nuohttabáhpirii**, jus nuohtat leat engelasgillii «*sheet music*». Akkoardabáhpiriiin jus leat dušše akkoarddat, engelasgillii «*chord chart*».

Vuolábealde oainnat guokte nuohtsystema mat dábálaččat adnojit piáno čuojaheamis. Dát gohčoduvvo **nuohtsysteman** dehe **nuohttasáhcosysteman**, engelasgillii «*staff*».

Nuohtsystemii čállit **nuohtaid** ♩ ♪ ja dakko gokko nuohtta lea čállon muitala man badjin dehe vuollin piános nuohtta lea (man čuovgat/man čiekŋalit)

Vuolimus sázut leat hui čiekŋalis nuohtat ja bajimus sázut leat hui čuovgadis nuohtat. Sáhttit maid čuojahit čuovgadeabbo go dát systemat, de bohtet **veahkkesázut** vuolábealde ja bajábealde systema.

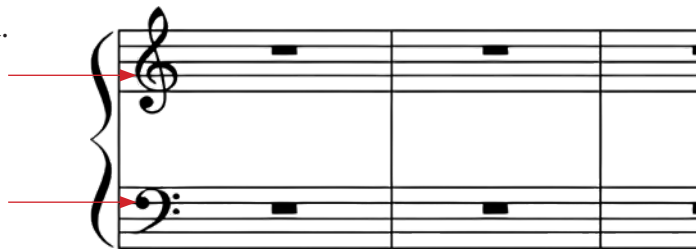
G- ja F-čoavdagat

Go galgá čállit ja lohkat nuohtaid, de mis ferte leahkit vuohki čilget man čuovgadat ja seavdnjadat dat iešguđetge tovnnat leat. Čuodja lea dat jietna mii čuodjá go čuojahat ovtta nuohta piános.

Dan dihte mii sirret nuohtaid guovtti nuohtsystemaide; G-čoavddasystemii ja F-čoavddasystemii, engelasgillii «*G-clef*» ja «*F-clef*».

Dá lea G-čoavdda ja lea smarfi birra G-nuohta.
Dát muitala gokko piános don čuojahat dehe
man čuovgadiť/seavdnjadit don lávllut.

Dá lea ges F-čoavdda. Dát muitala gokko
piános don čuojahat dehe man čuovgadiť/
seavdnjadit don lávllut.

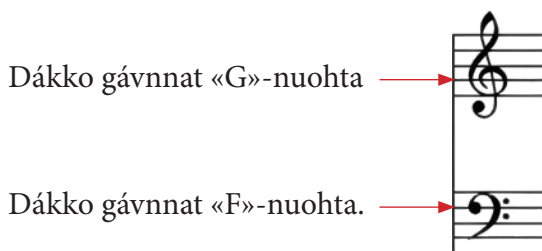

Goappaš čoavdagat muitaleaba gokko don gávnnat «G» ja «F» nuohta dieid systemaiguin.
G-čoavdda muitala gos don gávnnat «G». Dakko álgá dan sázus gokko G-nuohtta lea systemas ja
F-čoavdagis leat guokte čuoggá dan sázu birra mas F-nuohtta lea systemas.

Dán piános oainnat gokko G- ja F-čoavdagiid rájit mannet:

Alit sázu čájeha gokko F-čoavdaga ráját mannet ja nuohtaid maid lea lunddolaš F-čoavdagii čállit.
Ruoná sázu čájeha gokko G-čoavdaga rájit mannet ja nuohtaid maid lea lunddolaš G-čoavdagii čállit.
F- ja G-čoavdagis lea seamma álgu C-nuohtta mii lea guovdo piáno.

G-čoavdagis leat čuovgadeabbo nuohtat go F-čoavdagis. Jus galgá čuojahit čuvges nuohtaid, de lea
buoret čállit nuohtaid G-čoavdda systemii. Go čuojaha piano, de čállo dájvá **olgeš giehta G-čoavdda
systemii**.

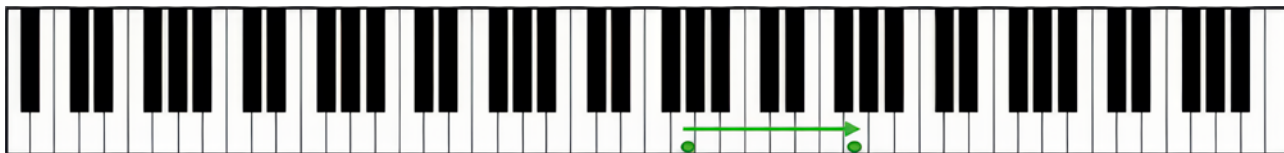
F-čoavdagis leat seavdnjadeabbo nuohtat go G-čoavdagis. Jus galgá čuojahit/lávllut sevdnjes
nuohtaid, de lea buoret čállit nuohtaid F-čoavdda systemii. Go čuojaha piano, de čállo dájvá **gurut
giehta F-čoavdda systemii**.

Nuohtat G-čoavdagis

Jus atná G-čoavdaga ja gávdná G-nuohta piános ja čuojaha dušše vilges tangeanttaiguin bájas guvlui
dassázii go deaivá G fas, de lea ná oaidnit čálalaččat:

Vuolábealde oainnát justte gokko piános dát čállon nuohtat leat:

Jus G-čoavdagis joatkát viidásabbo maŋnel bajimus G, jotko fas A, H, C, D, E, F, G nuothain. Dárbbášat oahppat dušše gos 7 vilges tangeanttat leat. Jus G-čoavdaga vuolggasajis (G mii lea G-čoavdaga álggus) it mana bájas muhto vulos, de bohtá F, E, D, C, H, A, G, ja nu ain viidáseabbot.

Nuohtat F-čoavdagis

Jus atná F-čoavdda ja gávdná F-nuohta piános ja čuojaha dušše vilges tangeanttaiguin vulos guvlui dassázii go deaivá F fas, de lea ná oaidnit čálalaččat:

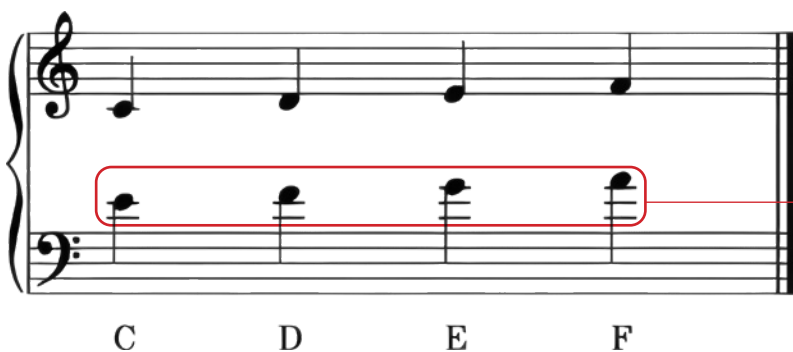

Vuolábealde oainnát justte gokko piános dát čállon nuohtat leat:

Jus F-čoavdagis joatkát viidásabbo maŋnel vuolemus F, de bohtá fas E, D, C, H, A, G, F ja ain viidáset. Jus F-čoavdaga vuolggasajis (F mii lea čuoggáid gaska) it mana vulos muhto bájas, de bohtá G, A, H, C, D, E, F, ja ain viidáset.

Jus čuojahat/lávllut čuvges nuohtaid, de lea álkibut atnit G-čoavdaga dan sadjái go álgit lasihit veahkkesázuid F-čoavdagii. Seammá jus čuojahat sevdnjes nuohtaid, de lea álkit atnit F-čoavdaga.

Sázut leat veahkkesázut, ja govvosis oainnát movt justte seammá nuohtat čállojuvvon gaobbatge systemain. Jus galgá čuvges C, D, E ja F čállit F-čoavdagis, de šaddá atnit veahkkesázuid.

Sázut leat veahkkesázut, ja govvosis oainnát movt justte seammá nuohtat čállojuvvon gaobbatge systemain. Jus galgá čuvges C, D, E ja F čállit F-čoavdagis, de šaddá atnit veahkkesázuid.

Akkoarddat

Skála

Skála musihkas leat tovdnaráiddut ordnejuvvon tovdnaallodagaid mielde, omd. C-dur skála lea nuohat c-d-e-f-g-a-h-c, nugo Jahn teigen lávlui «Skalaen er en sang» «Do re mi» lávlagis <https://www.youtube.com/watch?v=gjnwa4Hcoow>

Dura akkoardain leat čieža iešguđetlágan tovnnat ja dasa lassin lea gávccát nuohtta mii lea ovttá oktáva bajábeal dan vuosttaš nuohhta. Molla akkoardain lea čiekŋalis ja lea melankolihkkalaš šuokŋa.

C-dura skála

Pentatona Skála

Pentatovdna skálas (greikkalaš penta= vihtta) leat vihtta nuohhta juohke oktávas.

Pentatovdna skála geavahuvvo miehtá máilmmi, erenoamášit álbmotmusihkain, nugo luodis. Pentatovdna skálas I nuohat leat: C D E G A

Dávjá go lohkat nuohtaid, de čužžot bustávat bajábealde nuohhta. Dát bustávat gohččojuvvojit akkoardan.

Okta akkoarda leat mánja čuojat mat čudjet oktanaga. Akkoarddat mitalit buot nuohtaid mat galget leat mielde nu ahte oáččut dan akkoardda šuokŋa. Akkoarddat mitalit maiddái makkár nuohtaid *sáhttit* čuojahit.

Go čuojahat gitára/ukulele, de soaittát gullan «grip»-sáni. Dát lea movt čuojansa doallat suorpmain go čuojahat akkoarddaid.

Manne mii atnit koarddaid?

Muhtomin lea dárbu seastit saji – dus ii leat áigi álgit melodijaid ja eará nuohtaid čállit. Dat lea álkkit čállit akkoarddaid ovdal go čállit buot nuohtaid mat galget čuojahuvvot.

Akkoardain čuojahit lea álkkit čuojahit go nuohtain. Dat mearkkaša ahte sáhtát váldit summal koardabáhpira ja čuojahit juoga man badjel sáhtát lávlut dehe čuojahit ieš. Dát lea «*alfa ja omega*» vuodđoskuvllas gos áigeseastin lea dehálaš seammás go áiggut addit du ohppiide nu buori musihkkavásáhusaid go vejolaš. Muđui leat gitta makkár duogášmusihkat gávdnojit, man badjel sáhttibehtet lávlut.

Akkoarddat leat eambbo go guokte tovnna mat čudjet oktanaga. Leat ollu akkoarddat iešguđetge duras ja mollas. Dás leat válljen bidjat akkoarddat mat gullet C-durai.

Boddoárvvut

Go ritmmaiguin bargá de ferte álgit stoahkat **bottuiguin** engelasgillii «rest». Boddu lea mearka mii čájeha goas it čuojat/lávlo maidege. Seammá ládje go nuohtaiguin, de gávdnojit bottuin maid iešguđetlágan guhkkodagat/árvvut.

Vuolábealde leat bidjon nuohttasystemii sihkke nuohttaárvvut ja gullelaš boddoárvvut. Boddoárvvuin lea iešguđet lágan mearkkat, mat čilgejit makkár boddomearka dat lea.

	Olles ($\frac{1}{1}$) boddoárvvu mearka lea dego gomu háhtta, ja bistu olles $\frac{3}{4}$ távtta.
	Bealle ($\frac{1}{2}$) boddoárvvu bistu lea olles $\frac{2}{4}$ -távtta.
	Okta njealljadas ($\frac{1}{4}$) boddoárvvu bistu lea $\frac{1}{4}$ oassi $\frac{3}{4}$ távtttas
	Okta gávccádas ($\frac{1}{8}$) boddoárvvu bistu lea bealle ravkin.
	$\frac{1}{16}$ boddoárvvu

Govvosis vuolábealde leat nuohttaárvvut ja boddoárvvut biddjon, buohtastahttin dihte.

8 Ritmmat

Ritma engelasgillii «*rhythm*» lea čuojahanminsttar. Dat sáhttet leat nuohat/akkoarddat mat leat maŋŋálagas sekveanssat musihkas dahje nuohat čájehit maid rumbbut čuojahit. Vaikko ritmmaid čállit nuohhtasystemaide, de goitge ii dárbbáš beroštit čuojaid birra.

Okta frása lea melodijacealkka musihkas, cealkka maid sáhtát lávlut ovdal fertet fas vuoignat. Go ritmmaid birra lea sáhka, de leat dájvá mánga ritmmalaš frása mat ovttas ráhkadit ieš dan ritmma, ja muhtomin mánga iešguđetlágan ritmmat čudjet seammá áigge. Ritma sáhtá maid leat okta minsttar maid okto čuojaha.

Tákta, pulsa ja ritma

Pulsa lea musihka váibmoravkin, ja leat dat dásseidis ravkimat olles musihkkabihtás. Leaktu musihkas čilge man jođánit dahje gulul pulsa lea. *Adagio* čájeha hui gululis leavttu ja *allegro* fas jođánit. Sáhtá árvoštallat dárkilabbot man johtilit pulsa lea go čállá galle pulsaravkima leat ovtta minuvttas.

Tákta lea vuohki juohkit pulsaravkimiid osiide. Dat álkidahtá ritmma lohkama. Leat mánggalágan táktašlájá. Musihkkabihtá nuohhtaárkkas álgogeahčín lea čállon galle pulssaravkima leat távttas ja makkár árvo dáin távttain lea, omd.:

- $\frac{3}{4}$ tákta – bajimus lohku muitala dás leat njeallje ravkima juohke távttas ja vuolimus lohku muitala ahte juohke ravkimis lea njealjádas bistu.

Ritma lea jietnajuohku juohke pulsaravkimis. Ovdamearkka dihte sáhtá pulssa juohkit guovtti oassái, njealji oassái, dalle ii galgga ritma gullot.

Buot távttain seamma táktašlájás lea seamma bistu. Ritma čilge makkár jienat leat musihkas, guhkes, oanehis, lea go deaddu vai deattokeahces jienat. Pulsa lea dásseidis ravkimat musihkas.

Ritmmakoarttat

Heive *Musihkka 1–4*, buot osiide gos čuojahit

Pulsa ja ritma koarttain leat iešguđetlágan ritmmat biddjon ovtta ja seamma ritmaárkii. Juohke linnjás lea sierra ritma maid sáhtá geavahit bargamin riimmain dahje bidjat daid lávlagiidda. Áigumus lea ahte oahppit galget beassat oahppásnuvvat muhtin ritmmaide, hárjehallat doallat čavga ritmma ja geavahit iešguđetlágan ritmmaid go ráhkadit musihka.

Bagadus:

- 1 Geavahit távttaid doaimmaide mat leat rávagirjjis.
- 2 Gávdat vuogas ovtastávval hoahkama pulssa ektui, omd. ta-t-iti, lo-le-lo-lej, jnv.
- 3 Oahppit geardduhit ritmma maid oahppaheaddji čuojaha. Oahpaheaddji čuojaha otta távtta ja oahppit geardduhit távtta. Távttaid sáhtta seaguhit ja geavahit daid variašuvdnan.

Pulsa ja ritma 1

Musical notation for Pulsa ja ritma 1, featuring eight staves of rhythmic patterns in 4/4 time. The notation consists of eighth and quarter notes, with some notes beamed together. The patterns are as follows:

- Staff 1: Four quarter notes.
- Staff 2: Quarter note, quarter note, quarter note, quarter rest.
- Staff 3: Quarter note, quarter rest, quarter note, quarter note.
- Staff 4: Quarter note, quarter note, quarter rest, quarter note.
- Staff 5: Quarter rest, quarter note, quarter note, quarter note.
- Staff 6: Quarter note, quarter rest, quarter note, quarter rest.
- Staff 7: Quarter rest, quarter note, quarter rest, quarter note.
- Staff 8: Quarter rest, quarter note, quarter note, quarter rest.

Pulsa ja ritma 2

Musical notation for Pulsa ja ritma 2, featuring eight staves of rhythmic patterns in 4/4 time. The notation consists of eighth and quarter notes, with some notes beamed together. The patterns are as follows:

- Staff 1: Quarter note, eighth note, eighth note, quarter note, quarter note, quarter note, quarter note.
- Staff 2: Quarter note, eighth note, eighth note, quarter note, quarter note, quarter note, quarter note.
- Staff 3: Quarter note, eighth note, eighth note, quarter note, quarter note, quarter note, quarter note.
- Staff 4: Quarter note, eighth note, quarter note, quarter note, eighth note, quarter note, quarter note.
- Staff 5: Quarter note, eighth note, quarter note, quarter note, eighth note, quarter note, quarter note.
- Staff 6: Quarter note, eighth note, quarter rest, quarter note, eighth note, quarter rest, quarter note.
- Staff 7: Quarter rest, eighth note, quarter note, eighth note, quarter note, quarter note, quarter note, quarter note.
- Staff 8: Quarter note, eighth note, quarter note, quarter rest, eighth note, quarter note, quarter note.

Pulsa ja ritma 3

Musical score for 'Pulsa ja ritma 3' in 4/4 time. The score consists of ten staves. The first four staves feature a rhythmic pattern of eighth notes, with the first two staves having beamed eighth notes and the last two having quarter notes. The fifth and sixth staves feature a rhythmic pattern of quarter notes. The seventh and eighth staves feature a rhythmic pattern of eighth notes, with the eighth staff having a fermata over the first measure. The ninth and tenth staves feature a rhythmic pattern of quarter notes, with the tenth staff having a fermata over the first measure. The score ends with a double bar line.

Pulsa ja ritma 4

Musical score for 'Pulsa ja ritma 4' in 4/4 time. The score consists of ten staves. The first four staves feature a rhythmic pattern of eighth notes, with the first two staves having beamed eighth notes and the last two having quarter notes. The fifth and sixth staves feature a rhythmic pattern of quarter notes. The seventh and eighth staves feature a rhythmic pattern of eighth notes, with the eighth staff having a fermata over the first measure. The ninth and tenth staves feature a rhythmic pattern of quarter notes, with the tenth staff having a fermata over the first measure. The score ends with a double bar line.

Pulsa ja ritma 5

Musical score for 'Pulsa ja ritma 5' in 4/4 time. The score consists of ten staves, each beginning with a double bar line and a 4/4 time signature. The exercises are as follows:

- Staff 1: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.
- Staff 2: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.
- Staff 3: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.
- Staff 4: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.
- Staff 5: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.
- Staff 6: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.
- Staff 7: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.
- Staff 8: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.
- Staff 9: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.
- Staff 10: Quarter notes, eighth notes, quarter notes, eighth notes, quarter notes.

$\frac{3}{4}$ pulsa ja ritmmat

Musical score for ' $\frac{3}{4}$ pulsa ja ritmmat' in 3/4 time. The score consists of ten staves, each beginning with a double bar line and a 3/4 time signature. The exercises are as follows:

- Staff 1: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.
- Staff 2: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.
- Staff 3: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.
- Staff 4: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.
- Staff 5: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.
- Staff 6: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.
- Staff 7: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.
- Staff 8: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.
- Staff 9: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.
- Staff 10: Quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes, quarter notes.

9 Álggahan lávlagat

Mielddus lávlagat leat jurddašuvvon geavahuvvot dihto girjjiin ja kapihttaliin. Hoahkamat, álggahan ja loahpahan lávlagat leat eanaš evttohusat maid sáhtta geavahit vaikko goas.

Čielga rutiinnat diimmuin addet oadjebasvuoda ohppiide. Álggahan lávlla addá dieđu ahte diibmu lea álgán.

Buorre idit

Á.v. Melodiiija: Happy birthday to you

Sánit: Berit D. Johnsen

$\text{♩} = 100$

C C D C F E C C D C G F C C

6 C A F E D B B A F G F

Buorre idit dutnje
Buorre idit buohkaide
Buorre idit ođđa beavái
Somá oaidnit din fas.

Evttohus: Lávлага lávlut ovdal go mannat luohkálátnjii go oahppit čužžot ráiddus ja nu dearvvahit juohkehačča ovdal go manná sisa.

Čuovvovaš tekstii sáhtta ieš bidjat heivvolaš melodiiija dahje juoigat teavsta:

Buorre beaivi

Buorre beaivi.
Mu namma lea ...
Mii du namma lea?

Bagadus:

Oahpaheaddji álgá «Buorre beaivi. Mun namma lea ...», ja dasto čujuha oahppái, gii vástida «Mu namma lea ...». Dasto jotko lávlla dassái go buohkat leat muitalan nama.

Olles lávлага lávlut ja juohke háve go oahppi dadjá nama, de speažžut ritmma oahppi nammii. Liige evttohus:

- Oahppit čužžot rieggás. Oahppi vállje čuojanasa. Go nama lea dadjan de čuojaha čuojanasain iežas namma-ritmma.
- Oahppi dadjá iežas nama ja dahká lihkastaga, omd. činjut «Buorre beaivi. Mu namma lea ... ja mun barggan ná!» (činju). Earát vástidit «Buorre beaivi ... + činjut. Juohke háve go boahhte oahppi dadjá namas ja dahká lihkastaga, de galgá dat láktasit vuosttas nama rájes, omd. Hei ... + činjut, Hei ... + moddját, Hei ... + speažžut giedaid, jna.

Máilmme movttegis melodiija. Speažžuma sáhtta varieret omd. dáncat, njuiket, čippiid speažžut, dahje giedaid bidjat seakkáži ja seammás eará lihkastagaid. Lihkastagat leat dearvvahit. Go čippiid vulos luoitit ja fas bajás. Lávlagii sáhtta rievdadit lihkastagaid, omd. guktii speažžut giedaid, došket guktii čoavjji/badjeváhkáid, njuikut, dánccastit.

Guokte mañimuš vearsalinjjás galggat lávlodettiin «går ned» čeangádit golmma vuorus. Heive Musihkka 1–4, álgganhan lávlla

Vi sier god dag

Amas teaksta ja melodiija

Vi sier god dag (og hei på deg) – Norske barnesanger https://www.youtube.com/watch?v=38UTLUID_10

10 Loahpahan lávlagat

Heive *Musihkka 1–4*, buot osiide.

Mana dearvan lávlla

Trygve Madsen: Lávllagirji. Sámi oahpahusráđđi. Universitetsforlaget 1982

C G C

6 A7 Dm G7 C

Dál nohkká min diibmu fal,
dán hávvái, dál de dán hávvái,
dál de dán háve, dál de dán hávvái.
Mii lávlestit dál earrolávлага earrolávлага earrolávлага.
De mana dál dearvan mu ustiban,
bures bohtin fas, mana dearvan dás.
Go biktasii badjelii coggalat,
de don doapmalat hoahpus ruktosat.

Lihkastagat: lávлага ritmma čuojahit rumaščuojanasain, omd. speažžut gieđaid ja badjeváhkkáid.

Heive *Musihkka 1–2*, buot osiide.

Stuorra fiskes busse

Stuorra fiskes busse skuvllas boahtimin
Mánát dievva siste ruoktot mannamin
Bisánastá veahá (oahppi namma) báhcá dás
Giitu otnáš ovddas ja oaidnaletne fas

Láidestus:

- 1 Dađistaga go oahppi namma daddjo, de son beassá vuolgit. Sáhtta maiddái guokte ja guokte oahppi luoitit oktanaga vuolgit.
- 2 Go oahppit leat oahppan lávлага bajil, de sáhtta sihtat ohppiid lávlut iežaset siste nu ahte ii gullo jietna ge. Dat áidna maid galget lávlut lea «(oahppi namma) báhcá dás. Giitu otnáš ovddas ja oaidnaletne fas». Oahpaheaddji čujuha oahppái gii galgá mannat.

De mana dál dearvan

Melodijja: *Når timen er slutt for denne gang.*

De mana dál dearvan mu ustiban
Bures boahtin fas, mana dearvan dás
Go biktasiid badjeliid coggalat
De mii doapmalat hoahpus roktosat.

Láidestus:

Oahpaheaddji čuožžu uvssa luhtte ja váldá juohke ohppiid gihtii, dađistaga go oahppit mannet feaskárii.

Giitu otnážiis (Ha det bra)

Melodijja ja teaksta: Tom Næss

Sámegillii: Berit D. Johnsen

Ha Det Bra! https://www.youtube.com/watch?v=QH_RiY5hrT0

Dál mii fertet ruoktot doapmalit
Mana dearvan, giitu otnážiis
Mana dearvan, giitu buohkaide
Mii illudat fas oaidnalit

11 Čuojaheapmi

Mihkkal rieban lea dovddus melodiija ja lea álki čuojahit go leat geardduheamit. Dás leat evttohuvvon čuojanasat, muhto lea vejolaš geavahit eará ritmmaid ja čuojanasaid.

Mihkkal rieban

Musical score for 'Mihkkal rieban' in 4/4 time. The score consists of four staves: Piano, Xylofon, Orff Altxylofon, and Tamburin. The Piano part is in treble clef with a key signature of one sharp (F#). The Xylofon and Orff Altxylofon parts are also in treble clef. The Tamburin part is in a different clef, likely a drum clef, and uses a different rhythmic notation.

Mihkkal rieban čohkkái ja čálii
ovtta unna távvalii
távval luoddanii, mihkkal suorganii
njuikii áhči gahpirii

Illu lea mielas

Indiána lávlla

Sánit: Catarina Utsi & Ása Blind. *Suga, suga su*. DAT 1989/2013

Lávlla lea hui gelddolaš čuojahit ja maiddái geavahit dan kanon-lávlagiin.

Sámi mánáidlávlagat <https://www.youtube.com/watch?v=22Br9xf6ls0>

Arr: Berit D. Johnsen

Musical score for 'Illu lea mielas' in 4/4 time. The score consists of three staves: a vocal line in treble clef with a key signature of one sharp (F#), and two drum parts in a different clef. The vocal line starts with a double bar line and a repeat sign. The drum parts also start with a double bar line and a repeat sign.

Go vuolggán duoddarii
illu lea mielas
gulán de miesáziid
ruov-ruov-game.

My paddle's keen and bright,
Flashing with silver,
Follow the wild goose flight,
Dip dip and swing

Ritmmat

«Illu lea mielas lávlagii»

Rumbu

Maracas

Tamburiidna

Dieđátgo mii geavai?

Gáldu amas

Xylofoidna

Rumbu

5

Xyl

Rumbu

Geardduhus:

De mii lávlut jai jai jippi jippi jai
De mii lávlut jai jai jippi jippi jai
De mii lávlut jai jai jippi jippi jai
jai jai jippi jippi jai
jai jai jippi jippi jai

Oahppit galget ieža evttohit man birra vel sáhtta lávlut. Lihkastagat lávlagii:

- Geardduhusas guovttis ja guovttis dásot birra birra
- Geavahit ritmačuojanasaid lávllodettiin – Speažžut gieđaid

Borramuš fuga

Dát fuga lea ovdamearkan álkkes fugii.
Oahppit hárbjehallet fuga.

- Fugas ii leat melodiija
- 1. joavkku galgá vuosttas távttas «Borramuš» sáni dadjat hui jítnosit.
- Fugas leat njeallje joavkku geat galget hoahkat fuga.

1. joavku Bor-ra-muš bor-ra-muš lái - bi ja vuod-ja bor-rat láib bi bor-rat láib-bi va-ras lái - bi va-ras lái - bi

2. joavku

3. joavku Lái - bi Lái - bi Lái - bi Lái - bi

4. joavku Groa-va lái - bi fii - na lái - bi boar-es lái - bi goi-ke lái - bi

12 Luodit ja lávelagat

Oahppit čohkkájit ráiddus manjalagai láhtis ja suhket seammás go lávelot.
Lávelut lávelaga kanon-lávelagiin.

Suga fatnasiin / Ro, ro din båt / Row, row, row your boat

Melodijja E.O. Lythe

Sámegillii: Balto, Haldis & Randi Johansen & Øyfrid Solbakken. Lávelagat ja luodit. Davvi Girji 2011

Suga fatnasiin rastá
jávrráža
Sugada, sugada, sugada,
sugada
rastá jávrráža

Ro, ro din båt
Ro, ro, ro din båt,
ta din åre fatt.
Vuggende, vuggende,
vuggende, vuggende
over Kattegatt

Row, row, row your boat
Gently down the stream
Merrily merrily, merrily,
merrily
Life is but a dream

Gusttus lea unna beatnagaš

Melodijja: Greven han hadde en liten hund.

Sámegillii: Elisabeth Utsi Gaup. Suga, suga su. DAT 1989/2013

<https://www.youtube.com/watch?v=dnCLToX4hGc>

Gusttus lea unna beatnagaš,
Čalmmo lea dan namma, voff
Gusttus lea unna beatnagaš,
Čalmmo lea dan namma, voff

Č-A-L-M-M-O
Č-A-L-M-M-O
Č-A-L-M-M-O
Čalmmo lea dan namma, voff

Bagadus:

- 1 Lávelut lávelaga ja geavahit rumaščuojansaid
- 2 Válde eret ovtta bustáva beatnatnamas juohke heavá go lávelubehtet. Bustáva sadjái speažžut giedaguin dahje geahit muhtin čuojansa juohke bustáva dihte.

Rievssahat

Pekka Lukkari: Nuohtta ja teaksta

Eadni duđđu gá-gá gá-gá-gá.
Áhčči čuorvu beavk-beavk-beavk.
Čivggat stohket bi-bi-bi-bi-bi.
Buohkat skeiket beavká-beavká-beavk.

Reivssahat

Lohkat ja čállit

Trygve Madsen: *Lávllagirji*. Sámi oahpahusráđđi. Universitetsforlaget 1982

Lohkat ja čállit dat buorre gal lea
muhto lea lávlestit, muhto lea lávlestit,
muhto lea lávlestit miella mis dál

Jogaš golgá giettis

Pekka Lukkari: *Lávllagak II*. Skuvllarađđehusa samekielalaš oahppakirjikk nr. 1. 1963

Jogaš golgá giettis. Jogaš illut alo das
njuiku badjel ruohttasii ja ala gedgii badjel

Boagus ovssii duohkin, suinniin burest bohkosa
Čáhppes, nuoskes tinnggaide ii máhte jogaš liikot

Guhkká oažžun čuorvut. Jogas dahte orus ii
iige bajitgoaikkanasas mu gihtii goaikun váras

Olmmoš veahket iežat. Lottis lean mun oahppan dan.
Jogaš čáziid addá gal, go válldán ieš mun dan.

Guovža oadđá

Trygve Madsen: *Lávllagirji*. Sámi oahpahusráđđi. Universitetsforlaget 1982

1 C G C G C ⁶G C G

11 C G C

Guovža oadđá, guovža oadđá
liegga biejustis.
Son ii bahá leat gal.
Muhto eat mii, muhto eat mii
luohte sutnje gal.

Stálu mánát nohkket

Melodiiija: Når trollmor har lagt sine 11 små troll. Á.v. Norga

Jorgalan: Stina Gaup-Westerlund

Barnesanger på norsk | Trollmors vuggeviser | Når trollmor har lagt sine med mer <https://www.youtube.com/watch?v=eKeV1MnTf9Y>

Go stállu mánáidis nohkkadišgodii,
son čanai sin gittalagaid,
ja lávlodii velá sidjiide
dan čábbámusat maid máhtii,
Ai-ja-ja-ja-ja-buff
Ai-ja-ja-ja-ja-buff
Ai-ja-ja-ja-ja-buff-buff
Ai-ja-ja-ja-ja-buf

Lávlaga heive bures lávlut kanon.

Fader Jakob

Á.v. Franskka lávlla

Fader Jakob – Boares áddjá
Boares áddjá, boares áddjá
Oadátgo, oadátgo?
It go gula diimmu, it go gula diimmu?
Ding – dang – dong
Ding – dang – dong

Alle hjerter banker

Á.v.

<https://www.youtube.com/watch?v=YXhLYETU-Nw>

First system of musical notation for 'Alle hjerter banker'. It consists of a grand staff with a treble clef and a bass clef. The time signature is 3/4. The key signature is C major. The system is divided into three measures. The first measure is marked with a 'C' chord above the treble clef. The second measure is marked with a 'G7' chord above the treble clef. The third measure is marked with a 'C' chord above the treble clef. The melody in the treble clef starts with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. The bass line in the bass clef starts with a quarter note G2, followed by eighth notes A2, B2, C3, B2, A2, G2.

Second system of musical notation for 'Alle hjerter banker'. It consists of a grand staff with a treble clef and a bass clef. The time signature is 3/4. The key signature is C major. The system is divided into six measures. The first measure is marked with a 'G7' chord above the treble clef. The second measure is marked with a 'C' chord above the treble clef. The melody in the treble clef starts with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. The bass line in the bass clef starts with a quarter note G2, followed by eighth notes A2, B2, C3, B2, A2, G2.

Third system of musical notation for 'Alle hjerter banker'. It consists of a grand staff with a treble clef and a bass clef. The time signature is 3/4. The key signature is C major. The system is divided into six measures. The first measure is marked with a 'C' chord above the treble clef. The second measure is marked with a 'C' chord above the treble clef. The melody in the treble clef starts with a quarter note G4, followed by eighth notes A4, B4, C5, B4, A4, G4. The bass line in the bass clef starts with a quarter note G2, followed by eighth notes A2, B2, C3, B2, A2, G2.

«Sámieatnan duoddariid» lea guovtti veršuvnnas.

Sámieatnan duoddariid

Sámi álbmotluohti.

Nuohtta: Áillohaš / Nils-Aslak Valkeapää

Nils-Aslak Valkeapää: *Girddán, seivvodan*. DAT 1999

Sámieatnan duoddariid
dáid sámi mánáid ruovttu
galbma geađge guorba guovlu
sámi mánáid ruoktu

Beaivi Áhči gollerisku
almmi allodagas
coahkká váibmu Eanan eatni eallin
eatnun šoavvá

Mánu silbbat šelggonasat
jietnja

meara márra
guovssahasat
násteboagán
lottit ráidarasas

vuoi dáid Davvi duovdagiid
dán viiddis almmi ravdda
garra dálkkit juoiggadallet
máná vuohtunluđiid

vuoi dáid fávrrus eatnamiid
vuoi jávrriid čuovgi čalmmiid
liegga litna eatni salla
gievvudeaddji gietkka

Biegga buktá Biegga doalvu
duottar dat lea duottar
duoddar duohken duoddar askkis
sámi mánáid dorvu

Sámieatnan duoddariid
dáid sámi mánáid ruovttu
šearrá gearrá šealggáhallá
sámi mánáid ruoktu

Sámieatnan duoddariid

Nuohtta ja teaksta: Áillohaš / Nils-Aslak Valkeapää

Nils-Aslak Valkeapää: *Girddán, seivvodan*. DAT 1992

Sámi eatnan duoddariid,
dan sámi máná ruovttu.
Galbma garra geađgegietkka,
liegga litna salla.

Vuoi dan guorba duoddara,
dan galbma garra guovllu.
Davvi geađge-, borgamáilmmi,
sámi mánáid ruovttu.
Biegga doalvu, bieggá buktá,
duottar dat lea duottar.
Duoddar duohken, duoddar askkis,
sámiid salla dorvu.

Vuoi daid golle duoddariid,
daid jávrriid silba násttiid.
Sámi mánáid divrras ruovttu,
eallin náhpečoalli.
Sámi eatnan duoddariid,
dan sámi mánáid ruovttu.
Galbma garra geađgegietkka,
liegga litna salla.

Mun dat gal lean

Teaksta ja melodiiija: Ulla Pirttijärvi

Mun dat gal joi lå-le-lei-jo
Lean dat luossagonagas-jo
Hei-jo-loi-lla-le
Lo-le-lei-jå
Hei-jo-loi-lla-le
Loi-le-lan-go

Dohppe mu vuggii dat
Lå-le-lei-jo
Buot stuorámus luossa-jo
Hei-jo-loi-lla-le
Lo-le-lei-jå
Hei-jo-loi-lla-le
Loi-le-lan-go

Dáppe vel jo
Lå-le-lei-jo
Buot buoremus guolli jogas-go
Hei-jo-loi-lla-le
Lo-le-lei-jå
Hei-jo-loi-lla-le
Loi-le-lan-go

Deanus vel jo
Lå-le-lei-jo
Hei-jo-loi-lla-le
Loi-le-lan-go
Hei-jo-loi-lla-le
Lo-le-lei-jå
Hei-jo-loi-lla-le
Loi-le-lan-go

Mun dat gal joi lå-le-lei-jo
Lean dat luossagonagas-jo
Hei-jo-loi-lla-le
Lo-le-lei-jå
Hei-jo-loi-lla-le
Loi-le-lan-go

//: Hei-jo-loi-lla-le
Lo-le-lei-jå
Hei-jo-loi-lla-le
Loi-le-lan-go ://

Guldal:

- «Mun dat gal lean» – Ulla Pirttijärvi <https://www.youtube.com/watch?v=ZfDtI9IDWVo>
- «Luossagonagas lávlla» – John Arvid Johnskareng <https://soundcloud.com/john-arvid-johnskareng/luossagonagas>

Lahkoe biejjine

Jakob Janssønn: «Máináidmeannu»-skearrus <https://www.youtube.com/watch?v=DmJGjI6Y7vw>

Vihitta ábegáhtu seanggas njuikkodit

«Five little monkeys jumping on the bed». Amerihka
Sániid jorgalan: Berit Margrethe Oskal
<https://www.youtube.com/watch?v=5QflbGgDrc4>

Boallofabrihkka

Á.v. Danmarku. Joes knappefabrikk
https://www.youtube.com/watch?v=Iv6pQ_eFrVg

Hei, namma lea Piera
Mus lea isit, njeallje máná ja
mun lean barggus boallofabrihkas
Ovtta beaivve bodii hoavda jearrat
«Piera, lea go dus hoahppu»?
Mun lohken «ii».
De bonja mes boalu du gurut giedain!

Hei, namma lea Piera
Mus lea isit, njeallje máná ja
mun lean barggus boallofabrihkas
Ovtta beaivve bodii hoavda jearrat
«Piera, lea go dus hoahppu»?
Mun lohken «ii».
De bonja mes boalu du olgeš giedain!

Hei, namma lea Piera
Mus lea isit, njeallje máná ja
mun lean barggus boallofabrihkas
Ovtta beaivve bodii hoavda jearrat
«Piera, lea go dus hoahppu»?
Mun lohken «ii».
De bonja mes boalu du olgeš julggiin!

Hei, namma lea Piera
Mus lea isit, njeallje máná ja
mun lean barggus boallofabrihkas
Ovtta beaivve bodii hoavda jearrat
«Piera, lea go dus hoahppu»?
Mun lohken «ii».
De bonja mes boalu du gurut julggiin!

Hei, namma lea Piera
Mus lea isit, njeallje máná ja
mun lean barggus boallofabrihkas
Ovtta beaivve bodii hoavda jearrat
«Piera, lea go dus hoahppu»?
Mun lohken «ii».
De bonja mes dán boalu du oivviin!

Hei, namma lea Piera
Mus lea isit, njeallje máná ja
mun lean barggus boallofabrihkas
Ovtta beaivve bodii hoavda jearrat
«Piera, lea go dus hoahppu»?
Mun lohken «LEA!!!»

Šaddo-lávlla

Á.v. The Mango Song
<https://www.youtube.com/watch?v=RAZS0PuIZnU>

Mango mango mango ma-mango
Mango mango man
Mango mango mango ma-mango
Mango mango man

Kiwi kiwi kiwi, kiwi kiwi kiwi
Kiwi kiwi kiwi, kiwi kiwi kiwi
Kiwi kiwi kiwi, kiwi kiwi kiwi
Kiwi kiwi kiwi, kiwi kiwi kiwi

A – nanas a – nanas
A – nanas huh
A – nanas a – nanas
A – nanas huh!

Na na na heyana

Christophe Beck og Frode Fjellheim

Frozen 2 (Idina Menzel) – «Small World/Vuelie» lyrics na na na heya na ost soundtrack <https://www.youtube.com/watch?v=kiptUg6v9Vs>

Beivvášlávlla

Go dat hávkses beivváš ihttá fas
de illudat

Delviah

Melodijja: Frode Fjellheim

Lávlu: Marja Mortensson

<https://www.youtube.com/watch?v=D8aNiy2WE-Q>

Mörri-Möykky tanssi

Sánit: Marjatta Pokela

<https://open.spotify.com/track/50O0719Oy6yhhiEF8fYpX9?si=4a014dacf86412c>

Beivváš báitá

Musihkka 1–2, kap 1

The musical score is written for five instruments in 4/4 time. The Piano part (top staff) features a melody of quarter and eighth notes. The Bass xylophone (second staff) plays a rhythmic pattern of eighth notes. The Xylophone (third staff) plays a melody of quarter notes. The Triangle (fourth staff) plays a rhythmic pattern of eighth notes. The Orff Alt xylophone (bottom staff) plays a melody of quarter notes.

Kye Kye

Musical score for the first system of 'Kye Kye'. It features a vocal line in G major, 4/4 time, and three accompaniment parts: RM (Right Hand), RS (Left Hand), and Ru (Bass). The lyrics are: Kye Kye ko fis - na Kye Kye ko fis - na Kofin salan - ga Kofin salan ga Kaka shilang - ga.

Musical score for the second system of 'Kye Kye', starting at measure 6. The lyrics are: ka ka shilan - ga Kum a den - de Kum a den - de Kum a den - de Hey!

Piera dearpá viehčiriin

Musical score for the first system of 'Piera dearpá viehčiriin'. It features a vocal line in D major, 4/4 time, and three accompaniment parts: RM, RS, and Ru. The score includes a piano introduction with a bass line.

Musical score for the second system of 'Piera dearpá viehčiriin', continuing the piano introduction with a bass line.

Zum gali gali

Israelalaš álbmotšuočŋa

<https://www.youtube.com/watch?v=3nqq6c3Ch2Q>

Chant
Dm

Zum ga-li ga-li ga-li

Dm

Zum ga-li ga - li

Dm

Zum ga-li ga-li ga-li

Dm

Zum ga-li ga - li

Hekh-a -

Dm C

lutz le' man a-vo - dah

Dm C

A-vo - dah le'-man hekh-a - lutz

Dm C

Av-o - dah le'-man hekh-a - lutz

Dm C

Hekh-a - lutz

Dm

lutz le' - man

C

a - vo - dah.

Dm

lutz le' - man a - vo - dah.

Dál mii leat lávlume / Zum galig gali + lihkastagaide čilgehusat.

Dál mii leat lávlume (Zum galig gali).

Jietnadramatiseremis okta álgá lávlut, nubbi boahotá veahkkin ja dađistaga lassánit jienat.

- 1 Dál de mun lean okto lávlume.
- 2 Dál de moai letne govttá lávlume.

A ram sam sam

Á.v. Marokkos

F

A ram sam sam

F

A ram sam sam

C

gu-li gu-li gu-li gu-li gu-li

F

ram sam sam A

F

ra - fi a ra - fi

F

gu - li gu - li gu - li gu - li

C

ram sam sam.

A ram sam sam
A ram sam sam,
Guli guli guli guli guli
Ram sam sam

A ram sam sam
A ram sam sam
Guli guli guli guli guli
Ram sam sam

A rafiġ, a rafiġ
A rafiġ, a rafiġ
Guli guli guli guli
Ram sam sam.

A rafiġ, a rafiġ
A rafiġ, a rafiġ
Guli guli guli guli
Ram sam sam.

Hoahkamis leat golbma lihkastaga:

- 1 Go lálvlu «á-ram-sam-sam» de speażžu čippiid/julggiid ritmma mielde
- 2 Go lálvlu «gulli gulli gulli gulli» de joraha giedaid birrat birra
- 3 Go lálvlu «mu ustit, mu ustit» de lokte giedaid nu bájas go vejolaččat

Spotifyas: <https://open.spotify.com/track/2lPxpj7jayYT1LBbEf6FHC?si=f53aa3c03a1c4c98>
https://www.youtube.com/watch?v=HwoXD_RVETg

Vihitta ábegáhtu muorain heangájit

Á.v. teaksta ja melodijja

1-2-3-4-5!!! https://www.youtube.com/watch?v=hi_GhxHeLLQ

<https://open.spotify.com/track/2YRd3Cw1zDwhokHDGHM8lt?si=2d42014c506f45aa>

Dán lálvlagis leat čuvvovaš lihkastagat:

- 1 Čájet suorpmaiguin galle ábegáhtu leat báhcán.
- 2 Ráhkadit hárdinlihkastaga go ábegáhtut hárdet krokodilla.
- 3 Go lálvut «fáhkka bođii krokodilla, nu stuoris dego mii», dahkabehtet iežaset nu stuorráin ja issorassan go vejolaš. Lávlubehtet roagge jienain maid.
- 4 Snelkebehtet giedaiguin!
- 5 Lihkastagat lálvлага mañimuš versii; loktet ovttá ja ovttá suormma juohke heave go gastá «atsjoo».

Ved veien lå et hus

Sánit: Kari-Ann Grønsund. *Barna synger 4-skearrus*

<https://www.youtube.com/watch?v=L4obKzkfj5A>

Áddestaddi lálvlla

Melodijja: *Heremgåsa*. Lillebjørn Nilsen

Balto, Haldis & Randi Johansen & Øyfrid Solbakken. Lálvlagat ja luodit. Davvi Girji 2011

Gea, ná láhtten mun
Gea, ná láhttet don
Gea, ná láhttet mii
Áddestaddi boahdá

Šlivggun olgeš giedain
Šlivggut olgeš giedain
Šlivgut olgeš giedain
Áddestaddi boahdá

Šlivggun gurot giedain
Šlivggut gurot giedain
Šlivgut gurot giedain
Áddestaddi boahdá

Doaškkun giedaidan
Doaškkut giedaidat
Doaškut giedaideamet
Áddestaddi boahdá

Máhttán čegñedit
Máhtát čegñedit
Máhttit čegñedit
Áddestaddi boahdá

Sáhtán boagustit
Sáhtát boagustit
Sáhttit boagustit
Áddestaddi boahdá

Oahpaheaddji čilge mii lea lávlaga sisdoallu ja ahte oahppit galget čuovvut mielde ja áddestallat oahpaheaddji. Oahpaheaddji lávlu ovttá cealkaga hávális, dasto oahppit geardduhit.

Kråkevisa

Á.v. teaksta ja melodijja. Hardangeris, Norggas
<https://open.spotify.com/track/6IiZhsMeu3tfCJUqZAmPmE?si=6b9dfe6ca1994a75>

Tumbai, tumbai

Á.v. teaksta ja melodijja
Šuokŋa Israelas

Tumbai, tumbai, tumbai, tumbai,
tumbai, tumbai, tumbai
Tumbai, tumbai, tumbai, tumbai,
tumbai, tumbai, tumbai

don don don diridiri don
diri diri don don
don don don diridiri don
diri diri don don

la lara la la
la lara la la
la lara la la la la
la lara la la
la lara la la
la lara la la la la

Joavkobargu:

- Joavku 1: Steampu bássa mielde (1-2-3-4)
- Joavku 2: Speažžu rumbbu mielde (1-ja, 2-ja, 3-ja, 4-ja)
- Joavku 3: Lávlá ja speažžu. Juohke nuppi cealkaga loahpas guovtte geardde
- Dán lávlaga sáhtá lávlut kanonas.
- Dáinna lávlagiin sáhtá maidái stoahkat lihkestagaiguin, ovdamearkka juohkit luohká čuojanasaid mielde (foliinnat, bosanat, etc.)

Santec Music Orchestra veršuvdna: <https://www.youtube.com/watch?v=9BL2rBpnlv0>

Instrumentálaveršuvdna: <https://open.spotify.com/track/5xgrjXaTnTsZY8J97EN7GF?si=08f32f8b9e0848d0>

Tapati, tapata

Á.v. teaksta ja melodijja
<https://open.spotify.com/track/3124x4blNy0sq9DsSpYlew?si=2719be0552a54ff3>
<https://www.minidisco.nl/en/songs/tapati-tapata/>

Tapati tapata tapatapata
apa tapa tapa tapa ti tapata

Tapati tapata tapatapata
Rapa tapa tapa tapa ti tapata

Lay olé olé ola
Lay olé olé ola

Tapati tapata tapatapata
Rapa tapa tapa tapa ti tapata

Tapati tapata tapatapata
Rapa tapa tapa tapa ti tapata

Lay olé olé ola
Lay olé olé ola

He yo yo
He yo yo
He yo yo
He yo yo

Tapati tapata tapatapata ...

Video dânsii:

https://www.youtube.com/watch?v=NYJI-6sRaGk&list=PLzDZvvekbRQ1wXgCsnn-yn2qOYtvb_KNN&index=5

Vielppis

Vielpáža go cieládiv
Ja veaháš holvvodii
Ja vel veaháš njigodii
Ja vel veaháš haradiv

Une jam shqipe nga – Kosova

<https://www.youtube.com/watch?v=FfhUnnBop1A>

Une jam Shqipe nga Kosova
E kam zemren sa rugova
Jam e lindur ne mergim
Zemra mrrah ooohh per vendin tim

Refr.:

e shikoj qjellin me fluturua
ojoj kosov sa fort te dua
ojoj kosov o ooo sa fort te dua

se duroj dot mallin tim
Deri kur ne në mergim
a degjon o babi im
Mos me le o te mbes jetime

Refr.:

e shikoj qjellin me fluturua
ojoj kosov sa fort te dua
ojoj kosoov o o sa fort te dua

Ráhkat ritmmaid

Melodiiija: Čáhppes duottar (Nils Aslak Valkeapää)

Sánit: Berit D. Johnsen

Gánddat, nieiddat olgun stohket
derpet bezii, duvdnalihtiid
lo- lei lo-lei ...

Šilljus ritmmat čudjet skállet
ja čáppá luodi rohttestit
hei o le ...

Čáhppes duottar luhtái bidjat odđa teavstta.

Ále gul čiero

Šuokŋa/sánit: Nils Gaup / Ailo Gaup

Teakstagirjáš JLP 707. *Jávrras riehpu Ivnniiguin*. Järgaleaddji Deanus

Láidestus: Dán lávlaga lea vejolaš lávlut dávástussan/skádjan (ekko) buot vearssaid.

Juohke vearssas lávlut guokte vuosttas linjjá kánonlávlagiin, omd.

- 1. joavku lávlu «Ále gul čiero»
- 2. joavku: «Ále gul čiero»
- 1. joavku: «It don gula»
- 2. joavku: «Eadni čuorvu»
- Lávlut viidásat ovttas

Mun čuojaheadji lean

Á.v.

Heivehan sámegillii: Berit D. Johnsen

Mii leat dat čeahpes oahppit fal
skuvllas liikot čuojahit
Mii leat dat čeahpes oahppit fal
skuvllas čuojahit

Piáno gal čuoddjá, dat finnámus nuohtat
lo le lo le lo, lo le lo le lo,
lo le lo le lo, lo le lo le lo,
lo le lo le lo, lo le lo le lo

Eambbo vearssat:

rumbbut – bam, bommebomme,
trompehta – Dutududutu-dutududutu

Dárogiel veršuvdna: Jeg er en liten spillemann – Norske barnesanger <https://www.youtube.com/watch?v=3bu99F6Fik0>

Oahppit galget lávllodettiin áddeállat ahte sii čuojahit čuojanasa man namuha lávlagis, ja márset – tavtta mielde vázzit. Go čuojanasain galgá oahppásnuvvat, de ferte oahppi oaidnit ja geahččalit čuojahit. jus lea oahppit luohkkás geat čuojahit muhtin čuojanasa, de sihtat su čuojahit juoga.

Mun bálgáid vázzen vuovddis

Trygve Madsen: *Lávllagirji*. Sámi oahpahusráđđi. Universitetsforlaget 1982

Mun bálgáid vázzen vuovddis ja ráfi ozadin.
De gullen badjin vielttis dal giega
guhkkamin
Gu-ko, gu-ko, gu-ko, gu-ro, gu-ko
Gu-ko, gu-ko, gu-ko, gu-ro, gu-ko

Mun jearralin: man galle, man galle jagi go?
De vástidii son dalle, nu álkidit:
Gu-ko, gu-ko, gu-ko, gu-ro, gu-ko, ...

Mun jerren ságaid guoibmái ja dasto
beasáži
Dat oavssi alde moddjái ja vulos geahčadii
Gu-ko, gu-ko, gu-ko, gu-ro, gu-ko

Ean moai gal beasi ráhkat, ii munnos
ruoktu gal
Gal cizáš mánáid biepmat, moai dušše lávlo
dál
Gu-ko, gu-ko, gu-ko, gu-ro, gu-ko ...

Láidestus:

Go lea hárjehallan lávlaga ja lávlaga sisdoallu lea čielggas ohppiide, de sáhtta ságastit makkár loddi čivgá eará lottebešiide ja manne son dan dahká.

Somás diehtu

Lávlagis muiतालuvvo mo giehka dahká iežas maniin. Giehka lea áidna loddi Norggas guhte manne eará lottiid beassái. Giehka ohcá álo dakkár lottebeasi gos leat sullii seammalágan manit go dat mat sus leat. Dasto borra mani mat leat cizášbeasis ja bidjá dokko seamma ollu maniid. Cizáš navdá dat leat su manit ja lállá ja biebmá daid dassái go sturrot ja girdilit eret beasis. Giegas lea erenoamáš lottejieta.

Liige evttohus:

- Rievdadit gu-ko 3. ja 4. vearssas, ja bidjat dan sadjái ha-ha/ho-ho, dego giehka čaibmá.
- Kanon-lávlla: vuosttaš joavku dušše lávlu gu-ko olles lávlagis ja nubbi joavku fas teavstta nugo lea.

Alit lottáš

Trygve Madsen: *Lávllagirji*. Sámi oahpahusráđđi. Universitetsforlaget 1982

Alit lottáš gidđat oktii
girdii alit lottáš
láse ráigge, láse ráigge.
Gidđat alit lottáš láse ráigge girdilii.

Liige evttohus:

Sáhtta go sisdoalu rievdadit? Mo jus glássa lei gitta, mo de manai lottiin, cuovkanii go glássa? Mo dalle sáhtta lávlu jus glássa cuovkanii?

C G E E C D D G G C C G E E C D D G G C

A F F F G E F D D D E C A F G E E F H H H C

<https://sametinget.no/manaidgardi/avkkalas-resurssat/samas-manain-lavllagirjjas/?sprak=12>

Bea, bea, lábbážan

Bea, bea, lábbážan, leat go ullut dus?
Lea, lea, mánážan, njeallje seahka mus!
Gákti áhččasat ja gákti eadnásat
ja guovttit suohkut vel unna vieljažii.

Bææ, bææ laampetje

Oarjesámegillii: Ole Henrik Magga

Bä, bä lippatjam

Lulli-sámegillii: Sigga Sandström

Bae, Bae Veelkes sirve

Sámegillii: Lajla Fjällgren

Násttážan

Stina Gaup-Westerlund: *Lávllagirji*. Sámeskuvlastivra 1977

Seave, seave násttážan!
Eahkedis du geahčadan.
Allagasas šealggut don,
geahčat vulos máilbmái.
Seave, seave násttážan!
Eahkedis du geahčadan.

Seave, seave násttážan!
Gos don leat mun jurddašan?
Guhkkin, guhkkin oainnán du,
dego diamánta leat.
Seave, seave násttážan!
Gos don leat, mun jurddašan?

Dáivelávlla

Šuokŋa: Bjelleklang / Golká fal.

Teaksta julevsámegillii: Adele Nystø Rahka.

Davvisámegillii: Helena Guttorm – https://issuu.com/colibridesign/docs/3_trinn_samisk_elevhefte_issuu/36

Vahkkobeivvit

Stina Gaup-Westerlund: *Lávllagirji*. Sámeskuvlastivra 1977

Čieža beivvi vahkkus leat
ja dál mun dutnje lávllun.
Okta, guokte, golvma, njeallje,
vihhta, guhhta, čieža.

Vuossárga lea vuosttaš beaivi,
maŋnebárga nubbi
gaskavahkku goalmát lea
ja duorastat lea njealját.

Vidát beaivi bearjadat
ja lávvardat lea guđát,
čihččet sotnabeaivi lea
ja dá lea olles vahkku.

Okta, guokte, golbma, njeallje,
vihtta, guhtta, čieža.
Vuosttaš, nubbi, goalmmat, njealját,
vidát, guđát, čihččet.

Murret

Oaivi, oalggit, buolvvat, suorpmat – Čilgehus gč. Suga suga su girjjis s. 29
Suga, suga su. DAT 1989/2013

Teaksta I

Ollu muorat meahcis lea.
Čuola ákšuin čavgadit.
Doarvái muoraid čuola čuola
Čuola fal.

Sahá johtá johtilit
Gassa sogii sahát mii
Dálvemuoraid sahát, sahát
Sahá fal

Teaksta II

Vuolgot čoaggit luopmániid
Ollu luomi jeakkis lea
Luomi čoalká gievnnis, pling, plong
Luomi donḡ

13 Hoahkamat – gurgadusat

Ánen dánen – Badje-Deanu vuohki

Kerttu Vuolab: *Ánde ja Risten jagi*
fárus. 1990

Ánen dánen dáhppá sii.
Uvlon duvlon hearga so.
Viiva leahtta vealva ko.
Sálte sivrra gála ginna
bonna šjor!

Ánen dánen – Guovdageainnu vuohki

Kerttu Vuolab: *Ánde ja Risten jagi*
fárus. 1990

Ánen dánen doppá seia.
fearga leahtta ginna gálka,
bolka snorri.

Ánin tánin – Kárášjoga vuohki

Á.v.

Ánin tánin dáhppán sion
Ulon dulon heargi lohppa
Ginná galká borta snorra

Rievssat

Pekka Lukkari: Nuohtta ja teaksta

Eadni dudđu gá-gá gá-gá-gá.
Áhčči čuorvu beavk-beavk-beavk.

Čivggat stohket bi-bi-bi-bi-bi.
Buohkat skeiket beavká-beavká-beavk.

Bárbmolottit geasi áirasat

Sánit: Esko Aikio

Anna-Liisa Guttorm: Áhkku, mital munnje. 1996

<https://www.nb.no/items/434be0d43035bb1fa24dc88ce6df0919?page=0&searchText=Bárbmolottit>

Čieža čáppa čáhppes cizáža

Á.v.

Kerttu Vuolab: *Ánde ja Risten jagi fárus.* 1990

Čieža čáppa čáhppes cizáža,
čohkkájit ja čuhket čázi,
čada čoddaga, čoavjái čoliide.

B-riimmat

Dill dáll. Sámi oahpahusráđdi. Davvi media as 1987

Biret basai Birgera boares báiddi
beavit bearjadaga borgemánus.
Biret bijai báiddi báddái.
Báidi báitui, biggui buot.

Boares biggon báidi Birgera bivttas.
Biret bággii Birgera bidjat
boares biggon báiton báiddi badjelii

Guovssahas

Á.v.

Guovssahasat vihket lip, lip, li ...
buoidi njálmmis lip, lip, li ...
veahčir gállus lip, lip, li ...

ákšu sealggis lip, lip, li ...
ja spigir njálmmis lip, lip, li ...

Dološ jáhkku: Dolin dadje ahte ii galgga guovssahasa hárdit. Dat sáhtta suhttat ja váldit olbmo gitta.

Násttážit

Á.v.

Kerttu Vuolab: *Ánde ja Risten jagi fárus*. 1990

Násttážit čuvget já, já, já ...
Šelgot ja libardit já, já, já ...

Násttážit čuvget já, já, já ...
Šelgot ja libardit já, já, já ...

Akka bakka

Á.v.

Akka bakka
bonká rakka,
etla metla

šong dong,
filifjong
issa bissán don

Ole Dole doff

Á.v.

Ole Dole Doff
kinkliane koff

koffliane birkebane
Ole Dole Doff!

Iri, knappoli

Á.v.

Iri, knappoli,
rikka, makka, dokka, vetta.
Iri, knappoli,
rikka makka don.

Fon fon fon.
Så setter makka, dokka, vetta.
Iri, knappoli, rikka makka don.

Pass the Pumkin'

Gáldu amas

Dás lea sihke melodiija ja ostinato maid galget čuojahit lávlagii.

Musical score for 'Pass the Pumkin' in 4/4 time. The score includes a vocal melody and several percussion parts:

- Bássa-xylofovdna**: Bass xylophone, playing a rhythmic pattern of eighth notes.
- Soprána-xylofovdna**: Soprano xylophone, playing a rhythmic pattern of eighth notes.
- Bielločuojanas**: Bells, playing a rhythmic pattern of eighth notes.
- Alt-xylofovdna**: Alto xylophone, playing a rhythmic pattern of eighth notes.
- Triánggel**: Triangle, playing a rhythmic pattern of eighth notes.
- Guiro**: Guiro, playing a rhythmic pattern of eighth notes.

Arvi Arvi

Heive *Musihkka 1-2*, kapihtal 1

Musical score for 'Arvi Arvi' in 4/4 time. The score includes a piano melody and several percussion parts:

- Piano**: Piano, playing a melody of eighth notes.
- Xylofovdna**: Xylophone, playing a rhythmic pattern of eighth notes.
- Håndbjeller**: Handbells, playing a rhythmic pattern of eighth notes.
- Klokkespill**: Bell, playing a rhythmic pattern of eighth notes.
- Tamburiidna**: Tambourine, playing a rhythmic pattern of eighth notes.

Hey diddle, diddle

Á.v.

Hey diddle, diddle!
The cat and the fiddle,
The cow jumped over the moon;
The little dog laughed
To see such sport,
And the dish ran away with the spoon.

Šlivggo gieđat

Šlivggo gieđat, šlivggo gieđat

Hei, hei álggahat ja njuikestit

Sánit: Berit D. Johnsen

Hei, hei álggahat ja njuikestit
juolgesuorpmaid ala, gieđat áimmus

Dearvvahit, mii spea spea speažžulat
Otna buoremus beaivi lea

Šlu, šlu šlu šluvgašit rupmaša
Dearvvaš rumaš lea mis
Či či čippit, či či čippit bajás
Juolggit bahtii ba, ba, ba bahtii

Láidestus: Bidjat ritmma ja jus ohppiin lea evttohus lávlut oasi dahje olles hoahkama.

Muohtalávlla

Šuoknja: «Guovza oadđá»

Teaksta: Veikko Holmberg + lihkestagat.

Olgun muohtá, olgun muohtá, stuorra
muohtačalmmit
Niskái, njuni ala, njálbmái, njuokčan ála.
Olu muohta, olu muohta, čippiid rádjai
muohta.

Muohtaádjá, muohtaádjá mánát šiljui
dahket.
Rušpi šaddá njunnin, čáhppes činat
čalbmin.
Muohtaádjá, muohtaádjá, luvda gieđas
čuožžu.

In máhte dárú

Šuokŋa: Per K. Løberg

Sánit: Magne Einejord

Máze nieddat II. Jårgaleaddji. Deanus

El condor Pasa

Melodiija: Rodolfo el Zurdo.

Teaksta: Daniel Alomias Robles / Jorge Milchberg

<https://open.spotify.com/track/ljztBpSLda7q8xkwqEoqPN>

14 Máidnasat ja mitalusat

Manne guovžžas ii leat seaibi

Heive *Musihkka 1–2*, kapihtal 2, siidu 6–7

Lohkat máidnasa ja guldalit ja juoigat guovžža luođi.

Oahppit hárjehallet čuojahit guovžža ja rieban lihkastagaid. Ritmmat galget geavahuvvot go ođđasit lohket máidnasa. Guovžža ja rieban sánit eai galgga daddjot, dan sadjái galgá čuojahuvvot rieban dahje guovža ritmmat. Máidnasa lohki ferte čujuhit geat galget goas čuojahit.

Loahpas lávlot buohkat luođi «Guovžža guolle miella»

Guovžžas leat lossa lihkastagat. Geavahit heivvolas ritmačuojanasaid dahje eará reaidduid mat čilgejit guovžža lihkastagaid.

Riebanis leat geahppa lihkastagat, ja bisána dadistaga veaha duollet dálle. Geavahit heivvolaš ritmačuojanasaid dahje eará reaidduid mat čilgejit rieban lihkastagaid.

Guovžža guolle miella

Melodiija: *Jávrraš riehppu*. Ivnniiguin, Jårgaleaddji 1979

Guldal youtubas melodiija «Čáhcelottáš vuojadallá» <https://www.youtube.com/watch?v=TbBcStlkQ0>

Sánit: Berit D. Johnsen

Guovžžas hirbmat nealgi lei
Guoli bivdit áiggui son
Dájuhuvvui riebanii
Rutnái seaibbi nahkehii

Okta vearsa juoigan stávvalat

Guovža čohkkái olles beaivvi
guolli gal ii fuollan sus
Seaibi jienui rutnái gitta
Seaibbi haga šattai son

Okta vearsa juoigan stávvalat

Máinnas – Manne guovžžas ii leat seaibi

Heive *Musihkka 1–2*, kapihtal 2, siidu 6–7

Oktii lei guovža váccašeamen go deaivvadii riebanii. Riebanis lei guolli vel njámmis.

- Gos don leat dien guoli fitnen, jearralii guovža.
- Naaa, mun lean fitnan oaggumin, dajai rieban ja mojohallai.

Guovža maid hálidii oahppat oaggut ja siđai rieban oahpahit su oaggut.

- Dat lea nu álki. Ráhkát rutni jikŋii ja čokka iežat seaibbi rutnái, dajai rieban.
- Don ferte čohkkát jaska hui, hui guhkká. Itge galgga beroštit jus dovdo juoga čuoggumin du seaibbi. Dat lea dušše guolli mii dohpohallá ja gáská du seaibbi, čilgii rieban.

Guovža vázzilii movttegit jávrái ja nahkehii seaibbi rutneráigái. Son čohkohalai guhkká ja dolkagođii vuordimis ahte guolli galgá dohppet su seaibbi.

Son lei galbmun ja seaibi lei maiddái galbmun gitta jikŋii. Loahpas son dolkkai ja vikkai čuožžilit, muhto seaibi lei gitta. Guovža fertii dalle njuiket bajás olles leavttuin vai beassá eret. Muhto go de njuikii de bázi seaibi gitta jikŋii. Guovža hirbmadit bárggui ja njuikkui bákčasiin go seaibbi lei massán. Ja dan sivas ii leat guovžžas seaibi.

Musihkkalaš máinnas – Manne guovžžas ii leat seaibi

Oktii lei (**Guovžža ritma**) váccašeamen go deaivvadii riebanii. (**Rieban ritma**) lei guolli vel njámmis.

- Gos don leat dien guoli fitnen, jearralii (**Guovžža ritma**).
- Naaa, mun lean fitnan oaggumin, dajai (**Rieban ritma**) ja mojohallai.

(**Guovžža ritma**) maid hálidii oahppat oaggut ja siđai (**Rieban ritma**) oahpahit su oaggut.

- Dat lea nu álki. Ráhkát rutni jikŋii ja čokka iežat seaibbi rutnái, dajai (**Rieban ritma**).
- Don ferte čohkkát jaska, huuui guhkká. It ge galgga beroštit jus dovdo juoga čuoggumin du seaibbi. Dat lea dušše guolli mii dohpohallá ja gáská du seaibbi, čilgii (**Rieban ritma**).

(**Guovžža ritma**) vázzilii movttegit jávrái ja nahkehii seaibbi rutneráigái. Son čohkohalai guhkká ja dolkagođii vuordimis ahte guolli galgá dohppet su seaibbi.

(**Guovžža ritma**) lei galbmun ja seaibi lei maiddái galbmun gitta jikŋii. Loahpas (**Guovžža ritma**) dolkkai ja vikkai čuožžilit, muhto seaibi lei gitta. (**Guovžža ritma**) fertii dalle njuiket bajás olles leavttuin vai beassá eret. Muhto go de njuikii de bázi seaibi gitta jikŋii.

- (**Guovžža ritma**) hirbmadit bárggui ja njuikkui bákčasiin go seaibbi lei massán. Ja dan sivas ii leat (**Guovžža ritma**) seaibi.

Garjá ja rieban

Garjá lei ráhkadan bieju stuorra soahkegierragii. Sus ledje vihtta mani maid son lállái.

- Ovtta beaivve njágai rieban ja jearai:
 - Galle mani dus leat?
 - Vihtta, dajai garjá
 - Atte munnje ovtta mani, dajai rieban
 - In, don it oáččo it ovttage, vástidii garjá.

– Jus it atte ovtta mani munnje, de mun čuolan ja njeaiddán soagi seibbiin ja boran buot du maniid, dajai rieban.

Garjá attiii ovtta mani riebanii.

Beaivvi maŋŋá bođii rieban fas ja jearai:

– Galle mani leat dus otne gárážan

– Njeallje, vástidii garjá.

– Atte munnje ovtta mani, dajai rieban

– In atte in ovttage dutnje, vástidii garjá.

– Jus it atte ovtta mani munnje, de mun čuolan ja njeaiddán soagi seibiin ja boran buot du maniid, dajai rieban.

Garjá attii ovtta mani riebanii.

Goalmmát beaivve bođii rieban fas ja jearralii:

– Galle mani leat dus otne gárážan

– Golbma, vástidii garjá.

– Atte munnje ovtta mani, dajai rieban

– In atte šat in ovttage dutnje, don borat buot mu maniid, vástidii garjá.

– Jus it atte ovtta mani munnje, de mun čuolan ja njeaiddán soagi seibbiin ja boran buot du maniid, dajai rieban.

Garjá attii fas ovtta mani riebanii.

De bođii guovssoloddi ja jearai:

– Galle mani leat dus gárážan?

– Guokte, vástidii garjá

– It go guotte eambo go guokte mani? jearai guovssoloddi

– Mun ledjen guoddán vihtta mani, muhto rieban borai golbma mani, dajai garjá.

– Manne don diktet rieban borat du mani?, jearai guovssoloddi.

– Mun fertejin addit, son han áiggui njeaidit soagi ja borat buot mu maniid, dajai garjá.

– Ale šat atte dan gávvilis riebanii eambo maniid. Ii han sus leat ákšu, dajai guovssoloddi

– Rieban áittii čuollat soagi iežas seibbiin, dajai garjá.

– He, he, he, ii leat nie.

Rieban seaibi lea litnásat go sámmálat ja son gal ii goassige nagot njeaidit soagi, logai guovssoloddi.

Njealját beaivve bođii fas rieban ja jearai:

– Galle mani leat dus dál gárážan?

– Guokte mani, vástidii garjá

– Atte munnje ovtta mani, dajai rieban

– In atte in ovttage mani dutnje, dajai garjá.

– Mun njeaiddán soagi seibbiin ja boran buot du maniid, dajai rieban

– Dan don gal it sáhte. Dus ii leat ákšu ja seaibi ii baste murrii, vástidii garjá.

Rieban suhtai ja vulgii viežžat ákšu. Son jávkkái nu guhkká ahte garjjáčivggat gakco biejus eret ja manne girddi meahccái.

Meahcceallit geat eai gille stoahkat earáin

Heivehan: Berit D. Johnsen

Dát lea ustitvuoda máinnas.

Juohke geasi dolle meahcci eallit deaivvadeami. Buot meahcci eallit ledje movttagat ja illudedje deaivvadit eará elliin. Viimmat galge oainnalit fas maŋŋá dan galbma garra dálvvi, ja čáhccás giđđageasi. Go báljo illá nohke dat arvves dálkkit.

Dán jagi lei čáihni vuorru doallat geassedoaluid, muhto čáihni lei hibmat dilsa ja fuoikkui buot dušši.

Čáihni riehppu girddii muoras murii ja fuoikkui man ollu bargu sus lea. Gaskkohagaid son njunin guohkai beahccái ráiggi.

– Ohoi mo jus ii oktage boađe? Trrrrrrrrrrrrrrrrrrr, fuoikkui čáihni dearppadettiin muorra.

Njoammil gulai čáihni fuoikumin ja simpulii su lusa.

– Leatgo dingon buohkaid boahtit? jearralii njoammil

– Trrrrrrrrrrr, maid dajat don? jearralii čáihni

– Leatgo tingun buohkadi boahtit? jearralii njoammil fas

– In leat trrrrrrrrrrrrrrrrr, goas galget boahtit? Trrrrrrrrrrrrrrr, vástidii čáihni

– Voi, voi, gal mun siđan buohkai boahtit ihttin, dadjalii njoammil

– Dat heive bures, mus lea nu ollu bargu, fuoikkui čáihni.

Njoammil simpulii meahccái, ja dingui boahkaid boahtit nuppe beaivái geassedoaluide.

Beaivvi maŋŋá bohte meahcceallit maŋŋálaga, álggos leai njukčá ja golbma ránes čivgga, dasto bođii goddesábin guđain čivggain, áldu ja miessi, garjá oktan guvttiin čivgga, cizáš ja golbma čivgga, rievssat viđain čivggain, ja loahpas oarri su gávzzi čivggain.

Čáihni lei movtta go son lei geargan okto ráhkkanit doaluide. Son lei hirbmat čavlaí go sávai buohkaide bures boahtin ja siđaid buohkai čoahkkanit vai besset dearvvahit nubbi nuppi, ja nu sii dahke. Buohkat ledje movttegat ja ságastalle ja čaibme.

– Čáihni álggii guohkat beazi: trrrrrrrrrrrrrrrrrrr, gullet maid buorit ustibat. Otne mii galgat stoahkat ovttas ja mun lean mearridan ahte mii galgat gilvvu viehkat.

Buohkat jaskkodedje, muhto de buollái eallin ja buohkat oktii njálmmiid huikigohte:

– Mun gal in gille, mus lea juolgi bávččas, dajai miessi.

– Mun gal háliidan baicce čiehkástaddat, dajai goddesábin.

– In gille, mana eret romis čáhppes duolva tinga, dajai miessi garjái.

Mánát ledje suorganan ja hirmástuvvan go nu bealkkašedje ollesolbmot.

Mánát čužžo guhká ja guvle nubbi nubbái.

– Manin dii ehpet stoaga? jearralii garjá.

– Jus ehpet áiggo stoahkat, boahtet min ollesolbmuid lusa, dadjalii goddesábin.

Mánat čoahkkanedje hui jođánit ja sávkkastádde. Dál lei bággu álgit stoahkat vai eai dárbbas searvat ollesolbmuid lusa. Dalle sii álge spáppain stoahkat, ja fuobmájedje ahte juohkehaččas leat buorit bealit ja gievrodagat. Go spábba gahčai jávrái, de njuvčča čivga dan viežžalii, ja go spábba darvánii beahccái, de garjá nagodii njeaidit spáppa. Oarri fas lei jođán jorahit spáppa.

Ollesolbmot ledje suhtadan oalát ja gehčče mo čivggat stohke ja veahkehedje nubbi nuppi. Sii gal heahpanedje ja adno ándagassii nubbi nuppis.

Dan beavvi rájes lea ráfi leamašan meahcceleagis ja juohke beavvi ledje sii seamma movttagat. Buohkat ledje ovtta oaivilis: Juohkehas lea dehálaš ja galgat dohkkehit buohkaid nugo sii leat.

Klassihkkalaš musihkka

Guldalan evttohusat klasihkkalaš musihkka.

Jagi 500–1600

- 1 Gregoriansk sang: Gregorian chant – Rorate caeli
- 2 Ars Nova: Liber Sequentium – Ecce Pulcra
- 3 Madrigal: Tra rumor di tamburi fra «Symphonia Angelica»

Barokka

- 4 Vivaldi: Våren fra «De fire årstidene»
- 5 Bach: Toccata og fuge i D-moll

Wienerklassisisma

- 6 Haydn: Symfoni no. 94 – «Paukeslagsymfonien»
- 7 Mozart: Tryllefloyten
- 8 Mozart: Eine kleine Nachtmusik
- 9 Beethoven: Symfoni no. 9 («Koral»), fjerde sats
- 10 Beethoven: Måneskinnsosonaten

Romantihkka áigodat

- 11 Schubert: Alvekongen
- 12 Chopin: Fantaisie-impromptu i C# moll
- 13 Brahms: Ungarsk dans no. 5
- 14 Grieg: Morgenstemning
- 15 Grieg: Mor Åses død
- 16 Grieg: Dovregubbens hall
- 17 Grieg: Veslemøy
- 18 Dvořák: Fra den nye verden
- 19 Sibelius: Finlandia
- 20 Tsjajkovskij: 1812-ouverturen
- 21 Bartók: Concerto for Orchestra
- 22 Stravinskij: Vårofferet (del 2: Offeret)

Reakšuvnnat romantihkii (1900-logus)

- 23 Debussy (impresjonismen): Den sunkne katedral
- 24 Sæverud: Kjempeviseslått
- 25 Gershwin: Rhapsody in blue

Čoavddus *Musihkka* 3 s. 18

B K A T T H A E N I R A L K
O V C L B V V L T G S L Y A
C F G O U M T K M F V A K A
N M V A D E V E U D R L Y R
F G T B M K L T M R M M L R
P V A U S E J F Á A O O M Á
A L B T L F P T N U J L T T
N I D U P N I D N V P R T I
M T K E C G I C K H A N V G
A U K J A I D L S J B E O L
M K U S L P R M K H N N I E
T E S O U Z O N T I Á T A P
V Á I M G R M A L I G D M G
K F A H M T Z F P I E T R T

Gáldut

Girjjit

- Amsrud, Arve & Tormod Bjørnstad: *Sang i Norge*. Sang i Norge 2008.
- Berg, Mads: *Skolens sangbok*. Aschehoug 1970.
- Bilalovic, Nora Kulset: *Musikk og andrespråk – norsk tilegnelse for små barn med et annet morsmål* Universitetsforlaget 2019.
- Blind, Elle-Sylve: *Sogas sohkkii*. Jårgalddji Å.S. 1984
- Boine, Liv Tone: *Šuoŋaid šaldi*. Davvi Girji 2008.
- Brean, Are & Geir Olve Skeie: *Musikk og hjernen*. Cappelen Damm 2019.
- Edström, Odd & Erik Prost & Veikko Holmberg & Elli Sivi N. Utsi: *Čuoja čáppa litna jeitna*. Davvi Girji O.S 1995.
- Egge, Liv-Astrid, Sæther, Morten. *Musikkisum start lærerveieldning*. Cappelen 2002
- Eira, Sára Álehtta Guttorm: *Lávles, dánses, stoahkal*. Davvi Girji 2024
- Engås, Anders Aasnes ja Marianne Øvregaard: *Musikk i LK20*. Fagbokforlaget 2023.
- Gamlem, Siv Måseidvåg & Wenke Mork Rogne: *Dybdelæring i skolen*. Pedlex Norsk Skoleinformasjon (2015).
- Gaup, Elisabeth Utsi: *Suga suga su*. DAT O.S. 1989
- Gaup-Westerlund, Stina: *Lávlungrji*. Sámiskuvlastivra 1987.
- Hauland, Rigmor: *Hvorfor reven er stubbrumpet*. Damm 2002.
- Heatta, Issát Sámmol: *Lávllu juoigga čáli*. Davvi Girji OS 2020.
- Holmgren, Nini Bellika: *Å spille til sang*, Tano AS, 1987
- Hulass, Gjermund & Rolv Nordal Rolv & Hans Stordal: *Folkeskolens sangbok I*. Cappelen forlag 1964.
- Ivnniiguin Jávrras riehpu*. Teakstagirjáš JLP 707. Jårgaleaddji Deanus.
- Jusso, Inger Katrine: *Mearkabeaivvit*. Isak Saba guovddáš 2010.
- Lávllagirji*. Sámi oahpahusráđđi. Universitetsforlaget 1982
- Lukkari, Heikki Armas & AageSolbakk: *Sámi lottit*. Jårgalæddji ÅS 1982
- Lukkari, Pekka: *Lavlagak II*. Suomalaisen girjallisuuden kirjapaino oy Helsinki 1963
- Máze nieiddat II. Teakstagirjáš JLP 707. Jårgalæddji Deanus.
- Máze nieddat Jårgaleaæddji JLP/JMC 202. Jårgalæddji Dænos.
- Myhra, Mailén S.: *Våre beste viser og barnesanger*. Norsk faktaforlag 2002
- Myhra, Mailén S.: *Våre beste viser og barnesanger 2*. Norsk faktaforlag 2002
- NOU 2015:8, s. 46: *Fremtidens skole — Fornyelse av fag og kompetanser*.
- NOU 2016:14: *Mer å hente — Bedre læring for elever med stort læringspotensial*, Kunnskapsdepartementet 2016.
- Næss, Tom: *Syng og lær*. Musikkpedagogisk forlag As 1993.
- Scharff, Kirsten Weidemann & Bjaastad & Bengt Olof & Anne-Marie Engström: *Lek med toner*. Cappelen forlag 1971.
- Solbu, Tove Dahl & Morten Sæther. *Musikkisum 3 Lærerveiledning*. Cappelen Forlag AS 1998.
- Solbu, Tove Dahl & Morten Sæther. *Musikkisum 4 Lærerveiledning*. Cappelen Forlag AS 1999.
- Utsi, Mikkel Magnus: *Soigosiid sáhttu*. Davvi Girji OS 2000
- Ve, Ketil: *I musikk*. Norsk musikkforlag AS 1990.
- Vest-Aikio, Anja & Jouni Aikio & Esko Aikio: *Lottit luonddus*. Davvi Girji OS.
- Vuoddoskuv'laráđđi Gir'ko ja oappahusdápártemen'ta: *Láv'lagir'ji*. Universitetsforlaget 1975.
- Wirkola, Kirsten & Tor Aslak Persen & Anne Dagmar Biti Mikalsen: *Lávllagirji veahkkegielain*. ČálliidLágádus 2010.

Neahttasiiddut

- Anne Bamford: *Arts and Cultural Education in Norway* – <https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2019/01/Arts-and-Cultural-Education-in-Norway-2010-2011.pdf>
<https://snl.no/joik> – vižžon 10-2024
- Čálliidlagáduš – <https://www.calliidlagadus.org/web/?suopmanat> vižžon 10-2024
- Njoammil diedut – <https://www.wwf.no/dyreleksikon/hare> vižžon 10-2024
- Bieggolmmái – https://snl.no/samisk_religion vižžon 10-2024
<https://se.wikipedia.org/wiki/Su%C3%B5mmkar> vižžon 10-2024
https://snl.no/kanon_-_musikkstykke vižžon 10-2024
https://snl.no/fuge_-_musikk vižžon 10-2024
<https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/id929/> vižžon 10-2024
- Online cree dictionary – <https://www.creedictionary.com/search/index.php?q=nikamowin&scope=1&cwr=60972> vižžon 10-2024
- Young Spirit – https://en.wikipedia.org/wiki/Young_Spirit vižžon 10-2024
- Buffalo dance – <https://www.worldhistory.org/article/2284/mandan-buffalo-dance/> vižžon 10-2024
- Digitálaa musihkka čuojanasat – <https://pixabay.com/no/sound-effects/search/gratis%20lydeffekt/?pagi=2> vižžon 10-2024
- Kryssord – <https://crosswordlabSii.com/view/luohtesuopmana> vižžon 10-2024

Musihkka

- Saint-Saëns, *Le Carnaval des animaux (Camille Dyrenes karneval)* – snl.no/Dyrenes_karneval vižžon 10-2024
- Mewasinsational – Cree Round Dance Songs – <https://open.spotify.com/album/2ZA9Geq0AQIERJW9tK3Kzb> vižžon 10-2024
- Øystein Gilje, Ørjan Flygt Landfald, Stein Ludvigsen: Dybdelæring – *historisk bakgrunn og teoretiske tilnæringer i BEDRE SKOLE Nr. 4 – 2018 Tidsskrift for lærere og skoleledere.* – https://www.uv.uio.no/forskning/satsinger/fiks/kunnskapsbase/dybdelering/gilje_landfald_ludvigsen_bredre_skole_2018.pdf vižžon 10-2024
- Sámi mánáidlavlagat – <https://www.youtube.com/@samimanaidlavlagat6234> vižžon 10-2024
- Musikk i skolen – <https://www.musikkiskolen.no/> vižžon 10-2024
- Storfjord språksenter & skobotn skole: *Elevhefte samisk 3. trinn* – https://issuu.com/colibridesign/docs/3_trinn_samisk_elevhefte_issuu/36 vižžon 10-2024
- Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen: *Joik i grunnskolen 2018* – <https://kunstkultursenteret.no/wp-content/uploads/2018/11/Joik-i-grunnskolen.pdf> vižžon 10-2024
- Vadsø museum – Ruija kvenmuseum: *Folkemusikk og dans i Ruija. 2004* – <https://www.varangermuseum.no/wp-content/uploads/2015/04/Folkemusikk-og-dans-i-Ruija.pdf> vižžon 10-2024
- Forskning.no, Aksnes – <https://www.forskning.no/partner-alternativ-behandling-universitetet-i-oslo/musikk-apner-dorer-inn-til-oss-selv/715935> vižžon 10-2024
- Utdanningsdirektoratet, *Bajit oassi.* <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/om-overordnet-del/?lang=sme> Vižžon 06-2022
- Utdanningsdirektoratet.no: *tverrfaglige temaer* – <https://www.udir.no/lk20/mus01-02/om-faget/tverrfaglige-temaer?lang=nob> Vižžon 06-2022
- Utdanningsdirektoratet.no: *Involver elever og lærlinger i vurderingsarbeidet* – <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/vurdering/underveivurdering/involvering/> Vižžon 06-2022
- Utdanningsdirektoratet.no: *Temaene for elevundersøkelsen* – Udir.no – Teamene for elevundersøkelsen Vižžon 06-2022